

T.C

Haliç üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Küresel Ekonomik Güçlerin Ortadoğu Politikası ve Ortadoğu Enerji Kaynaklarına Yatırım Stratejisi İle Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Ortadoğu Enerji Kaynaklarına Yatırım Stratejisi

Halil YILMAZ

18101825118

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Erol MÜTERCİMLER

İstanbul 2014

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İŞLETME ANABİLİM DALI İşletme Programı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi **Halil Yılmaz** tarafından hazırlanan **“KÜRESEL EKONOMİK GÜÇLERİN ORTADOĞU POLİTİKASI VE ORTADOĞU ENERJİ KAYNAKLARINA YATIRIM STRATEJİSİ İLE TÜRKİYE’NİN ORTADOĞU POLİTİKASI VE ENERJİ KAYNAKLARINA YATIRIM STRATEJİSİ ”** adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi: 12/02/2014

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Yrd.Doç.Dr.Erol Mütercimler

Danışman: Haliç Üniversitesi İşletme ABD Öğr.Üyesi

Jüri Üyesi: Prof.Dr.Yaşar Onay

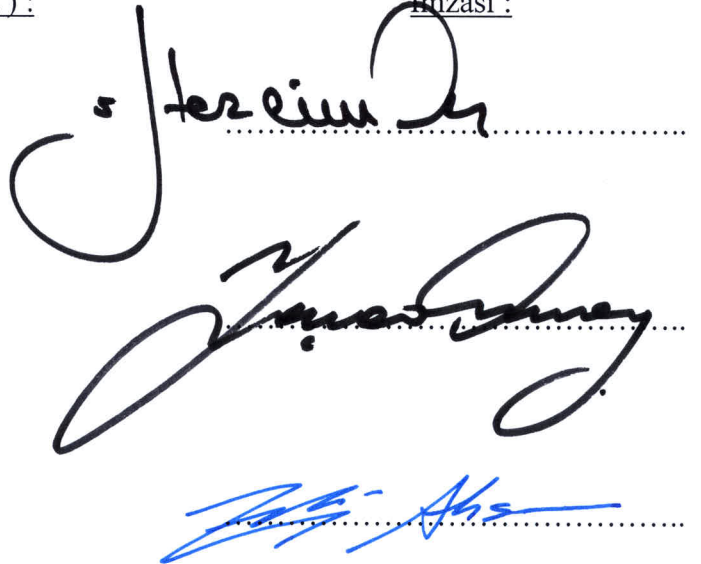
Haliç Üniversitesi İşletme ABD Öğr.Üyesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. M. Zeki AKSAN

Haliç Üniversitesi İşletme ABD Öğr.Üyesi

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Kadir DABBAOĞLU

Haliç Üniversitesi İşletme ABD Öğr.Üyesi (Yedek)

ÖZET

Küresel ekonomik güçler ve bunların uzantısı olan şirketler teknoloji, enerji, su ve petrol kaynaklarının paylaşım ve denetimi için birbirleriyle kıyasıya mücadele etmektedirler.Gördüğümüz kadarıyla Bu mücadelede olmadık yollara, başvurmuşlardır. Özellikle Ortadoğu'da; ülkelerin iç işlerine karışma, diğer güçlere karşı hedef ülkeye silah ve para yardımı yapma, iktidar değiştirme hatta biraz daha ileriye gidip iç çatışma yaratma ve sonrasında darbe yapmak eğer o da tutmaz ise demokrasi insan hakları ve özgürlük getirme söylemleriyle hedef ülkeye saldırdıklarına tanıklık edilmektedir.Bunun sonucunda milyonlarca insan ölmüş, binlerce insan ailesinden ayrılmıştır...Yapılan bir enerji konferansında W.Churchill şunu söylemektedir: 'BİZİM İÇİN BİR DAMLA PETROL,BİR DAMLA KAN KADAR DEĞERLİDİR.' Buradaki temel amaç enerji savaşıdır.

Yaşanan bu enerji savaşlarını kısaca özetlersek ABD enerji geçiş yollarını güvenlik altına alarak Ortadoğu'daki enerjiyi tekelleştirmek istiyor. Özellikle Türkiye'yi yanına alıp Rusya ve İran'ı devre dışı bırakarak boru hatlarının Gürcistan ve Türkiye üzerinden geçmesini istemektedir. Çünkü Rusya ve İran enerjiyi bir şantaj malzemesi olarak kullanabilmektedir.

Rusya'nın stratejisi ise eski Sovyetler birliğinden ayrılıp bağımsızlık kazanan ülkeleri kontrol altına alarak enerji üzerinde dünyada tek söz sahibi olmak istemektedir. Aynı zamanda Batının ve ABD'nin izlediği boru hattı stratejisine karşılık bütün boru hatları üzerinde tekelleşmeye ve Batı'yı kaynaklara ulaşamaz hale getirip kendine muhtaç ederek ABD 'yi yalnızlaştırmaya çalışmaktadır.

Batı yani Avrupa ise artan enerji ihtiyacını karşılamak ve Rus şantajından kurtulmak için enerjinin boru hatları üzerinden Gürcistan'a oradan da İstanbul'a taşınmasını yani kendi kontrolleri altında olan ülkelere geçmesini istemektedir. Ayrıca Avrupa boru hatları üzerinde çeşitli stratejiler ve boru hatları güzergahı geliştirmiş olsa da (nabucco projesi) sonucun başarısız olduğu,en azından şimdilik gözlenmektedir.

Çin ise artan enerji ihtiyacını karşılamak için Rusya ile sürekli temas halindedir. Çünkü Çin kimi uzman ve analistlere göre kontrolsüz büyüyen bir dev olduğundan başta ABD ve diğer küresel güçlerin gözleri Çin üzerindedir. Aynı zamanda etrafı ABD ile çevrilen Çin ,Rusya'nın kontrol ü altında bulunan Avrasya'daki enerji kaynaklarına yönelmiş ,hatta son dönemlerde Rusya'dan doğrudan Çin'e boru hattı geçmesi planlanmaktadır.

ABSTRACT

Global economic Powers and companies which are extensions of them are struggling among themselves on sharing and controlling technology, energy, water and oil resources. For as to see they put in unacceptable ways during this struggle. Especially in the Middle East; to interfere of country's domestic affairs, to assist in of money and means to the target country across the other Powers, to chance ruling power even to go more further and create civil war and after it to make coup, if they are unsuccessful by coup it is witnessed that they attack to the target country by using speech of violating their democracy, human rights and freedom. As a result of this, millions of people died and thousands separated from their families. At a Conference in W. Churchill said that; A drop of oil as precious as a drop of blood for us. The goal of this is energy war.

To make the brief sum of these energy war; the USA wants to monopolize energy in the Middle East by getting under control of energy passing ways. Especially it wants to take Turkey by its side for passing pipe lines from Georgia and Turkey by disabling Russia and Iran. Because Russia and Iran can use the energy as a material of blackmail.

The strategy of Russia is being only itself have a right to say on energy by getting under control of the countries which want their liberties by separating ex USSR. The meantime it tries to monopoly on the whole pipe lines provision against strategy of the West and the USA, and it tries to make the West dependent on itself by unreachable to the resources for making the USA isolated.

The West so Europe wants to pass the energy pipe lines over Georgian from there to Istanbul where the countries that under it is control for supplying growing energy requirements and getting rid of Russian blackmail. Besides though Europe developed various strategies on pipe lines and pipe lines route the result is unsuccessful (Nabucco Project) at least it has been observed for now.

As to China, it is always in contact with Russia for supplying growing energy. Because according to the some experts and analysts Russia as an uncontrolled growing giant the USA and other global Powers watch over it.

The meantime surrounded by the USA, China headed for energy resources in Eurasia that under control of Russia. Though at last terms it is planned that passing over pipe line directly from Russia to China.

ÖNSÖZ

Aslında her şey petrolün keşfedilmesi ve hammadde arayışlarıyla başlıyordu.Küresel güçler gözlerini Ortadoğudaki enerji kaynaklarına dikmiş ve onu ele geçirebilmek için adeta birbirleriyle yarışıyorlardı.Bu yarışta her şey mübah ; işgal,darbe,iç savaş, katliam yani kısacası bütün ilkelikler serbestti.Ortadoğu ise topraklarındaki zenginliğin sefaletini çekiyor ne zaman bundan kurtulmaya çalışsa bataklığa saplanıyordu.Nasıl olduysa dünyada bir küreselleşme kavramı ortaya çıkmaya başlamıştı.Küreselleşme, kısaca mal, hizmet, sermaye ve insan kaynaklarının dünya çapında serbestçe dolaşımı, etkileşimi anlamına geliyordu.Bu sebeple ülkeler arası ticaret ve iletişim,sınırları aşarak yeni küresel sermayeler ortaya çıkarmış ve büyük bir gelişme sağlamıştır. Bu gelişmenin başında olan büyük ülkelerin silahlı ve askeri güçleri vardı. Bu nedenden ötürü Ortadoğu'ya giriş sürecinde çok kan dökülmüştü.Artık yeni dünya düzenine geçilmişti sistem değişmiş işgalci ülkelerin yerini ulusüstü şirketler almıştı.Artık Ortadoğu'da toprak işgali yok, buna gerek de yoktu. Çünkü bu durum, sermayenin büyümesi ve ekonomik açıdan istikrarı bozabilirdi. Maliyeti arttırıcı bu tarz eylemler yerine, teknoloji kullanılıp iletişim sağlanmasıyla uygulanan sanal işgal ile her yere kolayca ulaşılp rahatça sömürü yapılabilmekteydi.

Yeni Dünya düzeninde, özellikle Ortadoğu'da güç dengelerinin yeniden dizayn edildiğine şahit oluyoruz. ABD,kendi konumunu kaybetmiş izlenimi vererek daha etkin olduğu bölgelerden çekildiğini göstermeye çalışmaktadır.Sanki ABD, bölgede gücünü kaybetmiş bir ülke havası yaratmak istemektedir. Aslında ABD için bu durum hiçte öyle değildir. Çünkü ABD, uzak-yakın kavramını kaldırarak ,ürettikleri yeni politikalar ile rakiplerini alt etmeye çalışmakta, teknolojiyi sonuna kadar kullanarak o bölgelerde varlığını devam ettirmek isteyecektir.Bunuda tek başına yapmak yerine güçlü AB ülkelerini yanına alarak yapmaya çalışacaktır. Diğer yandan Rusya ABD'nin çevreleme politikasına karşı kendine yeni dostlar edinmeye başlamıştır. Başta Şanghay işbirliği teşkilatı olmak üzere sınırlarına yakın yerleri korumaya almıştır.Rusya'nın aynı zamanda dostlarında(Türki cumhuriyetleri)bulunan enerji kaynaklarına da ortak olduğunu söylenmektedir.Çin ise bu dostluklardan en çok fayda gören ülkedir.Çin'in amacı ekonomik olarak büyümektir.Çin'in artan sanayileşme oranı enerji ihtiyacını arttırmış bu durum Çin'i hem ucuz hem de kolay olan enerjiye yönlendirmiştir. Ucuz ve kolay enerji'de yanı başındaki dostlarında mevcuttur. Dolayısıyla Çin ,savunma ve ekonomik gücünün etkisiyle izlediği doğru politikaların karşılığını almaktadır. AB ise artan enerji ihtiyacı nedeniyle Rusya'ya muhtaç duruma düştüğü söylenmektedir.AB'nin izlediği stratejik politikalar ve atılımlar enerji ihtiyacı konusunda AB'yi biraz rahatlatmış gibi göstersedeyse AB,enerjinin sürdürülebilir olmasını istemektedir.Bunun için zaman zaman Rusya'ya bile yanaştığı görülebilmektedir.Türkiye'nin Orta Doğu politikası ise çoğu zaman uluslararası güçlerin hakimiyeti altında oluşmuş ve gelişmiştir. Türkiye'nin bölgede aktifleşmesi yada pasifleşmesinde, bölgedeki ve dünyadaki gelişmeler etkili olmuş,bu süreçte, izlenmesi gereken ideolojik değerler geri planda kalırken, öne çıkan ise liderlerin kişisel özellikleri ve kabiliyetleri olmuştur

Bu tezi yazarken benden manevi yardımlarını esirgemeyen, önerileriyle tezi en iyi şekilde hazırlamamı sağlayan çok değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Erol MÜTERCİMLER 'e çok teşekkür ederim.

Yüksek Lisans eğitimim süresince kendilerinden çok istifade ettiğim hocalarım Prof. Dr. Yaşar ONAY'a ve Yrd. Doç. Dr. Ayşe FİLDİŞ TEKDAL'a teşekkürü bir borç bilirim

Ayrıca çalışmalarım süresince her türlü kolaylığı sağlayan birbirinden değerli arkadaşlarım Abuzer Gaffar YÜKSEL , İsmet YALABUK ,Oğuzhan KARAARSLAN ve Halil İbrahim ÇELİK 'e minnettarlığımı belirtmek isterim.

Son olarak çalışmalarım süresince evi bir otel gibi kullandığım için kendisini ihmal etmeme rağmen, bunu büyük bir sabır ve erdemle karşılayan değerli eşim AYSEL'e , kendisiyle ilgilenmediğim için etrafımda sınırlı bir şekilde dönüp duran oğlum Celil Kaan'a sonsuz teşekkür ederim.

Halil YİLMAZ

İstanbul , Ocak , 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM ORTADOĞU

ORTADOĞU'NUN TANIMI,COĞRAFİK KONUMU ,EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPISI

1.ORTADOĞU.....	1
1.2.ORTADOĞU NERESİ	1
1.3.ORTADOĞUNUN JEOPOLİTİK KONUMU	2
1.4.ORTADOĞU'NUN KÜLTÜREL YAPISI	4
1.5.DÜNDEN BUGÜNE ORTADOĞU TARİHİ.....	7
1.6.ORTADOĞU EKONOMİSİ	11
1.7.ORTADOĞU'NUN ENERJİ KAYNAKLARI.....	16
1.8.ORTADOĞU ENERJİ KAYNAKLARINI PAYLAŞAN ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER.....	25
1.9.ORTADOĞU ENERJİ KAYNAKLARINI İŞLETEN ŞİRKETLER	26

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL EKONOMİ VE KÜRESEL GÜÇ NEDİR NE DEĞİLDİR

2.KÜRESEL EKONOMİK GÜÇLER.....	29
2.1.KÜRESEL EKONOMİ NEDİR?.....	29
2.2.KÜRESEL GÜÇ NEDİR?.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL EKONOMİK GÜÇLER;ORTADOĞU POLİTİKASI VE ENERJİ YATIRIM STRATEJİSİ

1.ABD.....	33
1.1.ABD TARİHİ.....	33
1.2.ABD EKONOMİSİ.....	35
1.3.ABD'NİN ENERJİ DURUMU.....	36
1.4.ABD'NİN ENERJİ POLİTİKASI.....	38
1.5.ABD'NİN ORTADOĞU ENERJİ YATIRIM STRATEJİSİ.....	40
1.6.ABD'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI.....	43
1.7.ABD-İSRAİL İLİŞKİLERİ.....	49
1.8.ABD'NİN IRAK POLİTİKASI.....	50
1.8.1.İRAN-IRAK SAVAŞI.....	51
1.8.2.KÖRFEZ SAVAŞI.....	53
1.8.3.BAĞDAT PAKTI'NIN KURULUŞU.....	53
1.9.ABD'NİN SURIYE POLİTİKASI.....	54
1.10.ABD'NİN İRAN POLİTİKASI.....	57
2.RUSYA.....	60
2.1.RUSYA TARİHİ.....	60
2.2.RUSYA EKONOMİSİ.....	60
2.3.RUSYA'NİN ENERJİ KAYNAKLARI VE DURUMU.....	60
2.4.RUSYA'NİN ENERJİ STRATEJİSİ.....	62
2.5.RUSYA'NİN ORTADOĞUDAKİ ENERJİ POLİTİKASI.....	66
2.6.RUSYA'NİN ORTADOĞUDAKİ ENERJİ YATIRIMLARI.....	69
2.7.RUSYA'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI.....	71
2.8.RUSYA'NİN IRAK POLİTİKASI.....	75
2.9.RUSYA'NİN SURIYE POLİTİKASI.....	76

2.10.RUSYA’NIN İRAN POLİTİKASI.....	80
3.ÇİN.....	85
3.1.ÇİN TARİHİ.....	85
3.2.ÇİN EKONOMİSİ.....	85
3.3.ÇİN’İN ORTADOĞU’DAKİ ENERJİ YATIRIMLARI	88
3.4.ÇİN’İN ENERJİ DURUMU.....	93
3.5.ÇİN ORTADOĞU ENERJİ POLİTİKASI	94
3.6.ÇİN’İN ORTADOĞU POLİTİKASI.....	95
3.7.ÇİN’İN ORTADOĞUDAKİ KULLANDIĞI STRATEJİLER.....	99
3.8.ÇİN’İN İRAK POLİTİKASI.....	101
3.9.ÇİN’İN SURİYE POLİTİKASI.....	102
3.10. ÇİN’İN İRAN POLİTİKASI	104
4.AVRUPA BİRLİĞİ.....	105
4.1.AVRUPA BİRLİĞİ TARİHİ.....	105
4.2.AVRUPA BİRLİĞİ ’NİN KURULUŞU.....	105
4.3.AVRUPA BİRLİĞİ ’NİN EKONOMİSİ.....	106
4.4.AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ENERJİ KAYNAKLARI	107
4.5.AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ENERJİ DURUMU.....	108
4.6.AVRUPA BİRLİĞİ ’NİN ORTADOĞUDA’Kİ ENERJİ YATIRIMI.....	110
4.7.AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ORTADOĞUDAKİ ENERJİ POLİTİKASI.....	111
4.8.AVRUPA BİRLİĞİ ’NİN ORTADOĞU POLİTİKASI.....	114
4.9.AVRUPA BİRLİĞİ ’NİN İRAK POLİTİKASI.....	117
4.10.AVRUPA BİRLİĞİ ’NİN SURİYE POLİTİKASI.....	118
4.11.AVRUPA BİRLİĞİ ’NİN İRAN POLİTİKASI.....	120

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYENİN ORTADOĞU POLİTİKASI VE ENERJİ KAYNAKLARINA YATIRIM STRATEJİSİ

1.TÜRKİYE.....	124
1.1.TÜRKİYE TARİHİ.....	124
1.2.TÜRKİYE EKONOMİSİ.....	126
1.3.TÜRKİYE’NİN ENERJİ KAYNAKLARI.....	127
1.4.TÜRKİYE’NİN ENERJİ DURUMU.....	133
1.5.TÜRKİYE’NİN ORTADOĞUDA’KI ENERJİ YATIRIMI.....	134
1.6.TÜRKİYE’NİN ORTADOĞUDA’KI ENERJİ POLİTİKASI.....	136
1.7.TÜRKİYE’NİN ORTADOĞU POLİTİKASI.....	138
1.8.TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ.....	142
1.9.TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ.....	144
1.10.TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİ.....	147

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL EKONOMİK GÜÇLERİN DIŞ PAZARLARA GİRERKEN KULLANDIKLARI STRATEJİLER

1.ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER.....	151
2.İLETİŞİM.....	153
3.BEYİN GÖÇÜ.....	154
4.İSTİHBARAT KURUMLARININ KULLANILMASI.....	154
5.POTANSİYEL LİDER ADAYLARI İLE İLİŞKİ.....	155
6.MEDYA ÖRTÜLÜ PROPAGANDA.....	155
7.YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI.....	155
8.ORDUYLA ETKİLİ İLİŞKİLER.....	155
9.ÇÜRÜTME SİYASETİ.....	156
10.LOBİCİLİK FAALİYETLERİ.....	156
11.SİNEMA SEKTÖRÜNÜN KULLANIMI.....	156

12.ULUSLAR ARASI ÖRGÜTLERİN KULLANILMASI.....	157
13.İNSAN HAKLARI ÖRGÜTLERİ’NİN KULLANIMI.....	158
14.SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ.....	158
15. ŞİRKETLERİN AMBARGOYU DELMESİNE GÖZ YUMULMASI.....	158

SONUÇ

5.TÜRKİYE’NİN BU STRATEJİLERE KARŞI GELİŞTİREBİLECEĞİ STRATEJİLER;ÖNGÖRÜLER.	160
--	-----

KAYNAKÇA.....	165
---------------	-----

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1:Ortadoğu Ülkeleri Genel Bilgi.....	1
Tablo 2: GSMH'nin Sektör el Dağılım Oranı.....	13
Tablo 3: Tarımsal Ürün İhtilatı/Yıllara Göre.....	14
Tablo 4: Tarımsal Ürün İthalatı/Yıllara Göre.....	15
Tablo 5: Dünya Ham Petrol Rezervlerinin OPEC Payı (2011).....	17
Tablo 6: Dünya Doğalgaz Rezervleri.....	18
Tablo 7: Ortadoğu Ülkeleri Petrol Ve Doğalgaz Üretimi Ve İhracatı/Yıllık (2012).....	23
Tablo 8: Dünya Petrol Talebi Ve Büyük Petrol Şirketlerinin Netgeliri (Milyar \$).....	27
Tablo 9: ABD'nin Ekonomik Verileri.....	36
Tablo 10: ABD , GSYİH'nin Sektörlere Göre Dağılımı	36
Tablo 11: ABD'nin Yıllara Göre Petrol Üretimi.....	37
Tablo 12: AB'nin Enerji Kaynakları.....	109
Tablo 13: AB'nin Yenilenebilir Enerji Kaynakları.....	109
Tablo 14:Bazı AB ülkelerinin Elektrik Üretiminde Nükleerlerin Payı.....	110
Tablo 15: AB'nin Doğalgaz İthalatı	110
Tablo 16: AB İthalât Bağımlık Oranları (%).....	110
Tablo 17:Türkiye'nin Dış Ticareti (milyar \$).....	126
Tablo 18:Türkiye'nin Büyüme Oranları.....	127

GİRİŞ

ORTADOĞU; büyük medeniyetlerin doğduğu ve kaybolduğu yer...Ortadoğu; medeniyetlerin mirası üzerinde bütün büyük semavî dinlerin şekillendiği manevî toprak. Bugünden bakıldığında ise adeta bütün bu manevî geleneğinden kopartılmış ve sadece petrol için hatırlanıyor gibi duran yer. Ve daha da acısı, binlerce yıllık çatışmaların halen sürdüğü, sanki insanlığın kavga etmekten yorulmadığı bölge. Ortadoğu denince ilk anda bunlar üşüşüyor insanın aklına. Bir dizi karmaşık durumun iç içe geçtiği bu coğrafya, bugün de dünyanın en kritik, en patlamaya hazır yeri olarak karşımızda duruyor üstelik. Dinginliğin hiç bahşedilmediği bu topraklar, hep onun özlemini yaşıyor sanki. Söz konusu coğrafyaya sıkışmış çeşitli etnik, millî, dinî, mezhepsel kökenlere ait halklar, tarihin onlara miras bıraktığı bir yorgunluğu yaşıyorlar durmadan. Hepsinin kaderi burada düğümleniyor ama her biri ayrı bir kaderleri varmış gibi davranıyor. Dahası o kadar çok güç; gelecekleri üzerine hesap ve plan yapıyor, onlara müdahale etmek için can atıyor ki bu halklar gerçekte ne yapmak ve nereye gitmek istediklerine bir türlü kendi başlarına karar veremiyorlar. Bir türlü onlara bu fırsat verilmek istenmiyor. Birileri burada sürüp giden kavgadan, akan kanlardan memnun gibi duruyor. Dev emperyal satrançta Ortadoğu, birileri için hep bir taş, öne sürülecek bir hamle oluyor bu yüzden. Özellikle de XX. yüzyılın başlarından beri artarak sürüyor bu durum. Bütün büyük güçler bölgeyi denetimleri altına almak ve ellerinde tutmak için olağanüstü gayret sarf ediyor. (Akar,2004:13)

Ortadoğu'nun ve Avrasya'nın sömürgeleştirilmesi bir bakıma dünyanın bir bütün olarak sömürgeleştirilmesi ile eş anlamlıdır. Jeopolitik güçlerin egemenlik alanına dönüşen, dünyanın en önemli enerji yataklarına sahip olan, silah ticaretinin merkez üssü haline gelen, uluslararası küresel tekeller için ucuz iş gücü merkezi olarak görülen bu iki bölgenin kapitalizmin küresel sömürgecilik sistemine dâhil edilmesi, aynı zamanda, dünya kapitalist sisteminin geleceği bakımından oldukça önemli görülmektedir. Bu nedenle, uluslararası ilişkilerin can damarı olan Avrasya ve Büyük Ortadoğu üzerinde bir kapitalist gücün, tek başına egemenlik kurabilmesi söz konusu değildir. Dünyanın en büyük askeri gücüne sahip ABD dâhil olmak üzere, küresel sistemin bütün baş aktörleri bu gerçeği kabul etmiş durumdadırlar. Bu nedenle dünya nüfusunun ve enerji yataklarının nerdeyse üçte ikisine sahip olan bu bölgelerin küresel sömürgecilik sistemi içerisine çekilmesi için, büyük küresel kapitalist güçleri arasında Tek bir strateji oluşturulmaya çalışılmaktadır. (Peköz,2007:9)

Enerji kaynaklarının küreselleşmiş iktisadi süreçlerin hizmetine alınması sürecin önderliğini yapan Batı ülkelerinin enerji stratejilerinin özünü oluşturmaktadır. Enerji krizinin gündeme gelerek tartışılması ve krizin büyük boyutlara ulaşmasından korkulması nedeniyle alternatif enerji üretimi konusu dünya gündeminin öncelikleri arasına girmiştir. İktisadi kalkınma süreçlerinde belirleyici etken olan enerji kaynakları güvenliği ile ilgili politik çözümler geliştirmek istenmektedir. Küreselleşme sürecinin yarattığı teknolojik, iktisadi, kültürel sorunlar ve çevre sorunları, mevcut enerji kaynaklarının varlığı ve kullanımının gözden geçirilmesini ve yeni enerji stratejilerinin üretilmesini zorunlu kılmaktadır. Alternatif enerji arayışındaki amaç kesintisiz ve güvenli enerji kaynak veya biçimlerine ulaşmak,

dolayısıyla sürdürülebilir iktisadi yaşam güvencesini elde etmektir. Çünkü ülkeler için sürdürülebilir iktisadi yaşam ancak sürekli enerji kaynakları ile mümkündür. (Güler,2003: 10)

Sürdürülebilir enerji kaynaklarının paylaşımında önemli sorun, azami kârın küresel güçler arasında nasıl paylaşılacağı, kârın çok uluslu şirketler tarafından nasıl dengeleneceğidir. Buradaki sorun Ortadoğu'nun küresel güçler tarafından nasıl sömürgeleştirileceği anlamına gelmektedir. Bu sömürgeleştirme üzerinde küresel güçlerin çeşitli stratejik, politik planları bulunmaktadır. Özellikle ABD'nin izlediği politikaların farklılaşması, diğer küresel güçlerle olan işbirliği, kendisine karşı olan gruplarla masaya oturması. Rusya, Çin, AB gibi güçlerin ABD'nin değişen politikalarına uyum sağlaması, güçler arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırmaktadır. Burada esas olan küresel değişimin, bu güçleri birbirine mecburi olarak uyumlaştırmasıdır. Fakat bu küresel değişim Türkiye'ye hiç uğramamış diyebiliriz. Çünkü Türkiye bu küresel uyumdan hep kaçarak tek başına hareket etmeye yada birilerinin eline bakarak plan yapmış ve sonucunda hep hüsrana yaşamıştır. Örnek olarak enerji alanında etrafının petrol ve doğalgaz ile çevrili olmasına rağmen bunlardan yararlanamaması ve buna bağlı olarak enerji ihtiyacının artması.

Enerji kaynakları zengini olan Ortadoğu, Hazar ve Orta Asya gibi bundan 100 yıl öncesine kadar ya Osmanlı yönetiminde olan topraklardır ya da Türkiye'nin etnik ve kültürel yakınlığının olduğu, Brzezinski'nin (1997) Güney Avrasya olarak tanımladığı bölgedir. Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğunun bu topraklar üstünde hakimiyetini sonlandırırken, ikinci Dünya Savaşı bu toprakları Batı ve Doğu blokları arasında paylaşmıştır. Bugün yaşadığımız çekişmenin temelinde ise enerji açığının hızla arttığı bir dönemde, enerji kaynağı zengini bu bölgeleri fiilen kontrol etme mücadelesi bulunmaktadır. Bölge enerji kaynaklarının kontrolünde ABD, Rusya ve Çin açık bir çekişme içindedirler. Rusya ve Çin, enerji kaynakları zengin ülkelerle ikili anlaşmaları tercih ederken, ABD, üstün askeri gücüne güvenerek, Afganistan ve Irak'a yaptığı tek taraflı, önalıcı (preemptive) müdahalelerle öne çıkmak istemektedir. ABD'nin üstün askeri gücüne rağmen gerek Irak ve gerekse Afganistan'da başarısız olması küresel güç dengelerinde Rusya, Çin, İran, AB gibi ülke veya ülke gruplarına atak yapma olanağı sağlamıştır. Aslında bu süreçte belirleyici olabilecek ülkelerden birinin Türkiye olması gerekirken, Türkiye bu süreçte hedef ülkelerden biri haline gelmiştir. Türkiye, MİT açıklamasında da belirtildiği gibi küresel gelişmelere hazırlıksız yakalanmanın ötesinde, ekonomi, dış politika ve güvenlik politikalarını hala Soğuk Savaş dönemi çerçevesi dışına çıkaramamıştır. Soğuk Savaş dönemi sonrasında dünya ekonomi politiği yeniden şekillendirilmeye başlanmış, Türk devleti, siyasi iktidarları, asker ve sivil bürokrasisiyle bunu algılama kapasitesi gösterememiştir. Aksine dış güçlerin hedeflerine yardımcı olacak iç ve dış politikalar izleyerek, Türkiye hedef ülkelerden biri haline gelmiştir. Keşif Güç'ün topraklarımızda konuşlanmasına izin verilmiş, İsrail İle taktik olması gereken ilişkiler, askeri işbirliği anlaşmalarıyla Türkiye aleyhine stratejik boyut kazanmış, AB ile de Gümrük Birliği anlaşması imzalanmış, Türkmen gazının İran üzerinden Türkiye'ye getirilme fırsatı kaçırılmış, onun yerine Rusya ve İran ile elverişsiz bir enerji ilişkisi kurulmuştur. Kuzey Irak'ta taşeron bir Kürt devleti kurulma sürecine en büyük katkıyı, 1990 sonrasında

Çekiç Gücü kendi topraklarında konuşlandırarak ve Habur sınır kapısını açık tutarak Türkiye vermiştir. (Çapoğlu,2010:16)

Türkiye ile beraber AB'nin de başta doğalgaz olmak üzere enerji ihtiyacı artacaktır. Bu durum başta Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü olmak üzere Türkiye'nin de enerji güvenliği sorununu arttıracaktır. Türkiye'nin enerji üretimi ve enerji kaynakları bakımından zayıf olması, tüketiminde ise nüfus artışı, sanayi-ekonomik gelişme gibi nedenlerden dolayı güçlü olması enerji güvenliğinde sorun yaratmaktadır. Türkiye'nin enerji bölgeleri merkezinde olması nedeniyle batı ülkeleri enerji güvenliğinde önemli rol oynamaktadır. Bu rol bazen işimizi'de zorlaştırmaktadır. Türkiye işte bu noktadan hareketle enerji güvenliğindeki rolünü artırarak , bilgi ve teknolojik gelişmelere uyum sağlarsa enerji güvenliğine kavuşabilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTADOĞU'NUN TANIMI, COĞRAFİK KONUMU, EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPISI

1. ORTADOĞU

1.2. ORTADOĞU NERESİ?

Ortadoğu terimi ilk olarak 19. Yüzyılda Britanya Dışışleri Bakanlığı'na bağlı Hindistan Dairesi tarafından, bugünkü Arap yarımadası ve çevresini tarif etmek üzere kullanıldı. Ancak Ortadoğu ifadesinin genel anlamda "Hindistan ile Arap dünyası arasında kalan toprakları belirtmek için" Amerikalı denizcilerce yaygınlaştırılmış olabileceği de kabul ediliyor. Yani terim bir tür Anglo-Amerikan ortak yapımı ve her halükarda 'kendi doğrularında kalan toprakların tanımlanmasında kullanılmaya başlamış, halen de aynı kullanım devam ediyor. (Kılınç,2011:11)

Ortadoğu kavramının kültür-bağımlı muhtevası bir kenara bırakılarak kapsadığı alan göz önünde bulundurulduğunda bu alanın en bariz özelliği Afro-Avrasya dünya ana kıtasının kesişim alanını oluşturuyor olmasıdır. Bölge kara havzası açısından Asya'nın batısını, Afrika'nın kuzeyini, Avrupa'nın doğu sınırlarını barındırmaktadır. Deniz havzaları açısından ele alındığında da, Akdeniz'in güneyi ve doğusu, Karadeniz ve Hazar'ın güney kıyıları bu bölgenin deniz hat sınırlarını oluşturmaktadır. Kızıldeniz ve Basra gibi önemli içdeniz ve körfezler ise tümüyle bu bölgede yer almaktadır. (Davutoğlu ,2003:323)

Ortadoğu için Prof. Dr. Tayyar Arı tarafından yapılan geniş tanım; Batıda; Fas, Tunus, Cezayir, Libya, Somali, Etiyopya, Sudan ve Mısır'ı, Doğuda; Umman Körfezi'ne kadar uzanan bölgede Irak, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman'ı, Kuzeyde; Türkiye, Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini kapsamaktadır. Bu kapsama; İran, Afganistan ve Pakistan da dahil, edilmiş olup, güneyde Suudi Arabistan'dan Yemen'e uzanan Arap Yarımadası'nı çevreleyen bölge ile Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail, ve Filistin'de içinde yer almaktadır. (Arı,2004:25) Arı'nın yaptığı tanım, ABD'nin "Büyük Orta Doğu Projesi" kapsamında genişlettiği Ortadoğu tanımı ile örtüşmektedir. Ortadoğu için yaygın kullanılanı ise daha dar kapsamı olan tanımdır. Buna göre; batıda Mısır, kuzeyde Türkiye ve İran'ın yer aldığı, doğuda Umman Körfezi'ni, güneyde ise Aden Körfezi ve Yemen'i içine alan bölge, Ortadoğu olarak adlandırılmakta ve günümüzde on sekiz devletten oluşmaktadır. (Evcioğlu,2007:55)

Tablo 1: Ortadoğu Ülkelerinin Yüzölçümü ve Nüfusu

Ülke	Yüzölçümü	Nüfusu
Suriye	185.180 km ²	17.155.814
Türkiye	780.580 km ²	70.000.000
İran	1.648.000 km ²	66.622.704

Irak	437.072 km ²	24.001.816
Suudi Arabistan	1.960.582 km ²	23.513.330
Lübnan	10.400 km ²	3.677.780
Ürdün	92.300 km ²	5.611.202
Kuveyt	17.820 km ²	2.111.561
Katar	11.437 km ²	840.290
Bahreyn	665 km ²	677.886
Umman	212.460 km ²	2.903.165
Birleşik Arap Emirlikleri	82.880 km ²	2.445.989
Yemen	527.970 km ²	20.024.867
Filistin	20.330 km ²	5.842.454
Mısır	997.739 km ²	70.700.000
Sudan	2.505.810 km ²	34.222.000
KKTC	3.355 km ²	171.000
TOPLAM	9.494.580 km ²	350.521.858

1.3.ORTADOĞUNUN JEOPOLİTİK KONUMU

Jeopolitik kavramlarla ortaya koymak gerekirse, Ortadoğu kara jeopolitiği açısından Avrasya'nın kalbinde bulunan Heartlana'ı merkez alan bir stratejinin Afro-Avrasya Dünya ana kıtasına yönelecek açılımının kilit bölgesini oluşturmaktadır. Böylesi bir açılımın Asya'nın doğusuna ve güneyine yönelik seyri Afro-Avrasya Ana-Kıtası merkezinden uzaklaşmayı beraberinde getirirken, Batı İstikametinde Avrupa'ya dönük açılım Atlantik okyanusu ile noktalanmaktadır. Avrasya'nın merkezinden Ortadoğu istikametinde bir stratejik yöneliş ise Afro-Avrasya ana kıtasının merkezinden çevresine yönelik her türlü açılımı mümkün kılmaktadır. (Davutoğlu,2003:328)

Cezayir, Fas, Tunus gibi ülkeler dikkate alındığında Cebelitarık Boğazı ile Avrupa'dan ayrıldığı görülür. Tarihsel süreçler incelendiğinde, Arap ülkelerinin Cebelitarık Boğazı üzerinden İspanya'yı işgale yöneldikleri, tersten Avrupalıların ve yakın geçmiş tarihimizde özellikle İtalyan'ların, Fransız'ların, Kuzey Afrika'yı kendi toprakları olduğu iddiasıyla işgal ederek sömürgeleştirmek istedikleri biliniyor. Sadece Cebelitarık boğazı ile ayrılan Kuzey Afrika-Avrupa bağı oldukça geçmişe dayanan köklü tarihsel bir mirasa sahiptir. Akdeniz'in Okyanuslara açılmasını sağlayan Cebelitarık Boğazının kontrolü bölgenin denetimi

bakımından oldukça önem kazanmaktadır. Bunun sorumluluğu bir yandan Avrupa'ya aitken, diğer taraftan Kuzey Afrika'daki Akdeniz ülkelerine aittir. Bu bir bakıma Akdeniz'in Avrupa sahili ülkeler ile Kuzey Afrika'nın Akdeniz sahilli ülkelerinin karşılıklı ilişkilerinin önemini ortaya koymaktadır. Cebelitarık Boğazı, uluslararası ilişkiler nedeniyle denetim altında tutulması gereken en önemli yerlerden biri olduğu gibi; Avrupa'nın, Afrika'nın, Ortadoğu'nun ve hatta Rusya'nın vb. Avrasya kıtasında bulunan ülkelere ulaşım ağı bakımından da en önemli stratejik geçiş yollarından biridir. Aynı zamanda ABD, Japonya, Çin gibi ülkeler içinde tersten geçerli olan bir durumdur. Türkiye coğrafik olarak bölgeye dâhile edildiğinde İstanbul ve Çanakkale boğazları, AB üyesi ülkelerinin bir kısmının ve Rusya'nın, Marmara ve Akdeniz üzerinden Okyanuslara açılan kapısı olması bakımından stratejik öneme sahiptir. Bu iki boğazın ulaşım trafiğine kapanması, Karadeniz sahili ülkelerinin dünyanın birçok ülkesi ile iletişiminin kesilmesi ya da minimum düzeye düşmesi demektir.

Körfezin zenginliklerinin dünyaya pazarlanmasında Hürmüz Körfezi ve Süveyş Kanalı da oldukça stratejik öneme sahiptir. Petrol üreticisi birçok ülkenin sınır olduğu Hürmüz Boğazı'nın uluslararası trafiğe kapanması, petrol ulaşımını tamamen felç edecek durumdadır. Körfez ülkeleri kadar, dünyanın başka ülkeleri içinde oldukça önemlidir. Bölgesel çelişkilerin yoğunlaştığı her durumda Hürmüz Boğazı, uluslararası ilişkilerin önemli bir sorunu haline gelir. ABD ve İngiltere eksenli gerçekleştirilen işgalde Hürmüz Boğazının stratejik önemi birçok bakımdan ön plana çıkmıştır. Aynı şekilde İran ile ABD arasındaki çelişkilerin daha sıklıkla gündeme gelmesi, dikkatleri yeniden körfeze yöneltmektedir. İran'ın petrol geçişini engellemek gibi bir tehditte bulunması, Hürmüz boğazının stratejik önemini ortaya koymaktadır. Çünkü körfez ülkelerinin önemli bir kesiminin Hint Okyanusu üzerinden dünyaya açılmasını sağlayan en önemli bölgedir. Bu alanda ortaya çıkabilecek olası bir kriz, dünyayı, özellikle küresel kapitalist sistem güçlerini etkileyecek düzeydedir. Ayrıca İngiltere tarafından açılan Mısır topraklarından Akdeniz'i Kızıl Denize ve oradan Hint Okyanusuna açılan Süveyş Kanalı da, bölgenin uluslararası ulaşımı bakımından önemli bir işleve sahiptir. (Peköz,2007:35)

Rusya/SSCB'nin Ortadoğu istikametinde Balkanlar ve Kafkasya üzerinden yürüttüğü her stratejik hamle küresel dengeleri etkileyen sonuçlar doğurmuştur. Bu durum Alman-İngiliz sömürge rekabeti için ele büyük ölçüde geçerlidir. Almanya'nın her iki dünya savaşında da İngiliz sömürge sisteminin kilidini açamaması, Afro Avrasya'nın bu merkez kesişim alanında egemenliği sağlayamaması ile doğrudan ilgilidir. Almanya ve İngiltere'nin Osmanlı politikalarında bu jeopolitik zorunluluğun Önemli izleri vardır.

Kenar kuşak hassasiyetini de gözetilen deniz jeopolitiği açısından ele alındığında da bölge, deniz eksenli güçlerin Afro-Avrasya stratejilerinin merkezinde bulunmaktadır. Gerek İngiltere gerekse ABD'nin deniz ağırlıklı stratejileri için Ortadoğu hem karşı stratejik gücün hakimiyetine kesinlikle terk edilmemesi gereken bir savunma hattı, hem de Avrasya içlerine ve kıyı denizlerine yönelik stratejik egemenliğin ofansif nitelikli üssü konumunda olagelmıştır. Dünyada birinci derecede önemli dokuz stratejik deniz geçiş yolundan beşinin doğrudan (İstanbul ve Çanakkale boğazları, Süveyş Kanalı, Aden ve Hürmüz geçişleri),

birinin de dolaylı (Cebelitarık) olarak bölgede bulunması bölgenin deniz jeopolitiği açısından taşıdığı önemi ortaya koymaktadır. (Davutoğlu,2003:330)

19. Yüzyılda sömürgeci ve ideolojik rekabetin jeopolitik hesaplaşma alanı olma özelliğini koruyan Ortadoğu'nun jeopolitik yapısı, soğuk savaşın bitmesiyle birlikte yeni konjonktürler ortaya çıkarmıştır. Nükleer potansiyele dayalı "Terör dengesi", Küresel dengeler; bölgesel jeopolitik etkinlik alanlarının daha üst düzey stratejik ilişkilerin belirlenmesine sebep oluyordu.Buda, bu yaklaşımlara dayalı ilişkilerin sorgulanmasına sebep oluyordu.

Soğuk Savaşın bitişi ile birlikte küresel dengelere ayarlı bölgesel stratejik parametrelerin değişmesi ve yerel unsurların ağırlığının artması bölgenin klasik jeopolitik teoriler içindeki yerinin tekrar önem kazanmasına yol açmıştır. Süper güçler düzeyinde tespit edilen üst güvenlik şemsiyelerinden kaynaklanan etki alanlarının ortadan kalkması, bir taraftan uluslararası ilişkilerdeki ağırlığını artırmaya başlayan diğer küresel aktörlerin bölgeye dönük bakışlarını etkilerken, diğer taraftan bölge ölçekli stratejiler geliştirme kapasitesine sahip bölgesel güçlerin manevra alanını genişletmiştir. Bu durum stratejik çıkar çelişkilerinin yoğunlaşmasına ve düşük düzeyli çatışma ihtimallerin artmasına yönelik sonuçlar doğurmuştur.

Stratejik parametrelerdeki bu değişim bölgede son derece dinamik bir konjonktür ortaya çıkarmıştır. Bu dinamik konjonktürün getirdiği dalgalanmalardan istifade etmek isteyen Irak gibi bölge güçleri ofansif hamlelere yönelirken, bu jeopolitik belirsizliğin getirebileceği riskleri hesap eden ve bu riskleri minimize ederek bölgedeki etkinliğini sürdürmek isteyen ABD bölge üzerinden küresel yapılanmayı tekrar düzenleme çabası içine girmiştir. Körfez Savaşı bu dinamik jeopolitik konjonktür içinde bütün tarafların bölgeye bakışındaki değişimi hem yansıtmış, hem de bölgeye dönük stratejik hesapların yeniden yapılmasını gerektirmiştir. (Davutoğlu,2003:330)

1.4.ORTADOĞU'NUN KÜLTÜREL YAPISI

Antik dönemde Mısır, Mezopotamya, Anadolu ve İran merkezli otoriteler altında bulunan Ortadoğu, önce Büyük İskender daha sonra da Roma İmparatorluklarının eklektik imparatorluk yapılan altında büyük ölçekli bir siyasi bütünlüğe kavuşmuştur.Bu eklektik imparatorluk yapıları bölgede ortaya çıkan dinî ve kültürel akımların çevre havzalara yayılmasını kolaylaştırmıştır, İslam medeniyetinin doğuşu ve yayılışı ile birlikte tekrar tek bir siyasi otorite altında toplanan Ortadoğu, o günden bugüne genelde İslam medeniyet havzasının coğrafi bütünlük alanı olarak görülmüştür.Batı-merkezli tarih ve coğrafya tanımlamalarında bölgenin Doğu ve İslam ile özdeşleşmesi bu jeokültürel bütünlüğün bir yansımasıdır.Haçlı savaşları ile keskinleşen bu jeokültürel ayırım, Selçuklu-Osmanlı egemenlik dönemleri ile Türklerin de bu karşı cephenin öncüleri olarak görüldüğü bir yaklaşım biçimine dönüşmüştür.Ortadoğu'daki Osmanlı asırları, bölgenin İslam medeniyet havzası kimliği merkez alınmakla birlikte kültürel ve dini çeşitliliğin korunduğu bir tarih dilimini oluşturmuştur. Doğu-Batı, İslam-Hıristiyan yüzleşmesinin genelde Ortadoğu ve Doğu Avrupa'da cereyan ettiği bu asırlarda Ortadoğu İslam medeniyet birikimi etrafındaki ortak

jeokültürel bütünlüğün korunduğu bir havza niteliğini muhafaza etmiştir. (Davutoğlu ,2003:345)

Dünyanın belirli kıtasal bölgelerinde yoğunluklu olmakla birlikte, yerkürenin hemen her yerine yayılmış olan İslam nüfusu, bölgelerin sosyal ve kültürel özelliklerine bağlı olarak, politik bir kırılmalığa ve hassas bir ilişki ağına sahiptir.İslam Dünyası, kabaca tanımlandığında; "Hint Okyanusu sahilleri boyunca Endonezya'dan, batıda Basra Körfezi'ne Tanzania'nın Güneyinden, Batıya doğru uzanarak Afrika boyunca Sudan'ın ortasından Nijerya'ya, kuzeyde Atlantik ve Akdeniz kıyılarına, Kuzey Afrika'dan Akdeniz'e, Doğuya doğru Karadeniz'in girişine, İstanbul Boğazı ve Kazakistan'ın kuzey ucuna ve daha sonra güneye doğru bir kıvrım yaparak Batı Çin ve Hindistan'ın bir kısmına kadar ve en son olarak çizginin başladığı yere varmasından önce Borneo Körfezinde kıvrım yapan daireden ibaret bir coğrafyada hüküm sürmektedir." İslam nüfusunun yaklaşık 1,2 milyarlık (veya yaklaşık olarak Çin'in nüfusu kadar) kısmı bu yarım ay şeklindeki bölgede yaşamaktadır. Bu rakamın kabaca 820 milyonu Asya'da, 315 milyonu Afrika'da, nüfusunun yaklaşık 300 milyonu jeopolitik olarak önemli Doğu Akdeniz, İran Körfezi ve Orta Asya bölgesinde yaşamaktadır. Amerikan medyasının sık sık Müslümanları Yahudi düşmanı Arap olarak tanımlamasının aksine en büyük Müslüman nüfus yoğunluğu Güney ve Güneydoğu Asya'da (Endonezya, Malezya, Bangladeş, Pakistan ve Hindistan'da) bulunmaktadır. Farklı etnik kökenleri olan büyük Müslüman ülkeler arasında İranlı Persler, Türkler (Türk soyu Azerbaycan ve diğer birkaç Orta Asya halkı da dâhil), Mısırlılar ve Nijeryalılar vardır. (Peköz,2007:22)

Osmanlı Devleti'nin tasfiyesi ile bölgede yaşanan jeokültürel farklılaşma ve parçalanmaya yol açan biri dış diğeri iç iki önemli unsurdan bahsedilebilir.Dış unsurlar, sömürgeci yayılma ile devreye giren Avrupa merkezli etkiler ve II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası bir siyasi irade ile kurulan İsrail devletidir.Bu iki olgu, 8. yüzyıldan bu yana genelde İslam medeniyet birikimi ile özdeşleşen bölgenin jeokültürel karakterini değiştirmiştir. Böylece kendi tarihi referanslarını bölgeye yönelik olarak kuran Hıristiyanlar ve Yahudiler bölgede siyasi etkinlik alanı kazanmışlardır.Daha önce Osmanlı Devleti'nin millet sistemi içinde korunaklı kültürel dokular şeklinde varlığını sürdüren unsurlar, yeni bir siyasî bilinç ve egemenlik alanı oluşturma çabası içine girmişlerdir. Sömürge idareleri tarafından da desteklenen bu çabanın en çarpıcı iki sonucu Yahudi kimliği ve dini/tarihi referanslara dayalı olarak kendi iç Meşruiyet alanını oluşturan İsrail devleti ile çok kültürlü Ortadoğu mozağının küçük bir numunesi olmakla birlikte genelde Hıristiyanların egemenliğine dayalı olarak kurulan Lübnan devletidir.Bu devletlerin ortaya çıkışı, bölgenin jeokültürel yapısı ile siyasî egemenlik alanları arasında ciddi bir doku uyumsuzluğu problemini beraberinde getirmiştir. (Davutoğlu,2003:348)

Jeokültürel parçalanmayı beraberinde getiren iç unsurlar ise bellikle Arap Dünyasını temelden sarsan ulus-devlet oluşumudur. Yeni ulus devletlerin kurulması, oluşan her bir ulus-devlet meşrutiyet zemininin dayanacağı yeni bir kültürel kimlik ve tarihi referansı gerekli kılmıştır. Müslüman-Arap- Suriyeli birisi ile Müslüman-Arap-Iraklı birisi arasındaki farkın, farklı ulus-devletleri oluşturacak bir siyasî kültür farklılaşmasına zemin teşkil etmesine dayanak olacak düşünceler ve yapılar, bölgenin yeni tanımlarla daha küçük ünitelere bölünmesinin önünü açmıştır. Mezhep ve kabile farklılıkları da bu jeokültürel parçalanmayı

daha mikro bölünmelere ve kutuplaşmalara götürecektir. Arap milliyetçiliğinin bu süreç içinde karşı karşıya kaldığı açmazlar ve yüzleşmek zorunda olduğu problemler, geleneksel yapılarla modern siyasî oluşumlar arasında ortaya çıkan gerilimin çarpıcı izlerini taşımaktadır. (Davutoğlu,2003:350)

Bu jeokültürel parçalanmanın Ortadoğu'nun jeopolitik ve jeoekonomik özellikleri dolayısıyla uluslararası ilişkilerin merkezinde ve çekim alanında bulunduğu bir dönemde yaşanması, küçük farklılıkların dahi büyük ölçekli stratejik çatışmaların aracı haline gelmesi sonucuna yol açmıştır. Lübnan'da yaşanan uzun iç savaş süresince gerek uluslararası gerek bölgesel gerekse mikro düzeyde ortaya çıkan stratejik çelişkiler ve koalisyonların jeokültürel arka planı bu etkileşimin en çarpıcı sonuçlarını gözler Önüne sermiştir.

Bir asır öncesine kadar kendi içinde farklı yere! kimlikleri barındırmakla birlikte bütüncül bir jeokültürel havza niteliği taşıyan Ortadoğu, bugün keskinleşme temayülü gösteren bir jeokültürel parçalanma ve bu parçalanmanın getirdiği siyasi, dini ve etnik kutuplaşma potansiyellerini bünyesinde barındırmaktadır. Bölgenin ana otantik gruplarını oluşturan Türk, Arap, Acem ve Kürt unsurlarının farklılaşmalarının stratejik hesaplarla tırmandırılma riskini taşıması, bölgeye bu asır içinde küresel güçlerin sağladığı güvenlik şemsiyesi altında yerleşerek siyasî egemenlik alanı oluşturan Yahudilerin bölgenin diğer kültürel grupları ile yaşaya geldikleri kültürel/siyasi gerilim, ulus-devletlerin ortaya çıkarmaya çalıştıkları değişik ölçeklerdeki ulusal kimlikler arasındaki çelişkiler, jeopolitik/siyasî ayırım hatları ile jeokültürel ayırım hatları arasındaki farklılaşmalar normal şartlarda müsamaha ile karşılanabilecek kültürel farklılaşmaların çok kısa sürede bir bunalım odağı haline dönüşmesine ve gerek küresel gerekse bölgesel güçlerce hemen stratejik bir parametre olarak algılanmasına yol açmaktadır. Ortadoğu'da kalıcı bir barışın sağlanabilmesi her şeyden önce bu jeokültürel parçalanmanın doğurabileceği siyasi risklerin azaltılmasına bağlıdır. Bölgenin zengin jeokültürel arka planı parçalayıcı değil tanıstırıcı ve bütünleştirici bir doğrultuda değerlendirilmedikçe, seçici siyasi barış planları kalıcı bir bölge düzeni oluşturacak bir zemin sağlayamaz. (Davutoğlu,2003:340)

Bölgenin zengin jeokültürel haritasını beş asır kalıcı bir düzen altında siyasi riski asgariye indirerek korumayı başaran Osmanlı tarih mirasına sahip olan Türkiye'nin bu mirası stratejik bir dayanak olarak kullanabilmesi, sadece Türkiye'nin bölge politikaları açısından değil, bölgede adil ve kalıcı bir düzen kurabilmek açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye bu jeokültürel parçalanmanın bir tarafı, hatta bir mağduru gibi davrandıkça bu mirası hakkınca değerlendiremez. Öte yandan Türkiye artık bölgeye sırtını dönerek yahut bölgede küresel aktörlerin tavırlarına bağımlı edilgen bir tavır takınarak derin perspektifli bir bölge stratejisi geliştiremez.

Şu çok açık bir gerçektir ki, bölgenin hiç bir siyasi problemi Türkiye'nin miras edindiği, ama hakkını da hiç bir zaman yeterince veremediği, Osmanlı arşivleri olmadan anlaşılabilir ve hukuki bir zeminde tartışılmaz. Bölgedeki jeokültürel parçalanmanın tarihî temelleri, dönüşüm seyri ve objektif bir haritası da ancak ve ancak bu arşivlerin kullanılması ile mümkün olabilir. Bunun belki de en çarpıcı misalini Ortadoğu meselesinin düğümlendiği Kudüs'ün geleceği ile ilgili tartışmalar oluşturmaktadır. Türkiye'nin bütün bu tarihi mirasa

rağmen Ortadoğu Barış Sürecinde etkin bir aktör gibi görülmemesi ve görüşlerinin dikkate alınmaması, biraz da Türkiye'nin bölgenin jeokültürel dokusuna ve bu dokunun parçalanmasından kaynaklanan problemlerine yeterince önem vermeyişindedir. 2000 yılının Temmuz ayında başarısızlıkla sonuçlanan Filistin-İsrail görüşmelerinden sonra Kudüs konusunda devreye giren Türkiye'nin teorik hazırlıksızlığı bu süreç içinde daha bariz bir şekilde ortaya çıkmıştır. Türkiye kendi iç bütünlüğü açısından da, bölgede etkin bir strateji uygulama kapasitesi açısından da, bölgenin jeokültürel ve tarihi faktörlerini gözetken bir yaklaşım göstermek zorundadır. (Davutoğlu,2003:340)

1.5.DÜNDEN BUGÜNE ORTADOĞU TARİHİ

Ortadoğu büyük çoğunlukla Arap halklarının yerleşim yeridir. Türkler, 9. yüzyıldan itibaren bölgeye gelmiş, önce Büyük Selçuklu, sonra Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devleti ile Türkiye Devletini kurarak yerleşik hale gelmiş ve halklar arasına katılmıştır. Türkler, Mısır'da, Suriye'de, Irak'ta da devletçikler kurmuşlardır. Ancak kalıcı olanı 900 yıl önce Ön Asya Anadolu'da kurulan Türkiye Devleti'dir. Mısır Memlûklerinin Osmanlı Devleti tarafından yıkılmasıyla, Ortadoğu Türk egemenliğine girmiştir. Bölgeye 600 yıl boyunca Türkler egemen olmuştur. (Aydın,2010:23)

Birinci Dünya Savaşı sırasında, büyük mücadelelerden biri de Çanakkale'de geçti. Ortadoğu'nun, Arapların yaşadığı yörelerde İngiliz ve Fransız egemenliği pekişmişken, İran, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ve Rus işgalini tanımıştı. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Ortadoğu için yapay haritalar çizildi. Emperyalizmin çıkarlarını yansıtan düz çizgiler cetvelle haritaya aktarıldı. Öteki ye bakışın aşağılayıcı bir dışavurumu olan bu sınırlar, Ortadoğu devletlerinin gelecekteki yazgısının önceden tasarlanması ile çiziliyordu. Yeni binyılın başında yaşanacak potansiyel çatışmalara açık olan sınırlar, emperyalizmin çıkar ve keyfine göre çizilmişti.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Ortadoğu'da özellikle Arap ülkelerinde önemli siyasal değişiklikler meydana geldi ve daha önce İngiltere ve Fransa'nın ağırlığını koyduğu bölgelerde bulunan güçler silinmeye başladı. Fransızlar, 1922 yılında, Milletler Cemiyeti'nin kararıyla Suriye ve Lübnan'da manda yönetimi kurmuştu. İkinci Dünya Savaşı'nda, Almanya'ya yenilince, Fransa'nın Ortadoğu'daki gücü de sarsılmıştı. 19 Eylül 1941'de Suriye'deki Fransız komiseri General Catroux, Suriye'nin bağımsızlığını ilan etmişti. Bu bağımsızlık, 1946 yılında Suriye'deki Fransız kuvvetlerinin çekilmesiyle kesinlik kazanmıştı. Lübnan'daki Fransız yönetimi ise, 1945 yılında, İngilizlerle Fransızlar arasında yapılan antlaşmadan sonra sona ermişti. (Gerger,2012:21)

Savaş sonunda, zaferi kazanan İngiltere ve Fransa Osmanlı'nın yerine geçtiler ve Araplar büyük bir hayal kırıklığına uğradılar. İngiltere, Filistin, Irak ve Ürdün; Fransa da, Lübnan ve Suriye topraklarını işgal etti. Körfez bölgesiyle Mısır da iyice İngiliz hâkimiyeti altına alındı.

Sömürgecilerin Araplara, daha doğrusu, sömürge halklarına nasıl baktıkları, Winston Churchill'in, Filistin konusunu incelemek üzere kurulmuş Peel Komisyonundaki şu sözlerinde açıkça görülüyor: Kulübesindeki bir köpeğin, orada uzun zamandır yaşamış olsa bile,

kulübeye mutlak sahip olma hakkının var olduğuna inanmıyorum. Bu hakkı kabul etmiyorum. Örneğin, Amerika'daki Kızılderililere ya da Avustralya'daki siyahlara büyük yanlışlık yapıldığını kabul etmiyorum. Bu insanlara karşı bir yanlışlık yapıldığını da kabul etmiyorum, çünkü daha güçlü bir ırk, dünyevi olarak daha akıllı bir ırk geldi ve onların yerini aldı. (Evcioğlu,2007:55)

Ortadoğu'nun son yüzyılına damgasını vurmuş belli başlı olayları eşzamanlı ve eş mekanlı olarak hatırlamak, günümüze dair bakışlara da netlik kazandıracaktır

Hasan El-Benna adında bir öğretmen tarafından 1928 yılında İsmailiye şehrinde kurulan İhvan-ı Müslimin teşkilatının kurulması.Mısır'da İhvan-ı Müslimin'in yükselişi devam ederken, Filistin'de Hacı Emin el-Hüseyni tarafından organize edilen İngiltere karşıtı ayaklanmaların ortaya çıkmasına neden oldu.

1945 ise, artık Ortadoğu'da yeni bir aktörün devreye girmeye başladığı bir yıl oldu: Yalta Konferansı dönüşünde, ayağının tozuyla Suudi Arabistan Kralı Abdülaziz'le buluşan Amerikan Başkanı Franklin D. Roosevelt, Ortadoğu'da Amerikan yüzyılını başlatmıştı.14 Şubat 1945 günü, Quincy zırhlısında gerçekleşen görüşme, yalnızca Amerikan Suudi ortaklığının temellerinin atıldığı sıradan bir iş görüşmesi değildi. Roosevelt, Kral Abdülaziz'den petrol imtiyazı dışında bir söz daha almıştı: Petrolü uluslararası ilişkilerde bir silah olarak kullanmamak. Abdülaziz'in oğullarından biri, Faysal, tam 30 yıl sonra bu sözün dışına çıkmanın faturasını canıyla ödeyecekti. (Kılınç,2011:17)

14 Mayıs 1948'de İsrail devletinin kuruluşu resmen ilan edilmişti.Türkiye ise uluslararası konumunu düşünerek İsrail'i ilk tanıyan İslam ülkesi olmuştu.

İsrail'in kuruluşunun üzerinden bir yıl bile geçmeden, her geçen gün popülaritesi artan ve beceriksizlikleriyle halkta nefret uyandıran yönetime karşı tek alternatif haline gelen İhvan-ı Müslimin'in lideri Hasan El-Benna, 1949 yılının 12 Şubat günü Kahire'de vurularak öldürüldü. Bu, İhvan'ın aldığı ilk ciddi darbeydi. (Kılınç,2011:17)

1950'li yıllar oldukça hızlı başladı. Türkiye'de Demokrat Parti iktidara gelirken, 1951 yazında Ürdün Kralı Abdullah, Kudüs'te Filistinlilerce öldürüldü.Bunu ertesi yıl Mısır'da Kral Faruk'un devrilmesi, 1953 Ağustos'unda da İran'ın milliyetçi başbakanı Musaddık'ın CIA destekli bir darbeyle düşürülmesi izledi.ABD, 2000 yılında, darbe öncesindeki halk ayaklanmasını bizzat organize ettiğini resmen kabullendi.

1950'li yıllar ayrıca Kuzey Afrika'daki bazı ülkelerin bağımsızlıklarını kazandıkları yıllar oldu: Libya-24 Aralık 1951, Fas-2 Mart 1956 ve Tunus 20 Mart 1956. Bir diğer Kuzey Afrika ülkesi Cezayir ise bağımsızlık için 5 Temmuz 1962 gününü bekleyecekti.

Cemal Abdünnasır, ülkesindeki en büyük muhalif hareketi bu şekilde etkisiz hale getirdikten sonra, Mısır'ın bölgedeki konumunu sağlamlaştırmak için bazı girişimlerde bulundu. İlk adım olarak Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini açıkladı. Abdünnasır'ın 26 Temmuz 1956 günü yaptığı açıklama, İngiltere, Fransa ve İsrail ordularının Mısır'a saldırmasına yol açtı. Mısır ağır bir yenilgi almış olmasına rağmen, ABD,saldırıların

durdurulmasını isteyince diplomasi devreye girdi.Tarihe 'Süveyş Krizi' olarak geçen süreç, Süveyş Kanalı'nın Mısır'a devredilmesiyle sonuçlandı. (Kılınç,2011:17)

Arafat ve arkadaşları tarafından 1957 yılında kurulan el-Fetih, Filistin'i özgürleştirmek amacını benimseyen, sosyalist çizgide bir örgüttü.

El-Fetih mensupları, çıkarmış oldukları süreli yayınlar ve Arap ülkelerine göndermiş oldukları temsilcilerle seslerini duyurmayı sürdürürken, Arap dünyasında Baas Partisi de güçlenmekteydi. Parti 1963 yılı içinde önce Irak'ta, ardından da Suriye'de iktidara geldi.

İhvan-ı Müslimin teşkilatı Abdünnasır rejimi tarafından yasaklanmış olmasına rağmen, mensuplarının yaymış olduğu fikirlerin Mısır'daki popülaritesi devam ediyordu. 1948-1951 yılları arasında yaşadığı ABD'den dönüşünde oldukça 'ateşli' bir İslamcı olarak ünlenen Seyyid Kutub, 1964 yılında kaleme aldığı 'Yoldaki İşaretler' kitabı ile Mısır toplumunda büyük bir sarsıntı yarattı. Kutub, bir süre hapiste tutulduktan sonra, 29 Ağustos 1966'da idam edildi.

Abdünnasır'ın bütün propagandalarına rağmen Altı Gün Savaşı'nda (1967) Arap orduları büyük bir hezimet yaşayınca, Arafat liderliğindeki gerilla örgütü el-Fetih, artık Filistin davasının tek temsilcisi olmaya adaydı. Arafat ve ekibi, İsrail'e karşı Ürdün sınırında kazandıkları Kerame Savaşı'nın (1968) da etkisiyle FKÖ'yü kolayca kontrolü altına aldı.

21 Ağustos 1969'da Mescid-i Aksa'nın yakılışı,bölgede İsrail marifetiyle yaşanan yeni bir mağlubiyetti.Bu dönemde Türkiye kendi iç çekişmeleriyle meşgulken, 1 Eylül'den itibaren Libya'da Kral İdris'i deviren Albay Muammer Kaddafi'nin iktidarı başlıyordu. Mescid-i Aksa'nırı yakılmasının yarattığı duygusal ortamda, İslam ülkeleri, Suudi Arabistan Kralı Faysal liderliğinde Fas'ın başkenti Rabat'ta bir araya geldi. Tartışmalı toplantıdan İslam Konferansı Örgütü'nün kuruluş kararı çıktı (25 Eylül 1969).

1970 ayrıca Mısır'da Cemal Abdünnasır'ın ölüp yerine Enver Sedat'ın geçtiği, Suriye'de Hafız Esed iktidarının başladığı,Ummman'da genç veliahd Kabus'un babası Said' i devirip yerine geçtiği yılı. Bir yıl sonra, 1971'de Basra Körfezi'nde siyasal açıdan yeni bir dönem başlayacak, Britanya koruması altındaki emirlikler bağımsızlıklarına kavuşacaklardı: Bahreyn, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri.Bir diğer Körfez emirliği Kuveyt ise 1961'de Britanya'dan ayrılmıştı. (Kılınç,2011:21)

Filistin direnişine verdiği destekle tanınan ve İsrail'e yardım eden Batılı ülkeleri zor durumda bırakmak için petrol ambargo su kararı alan Suudi Arabistan Kralı Faysal, 25 Mart 1975'te sarayında yeğeni Faysal bin Musaid tarafından öldürüldü.

Faysal'ın öldürülmesiyle büyük bir şok yaşayan Suudi Arabistan bölgesel çekişmelerin kıyısına doğru çekilirken, kısa zaman sonra patlayan Lübnan iç savaşı, tam 15 yıl sonra yine Suudi Arabistan'ın arabuluculuğunda, 1989 Taif Antlaşması ile sona erdirilecekti.

Devlet başkanı Muhammed Enver Sedat, tüm ülkeyi kasıp kavuran, arkasında 800 ölü bırakan ve tarihe "Ekmek İsyanı" olarak geçen Ocak 1977 ayaklanmalarının ardından, ani bir kararla aynı yıl içinde Kudüs'ü ziyaret etti. Kudüs ziyaretinin sembolik anlamı büyüktü.

Arapların yıllardır savaştıkları Yahudiler, Arap dünyasının en büyük devletinin başkanı tarafından içtenlikle selamlanıyor, kendilerine "Bölgenize hoş geldiniz" deniyordu. Bizzat kendi dışişleri bakanının bile istifa ederek tepki gösterdiği bu ziyaret, Sedat ve ülkesini Arap dünyası içinde yalnızlaştırırsa da, Mısır'ın uluslararası kazancı büyüktü: Mısır, Altı Gün Savaşı'nda İsrail'e kaptırdığı Sina yarımadasını geri alırken, günümüze kadar devam eden Amerikan ekonomik yardımını da garantilemiş oluyordu. (Kılınç,2011:12)

1979 yılı ise, bütün bölgede halen sarsıntıları devam eden iki önemli dönüşüme sahne oldu: İran'da Şahlık rejimi yıkılıp yerine 'İslam Cumhuriyeti' kurulurken, birkaç ay sonra Irak 'ta Saddam Hüseyin iktidarı başladı

Tam 8 yıl süren İran-Irak Savaşı, bölgedeki ayrışmaları bir kez daha gün yüzüne çıkardı. Savaş süresince Suriye İran'ı desteklerken, Suudi Arabistan'ın başını çektiği Arap ülkeleri de Irak'ın yanında yer aldı. İran'ın sürpriz bir destekçisi de vardı savaş boyunca: İsrail. Amerika ise her iki tarafa birden silah satarak adil ! bir duruş sergiledi. İran-Irak Savaşında yaşanan bu ayrışmaların benzeri, yıllar sonra Körfez Krizi'nde de yaşanacaktı.

İran-Irak Savaşının başlamasından bir yıl sonra, 6 Ekim 1981 günü,Mısır'ın başkenti Kahire İranlıları sevince boğan bir suikaste sahne oldu.Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, askeri bir tören sırasında vurularak öldürüldü.İranlılar, sevinçlerini gizlemediler,çünkü Sedat, İran'ın devrik şahı Muhammed Rıza Pehlevi'yi ülkesinde ağırlamış, tedavi ettirmiş, yine Şah'ın Kahire'de törenle gömülmesine izin vermişti.

Savaşta İran'ın destekçisi olan Suriye, savaşın gölgesinde İhvan çizgisiyle iç hesaplaşmasını da halletti.1982 yılında İhvan mensuplarına karşı düzenlenen vahşi saldırı, Suriye'yi yöneten Baas rejiminin 1945'ten beri ülkede faaliyet gösteren İhvan-ı Müslimin'le üçüncü ve son karşılaşmasıydı:1964 yılındaki birincisinde Sünni başbakan Emin el-Hafız'ın emriyle Hama'daki Sultan Camii bombalanmış, İhvan mensupları feci şekilde katledilmişti. İkinci saldırı, 1980 yılının 27 Haziran günü, işkence ile adını duyuran korkunç Tedmur Hapishanesi'nde gerçekleşmiş, bir gün içinde binden fazla İhvan mensubu öldürülmüştü. Üçüncü çarpışma, en çok bilineniydi:1982 yılı Şubat ayında yaklaşık 20 günlük bir kuşatma ile Hama şehri ablukaya alınmış, 30 binden fazla insan katledilmiş, bir bu kadar insan da kaybolmuştu. Son iki katliamın faili de aynıydı: Hafız Esed'in kardeşi Rıfat Esed. (Kılınç,2011:17)

Bölgede bütün bunlar yaşanırken, Lübnan'daki üslerinden İsrail'le vuruşmayı sürdüren FKÖ'ye İsrail'in cevabı ağır oldu: Mısır'la imzalanan barışın ardından Mısır ordusunun Filistin sorununda devre dışı kalmasıyla batı sınırını tamamen güvenceye alan İsrail, 1982'de Güney Lübnan'ı işgal etti. FKÖ, bir Arap ülkesinden daha kaçarcasına ayrılmak zorunda kalırken, İsrail işgali, bölgede bir başka gücün doğuşuna sebep oluyordu; Şii Hizbullah örgütü.

İntihar saldırılarını kullanarak adını dünya kamuoyuna duyuran Hizbullah, İsrail'e karşı yürüttüğü gerilla savaşıyla 'cephe eğitimi'ni tamamladıktan sonra, 1985 yılında resmi kuruluşunu ilan etti. (Kılınç,2011:17)

Emperyalizmin Ortadoğu'daki ideallerini gerçekleştirmesinde ve bölgenin geri kalmasında etkin olan en önemli unsurların başında ise "emperyalizmin din sömürüsü" gelmektedir. (Evcioğlu,2007:55)

Ortadoğu'da emperyalizm, sömürge sistemine geçtikten sonra, İslamiyet de travmalı bir sürece girmiştir.İslamiyet'e yabancı unsurlarla akıl dışı olguları karıştırarak Müslümanların geri bırakılmasını sağlayan güç, imparatorluğun tasfiyesini de yaptıktan sonra, Osmanlı'nın kullanamadığı petrol zenginliklerine konmak için benzer yöntemlere başvurmuştur.Ortadoğu,o günden bugüne hiçbir zaman huzura kavuşamamıştır. Emperyalizm,Ortadoğu'da uzun süredir var olan jeopolitik boşluğu dolduramamaktadır.

Batı sanayileşmesinin ve kalkınmasının motoru kara altın petroldür.Petrolün sanayileşen ve sonrada modernleşen toplumların kutsal savaşlarında odak olması bölgenin dünya coğrafyasındaki önemini arttırmıştır. Eski Kafkasya ve Tibet halklarının kutsal saydıkları nafta pınarları büyü, ona tapınmayı getirmişti. Babil ve Mısır'da ise yakıt ve ölü ilaçlamada kullanılırken, Marko Polo ve Evliya Çelebi gezdikleri yerlerde bu sıvı yakıcı katranla ilgili bilgiler aktarır.İlk olarak 1857 yılında Romanya'da Bükreş kentinin petrole aydınlatılmasından soma dikkatler üzerinde yoğunlaşır.Petrole çalışan Taksiler,Paris sokaklarında dolaşırken,Alman savaşında cepheye asker ve cephan taşımasında rol alır. Petrolün önem kazanması, devletlerin yönetim biçimlerinden savaş biçimine kadar önemli değişikliklere yol açar.Şirketler ülke yönetimlerine bu yolla ortak olur.Sonrada petrol bölgelerini ele geçirmek, üretmek ve dağıtmak için çatışmalar başlar. 20. yüzyılla birlikte petrol, savaşların gerçek nedeni olur. (Parlar,2003:65)

Osmanlı İmparatorluğu bu nedenle parçalanmak istenir ve tüm petrol bölgeleri Osmanlı'dan alınır.Petrol özelliği itibariyle tarihin akışına yeni ve farklı yön verir ve yaşamı her şeyiyle değiştirir. (Kocaoğlu,1996:29)

Petrolün özellikle Ortadoğu'da bulunması, üretimin kolay yapılması, coğrafi özellikler nedeniyle bölgeden kolay ve ucuz taşınabilir olması, bölgeye yönelik emperyal arzuları artırır. 20. yüzyıl boyunca petrol denizi üzerinde bulunan Ortadoğu, egemenlik kurma mücadelelerine sahne olur. (Aydın,2010:23)

1.6.ORTADOĞU EKONOMİSİ

Uluslararası eko-politik kaynak dağılımı açısından bakıldığında Ortadoğu genelde petrol ile özdeşleşen bir coğrafya olarak görülmektedir.Modern dönem için doğru olan bu yargı aslında Ortadoğu'nun ekonomik ve politik tarih içinde oynadığı rol açısından değerlendirildiğinde eksik kalmaktadır.Bütün büyük medeniyet havzalarının doğduğu ılıman iklim kuşağının merkezinde bulunan bölge,antik dönemden bugüne tarım potansiyeli ve ticaret aktarım hattı olmak bakımından başlı başına büyük bir Önem taşımıştır.Mezopotamya ve Nil havzalarının tarım toplumunun gelişiminde oynadığı rol, Ortadoğu'yu çöl ve kuraklıkla özdeşleştiren modern dönem yaklaşımını önemli ölçüde tekzip etmektedir.Suyun bir doğal kaynak olarak Ortadoğu'da taşıdığı Önem anlaşılmaması büyük tarım medeniyetlerinin doğduğu bu havzanın ekonomik tarihi çerçevesinde anlaşılabilir. (Davutoğlu,2003:332)

Ortadoğu'da geçerli olan sanayi dallarının başında petrol ve doğalgaz gelir.Çünkü tarıma elverişli olmayan çöl iklimi vardır.Ortadoğu'nun çoğu ülkelerinde GSMH 'ın tarımsal değeri %3-4'lerde iken petrol ve doğalgaz alanında GSMH %60'larda olmaktadır. Ortadoğu ve Avrasya bölgesi bugün enerji rezervinde dünyanın yarısını oluşturmaktadırlar.Bu nedenle diğer sektörler pek fazla gelişmemiştir.

Bir ülkenin GSMH' sının oranı o ülkenin gelişmişliği bakımında önemli göstergelerden biri olarak verilir.Söz konusu olan bölgenin toplam GSMH' sı, 1 159 779 milyon (1 trilyon 159 milyar 779 milyon) dolardır. Dünya ki mevcut ülkelerin GSMH' nın toplamı 36 trilyondur.Dünyadaki GSMH 'nin yüzde 3,2'si söz konusu olan bölgede gerçekleşmektedir.Genel ortalama olarak düşük gibi görünen bu rakam, bölgesel kaynakların kâr oranları hesaplandığında uluslararası sermaye için çok önemli bir rakamı oluşturmaktadır. S. Arabistan 309 milyar dolar GSMH ile dünyanın ilk 20 ekonomisi içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Türkiye, gelişme potansiyeli ve ekonomik gücü dikkate alındığında dünyanın ilk 20'ler grubuna dâhil edilebilir. Türkiye'yi ayrı bir alt başlık olarak ele alacağımız için şimdilik üzerinde durmuyoruz.Ancak mevcut ülkelerle birlikte analiz edildiğinde,bölgenin ekonomik gücünün yüzde 20,7'sini Türkiye, yüzde 18,5'ni Suudi Arabistan, yüzde 11,8'ini İran, yüzde 7,0'sini Mısır, yüzde 6,3 ünü BAE, yüzde 5,6sını Cezayir, yüzde 3,7'sini Fas, yüzde 3,6'sını Kuveyt oluşturmaktadır. Bu ülkeler GSMH' nın yaklaşık olarak yüzde 73,5'ine eşittir.Geriye kalan ülkelerin tamamı ise yüzde 26,5'ini oluşturmaktadır.2005 yılı verilerine göre bölgenin genel ihracat fazlası 95 milyar dolardır olup pozitif bir görünüm çizmektedir.Dünya geneli dikkate alındığında,gelişmiş sanayi kapitalist ülkelerinin bütçe açıkları çok ileri boyutlardadır. Ortadoğu ülkelerinin genel toplamında ihracat fazlalığı olması aldatıcı bir durumdur.Bu sadece petrol ihracına dayanan ülke ekonomilerinin yarattığı bir fazlalıktır.Genelde Ortadoğu ülkelerinin bütçe açıkları ve dış borçları genelde GSMH ya eşittir. (Peköz,2007:29)

Dünya çapında kişi başına düşen milli gelir ortalama olarak 6000 dolardır.Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesini kapsayan ülkelerin tamamında, kişi başına düşen milli gelir yaklaşık olarak 3480 dolardır. Bölgenin geneli ele alındığında, dünya ortalamasının çok altında kalmaktadır.

Tablo-2: GSMH'nın Sektör el Dağılım Oranı				
ÜLKELER	Tarım	Sanayi	Servis	Toplam
Cezayir	9,81	56,62	33,57	100
İran	10,76	41,51	47,73	100
Irak	-	-	-	-
Kuveyt	2,87	59,38	37,74	-
Mısır	15,09	36,91	48,0	100
Libya	-	-	-	-
Bahreyn	-	-	-	-
S.Arabistan	3,96	58,86	37,18	100
BAE	3,64	47,87	48,49	100
Katar	—	—	—	—
Tunus	12,59	27,76	59,65	100
Fas	15,87	30,38	53,75	100
Suriye	23,04	27,18	49,78	100
Uman	-	—	—	—
Ürdün	8,45	39,53	52,02	100
Kaynak: Le Nouvel Obsrvateur / Atlas Economique mondial. 2006 et 2007/, Lannee Stratégique 2006 et 2007, L'Atlas/L'émonde Diplomatique				

Milli gelirin sektörlere göre dağılımı, aynı zamanda o ülke ekonomisinin hangi sektörel alanda geliştiğini ortaya koymaktadır. Genel olarak sektörel dağılımlar üç ana unsurdan oluşmaktadır. Servis olarak ifade edilen, ülke içinde elde edilen iç vergi gelirleri ki hemen her ülkede ciddi bir oranı oluşturmaktadır. Yani toplumdan kesilen vergiler olarak ifade edilen rakamlar GSMH içerisinde gösterilmektedir. Diğer iki alan, tarım ve sanayidir. Tarımsal ürünlerin tamamının üretimi ve işletilmesinden elde edilen gelir ile sanayi dallarının toplamından elde edilen genel gelirleri kapsamaktadır. Ülkelerin geliştiği üretim alanlarına göre, GSMH'daki payı önemli bir oranda artmaktadır. Servis sektörel durumu dışta tutarsak, söz konusu olan ülkelerde sanayi ve tarım girdilerinin etkinlik düzeyi farklılıklar

göstermektedir. Bölge ülkelerinin/Türkiye hariç, sanayi alanındaki gelişmesi oldukça geridir. Körfez ülkelerinde geçerli olan sanayi dalı ise petroldür. Genelde tarıma elverişli olmayan ama enerji zengini Suudi Arabistan, BAE, Katar, Libya, Kuveyt gibi ülkelerde GSMH'da tarımsal değer yüzde 3-5 arasında değişirken, sanayi petrol alanında bu oran yüzde 60'lar civarındadır. Suriye, Mısır, Fas, Tunus, gibi ülkelerde tarımsal ürünlerin GSMH içerisindeki payı önemli bir yer tutar. Türkiye gibi ülkelerin ekonomisinde endüstri-sanayi üretiminin belirli bir ağırlığı söz konusu olmakla birlikte, özellikle tarımsal ve sanayi ürünleri halen belirleyicidir. (Peköz,2007:31)

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin tarımsal ürünler alanında da genelde dışa bağımlılık henüz aşılmış değildir. Ayrıca, tarımsal üretim, IMF tarafından denetlenmekte olup, üretim kotası sınırlandırılmıştır. Özellikle Avrupa ülkelerinin tarımsal ürünlerine rakip bir düzeye gelmemesi için çok bilinçli olarak engellenmektedir. Bu nedenle Cezayir, Fas, Mısır, Ürdün, Suriye gibi ülkelerde tarımsal üretimde önemli bir toprak potansiyeli bulunmakla birlikte, tarımsal ürünler önemli oranda ithal edilmektedir.

Tablo-3: Tarımsal Ürün İhtilatı/Yıllara Göre			
ÜRÜNLER	1961-1965	1996-2000	2000-1965
	Yıllık üretim	Yıllık üretim	
	Milyon dolar	Milyon dolar	
Tahıl-Buğday			
Dâhil	5 037	49 869	9,9
Buğday	2 296	25 174	10,9
Şeker	1 609	5 905	3,7
Bitkisel Yağlar	220	1 345	6,1
Sığır Etleri	8	461	57,6
Kümes Hayvanları	4	593	148,2
Süt tozu	33	486	14,7
Kaynak: MUTIN Georges, Geopolitique du Monte Arap, Paris. Ed. Eflipses, 2005, s.85.			

İthalat üretiminin yıllara göre dolar bazında değeri dikkate alındığından, tarımsal ürünlerin ithalatının ülke ekonomisinde ne kadar önemli bir yer tuttuğunu görebiliriz. Örneğin, buğday tahıl hububat ürünleri için ithalata ödenen para miktarı 7,5 milyar dolar, şeker için 1,7 milyar doları bulmaktadır.

Tablo-4: Tarımsal Ürün İthalatı/Yıllara Göre			
ÜRÜNLER	1961-1965	1996-2000	2000-1965
	Yıllık üretim	Yıllık üretim	
	Milyon Dolar	Milyon Dolar	
Tahıl-Buğday dâhil	357	7 378	19,7
Buğday	178	1743	10,2
Şeker	57	1 131	19,5
Bitkisel Yağlar	7	455	65
Sığır Etleri	6	969	116
Kümes			
Hayvanları	21	985	47
Süt tozu	636	12 388	19,4
MUTIN Georges. Geopolitique du Monden Arap Ed Eflipses 2005, s. 85.			

Bernard Lewis, Müslüman ülkelerinin karşı karşıya bulunduğu ekonomik ve sosyal durumu analiz ederken şunları belirtiyor: Müslüman ülkelerin performansı üzerine karşılaştırmalı rakamlar, sözü edilen kaynakların istatistiklerine göre, korkunçtur. Yurt içi GSMH listesinde en iyi durumdaki ülke 64 milyon nüfusuyla, her ikisi de beşer milyon nüfusu olan Avusturya ve Danimarka arasında, yirmi üçüncü sıradaki Türkiye'dir. İkincisi 212 milyon nüfusu olan ve 4,5 milyonluk Norveç'in ardından gelen Endonezya'dır ve bu ülkeyi 21 milyonluk Suudi Arabistan takip eder. Karşılaştırmalı satın alma gücü rakamlarına göre, Endonezya on beşinci ve ardından Türkiye on dokuzuncu sırada yer alıyor. En iyi durumdaki Arap ülkesi yirmi dokuzuncu sıradaki Suudi Arabistan'dır, onun ardından Mısır geliyor. Kişi başına GSMH rakamlarının gösterdiği hayat standartları açısından, Katar yirmi üçüncü sırada, Birleşik Arap Emirlikleri yirmi beşinci sırada ve Kuveyt yirmi sekizinci sıradadır. (Lewis, 2003:101)

2001 yılında, 155 ülkeyi kapsayan ekonomik özgürlük sıralamasında, Körfez ülkeleri oldukça iyidir. Bahreyn dokuzuncu, Birleşik Arap Emirlikleri on dördüncü, Kuveyt kırk ikincidir. Ama Arap dünyasındaki ve daha genelinde Müslüman dünyadaki genel ekonomik performans görece olarak hayli kötüdür. Dünya Bankası verilerine göre, 2000 yılında Fas'tan Bangladeş'e, Müslüman ülkelerin ortalama yıllık geliri dünya ortalamasının ancak yansıdır ve 1990'larda Ürdün, Suriye ve Lübnan'ın yani İsrail'in üç Arap komşusunun toplam GSMH'ları

tek başına İsrail'den oldukça azdır.Kişi başına hesap edildiğinde rakamlar daha da kötüdür. BM istatistiklerine göre, İsrail'in kişi başına GSMH'sı Lübnan ve Suriye'nin üç buçuk katı, Ürdün'ün on iki katı ve Mısır'ın on üç buçuk katıdır..." (Lewis,2003:104)

1.7.ORTADOĞU'NUN ENERJİ KAYNAKLARI

Ülkelerin ekonomik kalkınmalarında ihtiyaç duydukları en önemli kaynak enerjidir. enerji kaynaklarının devamlılık sağlaması için güvenliğinin sağlanması ve temin kaynaklarının çeşitlendirilmesinin yanı sıra, kullanılmak istenen enerji türünün düşük maliyetli olması gerekir .

Günümüzde dünya toplam enerji üretiminin yüzde 87'lik payı fosil yakıtlar, yüzde 6'sı yenilenebilir kaynaklar, yüzde 7'si ise nükleer enerji tarafından karşılanmaktadır. Dünya elektrik enerjisi üretiminin yaklaşık yüzde 64.5'ini fosil kaynaklar (yüzde 38.7 kömür, yüzde 18.3 doğal gaz, yüzde 7.5 petrol) gerçekleştirmektedir .

Dünya petrol rezervlerinin % 67 ve doğal gaz rezervlerinin %34 ve %35'ini kapsayan Arap-İran Körfezi çevresi ve Rusya-Hazar Denizi çevresi petrol ve doğalgaz yataklarının jeolojik yapısı ve sınırları, coğrafik dağılımı, bu dağılımda yaşayan halklar, bu coğrafik sahaları kapsayan devletler, yönetim biçimleri, etnik halk guruplarının ilişkileri ve çelişkileri, bu devletlerin petrol ve doğal gaz sahaları üzerindeki egemen oluş biçimleri ve imtiyazlarının hukuksal biçimi, dünya petrol şirketleri ile üretim ve dağıtım sözleşmeleri verisel tabanda elimizde olduğunda savaş arkasındaki gerçekleri daha belirgin görebiliriz. (Üşümezsoy,2006:200)

Orta Doğuda petrol ve doğal gaz açısından Arap-İran Körfezi çevresinde bulunan önemli ülkeler Suudi Arabistan, İran, Irak, Kuveyt, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Bu bölge petrol bakımından dünyanın en zengin bölgesi olup, petrol rezervlerinin %67'sini ve doğal gaz rezervlerinin %34'ü bu bölgede bulunmaktadır.Bölgedeki tüm petrol zengini Ülkeler OPEC üyesi olup, dünya petrol fiyatlarını belirlenmesinde en etkili güçtürler.Dünya petrol ve doğal gaz yönünden gittikçe bu bölgeye bağımlı olacak, önemi ve etkinliği çok daha artacaktır. (Şen ve Üşümezsoy,2003:123)

1,4 trilyon varillik dünya petrol rezervinin 550 milyar varili tüketilmiş ve geriye 850 milyar varil petrol kalmıştır. 1,4 trilyon varillik bilinen petrol rezervinin 930 milyar varili yalnızca Basra Körfezi çevresindeki beş jeolojik formasyondan oluşan bölgede yer almaktadır. Bunların başında Zagros, Mezopotamya Tersiler yaşlı formasyonlar içindeki bu formasyonlar Kerkük'ten başlayarak Buşehr ve Basra Körfezi bölgesindeki Abadan-Avas uzanımı bölgesinde yer alır. Jeolojik olarak bu yataklar, Kerkük Çanağı'nda, Basra Körfezi'ndeki Desful Çanağı'nda yer almaktadır. Yalnız burada 372 milyar varil petrol bulunmaktadır. Bu yataktaki toplam petrol ve gaz rezervi ise 456 milyar varildir. (Üşümezsoy,2006:192)

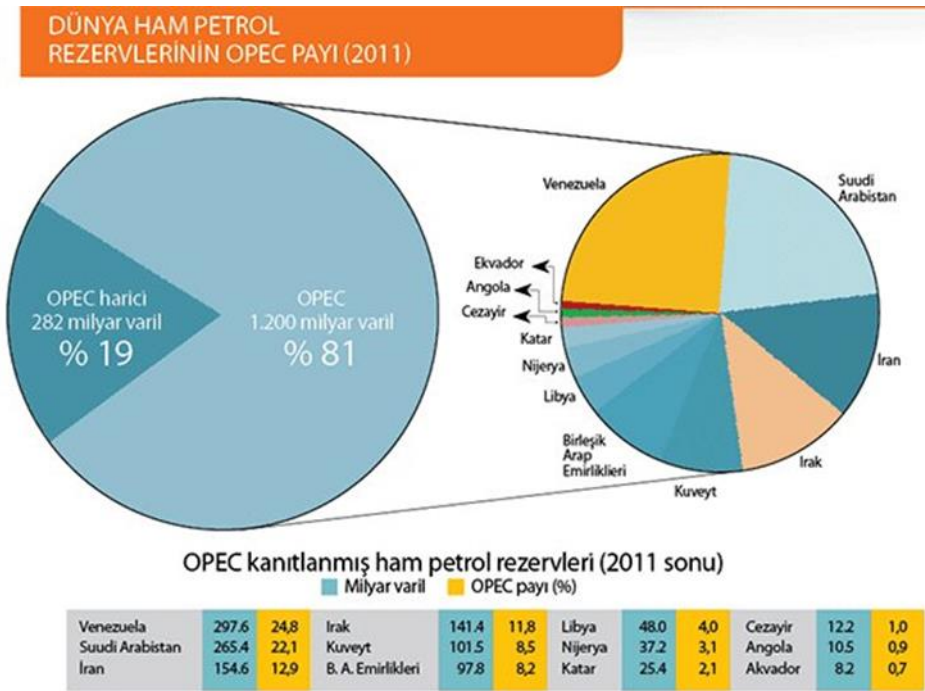
İkinci önemli yatak Arabian Subbasil dediğimiz Tuvayig ve Hanefi-Arap isimli tabakalarda yer almaktadır. Bu yatakta ise 199 milyar varil yalnızca petrol, gazla birlikte ise 234 milyar varillik rezerv söz konusudur.

Bunu takip eden üçüncü bir katmanda Kratese yaşlı Tahamama-Vasiya formasyonlarında 71 milyar varil petrol, toplam 90 milyar varil petrol ve gaz rezervi bulunmaktadır. Jurassic yaşlı Hanefiya-Diyap-Arap formasyonunda ise 19 milyar varil petrol, toplam 32 milyar varil petrol ve gaz rezervi bulunmaktadır.

Bunun dışında ise Siluryan-Kasara formasyonunda 90 milyar varil petrole eşit gaz rezervi bulunmaktadır. Central Arabia-Kasara formasyonunda ise 19 milyar varile eşit gaz rezervi bulunmaktadır.

Bu biçimde olaya baktığımız zaman dünya petrolünün toplam gaz ve petrolünün oluşturduğu bilinen rezerv tüketilmiş ve kalanları da kapsayan rezerv 2,3 trilyon varildir. Bunun 930 milyar varil toplam gaz ve petrol görüldüğü gibi Basra Körfezi'ndeki 5 formasyon içinde yer almaktadır. (Üşümezsoy,2006:205)Bu formasyonlardaki petrol miktarı ise 666 milyar varildir ki, bu miktar 1,4 trilyon varillik dünya petrol rezervinin yarısına eşittir. Yine 264 milyar varile eşit gaz miktarıyla, dünya gaz rezervinin üçte biri bu bölgededir. Dünya gaz rezervi bilinen ve tüketilmiş olarak hesaplandığında 900 milyar varildir..

Tablo 5 Dünya Ham Petrol Rezervlerinin OPEC Payı (2011)

İran, Irak, Suudi Arabistan petroleriyle bilinen Basra Körfezi'nin petrol ve doğalgaz yataklarındaki kapasitesi, dünyanın en büyük yataklarını oluşturmaktadır. Bunları açıkça ortaya koymadan ve sayılan nicelik ve nitelik olarak kavramadan, gerek Basra Körfezi'nin dünya petrol ticaretindeki yeri, gerekse Basra Körfezi'ndeki yatakların dünya petrol rezervlerindeki anlamı kavranamaz. Günümüzün Büyük Ortadoğu Projesi anlamında bu bölgenin dünya sistemi için ne denli temel olduğu, ancak bu olgu kavranabildiği zaman ortaya konabilir.

Tablo 6 Dünya Doğalgaz Rezervleri

ÜLKELER	REZERV MİLYAR /M ³	DÜNYADAKİ PAYI	REZERV/ ÜRETİM (YIL)	ÜLKELER	REZERV MİLYAR /M ³	DÜNYADAKİ PAYI	REZERV/ ÜRETİM (YIL)
1. Rusya F.	48138.18 n	34.14	85	44. Polonya	155491	0.11	45
2. İran	20 999.83	14,89	676	45. Bahreyn	149.94	0.11 H	22
3. Katar	7079.14	5.02	549	46. Brezilya	137.39	0.10	29
4.BAE	5 793.57	4.11	236	47. Bolivya	126.29	0.09	39
5. S. Arabistan	5 264.05	3.73	140	48. Danimarka	121.00	0.09	26
6. ABD	4 599.04	3.26	8	49. Azerbaycan	118.65	0.08	20
7.Venezuela	3 692.48	2,62	143	50, Tanzanya,	116.10	0.08	
S.Cezayir	3 624.52	2.57	72	51, Şili	110.43	0.08	55
9. Nijerya	3 397.99	2.41	831	52. Kamerun	110.43	0.08	
10. Irak	3 100.67	2.20	1034	53. Ekvator	107.60	0.08	1076
11.Türkm.	2 859.97	2.03	86	54. Vietnam	104.77	0.07	419

12. Kanada	2243.55	.59	17	55. Afganistan	99.01	0.07	495
13. Norveç	2 007.99	.42	66	564-ilipinler	97.75	0.07	
14. Meksika	972.96	.40	78	57. Macaristan	97.69	0.07	24
15. Malezya	925,53	.37	74	58. Y. Zelanda	85.18	0.06	19
16.Hollanda	874.98	.33	28	59. Sudan	84.95	0.06	
17. Özbek.	868.89	.33	42	60. Yugoslavya	80.14	0.06	30
18. Kazak	840.58	.31	438	61. Mozambik	76.51	0.05	
19.Endonezya	823.25	.29	29	62. Kongo	76.45	0.05	
20.Çin	670.68	.18	101	63. Tayvan	67.96	0.05	75
21. Kuveyt	497.95	.06	321	64.Nambiya	56.63	0.04	
22.Libya	296.90	0.92	209	65.Rwanda	56.63	0.04	
23. Ukrayna	132,66	0.80	67	66. Angola	50.97	0.04	319
24. Pakistan	778.71	0.55	56	67.EkvatorG.	36.81	0.03	

25. Bangladeş	713.58	0.51	111	68. Fransa	36.30	0.03	11
26. Hindistan	706,98	0,50	41	69. Tunus	30.27	0.02	84
27. ingiltere	629.99	0.45	10	70. Japonya	27.33	0.02	12
28. Umman	629.99	0.45	125	71.G.Afrika	27.16	0.02	14
29.Avustralya	555.17	0.39	20	72. tiyopya	22.65	0.02	
30. Mısır	546.23	0.39	52	73.Gana	22.65	0.02	
31. Arjantin	516.66	0.37	23	74. Avusturya	22.00	0.02	18
32.Papua	424.75	0.30	42	7 5. ispanya	18.97	0.01	23
33, Yemen	424.75	0.30	48	76. İrlanda	14.67	0.01	8
34.Brunei	396.43	0.28	43	77. Gabon	14.16	0.01	157
35, italya	373.78	0.27	19	78.Fildişi S.	14.16	0.01	
36. Romanya	348.01	0.25	21	79. Çek.	13.03	0.01	42

37. Almanya	302.99	0.21	19	SO.Türkiye	10.51	0.01	53
38. Burma	277.50	0.20	215	81. Yunanistan	8.49	0.01	71
39. Trinidad	239.50	0.17	33	82. Bulgaristan	7.08	0.01	142
40. Kolombiya	223.19	0.16	51	83. Ürdün	5.66	0.00	24
41. Peru	199.90	0.14	416	84. Kırgızistan	5.00	0.00	3
42. Suriye	198.22	0.14	133	85. Arnavutluk	1.98	0.00	33
43. Tayland	174,49	0.12	17	86. Fas	1.50	0.00	75
				Toplam	1.50	100.00	68

Kaynak : Güvener Orhan (1999); Türkiye'nin Orta ve Uzun Dönem Stratejik Hedefleri, Ankara; Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Genel Yayınları; TC 2007-15/TC 2017-9: s: 88

Doğalgazda olduğu gibi petrolde de rezervlerin çoğu gelişmekte olan bölgelerde bulunmaktadır. Petrol; daha çok Ortadoğu ve Orta Asya'da bulunmaktadır. Doğalgaz ve petrolde Ortadoğu ve Orta Asya rezerv payı dünya toplam rezervinin yansından fazlasıdır.

1997 yılı sonu itibarıyla, dünyadaki ham rezervlerin 1 trilyon varil ya da 141 milyar ton düzeyinde olduğu hesaplanmıştır. Bugünkü üretim düzeylerini kabul edersek, dünyanın yaklaşık 41 yıl yetecek petrolü bulunmaktadır. Tabii teknoloji ile beraber yeni rezerv alanlarının bulunabileceği ve petrol benzeri yakıtların da enerji sistemlerine dahil olabileceğini de unutmamak gerekmektedir. (Güler, 2003:71)

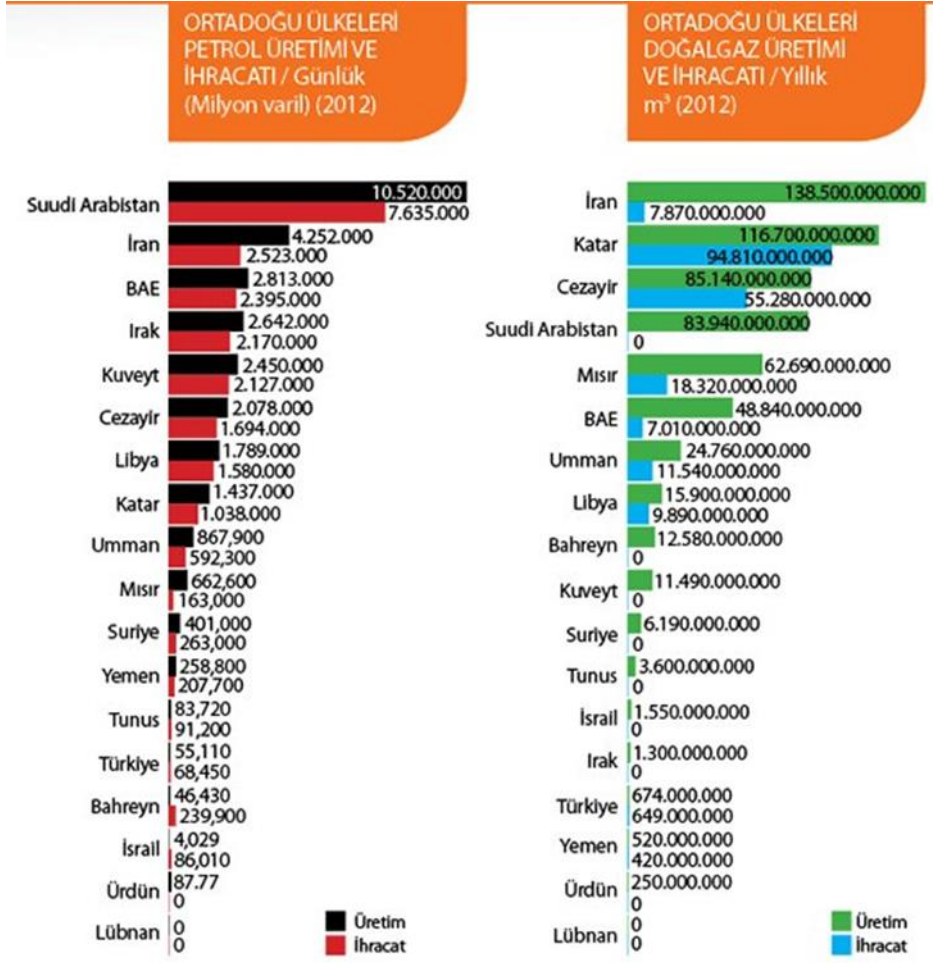
Suudi Arabistan, Irak, İran, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri gibi 5 Ortadoğu ülkesi, dünya petrol rezervlerinin yüzde 63'üne sahiptir. Buna Cezayir, Katar, Umman, Bahreyn, Fas, Libya gibi, 'Büyük Ortadoğu' kapsamındaki ülkeler dâhil edildiğinde, dünya petrol rezervlerinin yüzde 71'i bu bölgede bulunmaktadır. Ortadoğu'nun yüz yıldan beri uluslararası

kapitalist sistemin çekim alanına girmiş olması,bölgenin enerji yatakları bakımından dünyanın merkezi üssü olmasından kaynaklanmaktadır.Bugün dünyanın en gelişmiş sanayisine sahip ABD, dünya petrol rezervlerinin ancak yüzde 2,8'ine,dünyanın en hızlı gelişen ülkesi olarak görülen Çin yüzde 2,3'üne,Avrasya'nın en büyük enerji yataklarına sahip ve bu nedenle uluslararası ilişkilerde belirgin bir ağırlığı olan Rusya, petrol kaynaklarının ancak yüzde 4,6 sına sahip. Küresel kapitalist güçler bakımından Ortadoğu'nun stratejik öneme sahip olması, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarıyla ilişkilidir.Uluslararası ilişkilerde enerji politikaları, bütün stratejilerin ana noktasını oluşturmaktadır.Özellikle büyük kapitalist güçler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde,onların birbirleriyle olan dolaylı bağımlılıkları,bölge ülkeleri ile zorunlu ve kaçınılmaz olan ilişkilerinin kaynağı, bugünkü sanayi ilişkilerinin temelini oluşturan enerji kaynaklarıdır. (Peköz,2007:176)

Dünya genelinde tespit edilebilmiş petrol rezervleri, bugünkü verilere göre 134 milyar ton civarındadır.Suudi Arabistan'ın 36 milyar ton rezerv ile dünyadaki petrolün yüzde 25'ine sahip olduğu tahmin edilmektedir. Dünyanın ikinci büyük petrol rezervleri ise 15,2 milyar ton ile Iraktadır.Dünya petrolünün yüzde 11'ine sahip Irak'ın neden işgal edildiği daha net olarak anlaşılmaktadır.

Dünyada yaklaşık olarak 45 ülkede petrol üretimi söz konusu olmasına rağmen OPEC üyesi ve BOP kapsamında görülen 18 ülkeden. 13 ülkenin petrol ve doğalgaz üretimi, dünya petrol dengelerini doğrudan belirlemektedir. (Peköz,2007:178)

Tablo 7: Ortadoğu Ülkeleri Petrol Ve Doğalgaz Üretimi Ve İhracatı/Yıllık (2012)

1) Suudi Arabistan: 27 milyonluk ülkenin Gayri Safı Yurtiçi Hasılası (GSYH) 921 milyar dolar civarında. Petrol üretiminde dünyada üçüncü, ihracatında da ikinci sırada. 2012 itibarıyla kişi başı gelir 31 bin doların üzerinde

2) İran: 2013 itibarıyla nüfusu 80 milyona yakın , ülkenin GSYH'si 1 trilyon dolar seviyesinde. Kişi başına gelir 13 bin doları buluyor. Dünyanın beşinci petrol üreticisi ve satıcısı. Doğalgaz üretiminde dünya altıncısı, ihracatında ise 25'inci. (Çevikalp,2013, www.aksiyon.com.tr,Et:11.12.2013,19:00)

3) Birleşik Arap Emirlikleri: Geçen yıl nüfusu yüzde 2,5 oranında büyüyen ülkede bugün 5,5 milyon kişi yaşıyor. GSYH'si 276 milyar doları bulan ülkenin en önemli ticaret kalemi yüzde 45 oranıyla petrol.Petrol üretimi sıralamasında dünya sekizincisi, ihracatında yedinci. Doğalgaz üretiminde 19'uncu, ihracatında 27'nci sırada. Ülkede kişi başı gelir yaklaşık 50 bin dolar.

4) Irak: 2013 rakamlarına göre ülke nüfusu yaklaşık 32 milyon. Bu yıl GSYH'si 243 milyar dolara yükselen Irak'ta kişi başı gelir 7 bin dolar. Günlük 2,9 milyon varille dünyanın 10'uncu büyük petrol üreticisi, satışta ise dördüncü. Doğalgaz üretiminde 63'üncü, ihracatı yok denecek seviyede.

5) Kuveyt: 2,7 milyonluk ülkenin yüzde 45'ini Kuveytliler oluşturuyor. 17 bin 818 kilometrekarelik yüzölçümüne rağmen 153 milyar dolarlık GSYH ile dünyanın 63'üncü büyük ekonomisi. Dünya petrol üretimi ve ihracatı listesinde 11'inci sırada geliyor. Doğalgaz üretiminde 42'nci, satışında 143'üncü sırada. (Çevikalp,2013, www.aksiyon.com.tr,Et:11.12.2013,19:00)

6) Cezayir: Dünyanın 16'ncı petrol üreticisi, ihracatta 20'nci. Doğalgazda 11'inci büyük üretici, satışta yedinci. Kişi başı milli gelir 2012 itibarıyla 7 bin 600 dolar. 38 milyonluk ülkenin yüzde 99'u Berberi Araplardan oluşuyor. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 277 milyar dolar.

7) Libya: 1,7 milyon kilometrekarelik ülkede 6 milyon Berberi ve Arap yaşıyor. 78 milyar dolar GSYH ile dünyada 83'üncü sırada geliyor. Kişi başı gelirin 12 bin doları aştığı ülke, dünyanın 31'inci sıradaki petrol üreticisi, ihracatta ise 15'inci sırada geliyor. Doğalgaz üretiminde 36'ncı, ihracat sıralamasında 22'nci. (Çevikalp,2013, www.aksiyon.com.tr, Et:11.12.2013,19:00)

8) Katar: 2 milyonluk ülkenin yüzde 40'ı Araplardan oluşuyor. GSYH'si 2012'de 191 milyar dolara yükselen ülkede kişi başı gelir 103 bin dolar civarında. Petrol üretim ve ihracat sıralamasında 19.sırada. Doğalgaz üretiminde yedi, ihracatında da üçüncü sırada

9) Umman: 3 milyonluk ülkede ekseriyetle Araplar yaşıyor. 91 milyar dolarlık GSYH ile dünya sıralamasında 76'ncı. Kişi başı gelirin 30 bin dolara yaklaştığı ülkenin ana ihracat kalemi petrol ve petrol ürünleri. Petrol üretiminde 23'üncü sırada, ihracatında 28. Doğalgaz üretiminde dünya 38'incisi, satışında ise ilk 28'de.

10) Mısır: 85 milyonluk nüfusun yüzde 90'ını Mısırlılar oluşturuyor. 2012 rakamlarına göre GSYH 548 milyar doları buluyor. Kişi başı geliri 6 bin 700 dolara ulaşan Mısır'ın ana ihracat kalemi ham petrol ve petrol ürünleri. Doğalgaz üretim ve ihracatında dünya 19'uncusu. Petrol üretiminde 28'inci, ihracatında ise 40'ıncı sırada.

11) Suriye: 2012 rakamlarına göre nüfus 23 milyon civarında ve bunun yüzde 90'ını Sünni Araplar oluşturuyor. 107 milyar dolarlık GSYH ile dünya sıralamasında 69'uncu. Buna rağmen kişi başı gelir 5 bin dolar seyrinde. Petrol üretiminde 34'üncü, ihracatında 36'nci. Doğalgaz üretiminde 46'ncı, satışında 146'nci sırada. İhracat kaleminin başında ham petrol geliyor.

12) Yemen: 25 milyonluk ülkenin ağırlığını Araplar oluşturuyor. Arapları Afrikalılar izliyor. GSYH'si 60 milyar dolar, dünya sıralamasında 89. sırada geliyor. Petrol üretiminde 44'üncü, ihracatında 31'inci. Doğalgaz üretiminde dünya sıralamasının 51'inci basamağında, ihracatında da 29'uncu. Ülkede kişi başı geliri 2 bin 300 dolardır. (Çevikalp,2013, www.aksiyon.com.tr,Et:11.12.2013,19:00)

13) Tunus: ülkede yüzde 90'ı Arap 11 milyon kişi yaşıyor. GSYH 107 milyar doları bulan Yemen'de kişi başı gelir yaklaşık 10 bin dolar. İhracat kalemlerinin başında tekstil ve deniz ürünleri geliyor. Petrol üretiminde 55'inci, doğalgazda da 57'nci. Petrol ihracatı sıralamasında 43'üncü, doğalgazda ise 143'üncü sırada.

14) Bahreyn: Dünyanın en küçük ülkelerinden,1,2 milyonluk nüfusun ağırlığını yüzde 46'yla Bahreynliler oluşturuyor.GSYH 33 milyar dolar seviyesinde. Kişi başı gelir yaklaşık 30 bin dolar. Günlük 45 bin varil üretimiyle dünya sıralamasında 63'üncü, ihracatta 35'inci. Ülkenin doğalgaz alanında etkinliği bulunmuyor. İhracat kaleminin başında petrol, petrol ürünleri ve alüminyum geliyor.

15) Ürdün: 89 bin 342 kilometrekarelik ülkede yüzde 98'i Arap 6,5 milyon kişi yaşıyor. 2012 itibarıyla GSYİH 39 milyar dolar. Kişi başı gelir de 6 bin dolar. Doğalgaz üretiminde 76'ncı, ihracatında 124'üncü sırada. Petrolde ciddi varlığı yok. İhracat ana kalemini gübre, potasyum oluşturuyor.

16) Lübnan: 10 bin 400 kilometrekarelik yüzölçümü ile dünya sıralamasında 170'inci ülke. 4 milyonluk nüfusun yüzde 95'ini Araplar oluşturuyor. 64 milyar dolarlık GSYİH ile 88'inci sırada. Geçen yıl yüzde 4 oranında büyüyen Lübnan'ın doğalgaz ve petrol zenginliği kayda değer değil. İhracat kalemini mücevherat, bazı metal ve kimyasallar oluşturuyor.

17) Türkiye: 2013 itibarıyla nüfus 80 milyonu aşıyor. GSYH 822,763 milyar dolar civarında. Kişi başı gelir 10,460 doları buluyor. Ana ihracat kalemi tekstil ve gıda. Petrol üretiminde 61'inci, ihracatında 194'üncü sırada. Doğalgaz üretiminde 68'inci, ihracatında ise 42'nci sırada

18) İsrail: 7,7 milyonluk nüfusun yüzde 76'sını Museviler oluşturuyor. Ülkede yüzde 23 oranında Arap yaşıyor. GSYİH 252 milyar dolar. Geçen yıl yüzde 3 büyüyen ülkede kişi başı geliri 33 bin dolar civarında. 2010 rakamlarına göre doğalgaz üretimi 1,55 milyar metreküp. Üretimde 62'nci, ihracatta 119'uncu. Ana ihracat ürünü makine, makine parçaları ve yazılım ürünleri. (Çevikalp,2013, www.aksiyon.com.tr,Et:11.12.2013,19:00)

1.8.ORTADOĞU ENERJİ KAYNAKLARINI PAYLAŞAN ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER

Ortadoğu'nun enerji kaynakları açısından bu kadar zengin olması küresel ekonomik güçlerini her zaman ilgisini çekmiştir. Bu güçler gerekli olan enerjiyi almak için kendi ulusal tekelleşmiş şirketlerini bir şekilde bölgeye sokarak sömürmeye başlamışlardır.

Uluslar üstü şirketler genellikle bu ülkelerin topraklarında ve hatta faaliyet yürüttükleri ülkenin isimlerini de taşıyan şirketler kurarak, devletle birlikte petrol üretimini gerçekleştirmektedirler. Örneğin petrol üretiminde merkez olan Suudi Arabistan'da Saudi Aramco, SaudiAramco/ExxonMobil, Chevron-Texaco, Saudi Aramco/Shelle, Saudi Aramco/Petroliem, Katar'da Qatar Petroleum Shelle, Qatar Petroleum Mobil, BAE'inde United Arap Emirtas Metro Oil gibi isimlerle faaliyet yürümektedirler. "Geleneksel olarak petrol piyasasına az sayıdaki büyük ve dikey olarak bir araya gelmiş petrol şirketleri egemen olmuştur. Tarihsel arz yatakları geleneksel olarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika olmuştur. Örneğin BP' nin tarihsel temelleri İran'dadır fakat Irak, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde de öncelikli bir pozisyona sahiptir. Exxon-Mobil ve Chevron-Texaco, Suudi Arabistan'da 1970'lere Kadar üstün konumda olmuşlardır... Total,Fina,Elf temellerini Irak ve Cezayir'den almıştır. (Qystein,1997:222)

Azami kârın yoğunlaştığı bölgelerde bu politika uluslararası kapitalist kuruluşlar tarafından dikte ettirilmektedir. Küresel ekonomik ilişkileri belirlemede etkin bir güç olan 'Dünya Ticaret Örgütü' (DTÖ), Ortadoğu bölgesindeki petrol üreticisi ülkeleri yeniden dizayn edip, küresel kapitalist yapıya dahil etmek için yoğunluklu bir çalışma yürütmektedir. Ekonomik yapıları uluslararası kapitalist sistemin ihtiyaçlarına göre 'yeniden' düzenlenen enerji üretim merkezleri, böylece, uluslarüstü tekellerin denetimine sunulmuş olacak. Özellikle son 20 yıldır, uluslarüstü şirketlerin, petrol üretim merkezlerinde, ilgili devletlere hiçbir bağımlılıkları olmaksızın geliştirdikleri üretim sistemi, Ortadoğu bölgesinin tamamına egemen olmaya başlamış durumda. Bunun en somut örneği Irak'tır. Irak işgalinin nedenlerinden birisi de, petrol kaynaklarını uluslarüstü tekellerin denetimine bir bütün olarak açmaktır. Irak Meclisi'nin ülke petrollerinin tekellerle pazarlanması için almış olduğu karar,

DTÖ' nün stratejisine tamamen uyumludur. İngiliz The Independent On Sunday gazetesinde yayınlanan haber uluslarüstü tekellerin bölgenin zenginliklerine el koyduklarını çok net olarak ortaya koymaktadır: "Dünyanın üçüncü en büyük petrol rezervleri, Batılı petrol şirketlerinin büyük ölçekli sömürüsüne açılmak üzere. ABD yönetiminin hazırlanmasına müdahil olduğu tasarı, BP, Shell ve Exxon gibi petrol devlerine 30 yıllık sözleşmeler aracılığıyla Irak'a girip ham petrol çıkartma şansı verecek. Irak petrollerinin 1972 yılında millileştirilmesinin ardından ilk kez yabancılara böyle geniş kapsamlı bir çalışma imkânı sağlanıyor. Bu, Irak'a müdahalenin tek amacının petrol kaynaklarını ele geçirmek olduğunu savunanların elini de güçlendirecek. (Qystein,2004:104)

1.9.ORTADOĞU ENERJİ KAYNAKLARINI İŞLETEN ŞİRKETLER

YEMEN: Calvalley (Kanada), Dove Energy (İngiltere), Nexen Inc. (Kanada), Safer (Yemen), Total (Fransa), Korean National Oil (Kore)

SURİYE: AFPC-SHELL (Suriye-Hollanda), INA (Hırvatistan), Tanganyika Oil (Kanada)

MISIR: Esso (ABD), ENI (İtalyan), BAPETCO- SHELL (Mısır-Hollanda), BP Egypt (İngiltere), Oasis Energy (Umman)

İRAN: ENI (İtalyan), NIOC (İran), SHELL-İRAN (Hollanda)

SUUDİ ARABİSTAN: Saudi Aramco (Suudi Arabistan)

İRAK: ENI (İtalyan), DNO (Norveç), INOC (Irak)

İSRAİL: Lapidoth (İsrail)

KUVEYT: KOC (Kuveyt)

CEZAYİR: ENI (İtalyan), Anadarko Petroleum (ABD), Ourhoud (İspanya), Sonarco (BP-İngiltere), Sonatrach (Cezayir)

LİBYA: ENI (İtalyan), Waha Oil (Libya), Total (Fransa), LNOC (Libya), Petro-Canada (Kanada), Wintershall (Almanya)

KATAR: Qatargas (Katar), Bunuq oil (BAE), Maersk Oil (Danimarka), Occidental Petroleum (ABD), Total (Fransa)

UMMAN: Occidental Petroleum (ABD), RAK Petroleum (BAE), CCED (umman), Petrogas (Umman), PTTEP (Tayland)

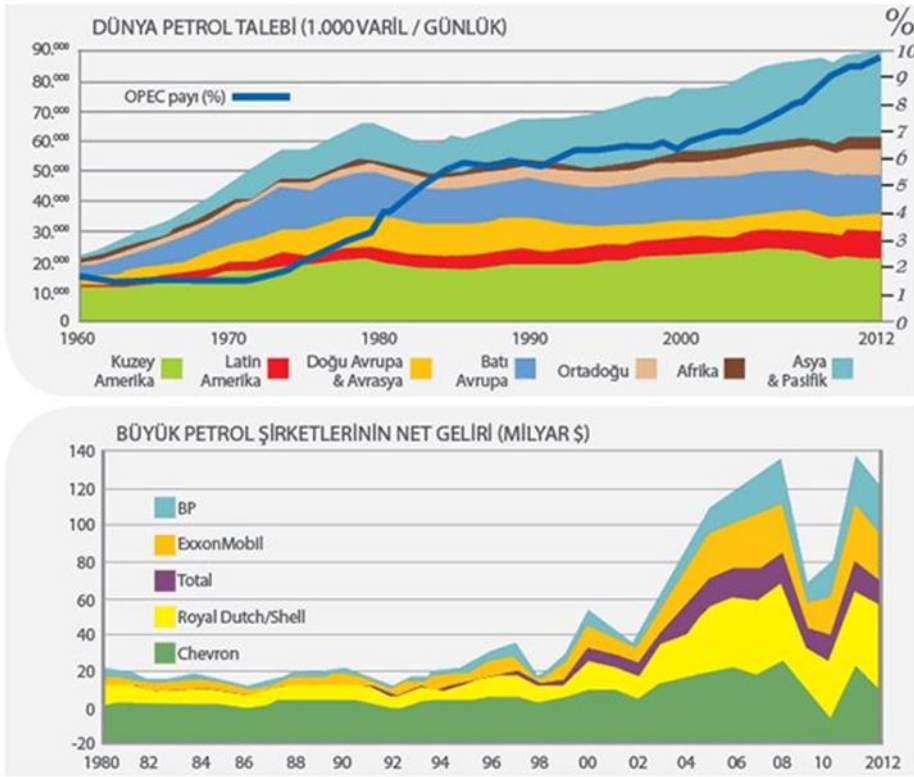
TUNUS: ENI (İtalyan), BG (İngiltere), Winstar Resources (Kanada), TPS (Hindistan), Perenco (ABD-Fransa), PA Resources (İsveç)

BAHREYN: Bahrain Petroleum (Bahreyn)

ÜRDÜN: NRA (Ürdün)

Ayrıca, petrol gelirlerinin önemli bir kısmının petrol tekellerinin elinde toplandığı dikkate alındığında, petrol üretiminin muazzam bir kâr alanı oluşturduğunu görebiliriz. Uluslararası petrol şirketlerinin yıllık kâr oranları dikkate alındığında petrole yönelik politikaların önemi çok daha net olarak kavranabilir. Dünya genelindeki petrol şirketlerinin yıllık gelirleri gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin yıllık GSMH'ndan çok daha fazla olduğu gibi nerdeyse Afrika kıtasının GSMH eşittir. Petrol şirketlerinin 1997-2002-2005'te- ki yıllık brüt gelirleri bize somut bir fikir verebilir. (Peköz,2007:182)

Tablo 8: Dünya Petrol Talebi (1000 Varil/Günlük) ve Büyük Petrol Şirketlerinin Net geliri (Milyar \$)

Dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta da, Ortadoğu petroleri üzerindeki egemenliklerini pekiştirmek için dünyanın belli başlı tekelleri arasında ortak anlaşmaların

yapılmasıdır. "Fransız CFP Total ve birkaç ABD petrol şirketiyle önemli uluslararası operasyonlarda bir araya gelen yedi büyük uluslararası petrol şirketi: BP, Chevron, Esso, Gulf, Mobil, Shell ve Texaco, bu iş birliğini başlatmışlardır. Başlıca petrol şirketlerinin Ortadoğu petrolünün kontrolünü ele geçirmesi sonucu ortaya çıkan fiyat savaşı, girişime temel teşkil etmiş ve karşılıklı kayıpların önlenmesi arzusu birlikteliği ortaya çıkarmıştır. Bu anlaşma, önde gelen petrol şirketlerinin uluslararası petrol ticaretinin kontrolünü çok uzun süre için kurumsallaştırmıştır. Bu uluslararası kontratı, kısa süre içinde benzer ulusal düzeydeki anlaşmalar takip etmiştir. Bazı istisnalar dışında 1960'ların başına dek uluslararası düzeyde birbirine geçmiş petrol şirketlerinin oluşturduğu fiili bir kartel, ABD dışındaki belli başlı pazarlarda petrol arzını kontrol etmiştir. Amaç, piyasayı, payları ve fiyatları dengelemek olmuş, bu yöndeki çaba uzun yıllar boyunca başarılı sonuçlar vermiştir. (Peköz,2007:182)

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL EKONOMİ VE KÜRESEL GÜÇ NEDİR NE DEĞİLDİR

2.KÜRESEL EKONOMİK GÜÇLER

1.KÜRESEL EKONOMİ NEDİR?

Günümüzde, dünyadaki yeni değişim ve gelişimler ortamında en çok sözü edilen kavramlardan biri "küreselleşme" dir. Küreselleşme (globalizm) her şeyden önce bir olgudur ve buna karşı olmak ya da taraf olmak çok anlamlı tavırları ifade etmez. Açılımına göre "Dünyamızın (globe) adeta tek bir ülke imiş gibi düşünülmesi, mevcut sınırların ve devlet kısıtlamalarının yokmuş gibi kabul edilmesi, her türlü ekonomik ve sosyal temasın engel tanımadan serbestçe yürütülmesi ve geliştirilmesi felsefesi ve uygulaması olgusudur" denebilir. Ekonomistler bunu tek bir dünya pazarı şeklinde özetleyip, serbest-tam liberal ticaret, serbest piyasa ekonomisi, yeni ekonomi, küresel ekonomi gibi deyimlerle detaylandırmaktadır. (Bal,2008:421)

1980'ler dünyada yeni bir ekonomik yaklaşımın popüler olduğu yıllar olarak ön plana çıkmıştır. Amerika'da R.Reagan , İngiltere'de M.Thatcher'm dışa açık büyüme modeli olarak lanse ettiği bu yeni sistem aynı zamanda global eğilimlerin de başlangıcı kabul edilmektedir. Ekonomik anlamda globalleşme dünyayı tek bir Pazar gibi görme, bu pazara yönelik üretme amacına dayanarak dünya ile entegrasyona dayanmaktadır.

Globalleşmeyi sadece ekonomi politikasında değişimlerle açıklamak oldukça sınırlı bir yaklaşıma yol açmaktadır. Dolayısı ile ekonomik globalleşme hem üretimin hem de finansal faaliyetlerin globalleşmesi ile desteklenmesi gerekmektedir. Üretimin globalleşmesi, ülke bazında faaliyet gösteren firmaların üretim faaliyetlerini diğer ülkelere ve kıtalara yaymalarını ifade ederken, finansal faaliyetlerin globalleşmesi ise, Finansal faaliyetlerin globalleşmesiyle sermaye, herhangi bir coğrafi sınır içerisinde kalmayıp; daha düşük risk ve daha yüksek kazanç sağlamak düşüncesiyle herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan sınır-ötesi alanlara kolayca yayılmaktadır. (Apak ve Aytaç,2009:199)

Üretimin globalleşmesi ile birlikte özellikle high-tech ürünlerde global fabrikalar ortaya çıkmış, üretim hattı sadece bir ülke ile sınırlı kalmamış, mukayeseli üstünlüklere göre belirli aşamalarda farklı ülkelere dağılmıştır. Kısaca, üretim, AR-GE, yedek parça üretimi vb konularda farklı ülkelerde ve bölgelerde faaliyet gösteren işletmeler ortaya çıkmıştır. Böylece ülkeler arasında ileri-geri bağlantı düzeyleri ve birbirlerine olan bağılıkları ve bağımlılıkları giderek artmıştır. Bunun neticesinde bir ülkede başlayan ekonomik kriz, o ülkenin ticari partnerlerine rahatlıkla bulaşabilmekte ve global bir kriz haline gelebilmektedir.

Devletlerarasındaki sınırların fonksiyonsuz hale getirilerek mal ve sermayenin kolayca diğer ülkelere geçmesi olarak küreselleşme, özellikle geri kalmış ülkeleri tehdit etmektedir. Her ne kadar bütün taraflara fırsat eşitliği vermekte ise de ancak mal ve sermayeye sahip olabilen, ürünlerini kalite, ambalaj, sigorta, tanıtım, ulaşım, kredi gibi destek İmkânlarla pazarlayabilen ülkeler, diğerlerine göre çok daha avantajlı duruma gelmişlerdir. Satacak bir şeyi olmayan veya ürünleri sayılan özellikler açısından rekabet gücü düşük olan ülkeler

açısından küreselleşme yıkım demektir. Tıpkı mal ve sermayede olduğu gibi kültür, eğitim ile fikir ve sanat ürünleri de küreselleşmeye konu olup, bu durum ekonomik dengesizlikler yanında kültürel ve siyasi olumsuzluklara yol açmakta, az gelişmiş ülkelerde çatışma ve istikrarsızlığı beslemektedir. Buna karşı "bölgelleşme", bölgesel işbirliği ve entegrasyon hareketleri olarak farklı bir boyutuyla karşımıza çıkmaktadır. (Bal,2008:287)

Dünya ülkeleri arasında üretimde ve finansal faaliyetlerde ortaya çıkan globalleşme akımı nedeni ile birbiri ile sıkı etkileşim içerisinde bulunan ülkeler "dış yansıma" sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Kısaca dış yansıma; ekonomik ilişkilerinizin yoğun olduğu ülkelerde meydana gelen ekonomik problemlerin kendi ülkenize sıçraması olarak ifade edilebilir. Ticari partnerinizde meydana gelen enflasyon fiyat artışlarına yol açmakta ve bu ülkeden yapmış olduğunuz ithal mallarının pahalı hale gelmesi ile kendi ülkenizde de fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine yol açarak enflasyonu ithal etmenize yol açabilir veya ticari partnerinizde meydana gelen gelir azalması sizin ihraç mallarına yönelik talebini düşürecek ve bu durumda ihracatçı sektörlerde üretim azalacak buna bağlı olarak GSMH azalacak ve ülkenizde de gelir azalacaktır. (Apak ve Aytaç,2009:205)

Küreselleşen uluslar arası ekonominin önemli bir sonucu olarak, dünya ekonomisinin as oyuncularını olan çokuluslu şirketler, küresel ekonomik bütünleşmenin merkezinde yer almaktadırlar. Bu şirketler, gerek birleşme, gerekse satın alma yoluyla her geçen gün daha güçlenerek, rekabeti tehdit etmektedirler. Bu dev şirketler istihdam yarattıkları ve ulusal geliri arttırdıkları için ulusal hükümetlerden kolay bir biçimde Ödün koparabilmektedirler. Bu şirketlerin gücü, piyasa ve toplumları kendi çıkarlarına göre yönlendirme yeteneğinden kaynaklanmaktadır. (Bal,2008:421)

Küreselleşmenin kaynaklarını biraz daha farklı algılayan ve anlatan görüşler de söz konusudur. Bunlardan biri bu kaynakları, iletişim-bileşim devrimi, soğuk savaşın bitmesi ve Sovyetler Birliği'nin çökmesi şeklinde açıklamaktadır. Aslında bu iki neden birbiri ile ilgilidir. Daha doğru bir deyişle iletişim (telefon) ve bilişim (bilgisayar) devrimi, küreselleşmeyi önceleyen iki unsur olduğu gibi soğuk savaşın ortadan kalkmasını ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasını etkileyen bir işlev de görmüştür. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve soğuk savaşın ortadan kalkması ise küreselleşmeyi hızlandırmış ve pekiştirmiştir. (Özer,2003:3)

Şöyle ki, Sovyet ekonomisi kendi içinde kapalı duvarlardan örülü bir ekonomi iken iletişim ve bilişim devrimi, bu duvarları uzaydan aşarak Sovyetler Birliği'ndeki evlerin içine kadar girdi. Bu yeni durum Sovyet toplumunda yeni ve yüksek beklentiler oluşturdu. Oysa Sovyetler'in ekonomisi, üretim verimliliği bakımından düşük bir ekonomiydi ve bu beklentilere cevap veremedi; bu da çöküşü getiren önemli bir fonksiyon gördü. Sovyetler çökünce de küreselleşme "krallığını" dünyada ilan etti. Yeni "krala" ve onun "krallığına" (kimi buna "imparatorluk" diyor) yer yer direnişler olsa da, egemenliğini ve yayılma alanını her geçen gün arttırarak sürdürmektedir. Varacağı yer veya son ise merakla beklenmektedir. (Özer,2003:3)

Küresel ekonomi alanında ABD tarafından yeni bir sistem ortaya atıldı. Paranın değerini belirleyen temel maddi ölçüt olarak altın terk edildi, dünya gayri maddi bir parasal sistemle yaşamak zorunda bırakıldı. Tüm dünyada bir yerden bir yere euro dolar piyasası üzerinden serbestçe hareket eden sermaye akımları üzerindeki devlet denetimi bütünüyle kaldırıldı. 1973 yılında, Nixon yönetimiyle İran ve Suudiler arasındaki danışıklı dövüş sonucunda petrol fiyatlarındaki aşırı yükselme ABD'den ziyade Avrupa ve Japon ekonomilerine zarar verdi. ABD bankaları petrodolarların dünya ekonomisine yeniden kazandırılmasında tekeli elde etti böylece euro dolar piyasası eve dönüyordu. New York, küresel ekonominin merkezi haline geldi (iç mali piyasalardaki devlet denetiminin kalkmasının yanı sıra bu, şehrin mali krizden kurtulmasını ve 1990'larda müthiş bir zenginlik ve gösterişçi tüketim düzeyine ulaşmasını mümkün kıldı). Üretim alanında kendisine meydan okunan ABD, buna finans alanındaki hegemonyasını ilan ederek karşılık verdi. Fakat bu sistemin etkili bir biçimde işleyebilmesi için, genelde piyasaların ve özelde de sermaye piyasalarının uluslararası ticarete açılmaya zorlanması gerekiyordu (Bu, IMF gibi uluslararası aygıtlarla ve yeni bir ekonomik gerçeklik olarak neo-liberalizme sıkı sıkıya bağlılıkla desteklenen sert bir ABD baskısını gerektiren yavaş bir süreçti). Bu süreç, burjuvazi içindeki güç ve çıkar dengesinin, üretim etkinliklerinden mali sermaye kurumlarına kaymasını gerektirdi. Mali güç, işçi sınıfı akımlarının denetim altında tutulmasında da kullanıldı. Emeğin gücüne darbe indirme ve bu gücün siyasi süreçteki kuramlarının rolünü zayıflatma fırsatı doğdu. Başkan Reagan'ın ilk hamlesi, hava trafik kontrolörlerinin (PATCO - Professional Air Traffic Controllers Organization) kolektif gücünü yok etmeye yönelikti. Bu hamle, greve gidecek herhangi bir işçi grubunun da aynı kaderi paylaşmak zorunda kalacağına ilişkin bir uyan niteliğindedir. 1970'lerin sonlarında ve 1980lerde militan işçi hareketleri dalgası gelişmiş kapitalist dünyada yayılmıştı (Britanya ve ABD'de madenciler başı çekiyordu), çünkü dünyanın her yerindeki işçi sınıfı 1960'larda ve 1970'lerin başlarında kazanmış oldukları hakları korumak istiyorlardı. Geçmişte baktığımızda, bu mücadelelerin dönüştürücü değişim isteğinden çok, genişlemiş yeniden üretim ve refah devleti içinde kazanılan koşul ve ayrıcalıkların korunmasını amaçlayan bir artçı kuvvet hareketi niteliğinde olduğunu görüyoruz. Birçoğu için bu artçı kuvvet hareketi başarısızlıkla sonuçlandı. Akabinde gelen, gelişmiş kapitalist ülkelerde emeğin gücündeki azalma ve işçi sınıfının koşullarındaki aşamalı görece gerileme, gelişmekte olan ülkelerde ise büyük, şekilsiz ve örgütsüz bir proleterya sınıfının oluşmasıyla eşitlendi. Bu durum ücretlere ve işçi sınıfının koşullarına aşağıya doğru baskı yaptı. Kolayca sömürülen düşük ücretli işgücü ve üretimin coğrafi hareketliliğinin artması, sermaye fazlasının kârlı bir biçimde istihdamı için yeni fırsat kapıları açtı. Fakat kısa dönemde bu durum, dünya çapındaki sermaye fazlası üretim sorununu daha da kesifletirdi. Ama işsizlik arttı ve işçi sınıfının militanlığı denetim altında tutuldu. Devlet borçları her türlü spekülasyon hareket fırsatını sundu ve sonrasında da devletin gücünü mali etkiler karşısında daha zayıf hale getirdi. ABD hegemonyasının bu aşamasında, mali sermaye merkezi bir konuma geldi ve özellikle devlet ne zaman ve nerede önemli oranda borçlansa, hem işçi sınıfı hareketleri hem de devlet eylemleri üzerinde temel bir denetleyici güç olarak kullanılabilir. (Harvey,2003:42)

2.KÜRESEL GÜÇ NEDİR?

Küresel güç kavramı ise öncelikle bir "perspektif genişliği" ve buna uygun olarak da hedef ve sistem genişliği vizyonunu ifade eder. Bu tip ülkeler ulusal çıkarlarını küresel düzeyde hedefler ve girişimlere bağlamışlardır. İmkân ve yeteneklerini de dolaylı ve doğrudan yollardan böyle bir anlayışa uygun olarak geliştirmeye çalışmışlardır. Bu tip ülkelerde hâkim politik/stratejik tutum da bu şekil bir tutuma uygun olarak "maritime/denizci" bakışlı olarak ifade edilmiştir. Bu tip ülkelerin tüm yapısal yönleri ile dışa ve mümkün olduğu kadar geniş alanlara yönelmeleri söz konusudur. Buna uygun olarak hedef ve etki yaratma perspektifleri de geniştir. Bu tip devletlere en uygun örneklerin başında geçmişte İngiltere ve 20. yüzyılda da ABD gelmektedir. (Kissinger,1979:914)

1989 yılında Berlin Duvarının yıkılması, 2.Dünya Savaşı sonrasında Şubat 1945'de Yalta Konferansı sonrası ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninin sonunu ilan etti. Yalta düzenlemeleri ABD'nin hegemonyasındaki Batı bloku ile Sovyetler Birliğinin hegemonyası altındaki Doğu bloku arasında egemenlik alanlarını paylaştırmıştı. Bu iki hegemon güç kendi etki alanlarındaki ülkeler üzerinde siyasi, ekonomik ve güvenlik kontrol mekanizmaları geliştirmişti. Berlin duvarının yıkılmasıyla başlayan süreç Sovyetler Birliğinin tek taraflı geliştirdiği mekanizmaların kullanımının sonunu getirdi. ABD, II. Dünya Savaşı sonrasında kendisinin kurallarının konulmasında belirleyici olduğu Birleşmiş Milletler, NATO, IMF, Dünya Bankası ve GATT gibi çok taraflı uluslararası mekanizmaları daha etkin kullanma fırsatını ele geçirdi. 1990'lı yılların başında AB'nin Özellikle Avrupa'nın ortasında etkisiz kaldığı siyasi gelişmeler de ABD'nin tek süper güç olarak yükselmesine yardımcı oldu. (Çapoğlu,2010:11)

Ancak sermaye hareketlerinin serbestleşmesi finansal krizlerin sıklığını, büyüklüğünü ve yayılmasını tetikleyen bir süreç başlattı. 1994 Meksika, 1997 Doğu Asya, 1998 Rusya, 2001 Türkiye, 2002 Arjantin ve 2008 dünya finans krizleri IMF ve Dünya Bankasının sermaye hareketlerini serbestleştirme politikalarının başarısızlığını kanıtladı. Bunun yanında bilişim teknolojilerine dayalı sermaye piyasaları balonunun 2000 yılında patlaması, Çin'in yükselişi ve Rusya'da iktidarın el değiştirerek ulusalcı kadronun eline geçmesi küreselleşme eğiliminin yavaşlaması yönünde etkili oldu. 2000 yılındaki ABD başkanlık seçimlerini ihtilafli bir şekilde Amerikan sermayesinin silah ve enerji sektörlerini temsil eden Bush ve 1990'lı yıllar boyunca hazırlık yapmış ekibi kazandı. Bu ekibin ABD'nin küreselleşme yoluyla hegemonya kurma çabalarının sınırına geldiğini düşünmesi, ekonomi ve kültür gibi yumuşak güç araçlarından klasik güç araçlarına yönelmesi dünya güç dengelerinin yeniden şekillenmesinin önünü açtı. Bush ekibinin stratejisi ABD'nin askeri gücünü kullanarak, ABD'ye rakip olabilecek bir gücün ortaya çıkmasını önlemek ve Amerikan hegemonyasını pekiştirmektir. (Çapoğlu,2010:11)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL EKONOMİK GÜÇLER;ORTADOĞU POLİTİKASI VE ENERJİ YATIRIM STRATEJİLERİ

1.ABD

1.1.ABD TARİHİ

Amerika'da altın ve gümüş madenlerinin keşfi, yerli halkın kökünün kazınması, köleleştirilmesi ve madenlerin bunların mezarı haline getirilmesi, Doğu Hint Adalarının fethine ve yağmalanmasına başlanması, Afrika'nın, siyah derililerin ticari amaçlarla avlandığı alana çevrilmesi, kapitalist üretim döneminin pembe şafağının işaretleriydi. (Marx, 2011:718)

Bu arada, büyük göç dalgalarıyla Avrupalılar kolonilere yerleşiyorlar, oralarda büyük çiftlikler, kölelerin çalıştırıldığı plantasyonlar ve yerleşim merkezleri kuruyorlardı. Borçlarını ödeyemedikleri için rehin alınıp buralara çalıştırılmaya getirilenler, topraktan koparılmış, mülksüzleştirilmiş, yeni kurulan kentlerde açlığa ve sefaletle mahkûm edilmiş yoksullar, dinsel ve siyasal baskılardan bunalıp kaçanlar, maceracılar, kolay yoldan köşeyi dönmek isteyenler, hapisane kaçkınları, cezalarını çekmek için gönderilen mahkûmlar ve benzeri insanlar göçmenleri oluşturuyordu. (Gerger,2012:11)

"İlkel birikim"ın Avrupa'dan gelmiş vahşileri, altın, köle ve toprak peşinde müthiş bir hırsla katliamlara giriştiler. Haiti'de üs kuran Kolomb, ada halkından üç ayda belirli miktarda altın toplayıp getirmesini istedi. Altını getirenin boynuna kanıt olarak bir bakır parçası asılıyordu. Altın bulamayanlar ve dolayısıyla da boyunlarında bakır parçası asılı olmayanların elleri kesiliyor ve kan kaybından ölmeleri için terk ediliyorlardı. (Gerger,2012:11)

Kolomb'un yazmış olduğu mektup var ki Avrupa'dan gelen vahşilerin orda ki yerli halkı nasıl köleleştirip katlettiği açıkça yazıyor.Bunlar gerçekten insanın içini sızlatıyor.Bize havuç, pamuk topları, mızrak ve daha bir sürü şey getirdiler. Bunları cam boncuklar ve atmaca çingiraklarıyla değiş tokuş yaptılar. Sahip oldukları her şeyi sunuyor, değiştirmek istiyorlardı. Sağlam yapılı, güzel vücutlu ve yakışıklı yaratıklardı. Silah taşımıyor ve bilmiyorlardı. Bir kılıç gösterdiğimde, keskin kenarından tutmaya kalkışıp, ellerini kestiler. İyi hizmetkâr olurlardı. Sadece elli kişiyle onları kontrol altına aldık ve her istediğimizi yaptırдық. Yerliler mülkleri konusunda öylesine saf ve özgür ki, gözleriyle görmeyen inanamaz. Sahip oldukları bir şeyi istediğinizde, hiçbir zaman hayır demezler. Tam tersine, biriyle paylaşmak isterler.

Bu dönemde Küba'da bulunan Bartolome de las Casas isimli bir rahip, zorla köle olarak çalıştırılan yerlilerin başına gelenleri şöyle anlatıyor:

"...Sekiz ya da on ayda bir buluşan eşler o kadar bitkin ve acı içinde oluyorlardı ki üremeyi durdurdular. Yeni doğan bebekler de hemen ölüyorlardı, çünkü yeterince beslenemeyen ve çok fazla çalışan annelerin onlara verecek sütleri olmuyordu. Ben Küba'da iken üç ayda yedi bin çocuk öldü. Acıdan çılgına dönen bazı anneler bebeklerini nehirde boğuyorlardı.Böylece erkekler madenlerde, kadınlar ağır çalışma içinde ve çocuklar da süt bulamadıkları için

ölüyordu.... Yerliler de dâhil olmak üzere adada altmış bin kişi yaşıyordu; demek ki, 1494'ten 1508'e kadar savaşlarda, kölelikte ve madenlerde üç milyondan fazla kişi yok olmuştu. Gelecek kuşaklarda buna kim inanır? Gözümle gördüğüm bir şey olarak yazarken ben bile zor inanıyorum..’’ (Gerger,2012:12)

Kuzey Amerika'da da benzer şeyler oldu. Bugünün ABD'lilerinin ataları Yeni Dünyaya Kızılderilileri katlederek yerleşmeye başladılar. Ve bitmez tükenmez bir iştahla, gelececek bir ekonomiye ve kültüre sahip Kızılderililere terör uygulayarak onları topraklarından attılar.Sonra oraya yayılarak kendi kolonilerini kurdular.

Amerika kıtasının 1492'de Avrupalılar tarafından keşfinden sonra İspanyollar, Portekizliler, Fransızlar ve İngilizler, buradaki yerli halkların aleyhine toprak sahibi oldular. Avrupalılar, Amerika'daki topraklarını genişlettikten sonra, başta İngiltere olmak üzere çeşitli ülkelerden göçmenleri buralara yerleştirerek koloniler kurdular. 18. yüzyıl ortalarında, bu kolonilerin sayısı 13'e yükseldi ve bu 13 Koloni, Amerika Birleşik Devletleri'nin temelini oluşturdu. Amerika kıtası, insanlar için yeni olanaklar ve yeni bir hayat sağlamıştı.

Merkantilist politikalarla artık temel hedef ham madde kaynakları üzerinde egemenlik kurmak, ticaret yolu, kavşak ve merkezlerinde hâkimiyet sağlamak, pazarları geliştirmek ve ticaret ağını genişletmekti. Elbette buna ülkeler arasındaki hasmane rekabet ve savaşlar eşlik etmekteydi. Artık ticaret kapitalizminden sanayi kapitalizmine geçiş başlıyordu. Hâkim güç ise, İngiltere idi.

Batının nüfusu yaklaşık 2,5 milyon kadardı. (% 95 beyaz Avrupa, % 5 siyahı Afrika) Bu beyaz nüfusta en büyük pay İngilizlerin, sonra Almanların ve 3. olarak İskandinav ülkelerininindi (İsveç, Norveç, Danimarka). Bu milletler ilk 3 grubu oluştururlar. (Dinî olarak % 98 Protestan, % 2 Katolik) 1620-1770 yılları arasında bu ilk gelenler karşılıklı evlilikler ve din birliği sayesinde bugün Beyaz Amerikalı dediğimiz (VVASP- Beyaz, Anglo Sakson, Protestan) siyasette ve iş dünyasında hâkim konumda olan Amerikan ulusunun ana çekirdeğini oluşturdu. (2010,www.kto.org.tr,Et:10.12.2013,15:00)

Bu arada İngiltere'nin kolonileri ticaret ve zenginliklerini geliştirecek bir sömürü ve denetim aracı olarak görmesi, zaman içerisinde kolonilerde hoşnutsuzluk yarattı. Dayatılan vergi yükleri, ticaret kısıtlamaları, geniş topraklara el konulması, özellikle kıtanın batısının koloni yerleşimine kapatılması, sömürgelerde alttan alta isyan duygularını körüklüyordu. Özellikle, 22 Mart 1765'te İngiliz Parlamentosunca kabul edilen Damga Vergisi, bardağı taşıran son damla oldu, pek çok yerde ayaklanmalara sebebiyet verdi.

Ayaklanmanın boyutları kısa sürede genişledi ve elbette egemenlere büyük korku saldı. Altı ay boyunca ordu, isyancılara karşı savaştı ve sonunda isyan bastırıldı, önderleri asıldı.Ama yinede halkta bir isyan etme eğilimi ve bütün yüzlerde bir hoşnutsuzluk vardı. Ekonomik talepler,kazançlar arasındaki uçurumlar ,merkezi otoritenin çaresizliği zenginlerde farklı arayışları gündeme getirdi. Çünkü yeni oluşan birbirlerine gevşek bağlarla bağlı kolonilerin oluşturduğu bir devlet vardı. Bu devlet adaleti ve hukuku savunamıyordu. Bundan dolayı 1786 halkı denetim altına alacak bir anayasa yapmaya karar verildi.

Amerika Birleşik Devletleri, ülkeyi anayasayla yöneten bir başkanın seçimle iş başına geldiği ilk modern demokratik cumhuriyettir. Bu manada Fransız Devrimi'nin de öncüsü olmuştur. Bu sistem 18. yüzyıl dünyasında eşitlik, insan hakları, adil yargılama ve kuvvetler ayrılığı gibi kavramların gündeme gelmesini sağlamıştır.

ABD, doğal kaynaklarının zenginliği, genç ve dinamik bir insan gücüne sahip olması nedeniyle 19. yüzyıl boyunca hızla sanayileşti. Ancak 1861-1865 yılları arasında çıkan Amerikan İç Savaşı ülkeyi parçalanma tehdidi altına soktu. Savaş kuzeydeki eyaletlerin başarısıyla sonuçlandı ve ABD tekrar hızlı bir gelişme dönemine girdi. 20. yüzyıl başlarında çıkan I. Dünya Savaşı'nın İtilaf Devletleri tarafından kazanılmasında önemli bir rol oynadı. II. Dünya Savaşı'nda da Almanya, İtalya ve Japonya'ya karşı büyük bir başarı kazanan ABD artık bir süper güç haline gelmişti. (www.kto.org.tr,2010:8,Et:10.12.2013)

1.2.ABD EKONOMİSİ

Dünya ekonomisinin yaklaşık dörtte birinin gerçekleştiği, ithalat ve ihracat potansiyeli açısından dünyanın en büyük pazarı olan ABD, 15.8 Trilyon dolar gayrisafi yurtiçi hasılaya sahiptir.

Dünya toplam ithalatının %19'unu tek başına temsil eden ABD'nin en çok ürün ithal ettiği ülkelerin başında % 26.4 toplam payla, sınır komşuları Kanada ve Meksika gelir. ABD ithalat sıralamasında 39. sırada yer alan Türkiye'nin ABD pazarından yeteri kadar pay alamadığı gözlenmektedir. ABD'nin Türkiye'den yaptığı ithalatın yaklaşık üçte biri New York üzerinden gerçekleşmektedir. Kaliforniya, Teksas ve Florida gibi büyük eyaletlere olan ihracat, bu eyaletlerin potansiyellerinin çok altında seyretmektedir. (www.ekonomistim.com,15.07.2013,Et:10.12.2013,22:00)

2006 yılında Çin ile 232,6, AB ile 116,5, Japonya ile 88,6, Meksika ile 64,3 milyon dolar dış ticaret açığı gerçekleşmiştir. Son yıllarda dış ticaret açığının artmasında petrol fiyatlarındaki artış, Çin'den yapılan ithalatın artması etkin rol oynamıştır.

Makine ve elektrikli ürünler, kimyasallar, taşıt araçları ve yedek parçaları, uçak ve parçaları ABD'nin en çok ihraç ettiği ürünler arasındadır. ABD'nin en çok ithal ettiği ürünler arasında ise, makine ve elektrikli ürünler, taşıt araçları ve yedek parçaları, giyim eşyası ve ayakkabı ve kimyasallar bulunmaktadır.

Tablo 9:ABD Ekonomik Verileri

Gayri Safi Milli Hasıla	14.526 trilyon dolar
Kişi Başına Milli Gelir	46.860 dolar
Büyüme Hızı	% 3
Enflasyon Oranı	% 3,5
İşsizlik Oranı	% 8.6
İhracat	1.280 trilyon dolar
İthalat	1.948 trilyon dolar
Ticaret açığı	-668 milyar dolar
Kamu Borcu/GSYİH	%62.9
Dış Borç	14.71 trilyon dolar
Cari Hesaplar Dengesi	-118 milyar dolar

Tablo 10 :ABD, GSYİH'nın Sektörlere Göre Dağılımı

Hizmet	Sanayi	Tarım
%76,7	%22,2	%1,2

Kaynak: <http://www.mfa.gov.tr>

1.3.ABD’NİN ENERJİ DURUMU

PETROL

ABD petrol ithalatının yüzde 25’ini bu Ortadoğu’dan gerçekleştirmektedir. 20 milyon varil günlük petrol tüketimiyle Dünya petrol tüketiminin yüzde 25’ini gerçekleştiren ABD, bu gereksiniminin yüzde 55’ini dış pazarlardan karşılamaktadır. Ancak ABD’nin tek başına gerçekleştirdiği petrol ithalatı da aynı petrol tüketimi gibi Avrupa’nın toplam ithalatına veya Çin ve Japonya’nın da yer aldığı Asya-Pasifik ülkelerinin toplam ithalatına eşittir. (www.tayyarari.com,Et:10.12.2013,23:00)

ABD tarafından gerçekleştirilen ham petrol ve petrol ithalatı 2000 yılından, 2008 yılına kadar düzenli olarak artış göstererek 440 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.2000 yılı toplam verileri ile karşılaştırıldığında %269 oranında artmıştır.ABD ‘nin orta doğuda ithal ettiği petrol 2000 yılında 2,7 mv/g,2011 yılı 2mv/g, yani bir azalma olmuştur

Tablo 11: ABD'nin Yıllara Göre Petrol Üretimi

ÜRETİM	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011'E GÖRE DEĞİŞİM	2012'YE GÖRE DEĞİŞİM
ABD	338,4	329,2	313,3	310,2	309,8	304,9	328,6	339,9	352,3	%3,6	%8,8

Görüldüğü gibi ABD petrol üretimi artış göstermiş ama ithalat azalmıştır. ABD ileriki yıllarda petrole bağımlı olmaya devam edecektir ama petrolü ithal eden ülke değil petrolü ihraç eden ülke konumunda olacağını göstermektedir.

DOĞAL GAZ

Dünya doğalgaz rezervinin sadece yüzde 3'üne sahip olmasına rağmen dünya doğalgaz üretiminin yüzde 20'den fazlasını yapmaktadır. ABD'de önemli bir potansiyeli olduğu tespit edilen kaya gazı, doğal gaz kaynakları karşısında yeni bir alternatif olarak değerlendiriliyor. ABD'de kaya gazı üretimi 2010'dan bu yana yüzde 12 artmış durumda.(Salih,2012,www.bloomberght.com,Et:10.12.23:15)

Üretim: 611.00 milyar metreküp

Tüketim: 683.30 milyar metreküp

Kanıtlanmış rezervler: 7 trilyon 716 milyar metreküp

Doğalgaz,günümüzde en temiz fosil yakıtlardan biri olması nedeniyle popülaritesini artırmaktadır. Doğalgazın temel tüketicileri sanayi sektörü, ticari işletmeler, yerleşim bölgeleri, ulaşım sektörü ve elektrik üretimi yapan birimlerdir. ABD'de en çok kullanım sanayi (%37), daha sonra meskun mahaller (%23) ve elektrik üretiminde (%23) olmaktadır.2008 yılı itibariyle toplam dünya doğalgaz üretimi 109.8 Tcf'dir .2008 toplam doğalgaz tüketimi ise 110.3 Tcf'dir. Doğalgazın en büyük üretimi ve tüketiminin yapıldığı ülke olan ABD'de yaklaşık 244.7 Tcf kuru doğalgaz rezervi bulunmaktadır. Toplam doğalgaz rezervi 2,552 Tcf olan ABD'nin rezervlerinin 827 Tcf'si kayadoğalgazıdır. ABD'nin 2009 üretimi 20.9 Tcf, tüketimi ise 22.8 Tcf olmuştur. ABD üretimle tüketim arasındaki yaklaşık 2 Tcf farkı Kanada'dan ve LNG olarak Trinidad & Tobago'dan (452 Bcf) ithal etmiştir. ABD rezervlerinin 2009 yılı tüketimi dikkate alındığında yaklaşık 110 yıl yetmesi planlanmaktadır. Doğalgaza talebin günümüzde artmasında çevreci bir enerji kaynağı olmasının yanısıra doğalgazla elektrik üretim masraflarının yeni teknolojik gelişmeler sonucunda azalması da etkili olmuştur. (Yeğin,2013,www.sde.org.tr,Et:10.12.2013,24:00)

1.4.ABD’NİN ENERJİ POLİTİKASI

Geçmişten günümüze Amerikan hükümetinin enerji politikasının enerji fiyatlarının düşük tutulması doğrultusunda olduğu ifade edilmekle beraber petrol üreten ülkelerle ilişkilerinde bunun tersi bir politika izlediği görülmüştür. Zira ucuz petrolün ABD’nin ithal petrole bağımlılığını azaltmadığı tam tersine arttırdığı bir gerçektir. Bu iki nedenden kaynaklanmaktadır. Petrol fiyatlarının ucuz olması Amerikan petrol kaynaklarının üretiminin pahalı hale gelmesine ve bir çok petrol sahasının terk edilmesine yol açarken bu durum ABD’nin petrol gereksiniminin tamamına yakınına dışarıdan karşılamasına yol açmaktadır. (Arı,2008:400)

1990’lı yıllarda ise Amerikan yönetimleri daha çok ülkenin uzun dönemli enerji güvenliğinin sağlanması için çaba göstermişlerdir. Amerikan ekonomisinin petrol ithalatına olan bağımlılığının sürekli olarak artmakta olması bu konudaki kaygıları daha da ön plana çıkarmıştır. (Luft,2009:150)

2000’li yıllara bakıldığı zaman ABD’nin özellikle Körfez ülkelerinden ithal ettiği petrol miktarında artış olduğu gerçeği ile karşılaşmıştır. Bu yüzden ABD’nin stratejik hedefi olarak hem Amerikan hem de dünya enerji talebini karşılayabilecek her türlü kaynak çeşitliliğinin (özellikle Hazar Havzası) ve enerji türünün gerçekleştirilmesi ortaya konulmuştur. Amerika, petrol ithalatında tek bir kaynağa bağımlı kalmayı istememektedir. (Kısacık,2012,www.politikaakademisi.org,Et:06.12.2013,09:00)

Petrol ihracatçılarının sayısının çoğalması öncelikle Körfez bölgesinde meydana gelebilecek herhangi bir siyasi karışıklık durumunda ABD, Batı Avrupa ve Japonya’ya petrol sevkiyatında yaşanabilecek kesinti riskini de azaltmış olacaktır. Bu bağlamda, Körfez ülkelerinin ve OPEC’in dünya petrol fiyatlarını belirleme yeteneğini azaltması durumunu da ortaya çıkarabilecektir. (Kısacık,2012,www.politikaakademisi.org,Et:06.12.2013,09:00)

ABD’nin 2001’de açıkladığı enerji politikası, petrol fiyatlarının düşük tutulması ve ABD’nin ithal petrole olan bağımlılığının azaltılması doğrultusunda idi. Irak savaşı için halkın desteğini sağlamaya çalışan Bush yönetimi, savaşın terör ve güvenlik faktörünün yanı sıra Amerika’nın ucuz petrol gereksinimini karşılamak amacıyla yapıldığını söylemişti. Oysa Irak savaşının bu amaçların gerçekleştirilmesiyle bir ilgisi yoktu. Çünkü savaşla birlikte petrol fiyatları 20 dolardan 30 dolara; daha sonraki süreçte sürekli artarak 2006’da 60-70 dolara çıkmıştır. O zaman herkesin aklına “ABD’nin açıkladığı enerji politikası dışında açıklanmayan, fakat uygulanan bir enerji politikası mı var?” sorusu gelmektedir. (Arı, www.tayyarari.com,Et:10.12.2013,24:00)

Dolayısıyla tüm bunlar ABD’nin Irak, İran ve Ortadoğu petrolüne ilişkin politikasının Amerikalı yetkililerin açıkladığı gibi ucuz petrol politikasına yönelik olmadığı, tam tersine petrol fiyatlarının yüksek tutulmasını amaçladığı, ayrıca söz konusu stratejik kaynakların rakip ülkelerin kontrolüne geçmesini engellemeye yönelik olduğunu göstermektedir. ABD’nin gerçek enerji politikasının temel unsurları bunlarla da sınırlı değildir. Geçmişten günümüze Amerikan petrol şirketlerinin petrol piyasasındaki üstün konumları da bunu gerektirmektedir. (Arı, www.tayyarari.com,Et:10.12.2013,24:00)

ABD %25'e yakın enerji kaynağını Ortadoğu'dan sağladığı için, bu projeyle hem bu enerji kaynağının akışının devamlılığını sağlamak, hem de kendisini tatmin edecek güvenliği sağlamayı amaçlamıştır. Ancak ABD'nin bu taleplerine boyun eğmek istemeyen Irak'taki dikta rejimin devam etmesi, İran ve Suriye'nin kitle imha silahları yapmaları, ABD'nin önüne taş koyan önemli engellerdi. ABD kendi çıkarlarını gerçekleştirmeye ve hem siyasi hem de ekonomik olarak en büyük payı kapmaya çalışırken, Rusya, Çin ve Japonya gibi ülkelerin de bu paya ortak olmaya çalışmaları, yaşanan olayların sadece ABD ve Ortadoğu ilişkilerinde değil, bütün uluslararası alanda, bütün devletlerin birbirleri ile olan ilişkilerinde etkili olmaya başlamıştır. (Öztoprak,2012,www.akademikperspektif.com,Et:15.11:2013,22:00))

Amerika'nın gelecekte Ortadoğu'daki rolüyle ilgili tartışmaların Amerika'nın gelecekte dünyadaki rolüne dair daha geniş kapsamdaki tartışmaların bir parçası olduğu hatırdta tutulmalıdır. Amerika'nın geri çekilmesi, diğerlerinin öne çıkmasına yol açar. Amerika Birleşik Devletleri, Ortadoğu'daki ayak izlerini önemli ölçüde azaltırsa kesinlikle diğerleri boşluğu doldurmak için harekete geçecektir. Batı Avrupa'daki devletlerin petrol akışının devamında çıkarları vardır. Bununla birlikte, Batı Avrupa savunma bütçelerindeki sürekli azalma, kuvvetle bu devletlerin akışı sağlama vazifesi için uygun olmadığını akıllara getirmektedir. Bu da boşluğun Çinliler tarafından doldurulması gerektiği manasına geliyor. Bu durumun sonunda bölgesel ve küresel güvenliği nasıl etkileyeceği açık değil. Elbette Çinlilerin de enerji piyasasının istikrarını muhafazadan çıkarı var ama Çinlilerin, Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiklerinin çıkarlarına öncelik vermesi muhtemel değil. Amerikalılar, Ortadoğu'da aktif olarak kalmalarını sağlayacak bir başka motivasyon bulmak istemeyeceklerdir. (Kaya,2013, www.dunyabulteni.net,Et:10.12.2013,21:00)

Amerika Birleşik Devletleri'nin artık petrol ithal etmeme ihtimali onun küresel petrol piyasaları ya da Ortadoğu'daki petrol akışıyla ilgilenmeyeceği manasına gelmez. Tam tersi: Dünyanın en büyük ekonomisi ve önde gelen enerji kullanıcısı olarak Amerika Birleşik Devletleri halen dünyada petrol fiyatının istikrarlı bir şekilde kalmasını sağlamakla hayati derecede ilgili olarak kalmaya devam ediyor. Bu, Amerika Birleşik Devletleri net petrol ihracatçısı olsa bile böyle olacaktır. Dünyada petrol piyasasındaki her tırmanış Amerika Birleşik Devletleri'ni etkileyecektir. Örneğin, Amerikalı üreticiler, ülkede olduğundan daha iyi bir fiyat olduğu sürece giderek artan miktarda petrolü yurt dışına satacaklardır. Birbirine bağımlı dünyada dış ekonomilerdeki sıkıntılar petrol fiyatlarının ani yükselişlerinden kaynaklananlar da dahil giderek artan ölçüde Amerika Birleşik Devletleri'ni etkileyecektir. Hem Avrupa hem de Asya'da ABD'nin müttefikleri petrolü doğrudan Ortadoğu'dan ithal ederler. Bu da Amerika Birleşik Devletleri'ne petrol akışının sağlanmasında güvenlik hissesi verir. Sonuç açıktır: Amerika Birleşik Devletleri net petrol ithalatçısı olmasa bile Ortadoğu'da süre giden güvenlik çıkarları ve ekonomik çıkarlara sahip olacaktır. (Kaya,2013, www.dunyabulteni.net,Et:10.12.2013,21:00)

Hazar Havzası coğrafi açıdan kapalı bir bölge olmasından dolayı, burada bulunan fosil yakıt ve hidrokarbon üreticisi ülkeler bu kaynaklarını dünya pazarlarına iletmek konusunda birçok problem ile karşı karşıyadırlar. Bu ülkelerin enerji kaynaklarını değerlendirebilmeleri ve zenginlik seviyelerini artırabilmeleri için ABD, çeşitli boru hattı projelerine destek vermektedir. Hazar bölgesinin Amerikan politikasında sahip olduğu konumunun ana

belirleyici faktörü ABD'nin enerji çıkarlarıdır. (Djalili ve Kellner,2009:180) 1990'lı yılların ortalarından itibaren Washington, Hazar Denizi ürünlerinin pazarlanması amacıyla bir doğu-batı eksenini destekleme kararını verdi. Amerikan yönetimine göre bu eksenin en temel özelliği Rusya ile İran arasındaki kuzey-güney ekseninin önemini azaltıyor olmasıydı. Burada bahis konusu olan, bölgede Rusya'nın nüfuzunu sınırlandırmak, Kafkasya ve Orta Asya'daki eski Sovyet cumhuriyetlerinin "Batı yanlısı" eğilimlerini desteklemek, dünya enerji kaynaklarının çeşitliliğini artırmak, İran'ı bölgesel düzeyde tecrit etmek ve de Amerikan şirketlerinin çıkarlarını korumak ve desteklemektir. Bu hedefler bağlamında, bölge ülkelerinin petrol ve doğal gaz kapasitelerinin geliştirilmesi için aşağıdaki gerekli önlemler belirlenmiştir. (Kırsacık,2012,www.politikaakademisi.org,Et:06.12.2013,09:00) Bunlar;

- Kısa ve uzun vadede enerji kaynaklarının ihracat yollarının çeşitlendirilmesi;
- Türkiye üzerinden geçecek petrol boru hattı projesinin desteklenmesi;
- İran'a önemli miktarda siyasal, ekonomik ve stratejik kazanımlar sağlayacak projelerin yasaklanması ve bloke edilmesi;

Amerikan şirketlerinin çıkarları doğrultusunda Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu'nun yeniden yapılandırılması. (Kırsacık,2012,www.politikaakademisi.org,Et:06.12.2013,09:00)

1.5.ABD'İN ORTADOĞU ENERJİ YATIRIMI STRATEJİSİ

Dünyadaki siyasal ve ekonomik güç, petrol hammaddesi etrafında ve temelde önceleri İngiltere ve daha sonra Amerika Birleşik Devletlerinin oluşturduğu politikalar çerçevesinde şekillenmiştir. Yirminci yüzyıl tamamen petrol teknolojilerinin hâkim olduğu bir dönem olarak değerlendirilebilir. Ancak dünyadaki petrol kaynaklarının %95 civarının keşfedilmiş olduğu, petrol üreten ülkelerin pek çoğunun yıllık petrol üretim miktarlarının tepe noktasına ulaştığı ve yıllık tüketim miktarları dikkate alındığında artık petrol yüzyılına da kısmen sonuna gelindiği açıkça ortadadır. (Sevim, 2011:3515-3522).

Dünyada sanayi ölçeğindeki ilk petrol üretim faaliyetleri 1859 yılında ABD' de Pennsylvania'da başlamıştır. Petrol ilk dönemlerde sadece aydınlatma amacıyla gaz yağı formunda kullanılırken 20. yüzyılın ilk yıllarında içten yanmalı motorlar vasıtasıyla otomobillerde yakıt olarak kullanılmaya başlanmıştır (Sevim, 2009: 93-105). Dönemin öne çıkan enerji şirketi John Rockefeller tarafından kurulmuş olan Standard Oil' di. Bu şirket 1911'de ABD antitröst yasalarına uygun hareket etmediği için mahkeme kararıyla farklı şirketlere ayrılmıştır. Söz konusu şirketlerden en çok tanınanları günümüzde de önemli enerji şirketleri arasında yer alan Exxon, Mobil, Chevron ve Amaco'dur. (Yergin, 1991:170).

ABD petrol piyasasının farklı bir yapısı vardı. ABD petrol piyasasında çok sayıda küçük petrol üreticisi dolayısıyla çok sayıda petrol kuyusu bulunmaktaydı. Bu durumun oluşmasında ABD'de ki "Ele geçirme Yasası'nın" etkisi vardı. (Yergin 1991). Bu yasaya göre ABD'de toprağın sahibi hem toprak üzerindeki hem de toprak altındaki kaynakların mülkiyetine sahip oluyordu. Bu sebeple günümüzde de Ortadoğu Bölgesinde sadece 3000 tane petrol kuyusu bulunmasına karşın ABD'deki petrol kuyusu sayısı 500.000 civarındadır. O dönemlerde Standard Oil'in ABD'deki başarısının temel nedeni ABD'de ki dağınık halde bulunan

bağımsız petrol üreticilerinden petrolü satın alarak kurmuş olduğu boru hattı ve diğer ulaşım sistemleri ile belli merkezlerde toplamasıdır. Bu politika ve organizasyonla Standard Oil ülke genelinde ve hatta küresel ölçekte çok güçlü bir tekel haline gelmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılan jeopolitik hamle ile İngiltere, Fransa ve ABD tarafından Türk Petrol Şirketinin sahip olduğu petrol üretimine dair imtiyazların paylaşılmasıydı. Bu paylaşım sonucunda Irak Petrol Şirketi kurulmuştur. Söz konusu Irak Petrol Şirketinin dört ortağı bulunmaktaydı. Bu ortaklardan ilki Fransız Petrol Şirketi, diğer ortaklar da Anglo-Pers Petrol Şirketi, Shell ve Amerikan petrol şirketleri konsorsiyumudur. (Sevim,2012:7)

Bu hisse dağılımında Anglo-Pers Petrol Şirketi ve Shell hisseleriyle büyük ortak İngiltere'ydi. ABD'li petrol şirketlerinin bir bölümü de Irak Petrol Şirketi ile ortaklık yerine Suudi Arabistan bölgesine yoğunlaşmayı tercih etmişler ve bu bölgede petrol sondaj çalışmalarına başlamışlardır. ABD'li petrol şirketleri bölgedeki yapmış oldukları sondaj çalışmalarının yanı sıra Suudi Arabistan'a çeşitli konularda da mali destek sağlamışlardır ve bölgeye yapmış oldukları mali yardımların karşılığında 1933 yılında Suudi Arabistandaki petrol rezervlerinin işletmesine yönelik imtiyazlar Standard Oil Kaliforniya'ya verilmiştir. Bölgede yapılan sondaj çalışmaları sonucunda 1938'de bölgede ilk petrol üretimi gerçekleştirilmiştir. (Yergin,1991, journal.yasar.edu.tr,Et:18.12.2013,11:00)

Suudi Arabistan'daki petrol araştırma ve üretim amacıyla kurulmuş olan ilk ABD'li petrol şirketi CASOC olup bu şirket 1944'de ARAMCO adını almıştır. O dönemde Suudi Arabistan'da yapılan petrol rezervi araştırma çalışmaları sonucunda 16 milyar ton petrol rezervine sahip Ghawar kaynağı, Kuveyt bölgesinde 8 milyar ton petrol rezervine sahip Burgan kaynağı ve 4 milyar ton petrol rezervine sahip Safiniye kaynağı keşfedilmiştir. Söz konusu bu rezervler halen küresel ölçekte en büyük petrol rezervleri arasında yer almaktadır. Suudi Arabistan bölgesinde üretilen petrolün ABD'de üretilen petrole göre önemli oranda maliyet avantajı bulunmaktadır. Varil başına petrol üretim maliyeti ABD'de ortalama 10 \$ civarındayken Suudi Arabistan bölgesinde petrol üretim maliyetleri 0,5 ile 2 \$ arasında değişmektedir. (Lacoste , 2008,journal.yasar.edu.tr,Et:18.12.2013,11:00)

1900'lerin başından itibaren Anglo-Pers Petrol Şirketi İran'daki petrol sahaları üzerinde imtiyaz sahibiydi. Anglo-Pers Petrol Şirketi bu imtiyaz karşılığı İran devletine kendi petrol kazancından ortalama olarak %16 oranında pay veriyordu. Bu durum ABD'nin petrol sahası imtiyazları için Venezüella'ya petrol kazancının %50'ni ödemeye başlamasına kadar sürmüştür. ABD ile Venezüella arasında yapılan %50 oranında gelir paylaşımına dayanan antlaşma sonrası İran'da Anglo-Pers Petrol Şirketinden petrol sahası imtiyazları için daha yüksek pay istemiştir. Ancak İran'ın bu talebi Anglo-Pers Petrol Şirketi tarafından kabul edilmemiştir. Bunun üzerine İran ülke sınırları içinde bulunan tüm petrol sahalarını millileştirerek tüm petrol imtiyazlarını iptal etmiştir. (Sevim,2012:6)

1960 yılında uluslararası enerji piyasalarında dönüm noktası sayılan önemli bir gelişme yaşanmıştır. Petrol sahası işletmecisi şirketlerinin oluşturmuş olduğu fiyat karteline karşı dünya petrol ihracatının %80'nini kontrol eden Venezüella, Suudi Arabistan, İran, Irak ve Kuveyt yönetim merkezi Viyana'da olan OPEC' i (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)

kurmuşlardır. Sonraki dönemlerde OPEC' e Katar, Endonezya, Libya, Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir ve Nijerya'da katılmıştır. OPEC' in jeopolitik olarak ilk hamlesi 1967 yılındaki Arap-İsrail savaşı sırasında Batı ülkelerine petrol ihracatını durdurması olmuştur. Bu durum uluslararası enerji piyasalarında ciddi dalgalanmalara neden olmuştur. (Sevim,2012:6)

ABD'nin bir süper güç olması Ortadoğu'da ABD'nin petrol çıkarlarını sağlama almış olması en önemli etkenidir. ABD'nin geçmişten günümüze kadar gelen süreçte süper güç olmasını, emperyalist ve militarist etkenleri kullanarak ABD dolarını dünyada küresel para rezervi haline getirmesi olmuştur. Peki, ABD doları nasıl bu kadar güçlendirebildi? ABD'nin dünya üzerinde dolar hegemonyası zaman içinde aksaklıklara hatta ABD'yi iflasın eşiğine getirecek şekilde azaldıysa da ABD bir yolunu bularak tekrar doları küresel rezerv parası yapmak için değişik politikalara yönelmiştir. ABD'nin 1945'ten itibaren doları altın değerine bağlaması doların küresel para rezervi olmasını sağlamıştı. Vietnam Savaşı'ndan sonra ABD ekonomisi çökmeye başlamıştı. Bu durum ABD dolarının değer kaybetmesine ve diğer ülkelerin altın karşılığı dolarları ellerinden çıkarmak istemesine sebep olmuştu. Dolar karşılığında rezerv altın talebini karşılayamamasıyla altın ile dolar arasındaki bağ kesildi. ABD, ekonomisini tekrar ayağa kaldırmak, doları tekrar küresel bir para rezervi haline getirmek için altına alternatif olacak yeni arayışlara başladı. Bu kaynak ise kısa sürede bulundu; Petrol. (Sezer,2008,www.bilgesam.org,Et:10.12.2013,21:50)

ABD eskiden doları altına sabitleyerek elde ettiği dünya üzerindeki dolar hegemonyasını artık petrol üzerinden sağlıyor diyebiliriz. Petrol almak isteyen ülkeler artık döviz rezervlerinde dolar bulundurmamak zorundalar. Doların tekrar dünya küresel para rezervi konumuna gelmesi küreselleşen dünyada ABD ekonomisinin dünyanın hegemonyasını olmasını sağlamıştır.

ABD'nin bu ekonomik üstünlüğü Avrupa Birliği'nin ortak para birimi olan Euro'ya geçmesine kadar ciddi bir tehditle karşılaşmamıştır. AB'nin Euro'yu ortaya çıkarmasıyla Euro'nun petrol ticaretinde dolara alternatif bir para birimi olabileceği fikri başlamıştı ki bu doların gücü, dolayısıyla da ABD ekonomisi ve çıkarları için ciddi bir tehdit oldu. Petrol ticaretinde dolar yerine Euro'ya geçilirse petrol ticareti yapan ülkeler ellerinde dolar yerine Euro bulunduracaklar ve bu da dolarını değerini düşürecek, Euro'nun değerini arttıracaktır. Peki, dolar yerine Euro üzerinden fiyatlandırmayı ABD'ye rağmen kim, hangi cesaretle gerçekleştirecekti? (Sezer,2008,www.bilgesam.org,Et:10.12.2013,21:50)

Bu sefer aykırı sesler İran'dan yükselmeye başladı. İran'ın hem üretici hem tüketici taraflarını kapsayan yeni bir petrol ticareti sistemini Euro'yu baz alarak yaratma çabaları ABD'nin ekonomik çıkarlarına önceki durumundan daha tehlikeli bir durum ortaya çıkarttı. ABD'nin İran'da nükleer bomba yapıldığını belirtmesi ve bunu medyayı kullanarak dünyaya kabul ettirmeye çalışması İran'a karşı düşünülen yeni bir saldırının habercisi olabilir. Nitekim İran'da nükleer faaliyetler varsa bile nükleer bomba yapıldığına dair herhangi bir kanıt bulunamamıştır. İran'ın sadece nükleer enerji amaçlı olduğunu ileri sürdüğü çalışmaları ABD tarafından nükleer bomba yapılmak istendiği şeklinde lanse edilmektedir. Nükleer silah yapmak ile nükleer silah yapabilme kapasitesinde olmak farklı şeylerdir. Uluslararası Atom Enerji Ajansı'nın İran'da nükleer silah yapımı olmadığına dair raporları bile ABD'yi tatmin

etmemektedir ki tatmin edeceği de düşünülemez. Çünkü ABD'nin gerçek korkusu İran'ın nükleer silah yapımı çalışmaları değil, ABD çıkarlarına ters düşen İran'ın yeni Euro bazlı sistemi getirmek istemesidir. (Sezer,2008,www.bilgesam.org,Et:10.12.2013,21:50)

1.6.ABD'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

ABD'nin Hammade yönünden zengin oluşu ve kendi üretimi olan mal ve ürünlerinin ucuzluğu dıştan gelecek ithal ürünlere talebi azaltmaktaydı. Yalnızca iç sanayinin gelişmesine lazım olan, son geliştirilen teknolojilerin ve bunlarla ilgili maddelerin ithalatında gümrük duvarları düşük tutulmaktaydı. Bu çerçevede ABD'nin 1860-1914 yılında yedi kat artan ihracatına karşılık ithalatı, 356 milyon dolardan 1.896 milyona yükselmiş ve beş kat artmış olmasına karşılık, ihracat rakamlarının gerisinde kalmıştı. (Ateş,2004:41)

Dış ticaretteki bu artış doğal olarak serbest ticaret konusunda İngiltere'nin en önde gelen destekçisinin ABD olmasına yol açtı. Avrupa'daki ekonomik büyüme ve gümrük duvarları nedeniyle, Amerikan ihracatının yönünü Ortadoğu'ya çevirdi. (Ateş,2004:42)

ABD,sürekli olarak büyümeye devam ediyordu.Bu büyümeden dolayı hammadde enerji kaynakları tükeniyor yavaş yavaş diğer alanlardaki hammadde ve enerji kaynaklarına yöneliyordu.Bu alanlardan biride Ortadoğu'ydu.ABD'nin bu bölgede izlediği strateji,diğer güçlerin sömürgelerine müdahale etmemektir.Çünkü ABD henüz İngiliz kolonisiydi ve bu koloniler arasında anlaşmazlıklar vardı.

Bu arada İngiliz sömürsü altındaki kolonilerin sayısı artmış hatta 27'e kadar çıkmış, aralarında anlaşamıyorlardı daha sonra ABD'nin meşhur başkanı Lincoln tarafından koloniler toplanmış aralarında anlaşarak sayı 13 'e indirilmiş ve daha kuvvetli bir Birleşik devlet ortaya çıkmıştı. (Sönmezoğlu,2000:23)

13 İngiliz kolonisinin İngiltere'ye karşı bağımsızlığını ilan etmesiyle 4 Temmuz 1776 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa'yı ötekileştirdiği 1823 tarihinde açıklanan Monroe Doktrini ile ulusal kimliğini oluşturma, kıtada egemenliğini sağlama konusunda önemli bir başlangıç yapmıştı. Ancak I. Dünya Savaşı başladıktan sonra bu politika geçerliliğini yitirmiş, ABD temelde Almanya'dan kaynaklanan güvenlikle ilgili gerekçelerden dolayı 1917 yılında savaşa katıldı. Savaş sonrası barışı koruma yolunda ABD başkanı Woodrow Wilson'un 14 ilkesini temel alan uluslar arası bir barış örgütü kurulması çalışmaları başlatarak Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına öncülük etti. Fakat ABD'nin kendisi bu örgüte üye olmayarak tekrar Monroe Doktrini çerçevesindeki politikasına geri dönmesi, Milletler Cemiyeti'nin sakat doğmasına yol açtı. Milletler Cemiyeti kendisinden beklendiği gibi savaşı önleyemedi ve dünya yarım yüzyıl içinde ikinci bir genel savaşla yüzleşmek zorunda kaldı. 7 Aralık 1941'de Hawai'deki Pearl Harbour limanında bulunan Amerikan üslerine düzenlenen bir Japon saldırısı sonucu ABD II. Dünya Savaşı'na katıldı. Bundan sonra da Monroe Doktrini çerçevesindeki politikasına asla geri dönemedi. ABD II. Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa'dan hakim güç statüsünü devraldı ve dünyadaki iki önemli güçten biri konumuna geldi. (Sönmezoğlu,2000:24)

Dünya Savaşı sonrası İngiltere'nin talebiyle ABD Ortadoğu'da aktif politikalara başlamıştır. ABD'nin dış politikasında stratejik ve ekonomik Önemi nedeniyle Ortadoğu'nun ayrıcalıklı bir yeri olmuştur. Soğuk Savaş döneminden 11 Eylülde, 11 Eylül'den bugüne kadar giderek genişletilmiş bir coğrafyada sürdürdüğü Ortadoğu politikalarını genelde ekonomi, güvenlik ve İsrail temelinde sürdürmüştür. Arı'ya göre ABD politikalarına yön veren faktörlerden 'biri petrolün ve bununla bağlantılı olarak ekonomik çıkarların sürdürülmesi, olanaklıysa daha da geliştirilmesi diğeri ise İsrail'in varlığının sürdürülmesi ve güvenliğinin sağlanmasıdır. (Arı, 2004:179)

ABD, küresel kapitalist sistemin egemenlik alanını genişletmek için dünyanın yeniden işgal edilmesi ve buna uygun bir savaş stratejisinin geliştirilmesine ihtiyaç duydu. Bu savaş stratejisinin ana mantığı, 'boşlukta' bulunan dünyanın öncelikli bölgelerini kapitalist sisteme entegre etmeye dayanmaktadır. Uluslararası sermaye bakımından stratejik öneme sahip ve enerji yatakların bulunduğu Ortadoğu bölgesinin merkeze/küresel kapitalist sisteme dâhil edilmesi için bölgesel işgalin gerçekleştirilmesine karar verildi. (Gerger,2012:38)

ABD,Ortadoğu'nun işgali konusunda kararını vermişti.Fakat Ortadoğu için mücadele etmesi gereken ülkeler vardı.Bu ülkeler coğrafik açıdan Ortadoğuya hem daha yakın hemde Ortadoğu üzerinde söz sahibiydiler. Buda ABD'nin başka siyasetler izlemesine neden oluyordu.Bunlardan bir tanesi de kuşatma siyasetiydi

Kuşatma siyasetinin ve Soğuk Savaş saldırısının bir parçası olarak Sovyetler Birliği tam bir ablukaya alındı. Bu ülkeye uygulanan kapsamlı ekonomik ambargoyla, neredeyse iğneden ipliğe global ticaret yasaklamaları getirildi. Binlerce CIA ajanı akıl almaz sabotajlarda ve yıkıcı faaliyetlerde bulunmak üzere Sovyetler Birliğine ve Avrupa'ya gönderildi. Benzer bir saldırı harekâtı ve psikolojik savaş operasyonu Batı Avrupa'da, özellikle de komünist partilerin güçlü olduğu İtalya ve Fransa'da başlatıldı. Amerikalı ve yerli ajanlarla birlikte bütün araçlar ve olanaklar devreye sokuldu, gazetecilerden bilim adamlarına, dönek aydınlardan müzisyenlere, Gladio türü terör örgütlerinden istihbarat birimlerine, kuralsız, kirli ve acımasız bir savaş başlatıldı. Asya'daki saldırı da, Kore Savaşıyla doruğa tırmandırıldı. (Gerger,2012:38)

Çok kapsamlı ve boyutlu olan kuşatma politikasının temeli ise, Sovyetler Birliği ve müttefiklerini Avrupa'dan Avustralya kıtasına askerî paktlarla çevrelemek ve böylece ölümcül askerî tehditle nefessiz bırakmaktı. Böylece ülke içindeki normal yaşam koşullarının da zehirlenmesi, sürekli bir seferberlik ihtiyacıyla kalkınma hamlesinden demokratik-sosyalist kurumların yetkinleştirilmesi ne her türden doğal gelişmenin yıkıma uğratılması amaçlanmaktaydı. Stratejik hedef, ekonominin sabotajlarla tahrip edilmesi, dış ve iç tehditlerle kitlelerin ve yöneticilerin bunalıtılması, güvensizlik, kuşku, korku atmosferinin yayılması, giderek bütün hayatın istikrarsızlaştırılmasıydı.

Aynı zamanda Batı Avrupa'dan Ortadoğu'ya, oradan Afrika'nın kuzeyinden geçip Asya'ya ve nihayet Avustralya kıtasında Yeni Zelanda'ya kadar uzanacak bu askerî paktlar yayı, buralardaki "millî devrimleri de cenderesi içine kıştırıracaktı, yani bir taşla iki kuş vurulmuş olacaktı. (Gerger,2012:40)

ABD askeri liderlerinin gördüğü biçimiyle resim şudur: Asya, Türkiye ve Arabistan'dan Formaza'ya, Filipinler'e, Okinowa, Japonya ve ABD'ye ait Alaska civarındaki Aleusian'a değin çembere alınacak ve Pakistan'da yeni açılacak olanlar da dâhil ABD'nin hava üsleri tehdidi altında yaşayacak ve ABD'de eğitilmiş, ekipmanı ABD tarafından sağlanmış; Türkiye, Pakistan, Hindi Çini, Formaza, Kore ve Filipinler'de kurulacak ordularla Asyalılar, Asyalılara karşı savaşıyordu. Asya denizleri, Süveyş'ten Boğazlar yoluyla Çin Denizi ve Uzak Pasifik'e Amerikan donanmasınca denetlenecek, Hint ve Pasifik okyanusları da temel amacı Amerikan şirketlerinin petrol, kalay ve kauçuk gibi temel hammaddeler üzerindeki çıkarlarını ve yatırım ve malları için kârlı pazarlarının korunması olan Amerikan militarizminin çeliktin pençesi içinde tutulmuş olacaktı. Bugün, Asya'nın ekonomik bakımdan ele geçirilmesini, sömürülmesini, askerî olarak egemenlik altına alınmasını ve siyasal manipülasyonunu hedefleyen bu program ancak kısmen gerçekleşmiştir. Büyük kısmı hâlâ kâğıt üzerindedir. (Nearing,2004:17)

Soğuk Savaş döneminde, komünizm karşısında Batı'nın liderliğini üstlenen ABD zengin enerji kaynaklarına sahip Ortadoğu'da aktif rol oynama, bölgeye hakim olma stratejisini başlattı. Bu dönemde küresel bağlamda SSCB ile birlikte başat gücü oluşturan ABD, Doğu Bloku'nun Batı Bloku'na karşı rekabeti daha fazla devam ettiremeyip üretim yöntemleri, milliyetler sorunu, demokrasi eksikliği ve küreselleşme gibi olgular nedeniyle SSCB'nin yıkılmasıyla Soğuk Savaş sonrası dönemde tek süper güç haline geldi. Bu konumunu koruyabilmek için küresel ve bölgesel dengeleri muhafaza etme, gelişmeleri gözlemlenme ve yönlendirme misyonunu üstlendi.

ABD bir taraftan Asya'daki oluşmaya başlayan küresel rakiplerle mücadele etmeye çalışırken, diğer taraftan Avrupa'da gelişen Avrupa Birliği adıyla mesafe kat etmiş olan bütünleşme hareketini de gözlemlenme, yönlendirme ve böylece kendi pozisyonunu muhafaza etme stratejisi izlemeye başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yükselişe geçen diğer bir tehdit uluslararası terörizm oldu. 11 Eylül 2001 tarihinde yolcu uçaklarını bir füze gibi kullanarak Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'ne saldırması ile ABD uluslararası terörü artık bir numaralı tehdit ve düşman olarak kabul etmeye başladı. (Bal,2004,53)

Terör Saldırıları, bütün dünyada artık bir dönüm noktası olmuştu. Çünkü barış, demokrasi ve özgürlük nidaları atan ABD,artık yeni bir kazanım elde etmişti ,Sovyetler yıkılmış komünizm tehlikesi geçmişti.Artık bunun yerine koyması gereken bir doktrin olmalıydı.Ve çok geçmeden bulundu "İSLAMİ TÖRÖRİZM".ABD,bu doktrinle Orta Asya, Kafkasya, Ortadoğu coğrafyasında daha aktif ve aracısız hareket etme fırsatını ele geçirdi.Çünkü almak istediği yerler genelde Arap Müslümanların elindeydi .Artık sistem değişmişti.Kominizm tehlikesi yerine İslami terörizm tehlikesi ortaya çıkartılmıştı.ABD,eskiden kendini haklı çıkarmak için bütün dünyaya işgal etmek istediği yer için ;SSCB bu bölgeyi işgal edip kominizm getirecek böylece dünyanın sonu gelmiş olacak diyerek yaygara çıkarmıştır.Bugün ise işgal etmek istediği yer için,burası terörün,kimyasal silahların olduğu ve Müslümanların yaşadığı Ortadoğu bölgesi burada İslami terörizm var diyerek,Müslümanları hedef gösterecekti.Böylece ABD,Ortadoğu'da istediği yeri işgal edecekti.Batı ise ABD'ye İslami terörizmle savaştığı için alkış tutup destek verecekti.

Ortadoğu bölgesini işgal etmenin nedenlerinden biri de kuşkusuz petrol kaynaklarıydı.yatıyordu. ABD, şirketleri aracılığıyla yeni emperyalist paylaşımın bir sonucu olarak İngiltere'nin tekel ayrıcalıklarına son vermek ve kendi büyük payını alma kararlılığında.1933'te Suudi Arabistan kralıyla imzalanan ayrıcalık anlaşmasıyla bu yönde büyük adım atmıştı. Şimdi sıra öteki alanlardaki kaynaklara el koymadaydı.

ABD 'haydut devletlere karşı savaş açtığı' iddia ederken, aynı zamanda Ortadoğu'nun henüz klasik burjuva devlet biçimlerine dahi sahip olmayan 'aşiret' tipi devletler, ABD'nin ve İngiltere'nin denetiminde varlıklarını hâlâ korumaktadırlar. Böylece sorunun, Saddam dikta-törlüğünü yıkarak yerine demokrasi getirme olayı olmadığı çok açık. Esas amaç, Ortadoğu'nun ABD'nin 'kutsal küresel ekonomik imparatorluğa' dâhil edilmesidir. Küresel imparatorluğu gerçekleştirmek için her türlü saldırı meşru görülmektedir. ABD kapitalist sistemin ekonomik ve politik çıkarları için tek taraflı, canı istediği zaman, boşlukta bulunan ülkelere askeri saldırılara yönelebilir, işgaller gerçekleştirebilir. Sorun Usame Bin Ladinler, ya da Irak, Kuzey Kore, Suriye benzeri ülkeler değildir. Ülkeler geçişken ve değişkendir, hedefe konulan kişiler her an değişebilir. Fakat strateji aynıdır. Küresel imparatorlukla uyumsuz olan ya da boşlukta bulunan ülkelerin küresel sisteme dâhil edilmesidir. (Peköz,2007:162)

Thomas P.M. Barnett tarafından belirlenen 'Karşılıklı Yıkım' askeri stratejisi, küresel sömürgecilik sisteminin uygulanma projesidir ve bunun içinde kan 'zorunlu' olarak dökülecektir. "Boşluğu küçültmek sadece para ile olacak bir şey değildir bu işleme kan dökmek de dâhil olacaktır. Merkez'in yatırım fonları savaş bölgelerine, başarısız devletlere ve terör cennetlerine aktarılamaz. Bu yüzden Pentagonun asıl görevi ekonomik uyumu sekteye uğratan ulusal ve bölgesel alanlara güvenlik ihracı sağlamaktır. Saddam Hüseyin'in rejimi gibi Liberya'nın Devlet Başkanı Charles Taylor'un rejimi de kara bir deliktir. Kuzey Kore'nin Devlet Başkanı Kim Jongil büyük ihtimalle bu grubun en kötüsüdür... Sonuç olarak Boşluk içindeki iktidarı terk etmek istemeyen Küba'nın Castro'su, Venezüella'nın Chavez'i, Zimbabve'nin Htugabe'si, Libya'nın Kaddafi'si gibi aklımıza ilk gelen tüm baskıcı rejimler birer sorun teşkil etmektedir. Bunların hepsi gitmeli. (Barnette,2005:259)ABD 'nin dünyayı yeniden dizayn etmesine yönelik stratejik projelerinden biridir. Bunlar içerisinde ABD gibi bir ülkenin ön plana çıkması ya da daha İnisiyatifli olması, bu stratejinin küresel kapitalist sistemin ihtiyacına bağlı olarak oluşturulduğu gerçeğini ortadan kaldırmıyor.

ABD'nin önderliğinde New York'ta toplanan G-8'ler zirvesinde son şekli verilen projenin kapsamı, hem azami kârın yoğunluklu olduğu stratejik bölgelerin küresel işgal yoluyla denetim altına alınmak istendiği, hem de döneme uygun siyasal stratejileri uygulamak için bir deneme alanı olarak kullanıldığı çok kısa bir süre içerisinde ortaya çıktı. ABD'nin önderliğinde gerçekleştirilen ve dünyanın bir bütün olarak sömürgeleştirme stratejisi ekseninde Afganistan'ı ve Irak'ı işgal etmesi ile bölge coğrafyası, uluslararası güçler arasında pazar paylaşım rekabetinin odağı haline geldi. Önümüzdeki süreçte, blok emperyalist gruplar arasındaki gelişmelerin alacağı biçime bağlı olarak, bugün, Ortadoğu'da güncellenen rekabet, bütün Avrasya'yı kapsayacak tarzda, daha açık olarak belirginleşecektir. ABD'nin stratejistlerinden ve Clinton'un dış ilişkiler sorumlularından Martin Indyk, "Ortadoğu'da çifte amacın gerçekleşmesi için hegemonyasını kullanacak olan, bölgedeki güçler dengesini

yönlendiren hegemonik bir güç olunması."(Indyk,1991:26) Ve ayrıca Daniel Pipes "Ortadoğu'nun çehresinin değiştirilmesi ve (buna en ciddi tehdit olarak duran) laik devrimci Arap milliyetçiliği ile İslami dinci köktencilik gibi unsurlardan arındırılmış yeni bölgesel düzenin Kurulması'na özel bir vurgu yapmaktadırlar. Böylece ABD, Ortadoğu'da bölgesel güç dengelerine bağlı olarak hegemonyasını pekiştirecek bir askeri stratejiyi uygulayıp, küresel sistemle 'çatışmak' olabilecek. Bütün politik güçlerin tasfiyesini, hedeflediklerini çok açık olarak belirtmektedirler. (Gökoğlu, 2003:132)

ABD stratejistlerinden Anthony Lake, George Washington Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada, Ortadoğu'nun işgal edilmesi için bir kısım gerekçeleri sürüyordu:"

- 1) Ortadoğu'da barışın düşmanları;
- 2) etnik ve dini şiddet şeklindeki eski tehditler;
- 3) haydut devletlerin saldırganlığı;
- 4) kitle imha silahlarının yayılması;
- 5) terörizm;
- 6) örgütlü suç 2. Bush yönetimi, söz konusu olan bu maddeleri gerekçe gösterip Afganistan ve Irak'ı işgal ederek POP'U fiilen uygulamaya koymuş oldu. (Gökoğlu, 2003:132)

ABD önderliğindeki NATO kuvvetlerinin önce Afganistan'ı daha sonra koalisyon güçlerinin Irak'ı işgal etmiş olmaları da, sadece bugüne ilişkin belirlenen kısa vadeli bir politikanın sonucu olmadığı, geçmişten geleceğe yönelik, emperyalist hegemonik mücadelenin dünyaya hâkim olmanın bir başlangıcı olduğunu, özellikle ABD kökenli politik stratejistler tarafından sıkça vurgulanmaktadır. Aynı şekilde, 21. yüzyıla girerken emperyalizmin gelişim evresinin yeni bir aşamasına tekabül eden bir döneme girildiği, 3.dünya pazar paylaşım savaşının aslında Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'ndan çok farklı olarak bir biçimiyle başladığı. Uluslararası kapitalist bloklar arasındaki rekabetin 'azami kâr yasasına' bağlı olarak enerji kaynaklarının yoğunlaştığı merkezlere doğru kaydığı, pratik yönelimlerle ortaya çıkmış durumda. Dünya küresel kapitalist güçleri tarafından egemenlik altına alınmak istenen bölgelerin korunması için militaristleştirilmiş stratejik politikaların geliştirilip uygulanmaya konulduğu ve uluslar üstü petrol-doğal gaz ve silah tekellerinin söz konusu olan bölgelerde egemenliklerini pekiştirdikleri çok açık olarak görülmektedir. Askerileştirilmiş kolektif bir emperyalist stratejinin uygulanma alanı olarak Ortadoğu'nun öncelikli olarak seçilmiş olmasının birçok nedeni bulunmaktadır. (Peköz,2007:26)

"Askerileştirilmiş alandaki rakipsiz üstünlük, ideolojik-politik tek merkezlilik avantajı. İçerde şoven militarizmi besleyen tepkiler, küreselleşme sürecinin yarattığı varsayılan küresel değerlerin standartlaşmasına duyulan güven ve Soğuk Savaş kazanmada Reagan'ın güç politikasının belirleyici olduğuna duyulan inanç gibi faktörlerin yarattığı fırsat algılamasıyla imparatorluk ihtiraslarına gem vuramayan bir ekibin öncülüğünde salt şiddetin gücüne dayalı strateji Bush yönetimince yürürlüğe konuldu. Bu politik yönelim, sadece ABD'nin

askerileştirilmiş stratejisini değil, esas olarak bütün küresel güçlerin pratik yönelimlerini ortaya koymaktadır. (Gerger -Küçükaydın - Kürkcü , 2005:41)

Özellikle son 4 yıldır geliştirilmeye çalışılan ABD-AB ittifak güçlerinin Ortadoğu'da izlemiş oldukları yayılmacı, militarist politikalar, etkin ya da başarılı olmasına bağlı olarak, önümüzdeki yıllarda Kafkasya, Türki Cumhuriyetler ve Uzak Asya'yı kapsayarak genişleyecektir. ABD tarafından geliştirilen ve diğer küresel kapitalist güçler tarafından da kabul edilen 21. yüzyıl sömürgecilik stratejisinin ana unsuru, uluslar üstü tekellerin sömürü alanlarının geliştirilmesine ve garanti altına alınmasına dayanmaktadır. Özellikle son 15 yıldır çokuluslu tekellerin birleşerek uluslar üstü tekellere dönüşmeleri, borsa üzerinde hisse senetleri satın alma yoluyla şirketlere ortak olma veya kâr oranlarının paylaşması gibi önemli temel faktörlerle iç içe geçerek, tekelleşmede yeni bir döneme, yani uluslar üstü tekelleşme sürecine girildiğini söyleyebiliriz. Kapitalist sistem içerisindeki bu gelişme eğiliminin ideolojik önderliğini yine ABD stratejistleri yapmaktadır. Üzerinde kapsamlı duracağımız gibi, bu yönelimin arka planında, ABD'nin kapitalist dünyanın tek önder gücü olarak kabul ettirilmesi politikası vardır. (Peköz,2007:27)

Özellikle, 21. yüzyılda kapitalizmin temel yasası olarak bilinen 'azami kâr yasasının uygulanması için, bölgesel sömürgeleştirme politikalarının oluşturulması bir bakıma zorunludur yoksa doğal zenginlik kaynaklarının denetiminin devamlılığı güç olacaktır. Buna göre, büyük kapitalist ülkelerin çok daha büyük oranda örgütleyecekleri bir sürece girilmiş bulunuluyor. Pentagonun son 10 yıldır aktif politika haline getirdiği, 'yeni' askeri savaş stratejisi, bu yönelimin temel politikasını oluşturuyor.

Diğer yandan küresel güçler arasındaki pazar paylaşım rekabetinin; öncelikle 'azami kâr'ın fazlalaştığı bölgeler üzerinde belirginleşmesi de dikkate alındığında ABD'nin izlemiş olduğu stratejiler çok daha belirgin olarak anlaşılacaktır. Bu bölgeler coğrafik olarak, petrol ve doğal gaz enerji yataklarının bulunduğu, Ortadoğu ve avrasya olarak ön plana çıkmaktadır. Aynı şekilde, yeraltı zenginliklerinin çevresini oluşturan jeo stratejik bölge ülkeleri de bu rekabet alanının içerisinde bulunmaktadırlar. Bu bakımdan küresel kapitalist sistemin mevcut yönelimi sadece Ortadoğu değil, çok geniş bir alanı kapsamaktadır.

ABD'nin ekonomik rakipleri vardır. Küresel ekonomi uygulaması ile ABD bunu lehine değiştirecektir..." ABD'nin, özellikle Ortadoğu'nun ve Avrasya'nın doğal zenginliklerini kapsayan ve askeri işgallere dayanan 'yeni' sömürgeler yaratma politikaları; esas olarak 'küresel ekonominin can damarlarını ele geçirip karşıt rakip güçlerini etkisizleştirmek ve böylece de kapitalist 'dünya liderliğinin keyfini sürdürmektir. Clinton döneminde ABD Savunma Bakanlığını yapmış 'Kennedy Hükümet Okulu' rektörü Joseph S. Nye ise aynı konuda şunları dile getiriyor: "Roma'dan beri, bugün yalnızca Birleşik Devletler, en büyükleri de dâhil hiç bir geçmiş imparatorluk ile kıyas kabul edilmeyecek bir üstünlüğün keyfini çıkarmaktadır.2. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri, diğer emperyalist ülkelerle kıyaslanmayacak düzeyde uluslararası egemenlik ilişkilerinde tek söz sahibi olması, ABD'yi keyiflendirmektedir. (Golub,2002:8)

ABD, Hazar ötesi enerji kaynaklarına ulaşılabilirliği sağlamayı ve bunu süreklileştirmeyi istiyor. Bu kaynakları, Batı'yla buluşturmanın ise üç önemli yolu bulunuyor.

Biri Rusya üzerinden (ki bu ABD'nin istediği bir tercih değil, çünkü bu Rusya'nın tekrar güçlenmesine yarar), ikincisi, Türkiye üzerinden Clinton yönetimi bu alternatife sıcak bakıyordu, oysa Bush yönetimi, bu alternatife soğuk duruyor. Çünkü Bush'a yakın petrol lobisi, bu güzergâhı istemiyor), üçüncüsü ise Güneyden Basra'ya açılan yoldur. Bush yönetimi ve bu yönetime yakın Hazar bölgesinde yatırımları da olan Exxon, Mobil, Chevron, Texoco, Unocol gibi büyük petrol şirketleri, daha çok bu yolu tercih ediyorlar. (Özer ,2003:29)Bu üçüncü senaryonun hayata geçirilmesi, Afganistan ile çok yakından ilgilidir. Çünkü, Afganistan bu güzergâhtaki kilit ülkedir. Hem coğrafi olarak, hem de Taliban'ın bu yol üzerinde yaratmış olduğu tehditten ötürü. İşte söz konusu dönüm noktası da, burasıdır. ABD, bu nedenle, Taliban yönetimini bertaraf edip kendine yakın, kendi denetiminde bir kukla idareyi burada oluşturdu.Böylece, Hazar ötesi enerji kaynaklarının mülkiyetine sahip olmak değil, istikrar içinde ona ulaşılabilirlik sağlanmış olacak. Bu da ABD'ye, diğer rakipleri karşısında bir üstünlük sağlayacaktır. (Özer ,2003:30)

ABD artık önü alınamayacak derecede güçlenmiş ve hemen hemen her yerde asker bulundurarak sömürgelerini kontrol altında tutmaya çalışmıştır bu konuda, ABD'li senatör Albert J. Beueridge bunu şu cümlelerle açıklıyordu; "Dünya ticareti bizim olmalı ve olacaktır. Ticaret karakollarımızın çevresinde bizim bayrağımızı dalgalandıran ve bizimle ticaret yapan, kendi hükümetlerine sahip büyük sömürgeler kurulacak. kurumlarımız ticaretin kanatları altında bayrağımızı izleyecekler. Bugün ABD'nin çıkarlarının olduğu her yer ABD topraklarıdır' ya da 'Bütün dünyanın sınırları ABD'nin sınırlarıdır mantığına dayanan dünyayı sömürgeleştirme politik stratejisi, daha 40 yıl önce belirlenmiş ve adım adım uygulanmaya konmuştur. (Talat, 1995: 101)

Amerika'nın ortadoğudaki politikalarını madde madde yazacak olursak;

- 1.Soğuk Savaş döneminden devralman petrol kaynakları üzerinde denetim,
- 2.Bu kaynaklardan elde edilen üretimin dünya pazarlarına kesintisiz ulaştırılması,
3. İsrail'in varlığının sürdürülmesi,
4. Radikal İslam'ın etkisinin azaltılması,
5. İran ve Irak'ın çevrelenerek denetim altında tutulması,
6. Bölge ülkelerinin kitle imha silahlarına sahip olmasının engellenmesi. (Talat, 1995: 101)

1.7.ABD-İSRAİL İLİŞKİLERİ

Filistin'de sömürgeci ve işgalci bir devletin kurulması geçen yüzyılın başında büyük ekonomik güçlerin Ortadoğu'daki enerji ve yer altı kaynaklarının keşfedilmesiyle uzun bir strateji sonucu ikinci dünya savaşından sonra kuruldu. Bu proje, şimdiki Amerika'nın gücü gibi olan İngiltere tarafından kurdurulmuştur.Ancak değişen dünya sistemleri ve Ortadoğu'nun el değiştirmesiyle bu işi sonuçlandırmak ABD'ye düşmüştür.İsrail devleti,petrol denizi ve önemli hammadde kaynaklarına sahip olan Ortadoğu'da adeta ABD'nin kapıyı izinsiz açmak için kullandığı maymuncuk görevini almıştır.

İsrail ABD'ye çok derin bir bağımlılık içindedir. Ama bu bağımlılık öyle kuru gürültüyle yapılacak bağımlılık falan değil bir karşılıklı menfaat ilişkisidir. ABD İsrail'e silah verir, mühimmat verir, hatta parası bittiği zaman para verir. Parayı tepki almamak borç olarak gösterir ama geri almaz. İsrail'in varlığı ABD tarafından sağlama alınmıştır. Bunun karşılığında İsrail ne yapar; Arapları terbiye eder, Müslümanları öldürür, ABD'nin politikalarına karşı gelen liderlere suikast yapar. ABD'nin Ortadoğu'daki bütün pis işlerini yapar. Kısacası İsrail ABD'nin maşası görevini yürütmektedir.

1.8. ABD'NİN IRAK POLİTİKASI

Amerika'nın Irak'a olan ilgisi zengin Musul petrollerinden bazı petrol çıkarma imtiyazlarını elde etmek için yapılan girişimlerle başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Alman nüfuzunun etkisiyle başlayan Bağdat demir yolu projesi İngiltere'yi harekete geçirmiş ve 1907 yılında Shell ve Royal-dutch petrol şirketleri vasıtasıyla Irak petrollerinden yararlanma gayreti içine girmiştir. İngiltere, İkinci Meşrutiyet döneminde Anglo-Saxon Oil Company vasıtasıyla Babiâli ile görüşmelerine devam etmiştir. Kurtuluş Savaşı sonunda ABD, Musul petrollerine ilgi duymaya başlamış ve Lozan Konferansı görüşmeleri sırasında Amerikalı Amiral Chester'm ortaya koyduğu demir yolu yapımı ve buna bağlı olan petrol çıkarma imtiyazları konusunda girişim başlatmıştır. Musul 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondoros Ateşkes Anlaşması'nın ardından İngilizler tarafından işgal edilmiştir. (Türkman,2007:109)

Daha sonra 1930 de kazanılan bağımsızlıktan kısa bir süre sonra Sovyetler Birliği komünist Çin ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişkiler kurması ve Bağdat Paktı gibi bir ittifakın sona ermesi Türkiye-Irak ilişkilerini en alt düzeye indirmiş ve bundan sonraki ilişkiler eskiden olduğu gibi ikili komşuluk seviyesine dönüşmüştür. Yeni Irak yönetiminin Batı ittifakları yerine daha çok komünist ülkelerle yakın ilişkiler kurması ABD'nin Ortadoğu ve dolayısıyla Irak politikalarında soğuk bir dönem başlatmıştır. Merkezi Irak'ta bulunan Bağdat Paktı'nın yeri ve isminin değiştirilmesi gerekiyordu. 21 Ağustos 1959'da yapılan bir açıklamayla Bağdat Paktı adı CENTO (Central Treaty Organization) ismiyle değiştirildi. CENTO Konseyinin, yeni adıyla ilk toplantısı 7-9 Ekim 1959'da Washington'da ABD Dışişleri Bakanı Christian Herter'in başkanlığında icra edildi. Burada CENTO'nun merkezinin Ankara'ya alındığı açıklandı. (Türkman,2007:109)

Baas rejimi 1968'de yapılan hükümet darbesinden sonra Irak'ın tamamına hâkim olmuştur. Darbenin lideri Hasan EI-Bekir hem siyasi kadrolara hem de askeri kadrolara Baas üyelerini yerleştirmiş ve böylece Baas hâkimiyeti bütün ülkeye yayılmıştır. 1979 yılında Saddam Hüseyin, yaptığı bir girişimle Hasan El Bekr'i yönetimden uzaklaştırmış ve Irak'ta Saddam Hüseyin'in önderliğinde 24 yıllık bir Baas rejimi yönetime damgasını vurmuştur. Irak-Türkiye ilişkilerinde petrolün nakli, Kürt grupların hareketleri ve Türkmenlerin mağduriyetleri ön plâna çıkmıştır. Bununla beraber, Arap milliyetçiliği çerçevesinde dolaylı da olsa Türkiye aleyhindeki faaliyetlerden geri kalınmamıştır, Örneğin Irak Eğitim Bakanlığınca hazırlanan coğrafya kitaplarında Hatay ili Suriye sınırları içinde gösterilmiştir.

1973 Arap-İsrail Savaşı sırasında petrol fiyatlarına yapılan zamlar Türkiye'nin Irak'tan aldığı petrol faturalarını kabartırken Irak'tan petrol ithalâtının da artışı sağlanmıştır. Lübnan

olayları ve Ürdün krizinden sonra Irak'a hâkim olan Saddam Hüseyin Hükümetinin ABD'den istediği askerî yardım talebi ABD tarafından kabul edilmiş ve bu çerçevede yardım için hiçbir şart ve siyasi mecburiyet olmadığını açıklamıştır. Böylece, Amerikan yönetimi yeni Irak Hükümetiyle olan ilişkilerini Sovyet yayılcılığına ve petrol çıkarlarına karşılık olarak normal seviyede tutmaya çalışmıştır. (Türkman,2007:193)

1.8.1.İRAN-IRAK SAVAŞI

Irak, 1972 Mayıs ayında Sovyetler Birliği ile "Dostluk ve İşbirliği Antlaşması" imzalamış ve yine aynı yılın Haziran ayında Irak Petrol Şirketini millileştirmişti. (Türe,1991:69)İran ise, uzun yıllar Orta Doğu'da Batının jandarmalığını yapmış ve özellikle ABD'nin çok sıkı müttefiki olmuştu. Şah Rıza Pehlevi, yukarıda da bahsedildiği üzere petrol gelirlerinin etkisiyle, 2000 yılında İran'ın dünyanın beş büyük devletinden biri olacağını söylüyordu. Bu amaçla, milli geliri 75 dolardan 2600 dolara çıkan İran, gelirlerinin büyük kısmını silaha yatırdı. Şah bir anlamda "Pers İmparatorluğu"nu yeniden kurmayı düşünmekteydi. Bu amaç, ülke içinde karışıklıklara neden oldu. İran'daki karışıklıklar, "İslam Devrimi"ne doğru giderken, Irak'ta da Baas iktidarı güçleniyor ve bölge liderliği için fırsatlar kolluyordu. Böylece, iki ülkenin çıkarları bölgede çatışma durumuna geldi. Gerçekte, 1970'li yılların başında çıkan uyuşmazlığın temeli, iki ülke arasında eskiden beri mevcut olan sınır uyuşmazlığına dayanır. (Müştak,1995:168).

Arap dünyasının liderliği için Irak'a bir şans kapısı açmıştı. Kendi gücünü Ön plana çıkarmak için Ortadoğu'da büyük etkinliği olan ABD ile iyi ilişkiler kurmaya çalışarak, Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında Afganistan'ı işgalim şiddetle kınadı. İran karşısında ABD'ye dayanmak amacıyla, 1967 Arap-İsrail Savaşından beri bu ülkeyle kesilmiş durumda olan diplomatik ilişkilerini Temmuz 1980'den itibaren tekrar kurdu. Gerçekte, İran'daki Humeyni yönetimi ABD'yi de Irak ile iyi ilişkiler kurmaya yöneltmiştir. (Türkkaya,1989:123)

ABD'yi de arkasına aldıktan sonra Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin, 17 Eylül 1980'de olağanüstü toplanan parlamentoda yaptığı konuşmada, ağır sınır ihlallerini bahane ederek, Cezayir Antlaşmasının o günün koşullarına göre, ülkesine zorla kabul ettirildiğini, Şatül-Arap'ın Irak'a ait olması gerektiğini söyledi. Bu konuşmasından birkaç gün sonra da 22 Eylül 1980'de İran'a savaş ilan etti.

17 Eylül 1980'de, devrim sonrası temizliklerden dolayı çok yıpranmış durumdaki İran ordusunun zayıflığından istifade eden Saddam Hüseyin, iki ülke arasındaki toprak ihtilaflarını bir çözüme bağlayan ve 1975'te kendi elleriyle imzaladığı antlaşmanın yok hükmünde olduğunu ilan eder. Altı gün sonra Irak ordusu İran'a saldırır. (Bozarslan,2010:163)

Devletlerin güçlendiğinin işareti olan bu çatışma aynı zamanda klasik bir savaşın iki taraftan birinin zaferiyle sonuçlanmasının imkânsızlığının da kusursuz bir kanıtını sunmaktadır. Irak'ın yıldırım taarruzu kalıcı bir zafer getirmez. 1982'den itibaren İran peş peşe karşı saldırılara girişir, ama hiçbirinden sonuç alamaz. Ne Irak tarafından 1983'ten itibaren kimyasal silahlar kullanılması, ne kent merkezlerine yönelik füze saldırıları ne de ham petrol nakliyesini hedef alan "tanker savaşları" iki ülke arasındaki güç dengesini değiştirebilir. Avrupa ve Amerika'nın Bağdat rejimine verdiği destek, hatta olaya askeri açıdan müdahil

olmaları da 1988'de Fao'da bir Amerikan zırhlısı bir İran mayınına çarpıp hasar görünce, Amerika şiddetli bir misillemeye girişip İran'ın birçok savaş gemisini yok eder (Bozarslan,2010:163)

Kısaca özetleyecek olursak ;ABD'nin Irak üzerindeki kontrolü petrol ve enerji kaynakları açısından önemlidir.Çünkü Irak petrolü, dünyanın üretimi en ucuza mal edilen petrolüdür. Bu çok önemli bir faktördür. Çünkü, dünya genelinde Batı kontrolünde ucuza çıkarılabilecek tüm petrol üretilmiş durumdadır. Üstelik,bugüne kadar Irak petrol potansiyelinin sadece yüzde 10'u keşfedilmiş olup, ülkedeki potansiyel petrol alanlarının yüzde 90'ı henüz üretime açılmış değildir. Kerkük'ten ziyade bahse konu yüzde 90'lık bakir sahaların ele geçirilmesiyle ABD, OPEC'in gücünü azaltacak, dünya petrol fiyatlarına, kendi kontrolüne geçmiş sağlam bir kaynak üzerinden müdahale etme imkanına kavuşacaktır. (Pala,2007,www.globalenerji.com.tr,Et:15.07.2013,17:00)

Çok konuşulan Kerkük bölgesi rezerv miktarı 8.7 milyar varil düzeyindedir. Bu rakam Irak toplam petrol rezervinin sadece yüzde 7.5'ine denk gelmektedir. Oysa Irak rezervlerinin yüzde 80'inden fazlası ülkenin güneyindedir. ABD, Kerkük ile dünyayı meşgul ederken güneydeki sahaları kendi uzun vadeli enerji arz güvenliği ve stratejik dış politika amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanıma açma yollarını aramaktadır. (Pala,2007, www.globalenerji.com.tr,Et:15.07.2013,17:00)

Bu arada koşullar hazır olduğunda ABD, Musul Hayfa Petrol Boru Hattı'nı canlandırmak ve İsrail'i de petrol oyununa aktif şekilde dahil etmek isteyecektir. Bugün için derin dondurucuda saklanan Musul Hayfa Petrol Boru Hattı, ABD ile ilişkilerimizin seyrine bağlı olarak pazarlık masasına yatırılacak, duruma göre bir ısıtılıp bir soğutulacaktır. Bu hattın, gerek mevcut Irak Türkiye veya Kerkük Ceyhan (ITP) Petrol Boru Hattı ve Türkiye ile ilişkileri zedeleme ihtimali, gerekse İsrail ile ülkemizi karşı karşıya getirme potansiyeli vardır. Gerçekleşmesi durumunda bu hat kullanılarak, Basra Körfezi-Süveyş Kanalı egemenliğine son verilecek, Orta Doğu petrolü İsrail kontrolünde Akdeniz'e açılacaktır.

Enerji tüketimini giderek artan oranlarda doğalgaz ile karşılayan ABD, gelecekteki enerji hammadde tedarik kaynağını sıvılaştırılmış doğalgaza (LNG) kaydırmıştır. Amerikan LNG piyasası tüm üretici ülkeler açısından çok cazip bir pazar konumundadır. Projeksiyonlar, günümüzde yaklaşık 20 milyar metreküp civarında seyreden ABD LNG ithalatının, 2030'da 200 milyar metreküplük rekor bir düzeyi zorlayacağını göstermektedir. (Pala,2007,www.globalenerji.com.tr,Et:15.07.2013,17:00)

Irak gazının Ceyhan'da inşa edilecek bir terminal aracılığıyla ABD'ye taşınmasına yönelik girişimlerimiz sonuç verirse, ABD piyasası için Irak önemli bir avantaj yakalayacaktır. Irak'ın, 3 trilyon metreküp düzeyinde ispatlanmış ve 10 trilyon metreküplük muhtemel doğalgaz rezerv potansiyeli de ABD'nin askeri varlığını devam ettirmesi bakımından bir diğer önemli neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Irak doğalgazı, gerek Türkiye üzerinden AB'ye uzanacak boru hatları, gerekse Ceyhan'da kurulacak bir LNG sıvılaştırma ve ihracat terminaliyle ABD piyasasına gönderilebilecek en ucuz gaz kaynaklarından biridir. Bugün, hiçbir doğalgaz alt yapısı bulunmayan Irak'ta, bir yıl içinde

yaklaşık 12 milyar metreküp doğalgaz kuyu başında yakılmaktadır. Oysa sadece bu gaz bile, Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru Hattı'nı tümüyle dolduracak düzeydedir. ABD, petrolden çok doğalgaz işine ağırlık verirse, petrolle birlikte anılan Irak'taki kötü imajını da düzeltebilir. Kuşkusuz bu değerlendirme, İngiltere için de geçerlidir. Hem saha geliştirme ve üretim hem de boru hattı yatırımları yoluyla gaz sanayi gelişir, aynı zamanda doğalgazla çalışan santraller de inşa edilirse, Irak halkı en çok ihtiyaç duyduğu elektriğe de hızla kavuşabilir. (Pala,2007,www.globalenerji.com.tr,Et:15.07.2013,17:00)

1.8.2.KÖRFEZ SAVAŞI

Irak'ın Kuveyt'i işgali ve ilhaki ile başlayan, ABD önderliğindeki emperyalist güçlerin Ortadoğu'yu fiilen işgal ve abluka altına almasıyla süren olaylar zinciri tüm dünyada "körfez krizi" olarak isimlendiriliyor

ABD emperyalizmi tarafından yıllar önce ve açıkça "yaşamsal çıkar" alam ilan edilen bir bölgede meydana gelmiştir. Bu kuşkusuz başlı başına önemli bir faktördür. Irak gericiliğinin saldırgan eyleminin petrol kaynakları üzerinde denetim kurmak ve bölgede siyasal ve askeri nüfuzunu genişletmek amacına yönelik olması, buna karşılık bölgedeki emperyalist çıkarların ise bu tür girişimlere tahammülsüzlüğü, bu faktörün önemini artırmaktadır. (Bozarıslan,2010:163)

Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhakiyla başlayan Körfez krizi, Amerikan ve Batılı emperyalistlerin bölgeye askeri bakımdan iyice yerleşmeleri için bulunmaz bir fırsat oldu. ABD Basra Körfezi'ne, Suudi Arabistan'a ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne muazzam bir askeri yığınak yaptı. Bugün Basra Körfezi ve bu ülkeler fiilen emperyalistlerin askeri işgalindedir. Bu doğrultuda ilk ciddi adımlar İran devrimi sırasında ve sonrasında atılmıştı. İran-İrak savaşı sırasında bu adımlara yenileri eklendi ve son Kuveyt krizi bahane edilerek şimdiki duruma ulaşıldı. Kuveyt krizinin en önemli sonuçlarından biri budur. Petrol akışını güvenceye almak, Kuveyt petrolünü Irak'a bırakmamak ve emperyalist çıkarlara dokunan Irak'ı gemlemek güncel ve geçici hedeflerdir. ABD'nin asıl hedefi, bölgede kendi istediği düzeni bu fırsatı değerlendirerek kurmak ve güvenceye almaktır. Bu düzeninin asıl hedefi ise, bölgedeki tüm devrimci süreçleri frenlemek ve felce uğratmaktır. Emperyalizm asıl tehlikenin bölgedeki devrimci kaynaşmalardan, başta Türkiye, Kürt yönetimi ve Filistin devrimleri olmak üzere, Ortadoğu halklarının devrimci mücadelelerinden geldiğini biliyor. Ortadoğu'da "yeni bir güvenlik rejimi", "petrol NATO'su" vb. planların asıl hedefi bölge devrimleridir. ABD, kendi askeri varlığının yanı sıra, başta İsrail, Mısır ve Türkiye, bölgedeki tüm gerici rejimler arasında kurup kurumlaştırmayı hedeflediği işbirliği ile Ortadoğu'da emperyalist egemenliği zayıflatabilecek her devrimci gelişmeyi boğmayı amaçlıyor. (Fırat,2003:33)

1.8.3.BAĞDAT PAKTI'NIN KURULUŞU

Türkiye-Pakistan antlaşması, Dulles'in "Kuzey Kuşağı" kavramının bir sonucu olarak, ilk ağızda "kolay lokma" ülkelerin bir askeri pakt çerçevesinde bir araya getirilmeleri sürecinin ilk halkasıydı. Bir Arap ülkesi olarak asıl ödül Irak olacaktı. Ardından sıra Suriye'ye, işler iyi giderse Ürdün'e gelecekti. İran ise, zaten çoktan düşürülmüştü. Şah, tahtını korumak için Amerikan yardımlarıyla güçlendirilmiş bir orduya ve bölgede sığınabileceği

askerî yapılanmaya ihtiyaç duyuyordu. Böylesi bir örgütlenme ABD açısından eski bir düştü aslında. Daha 1950 Ağustosunda, zamanın Dışişleri Bakanı Dean Acheson, tarafından; Türkiye, Irak, İran'a yapılan yardımlarla Sovyetler birliğine karşı bir Pakt kurulması düşünüldü. Başta Mısır, Arap milliyetçiler, Arapların içindeki devrimciler bertaraf edilecek, Daha sonra asıl hedef olan Mısır ele geçirilerek Ortadoğu NATO'su tam anlamıyla kurulmuş olacaktı. Böylece Sovyetlere karşı bir başarı elde edilmiş olacaktı. Ama ABD'nin hesap edemediği bir şey vardı , Araplar daha yeni Osmanlı'n bağımsızlığını kazanmış ve onun devamı olan Türkiye'ye karşı nefretle yaklaşıyorlardı. Türkiye'nin şimdi ABD'nin maşası olarak Arapların arasına girip onları batı tarafına çekecekti ama Arap dünyasının erken uyanması sonucu bu plan tutmamış tutmadığı gibi, Türkiye'nin İsrail'i tanınması, bu ülkeye büyükelçi gönderen ilk Müslüman devlet olması ve daha sonraları, Menderes hükümeti ile İsrail yetkililerin üst düzeylerde gizli görüşme ve işbirliği yapması da Arap dünyasında Türkiye'ye karşı büyük tepki uyandırıyordu.

1.9.ABD'NİN SURİYE POLİTİKASI

1946 yılında bağımsızlığını kazanan Suriye ile ABD arasındaki ilişkiler de aynı yıl ABD'nin Şam'da bir konsolosluk açmasıyla başlamış, 1947 yılında da ABD Suriye'yi bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanımıştır. Soğuk Savaş'ın başlamasıyla beraber, ABD SSCB'nin bölgede etkin olmasını engellemek için pek çok girişimde bulundu. Enerji kaynağı olan petrole kolay ulaşım ve ebedi müttefik olarak tanımladığı İsrail'in bölgede sıkıntıya düşmemesi ve bütün bunların bölgede SSCB etkinliğinin yayılmasını önleme hedefleriyle pekişmesi, ABD ve Suriye arasında gerilimli ilişkilere neden oldu. (Oytun ,2009:2)

1957 yılında ABD, Sovyet yanlısı bir politika izleyen Suriye yönetimine karşı bir askeri darbe planladı. Suriye devlet başkanı Edip Çiçekli'ye yönelik bir darbe planladığı ortaya çıkan ABD, büyükelçisini Şam'dan çekmek zorunda kaldı. Bu olay, iki ülke arasındaki ilişkiler açısından bakıldığında, Suriye'nin ABD'ye güvenmemesindeki en önemli etkenlerden biri olmuştur. (Gani, 2008:3)

Suriye, genel hatlarıyla bakıldığında, ABD'nin Ortadoğu politikasına sürekli karşı çıkmakta, ancak bunu çok sert şekillerde uygulamaktan ziyade, daha dolaylı yollarla başarmaktadır. Örneğin Lübnan'da silahlı direniş örgütlerine ilk destek sağlayan devlet, 1979 sonrasında İran'da kurulan yeni rejimi ilk defa kutlayan ve tanıyan ülke ve İran'daki Amerikan Rehinelere krizinde açık bir şekilde İran tarafında yer alan tek devlettir. Takip eden dönemde, ABD'yi doğrudan karşısına almadan ama ABD'nin bölgedeki çıkarlarını sabote edecek bir dış politika anlayışı gütmeye başlayan Suriye; bu doğrultuda İran-Irak Savaşında İran'a destek olmuş, Hamas ve Hizbullah'a olan desteğini katlayarak arttırmıştır.Suriye, her ne kadar İsrail ile yakın ilişkiler içine girmeye çalışıyor olsa da, İsrail bölgedeki rakipleriyle hatta düşmanlarıyla yakın işbirliğine girdiği sürece, ABD ile sorunlar yaşamayı da göze almaktadır. Bir yandan kendisini laikliğin koruyucusu ve uygulayıcısı olarak gösterirken, öte yandan ülke içinde İslamcı hareketleri barındırmaktadır.1970 yılında Hafız Esad'ın iktidara gelmesiyle beraber ABD-Suriye ilişkileri de inişli çıkışlı bir grafik izlemeye başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin bölgedeki müttefiklerinden biri olan ve İsrail'e yönelik hasmane tutumunu sürdüren Suriye ile ABD arasındaki ilişkiler gergin bir şekilde devam

etmiştir. 1979 yılında ABD Suriye'yi "teröre destek veren ülkeler" listesine eklemiş olsa da, ABD'nin İsrail ve Suriye arasındaki arabuluculuk rolü devam etti. ABD'nin Suriye'yi söz konusu listeye eklemeye gerekçesi olarak İran'da kurulan yeni rejimi hemen tanıyan Suriye'nin aynı zamanda İran Rehine Krizinde de ABD Büyükelçiliği'ni basan terörist grubu açıkça desteklemiş olması gösterilebilir. (Gani, 2008:3)

1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgaline tam destek veren ABD, Suriye'nin büyük tepkisini çekti. Ülkede güvenliği sağlamak için müdahalede bulunan ABD'nin kendi arka bahçesine girdiğini düşünen Suriye, ABD'yi işgalci devlet olarak tanımladı. Nisan ve Ekim 1983 tarihlerinde iki ayrı bombalı saldırıda Beyrut'taki ABD Büyükelçiliği ve Deniz Üssünde 300'e yakın kişi hayatını kaybetti. Her ne kadar saldırıyı Hizbullah üstlenmiş olsa da, ABD bu saldırının arkasında Suriye'nin olduğunu düşünmekteydi

İki ülkenin arasındaki ilişkiye dikkatlice bakıldığında Suriye'nin ABD için hem sorunun merkezi, hem de çözüm için gereken asli unsur olduğu göze çarpmaktadır. İki ülkenin bölgedeki çıkarları birbiriyle örtüşmüyor olsa da gerginlik üst seviyelere tırmandığında Suriye geri adım atmakta ve ABD'nin istekleri doğrultusunda hareket ederek, olası bir çatışmanın çıkmasını engellemektedir. 1991-2001 yılları arasında pek çok üst düzey ABD yetkilisi Suriye'yi ziyaret etmişler, ancak ne Suriye sert politikalarından taviz vermiş, ne de ABD Suriye'yi teröre destek veren ülkeler listesinden çıkarmıştır. (Gani, 2008:3)

ABD'nin "Büyük Orta Doğu Projesi" gibi eylem planlarıyla bölgeyi özgürleştirme ve demokratikleştirme iddiası, Suriye içinden ve dışından mevcut yönetime muhalif hareketlerin canlanmasına ve mevcut yönetimin yıkılacağı söylentisinin sürekli gündemde tutulmasına yol açtı. Suriye, Irak işgali başladıktan kısa bir süre sonra ABD'nin yenilgiye uğratılabileceğini düşünüp, ülke içinde ABD karşıtı gösteriler düzenlemeye başladı. Resmi bir makam olan Suriye Müftülüğü, Irak'taki Amerikan askerlerine karşı intihar saldırıları düzenlenmesi yönünde bir çağrıda bulunarak resmen cihat ilan etti. Hemen bunun ardından Suriyeli pek çok gönüllü, Irak'ta ABD askerlerine karşı savaşmak üzere sınırdan serbestçe geçmiş ve Suriye, Iraklı mültecilere kapılarını açmıştır. (Hinnebusch, www.academia.edu,Et:11.12.2013,21:00)

İsrail'in 1948'de kurulmasından sonra Suriye, bu ülkenin Ortadoğu'daki varlığına karşı çıkan ilk ülke olarak, Pan-Arabizm bayrağını taşımaya başladı. Bu çerçevede, İsrail'in bölgedeki varlığına büyük önem veren ABD ile de bir çıkar çatışması da yaşanmaya başladı. İsrail'in ABD ile doğrudan ilişkisi, Suriye ve İsrail arasında yaşanan gerginlikler ve bölgedeki çıkar çatışması, ABD ve Suriye arasındaki ilişkilerin de kötüye gitmiş olmasının temel nedenidir. Suriye'nin Arap ve Müslümanlara ait olan bir yer olarak kabul ettiği Kutsal topraklara ABD'nin desteğiyle İsrail Devleti'nin kurulmuş olması, Suriye için büyük bir travma yaratmıştır. (Cordesraan, 2007: 8)

İsrail, Suriye için tarihi olarak beklenti içinde olduğu Daha Büyük Suriye hedefinin gelişmesi yolunda büyük bir engeldi. Suriye, İsrail'in kuruluşunu bölgede ABD'nin kendi gücünü arttırmak istemesinin dolaylı bir yolu olarak bakmaya başladı. Suriye'nin İsrail'e yönelik bu düşmanca tutumu ABD için büyük bir tehdit olarak algılandı ve bölgedeki politikalarını, başta Suriye olmak üzere diğer tehditkâr ülkelerden İsrail'i korumak üzerine inşa etti. (Cordesman,2007:11.)

2004 yılında ABD Senatosu'nda kabul edilen Suriye Mesuliyet Yasası (Syria Accountability Act), Suriye'nin ABD'deki tüm malvarlıklarının dondurulması, Amerikan şirketlerinin Suriye'de yatırımlarının durdurulması, gıda ve ilaç dışında Suriye'ye yapılan tüm ihracatın sona erdirilmesi, diplomatik ilişkilerin azaltılması ve Suriye'nin ABD havaalanlarını kullanmasının yasaklanması gibi yaptırımlar içermekteydi.(Landis, www.academia.edu, Et:11.12.2013,21:00)

Peki Suriye neden bu kadar önemliydi. Rusya'nın uğruna herkesi karşısına almasının sebebi neydi.Bunlardan bazılarını açıklayacak olursak.

1.Suriye enerji kaynakları açısından zengin bir ülke ama tek başına büyük enerji üreticisi değil.

2.Akdeniz'e sahili olan Suriye jeopolitik konumu nedeniyle İran ve Irak'tan dünya piyasalarına yapılacak petrol ihracatı konusunda büyük öneme sahip

3.Suriye' Irak kaynaklı kendi topraklarından geçen iki petrol boru hattının kontrol edilmesi için ideal bir jeopolitik konuma sahip

a) Birincisi Kerkük – Baniyas; yaklaşık 30 yıldır kullanılmıyor)ancak savaş sonrası yeniden faaliyete geçirileceği söyleniyor. Baniyas limanının bir başka özelliği de Rusların Akdeniz'deki en büyük lojistik üssü olan Tartus limanına sadece 30 dakika uzaklıkta olması. (Salih,2012,www.bloomberght.com,Et:17.11.2013,19:00)

b) Diğer önemli boru hattı ise Suriye'nin sınırına paralel olarak uzanan ve Türkiye topraklarında yer alan ve kaliteli Irak petrolünü taşıyan Kerkük – Yumurtalık boru hattı.

Bu iki boru hattının kontrol altına alınması (yani Suriye ve Türkiye'nin kontrolü dışına çıkarılması) ABD ve Batı dünyasına uygun maliyete ve politik sıkıntı yaşamadan doğalgaz ve petrole ulaşmasını sağlayacak. Böylece batı bu boru hatlarını kendi himayesi altına alarak İran'ın siyasi etki alanından uzaklaştırmayı hedefliyor.Ayrıca Hürmüz boğazı kartını kullanarak, petrol fiyatlarını manipüle ederek yükseltme imkanını İran'ın elinden almak istiyor..Bu saydığımız özellikler dışında Suriye İsrail'in büyük doğalgaz rezervleri keşfettiği Levantine sahasına çok yakın. Suriye'deki rejim değişikliği ile Batı; Irak ve İsrail'de yeterince değerlendirilemeyen bu doğal kaynakların paylaşım imkana da kavuşmuş olacak .Suriye'nin istikrarsızlaştırılmasının bir başka amacı da 1948 yılında devre dışı bırakılan Kerkük – Hayfa boru hattının yeniden gündeme getirilmesidir. (Salih 2012, www.bloomberght.com,Et:17.11.2013,19:00)

Boru hattının kapatılması ile Hayfa limanı önemini yitirmiş, İsrail'de petrol gelirlerinden mahrum edilmiştir. Kerkük-Hayfa boru hattı 60 yıldır çalışmıyor. 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali bu boru hatlarının tekrar tamir projeleri gündeme getirilmeye başlandı. (Salih,2012,www.bloomberght.com,Et:17.11.2013,19:00)

Bu boru hatları tamir edilip çalışmaya başladığında, İsrail Hayfa limanına günde 5 milyon varil petrol taşıyacaktır.Bu projenin gerçekleşmesi Kerkük-Yumurtalık Boru Hattını

devre dışı bırakacaktır. Ancak burada önemli olan nokta boru hattının İsrail'e ulaşması için Suriye'den geçmesidir. Beşar Esad yönetimindeki Suriye, Türkiye, Ürdün ve Lübnan, İsrail için tehdit olarak gösterilecekti. Yapılacak bir rejim değişikliği ile bölgede etkisini artıracak olan ABD ve müttefikleri, direk olarak kaynakların kontrolünü eline geçirmiş olacaktı. Bunun için Suriye Balkanlaştırılarak, Kürt, Alevi ve Suni çoğunluğun hüküm sürdüğü üç siyasi olarak zayıf bölgeye ayrılacak. Suriye'de rejimin yıkılmasından sonra sıra yeni boru hatlarının inşasına ve var olanların tekrar taksimine geçilecektir. (Salih,2012, www.bloomberght.com, Et:17.11.2013,19:00)

1.10.ABD'NİN İRAN POLİTİKASI

İran ile ABD arasında diplomatik münasebetlerin kurulması 1856 yılına kadar gitmektedir. Bu tarihlerde İran, tam olarak İngiliz ve Rus entrikaları içerisinde hapsolmuş vaziyettedir. Ancak ABD II. dünya savaşından sonra İran ile ilişkilere girecek ve en iyi çağı şah ile yakalayacaktı. (Gündoğan,2010:251)

ABD, Şaha çoğu konuda sınırsız destek vermekten kaçınmadı. Bölgesel konularda ise birlikte hareket edildi. İran içindeki muhalefetin bastırılmasında silah, mühimmat, istihbarat ve propaganda desteği verildi; İran ordusunun teçhizi için milyarlarca dolarlık silah (ve ileri teknoloji askeri malzeme) satıldı. Şah ve; İran, o dönemin ABD Başkanı Nixon tarafından oluşturulan İkiz Sütun Politikasında önemli bir yere sahipti. Bu politikaya göre, İran'a Basra Körfezinin koruyucusu rolü verilmişti. Amerikalı liderler İran'a verilen bu görevi açıktan açığa telaffuz etmekten geri durmuyorlar ve Şah'ın konumunu sürekli övüyorlardı. Ancak, İran'da ve genel olarak tüm Ortadoğu'da böylesine bir görevlendirmenin Amerikan Kralı ve Körfez Polisi olarak görülmeye başlanan Şah aleyhine güçlü muhalif hareketlerine dönüşeceğini batılıların tahmin etmesi en azından o vakitler çok zordu. Ancak Şah bile bu durumdan çok fazla rahatsız olmadı; Çünkü onun acilen ihtiyaç duyduğu şey, tahtına karşı yönelen tehditlerin bertaraf edilmesiydi ve bunu en iyi ABD- İsrail desteğiyle yapabiliyordu. Üstelik bu sayede Sovyetler Birliğine, İngiltere'ye, Araplara ve Türklere karşı üstünlük sağladığını düşünüyordu. Amerikan silahları ve desteği gelmeye devam ettikçe İran muhalefetinin yaptıkları onu korkutmuyordu. (Gündoğan,2010:251)

Cezayir toplantısından kısa bir süre sonra 4 Kasım 1979 tarihinde Rehineler Krizi'nin patlak vermesiyle İran-ABD ilişkileri yeni bir safhaya girdi. Kendilerini İmamın Takipçileri olarak tanımlayan bir grup radikal İranlı öğrenci, Tahrandaki ABD Büyükelçiliğine saldırarak buradaki diplomatları ve büyükelçilik çalışanlarını 444 gün boyunca rehin tuttu. İçlerinde sol hareketlerden kişilerin de bulunduğu tahmin edilen grubun amacı İran'daki Amerikan varlığına son vermektir. Böylelikle Bazargan hükümetinin ABD ile ilişkileri rayına oturtarak normalleştirme süreci ölümcül bir darbe almıştı. Başbakan Bazargan 6 Kasım 1979 tarihinde istifa ederek görevinden ayrıldı. (Hiro, 1992,136)

ABD Büyükelçiliğini işgal eden öğrenciler binlerce sayfalık diplomatik yazışma, rapor ve diğer belgeleri ele geçirmişlerdi. Bu dokümanlar yayımlandıkça İranlılar ve gerçekte tüm dünya kamuoyu hayretler içerisinde kalıyordu. Çünkü dokümanlarda sadece İran'da değil fakat tüm Ortadoğu'da Soğuk Savaş yıllarının gizli anlaşmaları, darbe ve ihtilal hazırlıkları, başarılı-başarısız darbe girişimleri, suikastler ve siyasi elitler ile liderlerin kişisel

değerlendirmeleri yer almaktaydı. Anlaşılan ABD, Tahran büyükelçiliğini Ortadoğu'daki operasyonları için üs olarak kullanmaktaydı. Elçilik dokümanları İran rejimi tarafından iç ve dış politika amaçlara uygun olarak kullanıldı. (Gündoğan,2010:255)

ABD ,büyük elçiliğinin işgaline çok sert tepki gösterdi ve krizin ilk günlerinde, İran'ı askeri güç kullanımı hariç, mümkün olan her türlü araçla cezalandırmayı denedi. İlk olarak parası önceden ödenmiş olan 300 milyon dolar tutarındaki askeri yedek parçanın İran'a sevkiyatını durdurdu. Daha sonra, Carter yönetimi ABD genel savcısından, ülkede kanuni izni olmaksızın oturmakta olan İran vatandaşlarının sınır dışı edilmesini istedi. 12 Kasım 1979 tarihinde ABD firmalarının İran petrolünü ithal etmelerini yasakladı. İki gün sonra ABD bankalarında bulunan ve 8-10 milyar dolar tutarında olduğu sanılan tüm İran varlıkları donduruldu. İran ise elçilik baskımından ele geçen ABD dokümanlarını delil göstererek, Başkan Jimmy Carter'ı "insanlığın düşmanı" olarak ilan etti.İran hükümeti, muhtemel bir ABD askeri müdahalesinden çekinerek, kara sularını ve hava trafiğini ABD gemi ve uçaklarına kapattı.

Krizin çözümü için başka çıkar yol göremeyen ABD yönetimi, Kartal Pençesi Operasyonu (ya da Taba Çölü Operasyonu) adı altında rehinelere kurtarma planını devreye soktu. Ancak plan büyük bir başarısızlıkla sona erdi. ABD rehinelere kurtaramadığı gibi 2 uçak, 8 helikopter ve 8 askerini kaybetti. Bu olay dünya basınına yansıdığı anda ABD'nin imajı ciddi bir yara daha aldı. Uzun süredir ABD'nin İran'a müdahale edeceği ve "Allah'ın izniyle hezimete uğrayacağını" söyleyen Ayetullah Humeyni'nin imajı ve otoritesi bir o kadar artmıştı. (Gündoğan,2010:255)

ABD'nin geniş çaplı bir askeri müdahalede bulunmaktan ve İran'ın o devirdeki kırılğan rejimini yıkmak için ölümcül bir darbeye teşebbüs etmekten vazgeçmesinin nedenleri yine o dönemin şartlarında gizlidir. Öncelikle İran'a karşı düzenlenebilecek bir askeri müdahale Sovyetler Birliği'nin tepkisi ve karşılık vermesiyle sonuçlanabilecek bir süreci başlatabilirdi. Çünkü, her ne kadar İran tarafından iptal edildiği duyurulsa bile, Sovyetler Birliği 1921 Anlaşması hükümleri gereğince İran'a her hangi bir müdahaleyi kendi güvenliğine karşı yöneltilmiş bir tehdit olarak algılayacağını ve kendisi de müdahale etmekten kaçınmayacağını açıklamıştı. Yine bununla ilişkili olmak üzere, yeni rejimin Sovyetler ile ilgili açıklamaları hiç bir zaman ABD aleyhindekiler gibi sert değildi. Sovyet hükümetleri bu durumu not ediyor ve yeni rejim ile ilişkileri her boyutta geliştirmek istediklerini söylüyorlardı. Sovyetler için İran ihmal edilemeyecek önemde bir stratejik konuma sahipti. (Gündoğan,2010:258)

ABD'nin karşı politikalarının gündeme geldiği bu dönem İran'ın dünyadan izolasyonu olarak görülebilir. Ayetullah Humeyni'nin kendisine vekil olarak atadığı Ayetullah Montaziri bu dönemi en iyi ifade edenlerden birisiydi. Ona göre, "İran İslam Cumhuriyeti bundan böyle Doğu veya Batı tarafından kandırılmayacak, aptal yerine konamayacaktır: Çünkü Batı İsrail'i kurmuş ve onu kollamaktaydı, Doğu ise Afganistan'da din adamlarını katletmişti." İran'ın izolasyon politikalarının gelişmesinde yukarıda sıralanan sebeplerin yanında bazı diğer faktörler de önemli rol oynamıştır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: 1) İran'ın devrim ihraç çabaları; 2) ABD, Fransa, İngiltere'nin İran- Irak savaşında açıkça Irak'ı

desteklemeleri; 3) İran rejimine muhalefetin önde gelen isimlerine batıda sığınma sağlanması; 4) ABD'nin, İran'ı teröre destek sağlayan ülkeler listesinin en üst sırasına yerleştirmesi. Bu noktada bir konunun yeniden tekrar edilmesinde fayda var. Herşeyden önce İran'ın batıya karşı izolasyon süreci asla doğu ile ilişkilerinde etkili olmamıştır. İran, Sovyetler Birliği başta olmak üzere birçok doğu bloğu ülkesi ile yakın ilişkiler kurabilmiştir. Bunu, Afganistan'da süren Sovyet işgaline rağmen yapmış oldukları izaha muhtaç olmayacak şekilde reel politığın etkisi ile açıklanabilir. İran'ın devrim ideolojisi, ABD'yi ve Sovyetler Birliğini aynı derecede müstebkir sınıfına koymuş ve her ikisini birden şeytanlar olarak nitelendirmiş olsa bile, Sovyetler Birliği ile açık çatışmaya girilmediği gibi, aksine ekonomik, ticari ve askeri ilişkiler sürekli geliştirilmiştir. Bunun nedeni tamamen jeostratejiye dayalı pragmatizmdir. İran, her iki güç ile aynı anda mücadele edemeyecek kadar güçsüz olduğunun farkındadır. Böyle bir çatışmanın İran'ın sonunu hazırlama ihtimalinin yüksekliği devrimcilerin gündemine erken tarihlerde gelmiştir. Bu yüzden, geçmişin geleneksel politikası olan süper güçler arasında denge politikasına geri dönmüş, ABD'ye karşı Sovyetler Birliği'nin ve kısa bir süre sonra Çin'in desteği aranmıştır. (Altay ve Nugay,2007:21)

İran ABD ilişkileri incelendiğinde iki ülke arasındaki gelişmeler İran petroleri nedeniyle yakın seyir izlemiştir. İran petrolünün Mussadık yönetimi tarafından millileştirilme girişimi CIA destekli darbeyle Şah yönetiminin gelmesine neden olmuştur. Şah döneminde ABD ile dostça ilişkiler yaşanmıştır. Ancak 1979 İran İslam Devrimi ile birlikte ABD bölgedeki önemli bir müttefikini kaybetmiştir. 1979'dan günümüze kadar İran ABD ilişkilerinde gerginlik hâkim olmuş ve ABD İran'ı 'Büyük Şeytan' olarak adlandırmıştır. Son dönemde İran'ın nükleer enerji programı ABD tarafından tepkiyle takip edilmiş ve ABD yönetiminin uluslararası kamuoyundaki çalışmaları ile birlikte BM tarafından ambargo uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde İran Ortadoğu'da ABD karşıtı yönetimlerin başında gelmektedir. İran dünyada kanıtlanmış petrol rezervlerinin % 10'una ve kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinin % 16'sına sahiptir. (Altay ve Nugay,2013:23)

İran'ın doğalgaz ve petrol kaynaklarının bulunmasının yanı sıra jeostratejik önemi de göz ardı edilmemelidir. İran stratejik olarak kanıtlanmış dünya petrol rezervlerinin en az % 50'sini oluşturan Suudi Arabistan, Kuveyt, Irak, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)'nin petrol sahalarını tehdit edebilecek bir konumda olmasının ötesinde dünya petrol tüketiminin % 40'ının karşılandığı Hürmüz Boğazı'nı da denetleyen bir jeostratejik konuma sahiptir. (Ayhan, 2009:419). İran'ın doğalgaz ve petrol rezervleri, Batı karşıtı yönetimi ve bölgesel güç olarak giderek güçlenmesi ABD açısından tehdit olarak algılanmasına neden olmaktadır. Ayrıca İran'dan petrol ithal eden ülkeler arasında Çin ilk sırada yer almaktadır. ABD'nin 21. yüzyıldaki en büyük rakibi olarak görülen Çin'in petrol ihtiyacını İran'dan karşılaması da ABD için oldukça önemli bir sorun olarak algılanmaktadır. ABD'nin, rakibini besleyen İran bir anlamda ABD'nin baş hedeflerinden biri durumundadır. İran'dan petrol ithal eden ülkeler Çin'in ardından AB ülkeleri, Japonya, Hindistan, Güney Kore ve Türkiye olarak sıralanmaktadır. (Altay ve Nugay,2013:2)

2.RUSYA

2.1.RUSYA TARİHİ

Timur'un Altınordu Türk devletini yıkmasıyla Moskova prensliğini genişleterek tarih sahnesinde yer alan Ruslar, Deli Petro'nun stratejik hedefleri doğrultusunda emperyalist politikayla imparatorluk kurarlar. Sosyal çalkantılar içindeki ülkede 1905 yılında ihtilal yapılır. Rahip Gapon ve benzeri provokatörlerce kışkırtılan katliamlar, Don Kazak askerlerince sürdürülen yağmacılık, I. Dünya Savaşı ile milyonlarca insan kaybı ve yıkımlar 1917 ihtilalini getirir. Çarlık Rusya yıkılır. SSCB kurulur. (Aydın,2011:189)

Kruşçev'le, Andropov'la dünyadaki gelişmelere adaptasyon çabalarına rağmen gelişmeler durur ve nihayet Gorbaçov'la çözülüş başlar ve birliğin iflası kabul edilir. Askerî darbe yapılır, SSCB dağılır. Boris Yeltsin iktidarı ele geçirir. Parlamento bombalanır, serbest piyasa ekonomisine geçilir, Lenin'in Kıızıl bayrağı değiştirilir, yerine geleneksel Rus tarihi bayrağı alınır, Lenin'in heykelleri yıkılır, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Baltık ülkeleri, Kafkas ülkeleri bağımsızlığa kavuşur. Ve nihayet perişan edilen halk, mafya etkinliğindeki ekonomi, sefalet, fuhuş sektörü ve nihayet mali krizle borçların ödenmeyeceği ilişkin memorandum ilanı Rusya'yı dünya gücü olmaktan uzaklaştırır. (Aydın,2011:189)

2000 Yılında Putin'in iktidara gelmesiyle Rusya milliyetçilik kimliğine bürünür aynı zamanda dışarda izlenen başarılı politikalar Rusya'nın ,dünyada yeniden söz sahibi olmasını sağlar.

2.3.RUSYA EKONOMİSİ

Rus ekonomisi doğal kaynaklar açısından stratejik bir bölgede bulunmaktadır. Doğal gaz,petrol,kömür ,altın ,gümüş gibi hammaddelere sahiptir. Petrol ve doğalgaz Rusya'nın ihracat gelirlerinin yüzde 60'ını ve federal bütçe gelirlerinin neredeyse yarısını oluşturuyor. Dünya bankası verilerine göre% 9 olan petrol ve gaz sektörünün GSYH'daki payı %20 ile %25 arasındadır.Toptan ticaretin GSYİH'a oranı ise %30' dur.Ama Dünya bankasına göre %10 dur.

Dünyadaki nikel ve kobalt üretiminde %20 'lik paya sahiptir.Rusya 2012 verilerine göre GSYH 2.029 milyar dolar dünya ile dünya sıralamasında 6. Sırada yer alır.GSYH 'taki büyüme hızı %3,4 ,Kişi başına GSYH (Satın alma paritesi) 17.594 dolardır. İhracat'ta 530,6 milyar dolar ile dünya sıralamasında 8. Sırada, İthalat'ta 335,4 milyar dolar ile dünyada 17.sıradadır.GSMH sektörel dağılımı ise Tarım % 4,5, Sanayi % 36,9 ,Hizmetler % 58,6 'tir.

2.4.RUSYA'NIN ENERJİ KAYNAKLARI VE DURUMU

Dünya petrol rezervlerinin sistematik bir biçimde incelenmesi ile elde edilmiş sayılan göz önüne aldığımızda Rusya denilen bölge önemli petrol büyüklüğüne sahip bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya petrolerini Dick Cheney'in dünya toplam petrol sistemi referansı ile incelediğimizde Rusya'da petrol yatakları başlıca Volga-Ural Bölgesi, Batı Sibiryaya Bölgesi, Kuzey Kafkasya Bölgesi ve Kuzey Denizi kıyısında Kimmonpaşava Bölgesi'nde yer almaktadır. Bu bölgeleri incelediğimizde özellikle Batı Sibiryaya'da dünya

petrol rezervinin en büyük payını oluşturan dört yatak içinde yer alan iki yatak Batı Sibirya içinde bulunmaktadır. Batı Sibirya'daki Mezzarik yatakları 200 milyar varil bilinen gaz rezervine sahiptir. Bundan sonra ikinci büyüklük ise Baseneov yataklarıdır. Burada 120 milyar varil petrol bulunmaktadır. (Üşümezsoy,2006:122)

Rusya federasyonu, dünyanın en büyük doğalgaz rezervlerine, ikinci büyük kömür rezervlerine ve sekizinci büyük petrol rezervine sahiptir. Bunu yanında aynı zamanda; dünyanın en büyük doğalgaz ihracatçısı, ikinci büyük petrol ihracatçısı ve üçüncü en büyük enerji tüketicisidir. Dünya'nın en büyük doğalgaz ve enerji kaynaklarına sahip olan bir ülkenin dış politikasında enerji güvenliği üzerine olacaktır. Avrupa'da doğalgaz tüketimi artmakta ve bu artışın 2015'te %27 oranında daha da artacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenle Rusya bir doğalgaz ihracatçısı olarak büyük bir stratejik güç haline gelmektedir. Bu nedenle doğalgaz dış politikasında önemli bir yer oynamaktadır.

Bu boyutuyla bakıldığında zaman 120 milyar varil petrol ve 200 milyar varil gazın bulunduğu bu bölge, Avrupa'nın yegane petrol alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında Rusya petroleri olarak geçen Volga-Ural Paleosoic yataklarda 63 milyar varil petrol yer almaktadır. Bu yatak içindeki gazla beraber 81 milyar varillik bir rezerve sahiptir.

Paleosoic Kuzey Hazar yatağında ise 35 milyar varil gazın bulunduğu bir bölge söz konusudur. Bunların dışında Toygur, Tümen kuzeydeki Ural Dağları'nın devamı olan bölgede 11 milyar varil petrol söz konusudur. Keza Domanik Paleosoic'de 13 milyar varil petrol söz konusudur. (Üşümezsoy,2006:124)

Rusya dünyanın en büyük doğal gaz rezervine sahip ülkedir. Dünya doğal gaz rezervlerinin %24 Rusya topraklarında bulunmaktadır. Tahmini rezerv miktarı 127 trilyon m³ olup, ispatlanmış rezerv miktarı 43,3 trilyon m³ olmaktadır. Eğer bu rezervlere Türkiye sahip olsaydı ve şu anki tüketimi baz alınsaydı, bu rezervlerin ispatlanmış olanı Türkiye'ye 1200 yıl dayanırdı, tahmini rezerv ise tam 3500 yıl yeterli olurdu. Ama Rusya'nın üretim, tüketim ve ihracat miktarları baz alındığında ise bu süre 72 yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine de hızla artan dünya talebini ve Rusya'nın ihracat yapan ülkelerin sayısını göz önüne getirdiğimizde bu süre az bir süre sayılmazdır. (Kaban,2010,www.rusyaenerji.blogspot.com, Et:05.12.2013,17:00)

Sadece dünyanın en büyük doğal gaz rezervine sahip olmak, güvenilir tedarikçi olduğunu anlamına gelmez. Yeterince üretim kapasitesine, gelişmiş teknolojilere sahip olması gerektiği gibi, bu rezervleri taşıyacak yeterli ve güvenilir iletim sistemine de sahip olunması gerekir. Rusya da bunun farkında olduğu için, her yıl yeni üretim teknoloji ve iletim projeleri geliştirmektedir. Doğal gaz üretiminde Rusya dünyada %17 pay ile liderliğini korumaktadır. 2008 yılında Rusya'da 2007 yılına oranla yüzde 1,4'lük bir artışla 601,7 milyar m³ doğal gaz üretilmiştir. Projeksiyonlara göre 2015 yılında Rusya'da doğal gaz üretiminin 740 milyar m³'e ulaşacağını tahmin edilmektedir.

Kapasitesi 600 milyar m³/yıl, dünyada en büyük doğal gaz iletim sistemi "Gazprom"a ait olup, Rusya'da bulunmaktadır. Toplam doğal gaz boru hatlarının uzunluğu 155 bin km aşmaktadır. 268 kompresör istasyonu, 6 tane arıtma tesisi ve 24 tane yer altı doğal gaz deposu

da bu sisteme dâhildir. Avrupa'nın en büyük doğal gaz deposu olan "Kasimovskoe" (8,5 milyar m³) Rusya'da transfer güvenilirliğini arttırmaktadır. (Kaban,2010, www.rusyaenerji.blogspot.com, Et:05.12.2013,17;00)

2.5.RUSYA'NIN ENERJİ STRATEJİSİ

Ortadoğu'da petrolün bulunması, çıkarılması ve kullanılması yüzyılın en önemli değişikliklerinden birisi olmuştur. Bu süreç Ortadoğu'nun Rusya yönetimindeki bölgelerinde başlamış, ilk petrol sondajı 1842'de Apsheron yarımadasında yapılmıştı. İlk rafineri ise 1863'te Bakü'de inşa edilmiş, bu bölgeden Bakü'ye ilk petrol hattı 1878'de döşenmişti. Rus Azerbaycan'ında petrol sanayinin gelişmesi Pennsylvania'daki Amerikan petrolünün gelişmesiyle hemen eşzamanlı olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde kendi içine çekilen Rusya, Ortadoğu'dan da elini eteğini çekmiştir. Fakat Rusya, 2000'li yıllardan itibaren Soğuk Savaş'ın yorgunluğunu üzerinden atarak Putin Dönemi'nde yeni bir reform sürecine girmiştir. Putin Yönetimi ülke içi durumu iyileştirirken dış politikada da Ortadoğu'ya geri dönüş yapmıştır. Genelde İslam Dünyası, özelden ise Ortadoğu Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek için çaba harcıyor ve iyi sonuçlar da alıyordu. Enerji kaynaklarını hem ulusal güvenlik hem de ekonomik gelişmeyi sağlayabilecek ustalıkta kullanarak yeniden etkinliğini artırmıştır. Rusya'nın bu politikasının en önemli amaçları ise kendi etkisini artırmanın yanı sıra, bölgedeki ABD etkisini kırmak, bölge ülkelerine sattığı askeri teknolojiden gelir elde etmek, dünya enerji piyasasına hakim olmak ve Rusya'nın dünyada tekrar söz sahibi olduğunu göstermek şeklinde sıralanabilir. Putin yönetimi artan petrol fiyatlarını göz önünde bulundurarak, enerji kontrolünün sağlanmasını dış politikanın en önemli ögesi haline getirmiştir. Dünyada küreselleşmeye paralel olarak yaygınlaşan özelleştirme ve şirketleri birleştirme yerine Lukoil ve Gazprom gibi enerji şirketlerini dış siyasetin önemli bir aktörü durumuna getirmiştir. Bu durum Rusya'nın büyük güçlere karşı avantajlı olmasını sağlamıştır. Putin'e göre küresel enerji; toplumsal ve ekonomik gelişimin en önemli itici gücünü oluşturmaktadır. Küresel enerji sorunu, dünyadaki milyonlarca insanın refahını doğrudan etkilemektedir. (Narin,2013, www.facebook.com/permalink.php?id,Et:12.12.2013,22:00)

Rusya Federasyonu ekonomisi açısından enerjinin önemi, gerek GSMH ve cari işlemler, gerek kamu maliyesi rakamlarının incelenmesinden kolaylıkla görülebilmektedir. Enerji sektörünün GSMH'ye katkısının % 20'nin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Öte yandan, artan petrol ve gaz üretimi ve fiyatları cari işlemlerin fazla vermesine sebep olmaktadır. RF cari işlemler hesabı 2003 yılında 35.9 milyar USD, 2004 yılında 60.1 milyar USD fazla vermiştir. 2003 yılında 135.9 Milyar USD olan mal ihracatının yaklaşık % 54'ü (73.7 Milyar USD) petrol, petrol ürünleri ve doğal gaz ihracatından oluşmakta iken, 2004 yılı toplam mal ihracatı olan 183.5 Milyar USD'nin 59.3 Milyar USD'ı petrol, 19.3 Milyar USD'ı petrol ürünleri, 21.9 Milyar USD'ı ise doğal gaz ihracatından oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle 183.5 Milyar USD'lık mal ihracatının 100.5 Milyar USD'ı (% 54.8'i) petrol, petrol ürünleri ve doğal gaz ihracatından meydana gelmiştir. 2004 yılında RF tarafından 215,5 Milyon ton petrol, 77,3 Milyon ton petrol ürünü, 145,3 Milyar metreküp doğal gaz, 62,6 Milyon ton kömür ihracatı yapılmıştır. Doğal gaz ihracatının hemen tamamı Türkiye dahil Avrupa'ya

yapılmıştır. Rusya tarafından ihraç edilen diğer ürünlerin (demirli metaller ve yarı mamuller, alüminyum gibi) üretim maliyetleri içinde de enerjinin payının çok yüksek olduğu dikkate alındığında enerjinin Rusya ihracatı için önemi daha iyi anlaşılabilir. Konuya konsolide bütçe açısından bakıldığında da benzer bir durum söz konusu olmaktadır. Petrol fiyatlarının varil başına 1 USD artması konsolide bütçe gelirlerini 1.4 Milyar USD artırmaktadır. Rusya Federal Bütçe Gelirlerinin yaklaşık yarısı (konsolide bütçe gelirlerinin üçte biri) enerji sektöründen elde edilmektedir. Sadece Gazprom'un Federal Bütçeye katkısının günlük 1 Milyar Ruble (yaklaşık 35 milyon USD) olduğu göz önünde bulundurulursa enerjinin kamu maliyesi açısından da önemi daha açık olarak ortaya çıkmaktadır. (Şahin, www.mfa.gov.tr, Et: 12.12.2013.23:00;)

Rusya Federasyonu borç dinamikleri açısından da enerjiden elde edilen gelirler büyük rol oynamaktadır. Rusya idaresi gelecekte petrol fiyatlarının düşmesi halinde yaşanacak sıkıntıların önceden giderilebilmesi ve hammadde satışları nedeni ile ülkeye giren aşırı dövizlerin 'dutch disease'e sebep olmaması için 2004 yılı başında petrol istikrar fonunu kurmuştur. Halen Ural Petrolü varil fiyatının 20 USD'ı geçmesi halinde alınan vergilerle oluşturulan bu fonda biriken meblağ Kasım 2005'de 1.236,5 Milyar Ruble'ye (43.6 Milyar USD) ulaşmıştır. Petrol ve doğal gaz ihracatı nedeniyle artan döviz girdileri sayesinde 2005 yılı Aralık ayında rezervler de 167.2 Milyar USD'a ulaşmıştır ki, istikrar fonu ile birlikte kullanıma hazır döviz cinsinden kaynak tutarı 211 Milyar USD seviyelerine gelmiştir. Artan döviz gelirleri IMF'ye olan borçların erken ödenmesine imkan sağladığı gibi, Paris klübü'ne olan borçların 15 Milyar USD'lık bölümünün de erken ödenmesine imkan vermiştir. Rusya Paris klübü'ne kalan borçları ile Londra klübü'ne olan borçlarını da erken ödemek istemektedir. Fonda biriken kaynakların bir kısmının sosyal güvenlik reformu için kullanılması 2005 yılının son aylarında gündeme gelmişse de henüz bu konuda bir adım atılmamıştır. (Şahin, www.mfa.gov.tr, Et: 12.12.2013.23:00;)

Enerji fiyatlarındaki ve üretimindeki artış şirketlerin nakit pozisyonlarını güçlendirerek daha kolay borçlanmalarına, yatırımları artırmalarına ve sektörde konsolidasyona imkan vermektedir. YUKOS olayından sonra Rusya'na yabancı sermaye gelmeyeceği iddialarına karşın Gazprom, batılı bankalardan oluşan bir konsorsiyumdan, Sibneft'in satın alınmasını finanse etmek amacı ile 13.1 Milyar USD kredi alabilmiştir. Öte yandan, yeni kurulan ve tamamı kamuya ait olan Rosneftegaz adlı holdingin de kolaylıkla 7.5 milyar USD tutarındaki borçlanmayı gerçekleştirebileceği görülmüştür. (Şahin, www.mfa.gov.tr, Et: 12.12.2013.23:00;)

Rusya Federasyonu gibi, enerji kaynaklarına sahip olan ülkeler ekonomik kalkınmalarını hızlı bir biçimde gerçekleştirebilme olanaklarına sahiptirler. İhtiyaç duydukları enerji kaynakları için dışa bağımlı olan ülkeler ise, bu enerji kaynaklarını elde edebildikleri ölçüde ekonomik kalkınma hedeflerine yaklaşabileceklerdir. Ancak enerji kaynakları için dışa bağımlı olan ülkeler, bu kaynakların dışalımını gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duydukları finansal kaynakları aratabilmek için diğer mal ve hizmetleri üretebilip ihraç edebilmelidirler. Bu mal ve hizmetlerin üretimi ise doğal olarak enerji kaynaklarının arzını gerektirmektedir. Kısaca bu bağımlılık ilişkisi kırılmaz bir kısır döngüyü ifade etmektedir. Rusya'nın rezervleri dünya petrol rezervlerinin yüzde 6,3'üne karşılık gelirken, dünya petrol üretimi

içerisindeki payı yüzde 12,4'tür. Görüldüğü gibi, Ortadoğu dışındaki tüm bölgelerde rezerv paylarının üstünde üretim payları söz konusudur. Rezervlerin aşırı ulaşımının, petrol alanlarına zarar verdiği kabul edilmektedir. Dünya rezervlerinin yüzde 41'ine sahip olan Ortadoğu, dünya doğal gaz üretiminin yalnızca yüzde 12,4'ünü gerçekleştirmektedir. Bu durum Ortadoğu'nun doğal gaz üretimindeki öneminin gelecek yıllarda giderek artacağı anlamına gelmektedir. Ancak tek başına dünya doğal gaz rezervlerinin yüzde 23,4'üne sahip olan ve dünya doğal gaz üretiminin yüzde 19,6'sını gerçekleştiren Rusya'nın, dünya doğal gaz piyasasının arz yönüyle en önemli oyuncusu olduğunu söyleyebiliriz. AB ise dünya doğal gaz rezervlerinin yalnızca yüzde 1,6'sına sahip olup, dünya doğal gaz üretiminin yüzde 6,2'sini gerçekleştirmektedir. ABD dünya doğal gaz tüketiminin yüzde 22'sini gerçekleştirmektedir. Ancak dünya doğal gaz üretimindeki yüzde 9,6'lık payı göz önüne alındığında, ABD'nin doğal gazda dış bağımlılığının çok yüksek olmadığı sonucuna varabiliriz. Bunun tam tersi bir durum ise AB için söz konusudur. AB dünya doğal gaz üretimi nin yüzde 6,2'sini, dünya tüketiminin ise yüzde 16,2'sini gerçekleştirmektedir. Bu durum AB'nin Rusya ve Ortadoğu doğal gazına olan bağımlılığının şiddetini ve Türkiye'nin Ortadoğu doğal gazının AB'ye taşınmasındaki işlevinin önemini ortaya koymaktadır. Çin ise dünya doğal gaz üretiminin yüzde 2,5'ni tüketiminin ise yüzde 2,7'sini gerçekleştirmektedir. Mevcut durumda Çin'in dünya doğal gaz piyasasının çok önemli bir oyuncusu olmadığı ileri sürülebilir. Buna karşın, rezervlerinin olmadığı, talebinin ise giderek artacağına ilişkin öngörülerden yola çıkarak Çin'in yakın gelecekte özellikle Asya'daki doğal gaz piyasasının en önemli aktörü olacağı düşünülebilir. Bir diğer önemli birincil enerji kaynağı kömürdür. Kömür, fosil yakıtlar içerisinde üretim ve tüketim maliyeti ve çevreye zararları yönlerinden en az avantajlı olan enerji kaynağıdır. Dünya kömür rezervlerinin yaklaşık yüzde 30'una ve kömür üretiminin yüzde 18'ine sahiptir. Kömür rezervleri yönünden ABD'yi Rusya izlemektedir. Rusya, dünya kömür rezervlerinin yüzde 19'una ve kömür üretiminin yüzde 4,6'sına sahiptir. Rusya'nın kömür üretiminin rezervlerine göre düşüklüğü, petrol ve özellikle doğal gaz üretimine yoğunlaşmış olması ile açıklanabilir. Petrol ve doğal gazın birincil enerji kaynakları içerisindeki öneminin artması, kömürü hem yeni rezervler arama hem de daha temiz tüketmeye yönelik teknolojilerin geliştirilmesi yönlerinden daha az avantajlı bir durumda bırakmıştır. (Şahin, www.mfa.gov.tr, Et:12.12.2013.23:00;)

Ancak, azalan gaz rezervleri ve hızla yükselen ithalat bağımlılığı, AB'yi enerji alanında farklı politikalar izlemeye itiyor. Bu çerçevede ilk olarak AB'nin uygulamaya koyduğu proje, 2008 yılında "Enerji Güvenliği ve Dayanışma Eylem Planı" olarak açıklandı. Bu proje ile amaçlanan, AB'nin 2020 yılına kadar enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını yüzde 20 oranlarında artarken, sera gazı emisyonlarının kullanımını ise yüzde 20 oranında azaltmaktı. Fakat geçen üç yıllık sürede bu konuda belirgin ilerleme sağlanamadığı gibi, imzalanan projelerle Rusya'ya olan enerji bağımlılığı artmaya devam etti.

Bu artan bağımlılık karşılıklıydı. Çünkü Rusya'nın en çok doğalgaz ihraç ettiği bölge Avrupa iken, Avrupa'nın en çok doğalgaz ithal ettiği ülke Rusya olmuştur. Çünkü Avrupa'nın ucuz ve kolay doğalgaz ithal edeceği Rusya dışında başka ülke yoktu. Ayrıca Rusya için Çin gibi devasa bir pazar da mevcut. Bu bakımdan, Rusya'nın doğalgazı her halükarda satacağı bir pazar bulabileceğini düşünenlerin sayısı çoğunlukta. Ancak böyle bir durumda, Rusya'nın AB

üzerinde siyasi baskı unsuru olarak kullandığı enerji kozunun ortadan kalkacağını unutmamak gerekir.

Rus gazına sadece AB bağımlı değildir.Bunun yanında Bulgaristan, Polonya, Finlandiya gibi ülkelerde Rus gazına muhtaçtırlar. Ama İspanya ise Rus gazına ihtiyaç duymuyor buda AB içinde Rus gazına karşı tek bir politika izlenmesine engel oluyor.Böylece Rusya enerji kartını istediği gibi oynuyor

AB'nin Rus gazına alternatif oluşturmak için uygulamaya çalıştığı tüm projelere karşı Rusya hemen anında karşılık vererek AB'nin sürekli kendisine bağımlı olmasını istiyor.AB enerji ihtiyacını Nabucco projesiyle yapmayı planlarken,Rusya Nabucco'ya karşı Güney Akım projesini çıkardı.AB'nin amacı Orta Asya, Hazar ve Ortadoğu gazını Türkiye üzerinden geçecek boru hattı ile Avrupa'ya taşımaktı.Fakat planlanan Nabucco projesi Rusya'nın etkisiyle ilerleme kaydedemedi.Hatta projenin iptal edildiği yönünde açıklamalar bile yapılmıştır.

Nabucco projesinde ilerleme kaydedilememesinin iki temel nedeni olduğu belirtilmiştir.Birincisi bu boru hattına gaz verecek olan Azerbaycan ve Türkmenistan gibi ülkelerin ihtiyacı karşılayıp karşılayamayacağının hala belirsizliğini koruması.İkincisi Gazın alıcısının da tam olarak belli olmaması temel sorunu oluşturuyor.Çünkü Rus gazına bağımlı ülkeler yarın ne olacağı konusunda kendilerini riske etmek istemiyorlar.Ancak tükettiği enerji ihtiyacı her geçen yıl artan Avrupa, en ekonomik enerji kaynağı Rusya olduğu için Gazprom'la uzlaşmaktan başka bir çaresi olmadığı düşünülüyor.

Rusya içerisinde enerji alanında yatırım yapmak isteyen şirket ya da devletin, ister ithalatçı ister ihracatçı olsun, muhatabının şirketler değil Rus hükümeti olduğu net bir şekildedir. Dünyanın en büyük iki petrol üreticisinden olan Rusya'nın, Orta Asya petroleri için de geçiş bölgesi konumunda bulunması, Avrupa, ABD ve Uzakdoğu gibi büyük pazarlara enerji ihraç edebilme kapasitesine sahip olması ve bu güce hükmedenin özel sektör değil Hükümet olması, Rus Hükümetini enerji alanındaki görüşmelerde ana muhatap kılmakta ve Rus hükümetinin G-8 içinde yer alması için önemli bir stratejik gerekçe oluşturmaktadır.

Rusya'nın diğer yatırım stratejilerinden bazılarını kabaca açıklarsak ;

- Enerji şirketlerinin devlet tarafından desteklenmesi
- Şirketler adına dış ilişkiler bakanlıklarının lobi kurması
- Ticari antlaşmalar imzalanması, enerji karşılığı silah ve askeri yardım

Rus hükümeti Bir yandan kamuya ait dış borçlarını öderken diğer yandan kamuya ait enerji şirketleri dış borçlanmalarını artırmakta ve özel sektöre ait enerji şirketlerini satın almaktadırlar.(Dilbirliği,2012,www.dünyabülteni.net,Et:10.10.2013,17:00)

Rusyada,Transfer fiyatlaması yolu ile şirketler daha az vergi ödemektedir. Bu durum enerji sektörünün GSMH'ye katkısının da küçük görünmesine sebep olmakta hizmetler sektörünün payını ise aşırı olarak artırmaktadır. Örneğin enerjinin GSMH'ye katkısı transfer fiyatlaması sebebi ile % 7'ye kadar düşmektedir.

2.5.RUSYA’NIN ORTADOĞUDAKİ ENERJİ POLİTİKASI

Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından, 1990lı yıllarda Rusya ,ciddi ekonomik bunalımlarla karşı karşıya kaldı. Özellikle 1998 yılında Asya’da patlak veren ekonomik kriz petrol ve doğalgaz fiyatlarında önemli düşüşe sebep olmuş ve Rusya ekonomisi ciddi şekilde sarsılmıştır. Krizle beraber ortaya çıkan toplumsal bunalım dönemin Rusya devlet başkanı Boris Yeltsin’in yerini Vilademir Putin’e bırakmasına neden olmuştur. Putin döneminde petrol ve doğalgaz fiyatlarının hızla yükselmesi ekonomik büyümeyi beraberinde getirmiş, Rus ekonomisi ortalama %7’lik büyüme hızını yakalamıştır. Ancak 2009 yılındaki küresel krizle petrol ve doğalgaz fiyatlarının tekrar düşmesi Rusya ekonomisini %7.9 küçülmesine neden olmuştur. Rusya ekonomisinin doğal kaynaklara olan bağımlılığı nedeniyle Rusya enerji politikalarına büyük önem vermektedir. Rusya’nın enerji piyasalarındaki avantajlı konumu korumak için geliştirdiği stratejiler üç başlıkta toplanabilir. (Kantörün,2013,www.bilgesam.org,Et:21.11.2013:14.35)

1- Orta Asya’daki enerji arzı üzerindeki monopol konumunu korumak, Orta Asya’daki enerji kaynaklarının kendi kontrolünde olmayan alternatif boru hatlarıyla dünya pazarlarına açılmasını engellemek; bu çerçevede enerjiyi daha uygun fiyata taşıyacak yeni boru hatları inşa ederek, alternatif boru hatlarını dezavantajlı konuma düşürmek.

2- Yeni boru hatları inşa ederek Avrupa’daki ithalatçı ülkelere enerji naklini transit ülkelere gerek kalmaksızın gerçekleştirmek.

3- Avrupa’daki dağıtım sistemlerinin Gazprom tarafından satın alınarak, Rus projelerine alternatif projelerin hayata geçmesinin engellenmesi.

Rusya, Orta Asya’daki doğalgazın Avrupa’ya nakli üzerindeki monopol konumu çoğunluğu Sovyetler Birliği döneminde inşa edilen boru hatlarına borçludur. Sovyetler Birliği döneminde söz konusu boru hatlarının inşa edilmesinin nedeni Batı Sibiryaya, Orta Asya ve Hazar Bölgesi’nden çıkarılan doğalgazın sanayi merkezlerine bağlanmasıydı. Sovyetler Birliği’nin dağılmasına rağmen Rus devletinin kontrolündeki Gazprom enerji şirketi eski Sovyet Cumhuriyetleri topraklarından geçen boru hatlarının önemli bir bölümünü kontrolünde tutmaktadır. Söz konusu bölgelerden çıkarılan doğalgazın Rusya’nın kontrolündeki boru hatları kullanılmadan Avrupa pazarlarına ulaştırılması oldukça güçtür. (Kantörün,2013,www.bilgesam.org,Et:21.11.2013:14.35)

Avrupa doğalgazda bağımlı olduğu Rusya’ya karşı nabucco projesini geliştirmiştir.Burdaki amaç hazar bölgesindeki enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden boru hatlarıyla Avrupaya taşınmasıdır.Ama ne yazık ki Rusya buna izin vermeyecekti.Vermediği gibi o Boru hattına alternatif oluşturacak güney akım projesini geliştirmiştir. Güney Akımla, Beregovaya doğalgaz istasyonundan verilecek Rus ve Orta Asya doğalgazının Karadeniz’in altından döşenecek boru hatlarıyla Bulgaristan üzerinden Avrupa pazarlarına satılmasını

amaçlamaktadır. Bu projeye Rusya, Nabucco'ya alternatif üretmiş olmanın yanı sıra; sık sık sorun yaşadığı, Avrupa'ya doğalgaz satışında transit ülke konumundaki Ukrayna'yı da bypass etmeyi planlamaktadır. Güney Akım'ın hayata geçmesi için Türkiye'nin kendi karasularından geçecek projeye izin vermesi hayati önem taşıyordu. Türkiye söz konusu izni Rusya Başbakanı Vladimir Putin, İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi ve Türkiye Başkanı Tayyip Erdoğan'ın 6 Ağustos 2009 yılında katıldığı zirvede imzalanan protokolle vermiştir. (Karahasanoğlu,2012:31)

Rusya doğalgaz taşımacılığında transit devlet olan Ukrayna, Moldova, Polonya ve Finlandiya ile iyi geçinmeye çalışmakta ve rakipleri olan Türkmenistan, Kazakistan ve Özbekistan'ın tarafsızlaştırılmasına ya da kendisine entegre olmalarına çalışmaktadır. Rusya doğalgaz politikaları konusunda mevcut konumuyla sorunları giderebilme, kaynakları akıllıca kullanarak bölgesel ve küresel güç olma potansiyeline kavuşmaya çalışmaktadır. Nitekim bunu, Putin'in enerji kuruluşlarını devletleştirerek kendi tekeline almaya çalışan hamleleriyle görebilmekteyiz. Daha önceli birçok şirket enerji alanında faaliyet gösteriyordu hatta çok uluslu şirketler haline gelmeye çalışıyordu. Fakat Putin bu durumu engellemek için birçoğunu Gazprom adı altında birleştirerek devletleştirmiş ve bazılarının da başka şirketlerle ortaklık kurmasını engellemeye çalışmış ve engellemiştir. Mesela bu konuda 2007 yılında Türkmenistan ile doğalgaz anlaşması imzalamıştır(Karahasanoğlu,2012:30). Rusya , Orta Asya Türki cumhuriyetlerinde de soydaşlarını bahane ederek etki kurmaktadır. Özellikle de Kazakistan gibi ülkelerde. Rusya doğal konusunda tekeli ele almak için bir takım politikalarla OPEC benzeri bir sistem geliştirmiş ve doğalgaz namına birçok konuda karar verici olmuştur(Uysal,2003:98). Bu nedenle dış politikada enerjiyi bir silah olarak kullanmaktadır. Çünkü; Azerbaycan ve Gürcistan Rus gazına muhtaç durumda, Türkmenistan'ın 2024 yılına kadar 80 milyar metre küp gazını Rusya'ya bağladı. Özbekistan ve Kazakistan da değişik hacimlerdeki gazlarını Rusya'ya bağlamış durumda. (Karahasanoğlu,2012:31)

Rusya hem doğalgaz üretimi hem de rezervleri bakımından ilk sırada yer almasına rağmen, Orta Asya gaz üreticileriyle(Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan) yapmış olduğu anlaşmalar neticesinde önemli ölçüde gaz olarak Avrupa'ya satmaktadır. En nemli kazancı ise, Sibiry ve doğudaki doğalgazı Uzakdoğu'ya pazarlamasıdır. Japonya ve Çin tabiri yerindeyse Rusya'nın eline bakmaktadır. Bu durum ise dış politikada Rusya'ya karşı çevreleme politikası güden ABD'yi de geri püskürtmektedir. Böylece Rusya geleceğe yönelik olarak, enerjiye dayanarak belli ülkelerde bölgelerde etki yaratabilme zeminini hazırlamaktadır. Hatta Rusya devlet başkanı Vilademir Putin, 2005 güvenlik toplantısında “ Rusya enerji alanında liderlik rolü üstlenmesi gereken bir ülke olmalıdır.” diyerek (Karahasanoğlu,2012:34), bu arzusunu ve politikasını açıkça belli etmiştir. Rusya doğalgaz politikasının temeline de doğalgaz boru hatlarını oturtmuştur. (Doğan,2012, www.akademikperspektif.com,Et:20.11.2013,11:00)

Putin'in başkanlık döneminde üzerinde durduğu en önemli politika enerji politikası olmuştur. Dış politikada petrol ve doğalgaz hayati öneme sahip olmakla birlikte diplomasinin yönünü belirlemiştir.Putin ve Rus siyasal elitleri,enerji diplomasisini boru hatları ve bu hatlar üzerinde oluşturduğu enerji politikalarıyla yürütmeye çalışmaktadırlar.Rusya'nın boru hattı politikaları ile hem AB'ye daha fazla petrol transferi yapmayı hem rakiplerini bu yolda egale

etmeyi hem de Uzakdoğu'da Japonya ve Çin enerji pazarında söz sahibi olmayı amaçlamışlardır. Özellikle Hazar bölgesindeki ülkeler bölge dışı ülkelerin yardımıyla boru hatlarını başka yerlerden geçirerek Rusya ve İran'ın etkisini kontrol altına almaya çalışmaktadırlar. (Karahasanoğlu, 2012:48). Fakat Rusya bölgedeki çıkarını korumak ve boru hatlarını kendi topraklarından geçirmeyi istemekte ve bu yolda politikalar geliştirmektedir. Bunun içinde tıpkı doğalgazda olduğu gibi petrolde de boru hatları projeleri bulunmaktadır. Bunların bir kısmı batılı devletlerin ortaya koyduğu bazı boru hatlarına alternatif olarak düşünülmektedir. Rusya bu boru hatlarıyla enerji gelirlerini arttırmayı amaç edinmiştir. Nitekim son yıllarda bu boru hatlarından geçen petrol miktarı arttığı için petrol gelirleri de artmıştır. (Doğan,2012,www.akademikperspektif.com,Et:20.11.2013,11:00)

Şimdi bu boru hatlarına göz atalım:

Druzhba Boru hattı;

Rusya'nın Avrupa'ya petrol ihracı yaptığı hatlardan birisidir. Bu aynı zamanda dostluk boru hattı diye de bilinir. 4000 km ile dünyanın en uzun boru hattıdır. Bu hatta petrol; Ukrayna, Slovakya, çek cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan üzerinden Avrupa'ya ulaşır.

Baltık Boru Hattı;

Batı Sibirya ve Timan Peçora'da Finlandiya Körfezindeki Primorsk limanına ham petrol sevkiyatı için kullanılmaktadır. Rusya açısından en önemli özelliği; enerji ihracında aracı devletleri ortadan kaldırmakta ve Kuzey Avrupa pazarına doğrudan iniş imkânı sağlamaktadır.

Doğu Sibirya Pasifik Okyanusu Boru Hattı;

Rusya ve Çin arasında varılan anlaşma sonucu ortaya çıkmıştır. Rusya'nın bundaki amacı ise Çin'i kontrol altında tutmak istemesidir. (Uysal,2003:98)

Son yıllarda kaya gazının keşfi, ülkelerin petrol arama merakı, İsrail'in doğal gaz rezervleri bulması Rusya'yı epey zorlamıştır. Her ne olursa olsun Rusya Avrupa üzerindeki enerji hegemonyasını kaybetmek istemeyecektir öyle ki gerekirse Ortadoğu'da başta İran ve diğer Arap ülkeleri olmak üzere müttefiklerini kaybetmeyi göze alıp İsrail ile işbirliğine gidebilecektir. (Lüleci,2013,www.timetürk.com,Et:11.11.2013,22:00)

2012 yılının haziran ayında İsrail'i ziyaret eden Rusya devlet başkanı Putin'in İsrail başbakanı Benjamin Netanyahu ile başta İran ve enerji konuları olmak üzere birçok kritik konuda anlaşma yaptığı ileri sürülüyor. İsrail'in doğalgaz için Rus gaz devi Gazprom ile çalışabileceklerini fakat bunun için birkaç şartlarının olduğu iddia edilmişti. Fakat bu ziyaretten kısa bir süre sonra yaşanan bazı gelişmeler bu iddiaların doğruluğunu destekler nitelikte idi. Şöyle ki Putin'in 2012 haziran ayında İsrail'i ziyaretinden 1 ay sonra İran parasını peşin ödediği S-300 füze savunma sistemlerini Rusya'nın teslim etmediğini belirterek Rusya'ya karşı uluslar arası mahkemede dava açtı. Bunun üzerine Rusya'da İran'ı nankörlükle suçlayıp nükleer programına desteğini çekmekle tehdit etti. Bunun haricinde yakın zamanda Gazprom'un İsrail'li Levant LNG ile Tamar yüzer sıvılaştırılmış doğalgaz

(LNG) tesisinden yirmi yıl boyunca doğalgaz alımını öngören anlaşmayı imzalaması İsrail'in daha önce anlaşma için Rusya'ya şart koştuğu bir çok sözün yerine getirileceği iddiasını ispat edici en somut delil olarak karşımızda duruyor. (Lüleci,2013,www.timeturk.com, Et:11.11.2013,22:00)

2.6.RUSYA'NIN ORTADOĞUDAKİ ENERJİ YATIRIMLARI

Rusya; bölgedeki en önemli silah ihracatçısı konumuna ek olarak, Rus şirketleri için özellikle enerji sektöründe yeni pazarlar yaratma çabasıdadır. Bu politikalarda Rusya'nın; Arap ülkeleri ile savunma ve uzay sanayi konusundaki ekonomik işbirliğini, İsrail ile teknoloji ve enerji işbirliğini, aynı zamanda İran'la nükleer enerji işbirliğini devam ettiriyor olması politik bir başarı olarak görülebilir. (Akgül,2007:12)

Putin Yönetimi, Ortadoğu'daki en iyi müttefiki görünümünde olan İran'la ilişkiler konusunda Yeltsin dönemi'nden devraldığı mirası iyi değerlendirmiştir. Enerjinin her çeşidini siyasi ve ekonomik çıkarlar için kullanma düşüncesinde olan Rusya; zaten doğalgaz ve petrol konusunda yeterince zengin olan İran'la, Temmuz 2002 yılında nükleer enerji konusunda işbirliği anlaşması yapmıştır. Dünyanın ikinci büyük doğal gaz rezervine sahip ülkesi olan İran, Rus şirketlerinin İran doğal gazının pazarlanması konusunda işbirliğine sıcak bakmaktadır.İran için asıl önemli olan nükleer kriz döneminde Rusya'nın desteğini devam ettirmek ve bu krizin çözülmesinden sonra enerji kaynaklarını pazarlamaktır. 2007 yılında Rusya'nın nükleer kriz konusunda verdiği destek azalmış gibi görünse de bölgesel bir güç haline gelen İran, Rus dış politikasının önemli bir unsuru olmaya devam edecektir. Mısır ve Suriye ise Rusya'nın, Ortadoğu'da daha aktif rol oynaması gerektiğini düşünmektedirler. Her iki ülke de, Rusya'yla savunma, telekomünikasyon ve uzay teknolojileri gibi konularda işbirliğini devam ettirerek büyük güçlere karşı denge politikası uygulamaya çalışmaktadır. (Akgül,2007:12)

Rusya yönetiminin siyasi etkisini ekonomik çıkarlarının uygulanması için kullanmaya çalıştığı gözlemleniyor. İsrail basınında yer alan haberlere göre Putin'in İsrail ziyareti sırasında "Gazprom" şirketinin bu ülkede ofisinin açılmasına dair görüşme yapıldı. Şirketin İsrail'de petrol ve doğalgaz üretimine katılması, alt yapı çalışmalarına destek vermesi ön görülüyor. İsrail'in Akdeniz kıyılarında bulunan büyük doğalgaz kaynakları Gazprom'un dikkatini çekiyor. Tel Aviv yönetimi Rusya'nın teklifini değerlendirmeye hazır olduğunu ifade etti. Böylece Gazprom şirketi önümüzdeki ihalelere de katılma olanağı sağlamış olacak. Şirket ayrıca Güney İsrail'de bulunan ham petrolün işlenmesi için ihaleyi de kazanmıştı. Güneş ve rüzgar enerjisinin kullanılması konusunda da ortak projeler bulunuyor.Rusya nano teknoloji alanında da iş birliğini geliştirmeğe çalışıyor. "Rosnano" şirketi İsrail'de temsilciliğini açtı.Şirket burada işbirliği yapacağı kurumlarla ilişkiler kurmaya çalışıyor. Putin'in İsrail ziyareti sırasında Rus delegeleri içerisinde Rosnano başkanı Anatoli Çubays da yer almaktaydı.Rus şirketi Roskosmos da İsrail ile işbirliği yapmağa çalışıyor. İsrail şirketlerinin uydu hazırlaması ve modernt eknoloji ürünlerini üretmesi Rus şirketinin dikkatini çekiyor. (Surkov,2013, www.dunyabulteni.net,Et:12.12.2013,23:00)

Rusya'nın büyük Enerji Şirketi Gazprom-Neft bir açıklama yaparak Güney Kürdistan hükümetiyle iki bölgedeki petrol üretimi konusunda anlaşma imzaladıklarını bildirdi.

Bunlardan Germiyan bölgesinde Kanada merkezli Western Zagros şirketi ile birlikte çalışacağını belirterek buradan % 40'lık pay alacağını; ikinci bölge olan Şakal'da ise % 80'lik pay sahibi olacağını bildirdi. Gazprom Neft anlaşmanın yan şirketleri olan Gazprom Neft Midle EAST B.V tarafından imzalandığını ve kendileri için Irak'ın Badra bölgesindeki çalışmalardan daha karlı olduğunu ifade etti. (www.netewe.com,03.12.2013,21:00)

Gazprom Neft Genel Direktör Yardımcısı Vadim Yakovlev anlaşmanın Projelerin analizlerinin yapılmasının ardından imzalandığını ve şirketlerinin, Kürdistan Bölgesini jeolojik çalışmalar ve petrol üretimi açısından çok verimli bir bölge olarak değerlendirdiğini söyledi. Yetkili bundan sonra da jeolojik araştırmaları ve yeni kaynakları bulmak için çalışmalarını sürdüreceklerini duyurdu.

Şirket projenin kendileri için 260 milyon dolar tuttuğunu 2015'e kadarki çalışmaların ise 150 milyon dolara mal olacağını ama buradaki çalışmaların bunu karşılayacağını duyurdu. Buradaki kaynakların 500 milyon ton olduğu tahmin ediliyor. (www.netewe.com,03.12.2013,21:00)

Rus doğalgaz devi Gazprom'un üç Rus şirketiyle birlikte Yunanistan'ın satışa çıkan devlet gaz ulaştırma şirketi olan DEPA'yı ele geçirmek için başlattığı hamleyi de eklemek gerekiyor. DEPA ve yan şirketi DESFA Rus şirketlerinin Yunanistan enerji sektöründeki başlı hedefi sayılır; zira DESFA Gazprom'un Güney Akım Doğalgaz Projesi'ndeki belirlenen Yunan ortağı. DESFA aynı zamanda Türkiye-Yunanistan-İtalya Enterkonektörü'nde İtalyan Edison ile de ortak durumda. DEPA ve DESFA'nın iç enerji alanındaki konumlarına ek olarak milletlerarası rolleri de Rus şirketlerini cezbeden önemli bir stratejik husus elbette. Rus şirketleri DEPA ve DESFA'yı ele geçirecek bu rolleri kendi başlarına ve kendi istek ve planlarına göre belirlemek arzusundalar. (Ertan,2012,www.zaman.com,E.t:06.12.2013)

DEPA aynı zamanda Güneydoğu Avrupa'nın tek sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) terminali olan Attika'daki Revithoussa terminalinin de sahibi. Terminali işleten DESFA ile birlikte LNG konusunda çok önemli bir şirket. Cezayir ve Katar LNG'sini işleyen terminalin yıllık kapasitesi 5 milyar metreküp civarında bulunuyor. Bunun da Rus şirketlerinin eline geçmesi Rusya bakımından çok önemli bir avantaja sahip olmak anlamına gelecektir elbette. Haberlerde ve bazı yazılarda gözüme çarpan Rus şirketlerinin Avrupa enerji sektörüne yönelik son hamleleri aşağı yukarı bu istikamette sayılır. Bu konuda muhtemelen başka Rus hamleleri elbette söz konusu. Bu arada Gazprom'un Kıbrıs Rum Kesimi ile de gaz konusunda işbirliği arayışı içinde olduğunu da hatırlatalım. (Ertan,2012,www.zaman.com,E.t:06.12.2013)

Amerikan işgalinden sonra Irak, savaşın eşliğinde bölünme sorunuyla karşı karşıya kalmıştı. ABD'nin çekilmesinin ardından bu ihtimal bölgenin yeni kâbusuna dönüşmüş durumda. Tartışmaların daha ziyade odaklandığı Irak'ın iç siyasi yapısı, Rusya açısından hayati önemde değil. Zira SSCB'nin dağılmasından bu yana Rus dış politikasında, Avrasya öncelikli konumda. Afganistan'ın konumu gereği, ülkedeki her türlü istikrarsızlık Rusya'yı yakından ilgilendirirken, bu durum Irak için geçerli değil. Bu nedenle Irak'a yönelik politikalarda yeni dönemde geçmişte olduğu gibi daha ziyade ekonomik kazanımlara yönelik politikalar dikkat çekiyor. (Özdal,2012,www.usakanalist.com,E.t:10.11.2013)

2008 yılında Kremlin, Irak'ın Rusya'ya olan borcunun yüzde 93'ü olan 12 milyar dolarlık kısmın silinmesine, geri kalan 900 milyon dolarlık borcun ise 17 yıllık dönemde ödenmesine ilişkin anlaşmayı imzalamıştı. Bunun karşısında Rusya'nın dev petrol şirketi Lukoil, 13 milyar varil rezervi ile Irak'ın en büyük petrol bölgelerinden biri olan Batı Kurna'ya geri dönme fırsatı elde etti. Dahası 2009 Nisanında Rusya ve Irak, ABD'nin Irak müdahalesinden önce imzalanan anlaşmaların yeniden görüşülmesi konusunda uzlaştı. Aynı dönemde Irak Başbakanı Maliki'nin Irak'ın yeniden yapılandırılmasında Rus şirketlerinin büyük bir rol oynayacağına ilişkin beyanları, Rus basınında da geniş yer buldu. Irak'ın SSCB döneminden kalan borçlarının silinmesi, söz konusu rakamlardan çok daha büyük bir sembolizm içeriyor. Nisan 2009'da Rusya'yı ziyaret eden Maliki'nin "borçların silinmesi sonrasında Rusya-İrak ilişkilerinin gelişmeye açık olduğunu" belirtmesi bu durumun bir göstergesiydi. (Özdal,2012,www.usakanalist.com,Et:10.11.2013)

2.7.RUSYA'NIN ORTADOĞU POLİTİKASI

Yaklaşık 200 yıl süren Çarlık döneminde Ruslar daha ziyade savaşlar, ticari aktiviteler ve dinsel amaçlı yolculuklar yoluyla İran ve Osmanlı toprağı olan Filistin ve Suriye ile ilişki kurmuşlardır. (Kreutz,2007:2) Bu dönemde Ortadoğu'nun geri kalan kısmı ise Rusların ilgi alanından oldukça uzakta kalmıştır.

Genel olarak Hıristiyanlar özel olarak da Ortodokslar için kutsal sayılan pek çok yerin Filistin ve çevresinde bulunmasından dolayı bu topraklar sadece Rus Çarlığı döneminde değil daha önceki dönemlerde de Rus hacıların ziyaret mekanı olmuştur. (İmanov,2009:382) Aynı sebepten dolayı Rus Ortodoks Kilisesi, Filistin ve çevresine yönelik her zaman derin bir ilgiye sahip olmuş, bölgedeki Ortodoks Hıristiyan topluluklarla sıkı ilişkiler geliştirilmiştir. Ruslar özellikle İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmesinin ardından bölgede daha etkili bir güç olmaya başlamışlardır. Fethin ardından Rus Ortodoks Kilisesi'nin, Rusya'nın Roma ve Bizans İmparatorlukları'ndan sonra "Üçüncü Roma" olacağı kehanetinde bulunması, Rusların başta Filistin olmak üzere Ortadoğu'daki Ortodoks Hıristiyanlar üzerinde nüfuz kurma çabalarının artmasına neden olmuştur. Rus Çarlığı'nın kurulmasının ardından nüfuz kurma çabalarına paralel olarak Filistin'deki Ortodoks Hıristiyan topluluklarla kurulan ilişkiler daha da derinlik kazanmıştır. (Kreutz, 2007: 46) 17. yüzyıl boyunca özellikle Rusya ile hızlanan ticari faaliyetler, 18. yüzyılda Rusya İmparatorluğu'nu Ortadoğu çevresinde önemli nüfuza sahip aktörlerden biri haline getirmiştir.

Çarlık döneminde Ortadoğu'da kurulan ilişkiler daha ziyade kültürel ve dinsel bir nitelik taşımış ayrıca Rus tüccarlar ve hacılar İran, Filistin, Suriye ve hatta Mısır topraklarında çeşitli ticari faaliyetlerde bulunmuştur. Rus devletini çarlıktan imparatorluğa yükselten, ekonomik ve siyasal anlamda muazzam bir güç haline getiren I. Petro, Ortadoğu ile yakından ilgilenen ilk Rus hükümdarı olmuştur.

I. Petro, sıcak denizlere inme düşüncesi ile paralel olarak İstanbul'u ele geçirmeyi ve Basra Körfezi'ne kadar yayılmayı istemekteydi. Bu nedenle I. Petro döneminde Rusların Ortadoğu'ya yönelik ilgisinin daha önce hiç olmadığı kadar arttığını söylemek mümkündür. Öyle ki ilk kez bu dönemde Ortadoğu ile ilgili bilgi toplayabilmek için Rus diplomatlara Arapça öğretilmeye başlamıştır. Ayrıca 18. yüzyılın ilk yarısında Petersburg, Moskova ve

Kazan üniversitelerinin bünyesinde Şarkiyat fakülteleri kurulmuş ve buralarda Osmanlıca, Arapça ve Farsça dahil birçok Ortadoğu kaynaklı dilin eğitimi verilmiş, akademik çalışmalar yapılmıştır. Yine bu dönemde Rus hacıların Ortodokslar için kutsal mekanlar olan Filistin ve çevresi ile ticari ve dinsel ilişkileri devam etmiştir. (Ülman, 1973: 164–167)

20. yüzyılın başında yaşanan gelişmeler, İran üzerindeki Rus-İngiliz mücadelesinin farklı bir hal almasına neden olmuştur. Her iki ülkenin de İran'a hakim olma konusunda ısrarcı olması bir ara formülün bulunmasıyla çözüme kavuşturulmuştur. Petersburg'ta 31 Ağustos 1907 tarihinde iki devletin anlaşmaya varmasıyla İran, Kuzeyi Rusya'nın güneyi İngiltere'nin etki alanı, ortada ise tarafsız bir bölge kalacak şekilde üçe ayrılmıştır. 1917 Bolşevik Devrimi'ne kadar devam eden bu fiili durumun gerçekleşmesinde, 1905'te Rusya'nın Japonya'ya yenilmesinin ve Almanya'nın giderek güçlenmesinin, iki ülkeyi birbirine yaklaşmak zorunda bırakması etkili olmuştur. (Ülman, 1973: 164–167)

Gorbaçov döneminde Sovyetlerin Ortadoğu politikası köklü bir değişiklik göstermiş, bölgede Sovyet stratejik algılamasında eski önemini kaybetmiş, bölgede ABD'yle rekabeti rafa kaldırmış, İsrail'le ilişkiler iyileşmiş, bölgede Arap-İsrail anlaşmazlığında dengeli bir tutum sergilenmeye çalışılmıştır.

1991'den sonra Rusya'nın Ortadoğu üzerindeki politikası ağırlık kazanmıştır. Özellikle Türkiye ve İran üzerinde yoğunlaşmıştır. 1992 yılında Kozirev'in dışişleri bakanlığı zamanında izlediği politika tamamen ABD hegemonyası altında izlenen politikaydı. Sonradan izlenen Arap –İsrail antlaşmasındaki rolünü arttırmaya çalışmıştır.

Ancak Putin dönemiyle birlikte Rusya'nın Ortadoğu'ya olan ilgisi tamamen artmıştır. Bu ilgi üç temel etkenden oluşmuştur. Stratejik, Enerji ve Rus politikası etkenlerinin etkisi ile şekillenmiştir. Stratejik anlamda, Ortadoğu yeni oluşum sürecinde küresel ekonomik güçlerin rekabet alanıyken, Enerji alanında ise Rusya'nın bölgede, diğer küresel güçlere karşı izleyeceği politikayı etkileme fırsatı doğurmuştur. Politika bakımından Rusya'nın büyük devlet geleneğine sahip olmasından ötürü ABD'ye meydan okuyan tek konumda olması ve ben sizi korurum yeter ki yanımda olun imajı Ortadoğu için önem arz etmektedir. Putin döneminde Rusya'nın Ortadoğu politikası esas itibariyle İran, Irak ve Suriye ekseninde yoğunlaşmıştır. Putin döneminde Rusya'nın Ortadoğu politikasında en önemli farklılık İsrail'le ilişkiler bağlamında yaşanmış ve Çeçenistan savaşında İsrail'in Rusya'yı desteklemesi ilişkilerinin yoğunluğunu artıran yeni bir girdi olarak öne çıkmıştır. Ancak İran ve Suriye ile geliştirilen ilişkilerin özellikle nükleer program ve silah alış-veriş boyutu zaman zaman Rusya-İsrail ilişkilerinde sıkıntılar yaratmıştır.

Özellikle 1998 yılında Asya'da patlak veren ekonomik kriz petrol ve doğalgaz fiyatlarında önemli düşüşe sebep olmuş ve Rusya ekonomisi ciddi şekilde sarsılmıştır. Krizle beraber ortaya çıkan toplumsal bunalım dönemin Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in yerini Vladimir Putin'e bırakmasına neden olmuştur. Putin döneminde petrol ve doğalgaz fiyatlarının hızla yükselmesi ekonomik büyümeyi beraberinde getirmiş, Rus ekonomisi ortalama %7'lik büyüme hızını yakalamıştır. Ancak 2009 yılındaki küresel krizle petrol ve doğalgaz fiyatlarının tekrar düşmesi Rusya ekonomisini %7.9 küçülmesine neden olmuştur. Rusya ekonomisinin doğal kaynaklara olan bağımlılığı nedeniyle Rusya enerji politikalarına

büyük önem vermektedir. Rusya'nın enerji piyasalarındaki avantajlı konumu korumak için geliştirdiği stratejiler şunlardır: (Nogayeva,2011:130)

- 1- Orta Asya'daki enerji arzı üzerindeki monopol konumunu korumak, Orta Asya'daki enerji kaynaklarının kendi kontrolünde olmayan alternatif boru hatlarıyla dünya pazarlarına açılmasını engellemek; bu çerçevede enerjiyi daha uygun fiyata taşıyacak yeni boru hatları inşa ederek, alternatif boru hatlarını dezavantajlı konuma düşürmek.
- 2- Yeni boru hatları inşa ederek Avrupa'daki ithalatçı ülkelere enerji naklini transit ülkelere gerek kalmaksızın gerçekleştirmek.
- 3- Avrupa'daki dağıtım sistemlerinin Gazprom tarafından satın alınarak, Rus projelerine alternatif projelerin hayata geçmesinin engellenmesi.
- 4- Ortadoğu bölgesinde ekonomik çıkarlarının korunması
- 5- Ortadoğu'da silah ve nükleer enerjinin kendi kontrolüne alınması
- 6- Ortadoğu'daki petrol rezervlerinin kendi hakimiyetine alarak ,petrol tüketicilerini kendilerine mecbur bırakmak
- 7- ABD 'nin kendi etrafını çevrelemesini engellemek için için İran,Suriye ve Kafkasyadaki ülkelere silah ve diğer yardımların yapılması. (Nogayeva,2011:130)

Rusya, Avrupa doğalgaz arzındaki egemen konumunu azaltacak alternatif projeleri engellemeye yönelik politikalar geliştirmektedir.Nabucco projesi Rusya'nın Avrupa doğalgaz arzındaki egemen konumunu azaltmaya yönelik bir projedir. Proje ile Hazar bölgesindeki doğalgazın Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarını açılmasını planlanmaktadır. Bu projeye karşı hamle olarak Rusya, Güney Akım projesini geliştirmiştir. Güney Akımla, Beregovaya doğalgaz istasyonundan verilecek Rus ve Orta Asya doğalgazının Karadeniz'in altından dönecek boru hatlarıyla Bulgaristan üzerinden Avrupa pazarlarına satılmasını amaçlamaktadır. Bu projeye Rusya, Nabucco'ya alternatif üretmiş olmanın yanı sıra; sık sık sorun yaşadığı, Avrupa'ya doğalgaz satışında transit ülke konumundaki Ukrayna'yı da bypass etmeyi planlamaktadır. Güney Akım'ın hayata geçmesi için Türkiye'nin kendi karasularından geçecek projeye izin vermesi hayati önem taşıyordu. Türkiye söz konusu izni Rusya Başbakanı Vlademir Putin, İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi ve Türkiye Başkanı Tayyip Erdoğan'ın 6 Ağustos 2009 yılında katıldığı zirvede imzalanan protokolle vermiştir. (Nogayeva,2011:130)

Rusya'nın transit ülkelere ihtiyaç duymadan Avrupalı alıcılara direk olarak doğalgaz satmak için üzerinde çalıştığı bir başka proje Kuzey Akım projesidir. Kuzey Akım projesiyle, Baltık Denizi'nin altından inşa edilecek boru hattıyla Rusya'dan Almanya'ya doğalgaz sevkiyatı yapılacaktır.Böylelikle transit ülkeye ihtiyaç olmaksızın, Rusya Kıta Avrupa'sının en büyük ikinci doğalgaz tüketicisine satmayı amaçlamaktadır. Rusya'nın Ukrayna üzerinden doğalgaz sevkiyatını azaltmak için geliştirdiği bir diğer proje Yamal-Avrupa boru hattı projesidir. 2007 yılından beri faaliyette olan projeye, Rusya'dan gelen doğalgaz Belarus ve Polonya'yı geçerek Almanya'ya ulaşmaktadır.

Rusya, boru hatlarının geçtiği ülkelerdeki enerji dağıtım şirketlerinin satın alarak, hattın geçtiği ülkelerdeki etkinliğini arttırmayı planlamaktadır. Bu sebeple; Bulgaristan, Macaristan, Belarus ve Avusturya'daki enerji dağıtım şirketlerinin hisselerini satın almıştır. Avusturya'nın enerji dağıtım şirketinin hisselerinin yarısını satın alarak, Orta Avrupa doğalgaz dağıtım merkezine gelen gaz sevkiyatında önemli bir güce kavuşmuştur. Böylelikle Rusya, Avrupa'ya enerji transferinde transit bölge konumunda olan Balkan coğrafyasındaki enerji dağıtım şebekelerini kontrolü altına alarak, böylelikle alternatif boru hattı projeleri yerine kendi projelerinin hayata geçirilmesi kolaylaştırmaktadır.

Balkan ülkeleriyle Rusya arasındaki enerji ilişkilerinde üzerinde durulması gereken bir diğer önemli konu, Balkan ülkelerinin Rusya'ya olan bağımlılığının Batı Avrupa ülkelerine kıyasla son derece yüksek olmasıdır. Rusya'dan gelen doğalgazın toplam gaz tüketimindeki oranı Çek Cumhuriyeti'nde %79, Bulgaristan'da %96, Ukrayna'da %66, Slovakya'da %100, Macaristan'da %64 oranındadır. Rusya'ya doğalgazda olan bu büyük bağımlılık, ikili ilişkilerde Rusya'ya önemli avantajlar sağlamaktadır. Rusya, enerjideki bu avantajını kendi politik çıkarları doğrultusunda kullanmaktan çekinmemektedir. Ukrayna'da yaşanan Turuncu Devrim'in ardından Rusya yanlısı hükümet yerini Amerika yanlısı hükümete bırakmış, devrimin ardından Kiev ile Moskova arasındaki ilişkiler gerilmiştir. Bu durum her ülke arasındaki enerji ilişkilerine de yansımış; Rusya 2006 ve 2009 yılında Ukrayna'ya doğalgaz sevkiyatını durdurmuş ve Ukrayna ekonomisini zor durumda bırakmıştır. Ukrayna'da son yapılan seçimlerde Turuncu Devrimin önderlerinden Timoşenko yerini Rusya yanlısı Yanukoviç almıştır.

Genel olarak baktığımızda, Rusya ekonomisi petrol ve doğalgaz ihracatına büyük oranda bağımlıdır. Dolayısıyla özellikle Avrupa enerji piyasasındaki etkin rolünü korumak Rusya için hayati önem arz etmektedir. Rusya enerji stratejisini, kendisine alternatif olabilecek enerji projelerini engelleme ve yeni projeler oluşturarak Avrupa enerji piyasasındaki konumunu güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca enerji kartını kullanarak kendi politik hedeflerine ulaşmaya çalışmakta özellikle eski Sovyet Cumhuriyetlerini kendi nüfuzu altında tutmaya çalışmaktadır.

Rusya'nın Yakındoğu'ya, bugün tartışılan anlamı ile Irak'a olan ilgisini Stalin döneminden başlatabiliriz. Nitekim Ortadoğu tarihinin son elli yılı içerisinde özellikle Soğuk savaş bitene kadar bölgeye ilişkin etkinlik mücadelesinin temel aktörleri ABD ve SSCB olmuştur. Sovyetlerin 1919-1945 döneminde bu bölgeye ilişkin politikasını Türkiye, İran ve Afganistan'la geliştirilen ilişkilerin muhafazası biçiminde özetleyebiliriz. Sovyetlerin Ortadoğu bölgesine ilişkin etkin olma girişimleri Stalin yönetimin İkinci dünya savaşının ardından güçlenen emperyal istekleri çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Sovyet yönetimi 1945-1953 döneminde bölgedeki etkinliğini Türkiye ve İran'dan toprak almak, Libya'yı BM aracılığı ile kendi mandası altına alma çabalarını sağlamaya çalışmıştır. Stalin yönetimi İsrail'in ilanını destekleyerek İngiltere'nin bölgedeki etkinliğini zayıflatmak ve İsrail'i kendisinin bölgeye atlama tahtası olarak kullanmayı amaçlamıştır. Fakat Sovyetlerin bu unsurlara dayanan Ortadoğu politikası, bölgenin Sovyet stratejik algılaması içinde halen ikincil bir yer edinmesi ve ABD'nin Sovyet etkinlik çabalarına karşı çıkışı ile başarısızlığa uğramıştır. (Cafersoy,2012, dishaberyazarlari.wordpress.com, Et:12.12.2013,23:00)

2.8.RUSYA'NIN IRAK POLİTİKASI

SSCB Irakla olan ilişkilerine çok önem veriyordu.Yaptığı ticari ve silah anlaşmaları bunların göstergeleriydi.Ancak SSCB'nin yıkılmasıyla ilişkiler sekteye uğramamıştır.

Yeltsin döneminin başlarındaki ABD politikalarına destek şeklinde gelişen dış politika Irak ile ilişkilerde öne çıkmıştır. Henüz Sovyetler Birliği dağılmadan önce 1990'da Kuveyt'in işgali ile başlayan süreçte Sovyetler Birliği, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde ABD'ye destek vermiş ve ekonomik yaptırımlara da katılmıştır. Bu süreçte Irak'a karşı yürütülen askeri operasyonlar için de Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlara destek vermiştir. Ayrıca Yeltsin, Basra Körfezine Irak'a uygulanan ambargoyu güçlendirmek için iki savaş gemisi de göndermiştir. 1993 yılında Kuveyt'e davet edilen ABD eski başkanı George Bush'un ziyareti sırasında suikast girişimine maruz kalması üzerine Haziran ayında başlatılan bombardımana Rusya Dışişleri bakanı Kozirev de destek vermiştir. Kozirev yaptığı açıklamada bu tür bir saldırıyı tolere etmenin devlet terörünü bir politika olarak onaylamak olacağını söylemiştir. (Kayrak,2012,www.bilgesam.org,Et:03.12.2013,22:00)

1995 yılında seçimlerin ardından Duma'da çoğunluğu ele geçiren sağ kanat Irak'a uygulanan yaptırımların kaldırılması yönünde bir karar almıştır. Gerekçe olarak üç şey öne sürülmüştür: BM Güvenlik Konseyi'ne ambargoyu kaldırmaları için baskı yapmak; ambargo kısmen kaldırılrsa bile Irak'ın Rusya'ya olan borçlarını tahsil edebilmek ve bu ülkedeki Rus yatırımlarını destekleyerek Irak ile geniş yelpazede işbirliği yapmak. Bu politika meyvesini vermiş ve Irak ile 1996 yılı Şubat ayının ortalarında milyarlarca dolar tutarında petrol işleme ve Iraklı petrol uzmanlarının eğitilmesi alanlarında anlaşmalar yapılmıştır.1997 yılına doğru Rus firmaları Irak petrol sahalarını geliştirme alanında 3,5 milyar dolara varan anlaşmalar imzalamışlardır.Rusya 1999 yılının ortalarından itibaren artan bir biçimde Irak'a uygulanan yaptırımların sona ermesi gerektiğini, bunun Irak'ın içinde bulunduğu sosyo-ekonomik krizden çıkmasının tek yolu olduğunu vurgulamıştır. (Kayrak,2012,www.bilgesam.org, Et:03.12.2013,22:00)

Yeltsin'in iktidarının ikinci döneminde Irak'la ilişkileri geliştirmesinin üç nedeninden söz edilebilir.Birincisi, uluslararası diplomatik etkinlik ile hem dünyaya hem de Duma'ya karşı Rusya'nın hala önemli bir aktör olarak ABD'ye tek başına karşı koyan bir ülke olarak göstermek.İkincisi, Irak'a yaptırım uygulanmadan kalan borçlarını tahsil etmek.Üçüncüsü, petrol ve doğalgaz gibi enerji başta olmak üzere yeni pazarlar açmak ve anlaşmalar imzalatmaktır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya'nın Ortadoğu coğrafyasında siyasi etkisi önemli ölçüde azalırken ekonomik ilişkiler öne çıktı. Moskova-Bağdat hattında da ticari ilişkilerin başat rol oynadığı bir döneme girildi. Özellikle 1990'larda Saddam Hüseyin'e uygulanan yaptırımlar sonucunda Rusya, Irak'ın en önemli ticaret ortaklarından biri haline geldi. Bu bağlamda artan ekonomik ve ticari ilişkiler Moskova'nın Irak'ta ayağını bastığı temel zemini oluşturdu. ABD'nin Irak müdahalesi öncesinde Rusya, Arap dünyasıyla gerçekleştirdiği ticaretin yüzde 60'ını Irak ile yapmaktaydı. 1997-2003 döneminde iki ülke arasındaki toplam ticaret 7,7 milyar dolar iken, 2002 Ağustosunda yaklaşık 40 milyar dolarlık ekonomik iş birliği ve ticaret anlaşması imzalanmıştı. Rus analistlere göre Saddam Hüseyin döneminde

imzalanan sözleşmelerin feshedilmesi durumunda Rus ekonomisinin kaybı 2,5 milyar dolardı. Ayrıca Lukoil, Tatneft, Slavneft gibi Rus enerji şirketleri multimilyar dolarlık Irak petrol ihracat pazarının da 1/3'ünü kontrol ediyordu. (Özdal,2012,www.usakanalist.com, Et:10.11.2013)

ABD'nin Irak işgaline Rusya'nın muhalefeti, ekonomik çıkarlarını koruma refleksiyle oldu. Saddam Hüseyin'in izole edilmesi ve devrilmesi durumunda da Rusya'nın kârlı enerji projeleri yarım kalabilirdi.

ABD'nin Irak işgali Rusya için Ortadoğu'da yeni bir açılım yapmak için bir fırsat olmuştur. Savaşın çıkacağı beklenirken Rusya'nın Irak'ta iki ana amacı olduğu söylenebilir: İlki, Irak'ın Rusya'ya olan borçlarını tahsil edebilmek; ikincisi, özellikle Rus petrol şirketleri için iş bağlantıları elde etmektir ki bunları yapabilmek ancak BM yaptırımları kalktığında mümkün olabilmektedir. Bu sebeple Rusya yaptırımların kaldırılması doğrultusunda çaba harcamıştır. 2000 yılının sonlarına doğru yaptırımlar ortadan kalkınca Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin, Rusya ile bağlantıların genişletilmesi yönünde adımlar atmıştır. Ancak Rusya denge siyasetine Irak konusunda da devam etmiş ve Irak'taki muhalefet ve ABD ile de bağlarını koparmamıştır. Rusya'nın bu tutumundan tatmin olmayan Saddam, Rus petrol şirketi "Lukoil"'in kârlı petrol anlaşmasını Aralık 2002'de iptal etmiş ve Putin'i daha büyük destek vermeye ikna etmeye çalışmıştır. (Freedman,2003:c,s:2)

Putin'in Irak konusunda denge siyasetinden bu tonda bir sert söyleme geçişinin sebeplerinden biri 2003 yılında yapılacak olan Duma seçimlerinin yaklaşması ve Rus kamuoyunun da savaş karşıtı olmasıdır. İkinci neden ise savaş karşıtı Müslüman dünya ve Rusya'nın Müslüman nüfusunun tepkilerini dikkate almasıdır. Ayrıca Putin savaş karşıtı blok olarak Almanya ve Fransa ile birlikte ABD'nin tek kutupluluğuna alternatif politika üretebileceğini düşünmüştür. Sonuç olarak, ABD'nin Irak işgali sürecinde Rusya'nın, dengeli bir siyaset izleyerek taraflarla bağlantı halinde olması seçeneklerini açık tutmasını sağlamıştır. Bu tutum hem işgalin ardından BM'de alınan karardan ekonomik çıkarlar elde etmesini sağlamış hem de Putin'in gerek Rus kamuoyunda gerekse Müslüman dünyada prestij konusunda sıkıntı yaşamamasını sağlamıştır. (Kayrak,2012,www.bilgesam.org, Et:03.12.2013,22:00)

2.9.RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKASI

1956 yılı ortalarında, İngiltere ile ABD, Irak'ın da katılımıyla, Suriye'de bir rejim değişikliği için düğmeye bastılar ve İngilizlerin "Operation Straggle" diye adlandırdıkları darbe planı başlatıldı.

O sıralarda, 26 Temmuz'da, Nasır'ın Süveyş Kanalının millileştirildiğini açıklaması, Suriye içindeki işbirlikçileri zor durumda bıraktı. Nasır'ı bütün Arap dünyasında bir kahramana dönüştüren ve büyük destekle beraber ulusal duyarlılıkta olağanüstü yükselişe neden olan böyle bir olayın ardından Batı yanlısı bir darbeyi gerçekleştirmenin imkânı kalmamıştı. (Gerger,2012:163)

Bu zorunlu erteleme ardından, Washington'da, ABD Dışışleri yetkilileriyle CIA temsilcileri, İngiliz istihbarat servisi M16 ve İngiliz Dışışleri mensuplarıyla bir araya geldiler ve darbenin 25 Ekim'de yapılması kararlaştırıldı.

Bu arada, İngiltere'nin, Fransa ve İsrail'le birlikte Süveyş sorunu yüzünden Mısır'a saldıracağını Amerikalılar bilmiyorlardı. CIA'ya göre, doğrudan Mısır'a yöneltilen bir eylem, Arap dünyasında büyük tepki doğuracak, bu da Suriye'de Batı yanlısı bir hükümet kurmayı zorlaştıracaktı. (Gerger,2012:163)

Darbecileri başından beri izlemekte olan Suriye hükümeti de 24 Kasım'da gizli planın varlığını açıkladı ve 2 Aralık'ta hâlâ ülkede bulunan kimi işbirlikçiler tevkif edildi. 11 Aralık'ta da Suriye Parlamentosunda, büyük çoğunluğun desteklediği, ulusalcı sol (BAAS) ile komünistlerin "Ulusal Cephe'sinin kurulduğu açıklandı. Tarafsızlık politikasını ve Arapların birliğini savunacağını ilan eden Cephe, "emperyalizme ve Bağdat Paktına karşı" mücadeleye edeceğini de duyurdu

Bu arada, Suriye'de "sol güçlerin etkinliği de artmaktaydı. 1957 başından itibaren CIA, Suriye silahlı kuvvetleri içinde çeşitli gruplarla ilişkiler kurdu ve yeni bir darbenin koşullarını hazırlamaya girişti. İlk hedef, Suriye istihbaratının başında bulunan Albay Saraç idi. Ne var ki, bir darbe için, CIA Başkanı Ailen Dulles'in deyişleriyle, "yeterli provokasyon" bir türlü oluşturulamadı ve sonunda Saraç'ı görevden almak mümkün olmadı. (Gerger,2012:164)

Mayıs ayında Suriye'de, önceki darbe girişiminden sonra tutuklanan parlamenterlerden boşalan yerler için ara seçimler yapıldı. Seçimlerde iki cephe yarıştı. Sağda Halkçılar, Müslüman Kardeşler, sağcı milliyetçiler, muhafazakârlar; solda da BAAS, Komünist Parti, solcu bağımsızlar yer alıyordu. Türk ordusunun "Amerika adına" sınırda kışkırtıcı manevralarının gölgesinde yapılan seçimleri, dört bölgenin üçünde "Ulusal Cephe" adayları kazandı.

ABD'den, Türkiye gibi şartlara bağlı, askeri misyon denetimine açık, özel sektör geliştirme ve ticareti liberalleştirme sözüne bağlı, ülkede liberal kapitalizmi korumaya yönelik ve Soğuk Savaş'ta tetikçilik üstlenmeye dayalı Amerikan askeri yardımlarını reddeden Suriye cezalandırılmak isteniyordu. Türkiye'de Amerikan üsleri kurulur, Amerikan askerleri, uçakları, hatta nükleer silahları yerleştirilirken; Amerikalı teknisyenler, danışmanlar, ajanlar cirit atarken; zorla Sovyetlere itilen Suriye'de 1957 Eylül'ünde bile Sovyet teknisyenlerinin sayısı 18'i geçmiyordu. İşin ilginç yanı, bu konularda en fazla gürültü çıkaran da Türkiye idi.

Mayıs seçiminden sonra, Amerikan yönetimi şansını bir kez daha denemeye karar verdi ve baskı için Suriye'ye ağır bir ambargo uygulanmasına karar verildi. Amerikalılar o kadar acımasızdılar ki, ülkeye çocuk felci aşısının satışı bile yasaklandı. (Gerger,2012:164)

Türkiye, Suudi Arabistan, Ürdün, Lübnan gibi işbirlikçi ülke hükümetleri sıraya girmiş, abartılı bir panik içinde, Amerika'yı "Suriye tehlikesine karşı uyarıyor, önlem almaya, müdahale etmeye çağırıyordu. Kışkırtıcıların başını Menderes çekiyordu. Türkiye Başbakanı o denli ileri gidiyordu ki, Amerikan Büyükelçisine, Suriye'yi "artık Sovyetler Birliğinin bir parçası" olarak görmek gerekir diyebiliyor, bu arada, ABD arkasında durursa

(ve tabii masrafları karşılar), Türkiye'nin gerekeni yapacağını, "uygun önlemleri alacağını" bildiriyordu. Amerikan Büyükelçisine söyledikleri akıldışı ve kışkırtıcıydı. Büyük maddi sıkıntılar içinde olan ve ABD'den sürekli yardım talep eden Türk hükümeti, krizden para kokusu almaya başlamıştı. (Gerger,2012:165)

ABD, artık kararını vermişti. Bir nükleer savaş korkusuyla kendisi perde arkasında kalacak, işi jandarmalarına bırakacaktı. Bunlar; Türkiye, Irak ve Ürdün ise göreve çoktan hazır dılar. Şimdi bütün mesele, Suriye'ye bu ülkelerce gerçekleştirilecek saldırıya bahane oluşturabilecek bir gerekçe bulmaktaydı. Suriye'nin böyle bir bahaneyi oluşturacak küçük bir yanlışı yaratılmalıydı ve bunun için de çeşitli provokasyonlar devreye sokulmalıydı. Şayet Suriye kışkırtılıp da yanlış bir şey yaparsa, artık onu komşularına karşı saldırıda bulunmakla suçlamak ve ardından "gereğini yapmak" kolaylaşacaktı.

Ancak savaş çıkırtkanları için Suriye'de rüzgar ters esmişti. Baas rejimi çok sayıda oy alarak seçimleri kazanmış, seçimden hemen sonra Hafız Esad, ilk dış ziyaretini 1-3 Şubat 1971'de Moskova'ya gerçekleştirmişti. Sovyetler Birliği'nden başta ekonomik ve askeri yardımlar olmak üzere çeşitli taleplerde bulunan Esad, SSCB'nin Ortadoğu'dan ne istediğini çok iyi biliyordu. SSCB'ye Limanlar, hava üsleri, deniz üsleri gibi kolaylıklar sağlayarak Moskova'nın desteğini alan Hafız Esad 16 Şubat 1971'de Tunus'la, 2 Mart 1971'de ise Fas Krallığı'yla diplomatik ilişkileri yeniden başlattı. Mısır, Libya ve Sudan kendi aralarında bir birlik kurmak için çeşitli görüşmelerde bulunuyorlardı. Çünkü bu ülkelerde yeni bir iktidar değişikliği olmuştu. Sudan'da Cafer Numeyri, 25 Mayıs 1969'da yapılan bir askeri darbeye iktidara gelmiş, Libya'da Muammer Kaddafi de, 1 Eylül 1969'da yaptığı askeri darbe sonucu iktidara gelmişti. Mısır'da ise Nasır'ın 28 Eylül 1970'te kalp krizi sonucu ölmesi üzerine Enver Sedat iktidara getirilmişti. Bu birlik görüşmelerine Suriye de katıldı. Daha sonra Sudan'ın iç sorunları nedeniyle görüşmelerden çekilmesi üzerine, üç ülke (Mısır, Libya ve Suriye) arasında Arap Cumhuriyetleri Federasyonu'nun kurulmasını hedefleyen anlaşma 17 Nisan 1971'de imzalandı.

Enver Sedat 18 Temmuz 1972'de, Sovyet askeri personelinin garip bir şekilde Mısır'ı terk etmelerini istedi. Enver Sedat'ın bu kararı almasındaki etken ise herkesin gücünü kabullendiği ABD' nin desteğini almak. Ancak bu durum Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye daha fazla destek vermesi sonucunu doğurmuş ve sonrasında Hafız Esad Temmuz 1972'de Moskova'ya giderek, 700 milyon dolarlık ekonomik ve askeri yardım temin etti.

1980'li yıllara gelindiğinde Sovyetler Birliği Suriye'nin neredeyse tüm askeri ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak duruma gelmişti. Suriye'nin İsrail karşısındaki ve Lübnan'daki pozisyonunu muhafaza etmesinde Moskova her zaman kilit rol oynadı. Suriye de SSCB'nin kendisine olan desteğine her zaman ciddi karşılıklar verdi. Askeri alanda, Suriye ordusunu Sovyet silahlarıyla donatmaktan binlerce Sovyet askeri uzmanının Suriye ordusunda görev almasına kadar çok geniş bir yelpazede ilişkiler ağı kuruldu. 1980'li yıllarda politik ve ekonomik alanda yaşanan gelişmelerden dolayı SSCB'nin kendi sorunlarına eğilmesi diğer ilişkide olduğu ülkelerle birlikte Suriye ile olan ilişkilerini de olumsuz etkiledi. (Özbay,2012,www.bilgesam.org,Et:02.11:2013)

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni uluslararası düzen iki ülke ilişkilerini oldukça etkiledi. Soğuk Savaş döneminin bitmesinin hemen arkasından SSCB'nin varisi Rusya Federasyonu 1990'lı yıllardaki sert geçiş döneminin ortaya çıkardığı bir takım siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarla mücadele içerisine girmiş ve eskiden aktif olarak bulunduğu bölgelerden hızlı bir şekilde çekilmişti. Ortadoğu da bunlardan birisiydi. Suriye bir taraftan Soğuk Savaş sonrası döneme intibak sağlamaya çalışırken diğer taraftan en yakın müttefikini kaybetmemek için çaba harcıyordu. Rusya-Suriye ilişkilerinde esas canlanma dönemi V. Putin'in Rusya'da iktidara gelmesiyle oldu. Putin ile birlikte toparlanma dönemine giren Rus dış politikası Sovyet döneminde ilgi alanına giren ama 1990'larda terk etmek zorunda kaldığı bölgelerle yeniden yakından ilgilenmeye başladı. Rusya'nın geri dönüşleri diye adlandırabileceğimiz bu süreçte Ortadoğu'ya yeniden dönüş için geleneksel olarak iyi ilişkilerin olduğu Suriye'den daha uygun bir yer olamazdı. (Özbay,2012, www.bilgesam.org,Et:02.11:2013)

Rusya'nın Suriye konusunda izlediği politikanın arkasındaki sebeplerden bir diğeri de Suriye'nin Rus silah sanayi için önemli bir pazar olmasından kaynaklanmaktadır. Suriye ile Rusya arasındaki silah ticareti 1956 yılında başlamıştır. 2000 yılına kadar Rusya Suriye'ye yaklaşık 26 milyar dolarlık silah satışı yapmış ve Suriye ordusunun silahlarının %90'ını Sovyet ve Rusya ürünleri oluşturmuştur. (Siriya,200:5)

Rusya-Suriye konusunda gerileyen askeri-teknik ilişkiler 1994 ve 1996 yıllarında imzalanan anlaşmalarla yeniden canlandırılmaya başlanmıştır. 1991-2002 yılları arasında Rusya Ortadoğu ülkelerine 9,1 milyar dolarlık silah satmıştır. Bunun 1,2 milyar dolarını (%13) Suriye almıştır ki bu Suriye'nin anılan dönemde aldığı tutarın %55'idir. 2005 yılında yapılan borç silinmesinin arkasında Rusya'nın Suriye'ye gerçekleştirmeyi düşündüğü yeni silah satım anlaşmaları vardı. Nitekim Rusya 2007-2010 yılları arasında Suriye ile 4,7 milyar dolarlık silah satış anlaşması imzalamıştır. (Vesna,2012: 19)

Suriye açısından değerlendirildiğinde, subaylarına hala Rus uzmanlar tarafından eğitim verilen ordusunun büyük bir kısmı Sovyet ve Rusya yapımı silahlardan oluştuğundan, Rusya en büyük silah temin kaynağı olmaya devam etmektedir. Rusya açısından bakıldığında, Suriye silah sanayisi için oldukça önemli bir pazardır. Rusya aynı zamanda, Suriye ordusuna verilen askeri eğitim yoluyla rejimin en önemli dayanağı olan orduyu yakından izleyebilme imkânına sahiptir. Suriye'nin muhtemel bir askeri operasyon sonrasında, aynen Libya gibi, silah alımı konusunda yönünü Rusya'dan Batı ülkelerine çevirmesi Rusya açısından hem büyük bir pazar kaybı hem de prestij kaybı anlamına gelecektir. (Özbay,2012, www.bilgesam.org,Et:02.11:2013)

2008 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 1,5 milyar dolara kadar çıkmıştı. Rus şirketleri Suriye pazarında enerji sektöründe faaliyet göstermekte. Silah ticareti de içinde olmakla birlikte, genel anlamda Rusya-Suriye ticari/ekonomik ilişkilerinin muhtemel bir uluslararası operasyon veya gelişen olayların sonrasında zarar göreceği ve pazardan uzaklaştırılacağı endişesi Moskova'yı Suriye yönetimi yanlısı politika izlemeye zorlayan sebeplerden birisidir. Bir zamanlar çok yakın ilişkilere sahip olduğu bir başka Orta Doğu ülkesi Irak'tan 2. Körfez Savaşı sonrası Rus şirketlerinin pazar payı alamaması hala

Rusya'nın hafızasından silinmiş değildir. Mısır'daki olaylar sırasında tarafsız bir politika izleyen, Libya konusunda BM'de yapılan oylamada veto yerine çekimser kalmayı tercih eden Rusya bundan oldukça zararlı çıkmıştır. Libya ile ulaşım, silah ticareti ve enerji yatırımları gibi birçok alanda yürütülen projeleri kaybetmiştir. Aynen Irak pazarında olduğu gibi Libya pazarından da dışlanmış olan Rusya aynı şeyi Suriye'de yaşamaya kesinlikle razı değildir.

Rusya açısından Suriye'yi önemli kılan sebeplerden birisi de Tartus limanıdır. Suriye'deki karışıklıkların artması ve olası bir rejim değişikliği sonrasında Tartus'un statüsünün ne olacağı belirsizdir. Tartus, Rusya açısından birçok bakımdan önemlidir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin Vietnam, Küba, Mısır ve Suriye gibi dünyanın çeşitli yerlerinde deniz üsleri bulunmaktaydı. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra çeşitli ekonomik ve politik sorunlar yaşayan Rusya Federasyonu bu üsleri finansman yetersizliği ve ihtiyacının kalmaması gibi bazı sebeplerle kapatmak zorunda kaldı. Günümüzde Rusya'nın kontrolünde iki uzak deniz üssü bulunuyor. Bunlardan ilki Rusya'nın Ukrayna'dan 2042 yılına kadar kiralandığı tam donanımlı Sivastopol üssüdür. Bu üssü hâlihazırda Rusya'nın Karadeniz Donanması kullanıyor. İkincisi ise 1971 yılında SSCB ile Suriye arasında imzalanan anlaşma ile Rusya'nın kullanımına verilen Suriye'nin Tartus Limanı'ndaki lojistik ve bakım üssüdür. Tartus Suriye'nin Lazkiye'den sonra ikinci büyük ve önemli limanıdır. Rusya bu limanın kullanımını konusunda Suriye hükümeti ile 2005 yılında yeni bir anlaşma imzalamış ve uzunca bir süre daha burayı kullanmayı garanti altına almıştır. Suriye'nin burayı tekrar Rusya'nın kullanımına açmasında Rusya'nın Suriye'den alacaklarının %70'inden vazgeçmesi büyük rol oynamıştır. (Özbay,2012,www.bilgesam.org,Et:02.11:2013)

Tartus üssü gerçek anlamda Rusya'nın Karadeniz Donanmasına bağlı bir üstür. Akdeniz, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu'nda görev yapan Rus savaş gemilerine tamir bakım, depolama, ikmal gibi lojistik hizmetler vermektedir. Aslında tam anlamıyla askeri bir deniz üssü sayılmaz. Ancak, limanın önemli bir özelliği Suriye'nin diğer bölgeleri ile demiryolu ve karayolu bağlantılarına sahip olmasıdır. Bu açıdan Rusya için oldukça önemlidir. Rusya 2009 yılından beri burayı yenileme ve liman derinliğini artırma faaliyetleri yürütüyor. Akdeniz'de gövde gösterisi yapmak isteyen Rusya zaman zaman buraya savaş gemilerini de göndermektedir.

2006 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi yarım milyar doları geçmiştir. Yine Rusya, Suriye'den ithal edilen tekstil ürünlerinin gümrük vergisini yüzde 25 oranında indirmiştir.

Rusya ve Suriye askeri teknolojinin yanında enerji alanında da işbirliği için girişimlerde bulunmaktadırlar. 2005 yılında Rusya ile Suriye; Ürdün, Mısır ve Suriye'yi enerji alanında birbirine bağlayacak doğalgaz boru hattının Suriye'deki uzantısının Ruslar tarafından yapılması konusunda anlaşmaya varmışlardır.

2.10.RUSYA'NIN İRAN POLİTİKASI

Tarih boyunca bu iki ülke sürekli olarak çıkar çatışması yaşamıştır. Geçmişte Rus İmparatorluğunun güneye doğru yayılmacı emelleri ile İngilizlerin Hindistan ve Uzak Asya geçişleri ile ekonomi ve petrol konusundaki imtiyazlarının korunması arasında sıkışıp kalan

kaçak dönemi İran'ı sayısız açmazla karşı karşıya kalmıştır. Birinci Dünya Savaşında yabancı devletlerin İran üzerindeki müdahaleleri sona ermemiş, sadece oyunculardan birisi (İngiltere) ikinci Dünya Savaşından sonra yerini ABD'ye bırakmıştır. Bu süreçte itibar ve toprak kaybında bulunan ülke sürekli olarak İran olmuştur. 20. yy'da toprak kaybı sona ermiştir ancak bu defa Pehlevi Hanedanının iktidarını sürdürürebilmek amacıyla sürekli olarak dış devletlere bağımlılığı (İngiltere, ABD) İran devletinin itibar kaybının devam etmesini, sonunda da tahtın düşmesine neden olmuştur. (Keneş,2012,150)

Tarihsel olarak bakıldığında, İran ile yüzyıllar boyunca düşmanca ilişkilere giren, çoğu zaman topraklarını işgal ve daha sonra ilhak eden, hatta o sıralarda bir bölümü geleneksel Fars topraklarından olan Afganistan'da işgalci durumunda bulunan Sovyetler Birliği ile ilişkilerin daha kötü olması beklenebilirdi. ABD sadece İkinci Dünya Savaşı sonrasında İran siyasetine katılmış, İran'ı işgal etmemiş, hatta 1946 yılında Sovyetlerin İran'ı terk etmesinde önemli katkıları olmuştur. Burada pragmatist bir yaklaşım söz konusudur. Basitçe söylersek, devrim Şah'a karşı yapılmıştır, Şah'ın ABD ile (ve İsrail) yakın stratejik ilişkileri mevcuttur. ABD'nin uluslararası alanda imajı iyi değildir. Normal olarak, devrim sonrasında düşman güç ABD, bunu dengeleyecek güç ise Sovyetler Birliği olacaktı. Her iki tarafın düşman ilan edilmesi mollalar için tutarlıdır. Ancak, Sovyetler Birliğinin ABD'yi dengeleyici güç olarak tercih edilmesi İran tarihi açısından bir sapmadır. İran için bu durum reel politiğin ve uluslararası sistemin bir dayatmasıdır. Yoksa bu tercihin gerisinde ne devrimcilerin sosyalist düşüncelere yakınlığı, ne de Rusya sevgisi bulunmaktadır. Moskova ile ilişkilerin yoğunluğunun gerisinde bizzat ABD karşıtlığı yatmaktadır. (Keneş,2012,150)

1984-1986 yılında iki ülke arasında geniş ekonomik işbirliği öngören bir protokol imzalandı. İranlılar bu şekilde süregelen İran-İrak Savaşında Sovyetlerin desteğini kendi arkalarına almayı umuyorlardı. Sovyetler Birliği için ise bu dönemin koşulları birbirleri ile zıt süreçleri içermektedir. Sovyetler bir taraftan, başta ABD olmak üzere batı ülkeleri ile iyi ilişkiler tesis etmeyi amaçlıyor, diğer taraftan 1979 yılında işgal ettiği Afganistan'dan çıkışın yollarını arıyor ve İslam dünyasında bozulan imajının düzelmesi için fırsatlar kolluyordu. Başka bir ifadeyle, Sovyetler bir taraftan sosyalist iddialarından vazgeçip Soğuk Savaş'ı sonlandırmaya çalışırken, diğer taraftan batı karşısında bu defa değişik araçlarla dünya sahnesine çıkışın yollarını aramaktaydı. Bu Çıkışın yollarından birisi İran'dı. (Keneş,2012,157)

1985 yılında yapılan bir protokol ile ekonomik işbirliği olarak gözüksede silah alımının gerçekleşmesini sağlıyordu.Yapılan bu antlaşmalar ileride iki ülkenin ticari ve ekonomik işbirliği içerisine girmesini sağlayacaktı.Rusya İran'ın silah sanayisinde gelişmesini sağlamıştır.Rusya'dan aldığı s 300 füzeler ile hava savunma kuvvetini arttırmıştır.Bunun yanında Uçak, Helikopter, Savaş gemileri, Denizaltılar alarak savunma sistemlerini güçlendirmişlerdir.

50 yıl boyunca Batı ve Doğu blokları arasında bir jeopolitik tampon bölge rolü oynayan İran, komşuluk ilişkileri geliştirme konusunda SSCB ile Batı arasında hep bir denge arayışı içinde olmuştur. Komünizmin çöküşünden sonra ise, İran artık bir tampon bölge olmaktan çıkmış ve bir aracı devlet rolüne bürünmüştür. Dönemin İran Savunma Bakanı

Şamkani'ye göre de, Sovyetler'in dağılması İran'ı bir "tampon bölge" olmaktan çıkarıp "bağımsız bir oyuncu" haline getirmiştir

SSCB'nin dağılmasının üzerinden fazla zaman geçmeden, üzerinde büyük bölgesel güçler ile bölge dışı güçlerin hakimiyet mücadelelerinin tekrar başladığı bölgede ortaya çıkan Orta Asya ve Kafkas cumhuriyetleri, bölgenin jeopolitiğinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu da "Büyük Satranç Tahtası" niteliğindeki bölgeye büyük ilgi gösteren büyük güçler arasında "Büyük Oyun" adı verilen çetin bir rekabetin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu değişimler, sıcak sulara inme arzusuna ve yayılcı politikalara sahip olan bir 'süper gücün oluşturduğu tehdidin ortadan kalkması, kuzey sınırından Avrupa ve Uzakdoğu'ya yeni bağlantı yollarının açılması ve aynı şekilde bağımsızlığına yeni kavuşmuş ülkelerle ekonomik, ticari ve kültürel alanlarda işbirliği imkanlarının doğması, İran açısından kayda değer avantajlar sunmuştur. Gerçekten de İran'ın önünde hem Kafkas hem de Orta Asya cumhuriyetleri ile ilişkiler açısından, Türkiye'nin sahip olduklarına benzer bir imkan belirlemiştir. Nasıl ki Türkiye bu cumhuriyetleri Karadeniz ya da Anadolu üzerinden Balkanlar ve Akdeniz yoluyla Avrupa'ya taşıyabiliyorsa, İran da bu ülkeleri Hint Okyanusu'na, Afrika'nın doğu sahillerine, Pasifik'e taşıyacak doğal imkanlara sahipti. Yani SSCB'nin çökmesiyle birlikte İran birdenbire müthiş bir jeopolitik önem kazanmıştır. (Keneş,2012,160)

Sovyetlerin yıkılmasıyla İran'ın kuzeyinde sıcak denizlere inme imkanı olmayan ve bu açıdan İran'a ihtiyaç duyan 5 yeni komşusu vardı. Bu da bölgedeki tüm dengeleri değiştirmiştir. Bölgede kurulan yeni devletlerin arasındaki anlaşmazlıklar (Azeri,Ermeni çatışması gibi) ister istemez İran'ı da etkilemiştir. İran'da yerleşik 20 milyonu aşkın Azeri ve 2 milyon kadar Türkmen'in çoğunlukla kendi kurduğu yeni devletlerin sınırları boyunca yaşıyor olmalarının, zaman içerisinde bazı etnik sorunlara sebep olma potansiyeli İran'ı hep tedirgin etmiş ve edecektir.

İran'ın Kazakistan' a da Hazar Denizi üzerinden erişimi vardı. Basra Körfezi'ndeki Bender Abbas limanına kadar uzanan demiryolu üzerinden, bu ülkeler sıcak denizlere rahatlıkla ulaşabilirdi. Ayrıca, İran'ın inşa ettiği petrol ve doğalgaz boru hatları, demiryolları ve karayolları üzerinden kendi enerji kaynaklarını da ihraç edebilirlerdi.

İran'ın 25 Aralık 1991 tarihinde SSCB'nin yasal mirasçısı olarak Rusya Federasyonu'nu tanıdığını açıklamasınının23 ardından, İran-Rusya ilişkileri iyice iyileşmiş, derinleşmiş ve çok boyutluluk kazanarak devam etmiştir. İran ve Rusya'nın, ikili ilişkilerini güçlendirmede kullanabilecekleri güçlü bir zemin de bulunmaktaydı. (Keneş,2012,160)

Geçmişe nazaran daha demokratik yapısıyla ve Devlet Başkanı Putin'in etkili yönetimiyle bir parça siyasi istikrara kavuştu. Vazgeçemediği küresel iddialarını yeni bir Soğuk Savaş a yol açmadan, ancak daha belirgin bir şekilde dile getirmeye başladı: NATO'nun genişlemesini eleştirdi; ABD'nin eski doğu Avrupa ülkelerinde füze savunma sistemi kurması projesini açık biçimde reddetti ve ABD'yi yeni bir silahlanma yarışı başlatmakla tehdit etti; NATO'nun Bosna ve Kosova'ya müdahalelerine karşı tutum aldı, BM Güvenlik Konseyindeki veto yetkisi sebebiyle ABD operasyonlarına onay vermedi; Sırp saldırganlığına daha çok politik destek sağlamaktan geri durmadı; Orta Asya'nın eski Sovyet topraklarında ABD'nin nüfuz arayışını engellemeye çalıştı, ABD-Türkiye eksenine karşı

Rusya-İran etkinliğini kurmayı denedi; ABD ve AB karşısında yeni bir ekonomik güç oluşturmak amacıyla Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (1996-2001 yılları arasında) kuruluşunda aktif rol oynadı. Rusya, ABD'nin İran'a uygulanmasını istediği siyasi ve ekonomik yaptırımlara hiç katılmadı. İran'ın nükleer programına destek verdi. Bu programın barışçıl amaçlarla yürütüldüğü şeklindeki İran tezine katıldı. İran'ı teröre destek veren ülkeler listesinde gösteren ABD'nin bu tezine destek vermedi. Ancak, bu devrede ABD ile açık bir rekabet içerisine girmekten her zaman uzak durdu. (Gündoğan,2010:435)

İran her zaman büyük güçlerin dikkati üzerinde olan bir ülke olmuştur. Bu ülke, ABD, Türkiye, İsrail, Irak, Basra Körfezi ve Orta Asya Ülkeleri, Afganistan ve Pakistan ile ilişkilerinde çeşitli tehdit algılamalarına sahiptir. Ayrıca, ABD ve İsrail'in açık askeri saldırı ihtimali altında yaşamaktadır. Bu durumda İran'ın güvenlik ihtiyaçlarında tek başına hareket etmesi beklenmemelidir. Çünkü kendi ekonomik, teknolojik ve askeri gücü, başta ABD ve İsrail olmak üzere diğer ülkelerle yaşadığı sorunların üstesinden gelmeye yetmez. İran'ın Rusya Federasyonu ile ilişkilerinin reel politiği budur. ABD'nin kuşatma politikasının kırılması, İsrail tehditlerinin karşılanabilmesi, petrol ve doğalgazını güvenli bir şekilde uluslararası piyasalara ulaştırabilmesi ve satabilmesi, en az bunlar kadar önemli, BM Güvenlik Konseyi'nde ABD'nin İran aleyhine karar çıkartamaması, Orta Asya ve Körfez Bölgesinde ABD ile rekabet edebilmesi açısından Rusya gibi ülkelere muhtaçtır. (Gündoğan,2010:433)

İran, Rusya'nın bölgede ilişki geliştirebildiği tek ülke bugün. Geleneksel olarak İran, Kafkasya ve orta Asya gibi konularda, Rusya ile birlikte hareket etmiştir. Rusya-İran ilişkilerinin temelinde Rusya açısından iki önemli faktör vardır. Her şeyden önce, ABD ve Batı dünyasının silah ambargosuyla karşı karşıya olan İran, Rusya için önemli bir silah pazarıdır. İran'ın Rusya için ikinci önemi ise, stratejiktir. Bu, İran'ın bölgede ABD karşıtı duruşuna bir destek mahiyetinde ortaya çıkmaktadır. ABD karşıtı İran'ı desteklemek Rusya için stratejik bir gerekliliktir. İran, Rusya'nın Ortadoğu'da son tutunma noktasıdır. Sovyet döneminde Suriye'de etkili olan Rusya, bu ülkeyi 1991 sonrasında kaybetti. Saddam döneminde Irak'la iyi ilişkiler kurmaya, petrol imtiyazları almaya çalıştı. ABD'nin Irak'ı işgali ile bu ülke de Rusya'nın jeopolitik kayıpları arasında yerini aldı. (Çomak,2005,www.türksam.org,Et:04.12.2013,13:00)

İran Rusya'nın bu büyük stratejisinin üçüncü ayağında en önemli rollerden birini oynamaktadır. Mevcut koşullarda Rusya için İran'ın önemini artıran faktörler şunlardır. Öncelikle, İran ABD'yi "büyük şeytan" olarak görmekte, onun dünyada ve özellikle de Ortadoğu'da hegemonya kurma politikasına açıkça ve hem de radikal şekilde karşı çıkmaktadır. İkincisi, ABD'nin küresel hakimiyetinin önemli taktik hedefleri olan enerji unsuru ve İslam dünyası açısından da İran önemli role sahiptir. Rusya İran'ı uluslararası sistemde giderek güçlenen din faktörünün yanında ABD'ye karşı İslam dünyasındaki potansiyel stratejik müttefiklerden biri olarak görmektedir. Bu çerçevede özellikle de, Şii mezhebinin en önemli devleti ve Ortadoğu'daki bölgesel güçlerden biri olarak İran'ın rolü çok önemlidir. Ayrıca hem ispatlanmış gaz rezervlerine, hem de petrol rezervleri açısından ikinci sırada olması da İran'ın Rusya için önemini ortaya koymaktadır. İran'ın dünya enerji kaynaklarının yaklaşık % 70-75'nin yerleştiği Ortadoğu ve Hazar bölgesinin ikisine de ait

devlet olması onun stratejik önemini Rusya için daha da artırmaktadır. (Cafersoy,2011,www.1news.com.tr,Et:12.12.2013,23:30)

İran için Rusya'nın önemini ise resmi Tahran'ın mevcut uluslararası sistemdeki durumu ortaya koymaktadır. Öyle ki, İran şimdiki dünyada tek süper güç olan ABD'ye düşman konumundadır ve mevcut şartlar açısından da yakın gelecekte bu durumun değişmesi ihtimali zayıftır. Bu bakımdan mevcut uluslararası sistemde İran'ın güçlü stratejik ilişkiler kurabileceği ülkelere ihtiyacı var. Rusya ise bunun için en önemli ülkelerden biridir. Öncelikle, Rusya BM Güvenlik Konseyi'nin veto hakkına sahip ülkesi olarak İran için çok önemlidir. İkincisi, İran rejiminin kendi stratejik güvenliğinin temini için önemli saydığı nükleer programını sürdürme politikasında Rusya vazgeçilmez ve en önemli ortaktır. Üçüncüsü, İran'a karşı bir Hıristiyan ittifakının önlenmesi açısından Ortodoks Rusya ile işbirliği çok önemlidir. Dördüncüsü, İran için enerji unsuru bakımından da büyük enerji rezervlerine sahip olan ve Putin'le beraber bir enerji süper gücü olmaya başlayan Rusya ile stratejik ilişkiler ABD'nin hegemonluğuna karşı önemli şarttır. (Cafersoy,2011, www.1news.com.tr,Et:12.12.2013,23:30)

3.ÇİN

3.1.ÇİN TARİHİ

Çin Cumhuriyeti (Çince: pinyin: Zhōng huá Mínguó) , 1911'de Qing Hanedanlığı'nı devirerek Çin'de 2000 yıllık imparatorluk yönetimine son vermiştir. İlk başkanı, Milliyetçi Parti Kuomintang'ın lideri Sun Yat-sen'dir. 1925'te Sun Yat-sen'in kanser nedeniyle ölünce, Çan Kay Şek yönetimi ele geçirmiştir.Bu arada, İmparator Hirohito yönetiminde gittikçe güçlenen ve emperyalist hedefleri doğrultusunda Çin'in kuzey bölgesi Mançurya'yı ele geçirmek isteyen Japonya 1936 yılında Çin'i işgale başlar. Kısa sürede Mançurya'yı kontrol altına alan ve Manchuko adıyla kendisine bağlı uydu bir devletçik kuran Japonlara karşı bir halk direnişi başlar. Bu bağımsızlık savaşını örgütleyen Mao Zedung önderliğindeki Çin Komünist Partisi ÇKP halk içerisinde taraftar toplar. 1945 yılında Japonlar'ın anakaradan atılmasının ardından ise topladığı büyük güçle güneye inerek Kuomintang üzerine yürür. 1932'den beri aralıklara devam eden iç savaş tekrar başlar.

Bağımsızlık savaşında ÇKP'yi cephe gerisinden vurarak ülke savunmasında zaafiyet yaratan Kuomintang yönetimi bu kez de arkasına ABD'yi alarak halkın tepkisini çekmeye devam eder. Halk desteğinden yoksun kaldıkça otoritesini korumak için antipatik girişimlere yönelen Çan Kay Şek önderliğindeki Kuomintang yönetimi 1949 yılında kesin yenilgiye uğrar. Aynı yıl ÇKP ülkeyi Çin Halk Cumhuriyeti adıyla tekrar birleştirmiştir. Formoza adasına kaçan Çan Kay Şek ise burada 1928 Çin Cumhuriyeti'nin devamı olduğu iddiasıyla ayrılıkçı bir hükümet kurar

3.2.ÇİN EKONOMİSİ

1979 yılında başkan Mao yerine gelen Deng 'in Çin ekonomisinde kendine belli hedefler koyan Çin'in milli kalkınma stratejisi, ülkenin ekonomik gücünün katlanarak artırılması üzerine kurulmuştu. Hükümetin başına geçen iktidar 1979'dan sonra tarım üretimini %10 artırarak Çin tarımını doğruların dünyası ile tanıştırdı, ideolojik uğraşı yerine ekonomide yapılan değişikliklerle ülkeye daha fazla yabancı yatırımcı çekerek, Çin ekonomisini geliştirmek için Çin'in kapılarını dış dünyaya açtı. Yaşanan köklü değişimlerle uluslararası entegrasyonun hız kazandığı dönemde yaşanan günlerin tasarrufları, yarının yatırımları Çin'i daha da zengin hale getirdi. Bu zenginliği düşünen Çin'in, eğitim, tarım, endüstri planlaması sayesinde uyguladığı politika, 2010 yılında Japonya'yı geçerek ABD'nin ardından dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline gelmesini sağlamıştır. 2011 yılında % 9,2 olan büyüme hızı 2012 yılında küresel gelişmelere bağlı olarak yavaşlamış ve % 7,8 olarak gerçekleşmiştir. Çin ekonomisinin 2013 yılında ve önümüzdeki 10 yılda %7- % 8 aralığında büyüyeceği öngörülmektedir. 2013 yılının ilk çeyreğinde büyüme % 7,7 olarak kaydedilmiştir. (Pehlivan,2013,www.straturk.com,Et:12.12.2013,23:40)

GSYİH 8,28 trilyon Dolar'ı, kişi başına GSMH ise 5461 Dolar'ı bulmuştur. 2012 yılında enflasyon oranı % 2,5, işsizlik oranı % 6,4 civarında seyretmiştir. (T.C.D.B ,2013, www.mfa.gov.tr,Et:12.12.2013,24:00)

2012 yılında ÇHC'nin dış ticareti, 2011 yılına göre % 6,2 oranında artışla 3,86 trilyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat % 7,9 artışla 2,05 trilyon Dolar, ithalat % 4,3 artışla 1,82 trilyon Dolar, dış ticaret fazlası ise % 48,1 artışla 231,1 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. Avro bölgesindeki ekonomik buhran, küresel ekonomideki toparlanma sürecinin yavaş ilerlemesi ve dış talepteki daralma, ülke içinde maliyetlerin yükselmesi, RMB-Yuan'ın değer kazanması, küresel ölçekte ticari korumacılığın belirginleşmesi ve imalat sanayinde rekabetin artması gibi faktörler ÇHC dış ticaretinin hedeflerin gerisinde kalmasını açıklamaktadır. Bununla birlikte, ÇHC'nin küresel ticaretteki payının % 10,5 seviyesinden % 11,1'e yükseldiği vakıadır. Hâlihazırda ÇHC dünyanın en büyük ihracatçısı ve ikinci büyük ithalatçısı, 124 ülkenin en büyük ticaret ortağı durumundadır. (T.C.D.B ,2013, www.mfa.gov.tr,Et:12.12.2013,24:00)

ÇHC'nin en büyük ticaret ortağı olan AB ile ticaret hacmi, 2012 yılından bir önceki yıla göre % 3,7 gerileyerek 546 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. ABD ile ticaret % 8,5 artmış ve 491 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. ÇHC'nin üçüncü büyük ticaret ortağı ASEAN ile ticaret hacmi ise % 10,2 artışla 400 milyar ABD Dolarını bulmuş, Japonya ile ticaret hacmi % 3,9 azalarak 329,45 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. (T.C.D.B ,2013, www.mfa.gov.tr,Et:12.12.2013,24:00)

2012 yılında ÇHC'nin mali olmayan sektörlerdeki yurtdışı doğrudan yatırımları % 28,6 artışla 77,22 milyar Dolara ulaşmıştır. ÇHC'nin Rusya'daki yatırımları % 117,8, ABD'deki yatırımları % 66,4, Japonya'daki yatırımları % 47,8 ve ASEAN ülkelerindeki yatırımları % 52 oranında artmıştır. ÇHC hükümeti 2012 yılı sonu itibariyle 400 milyar Dolara ulaşan yurtdışı doğrudan yatırımlarının 2015 yılında 560 milyar Dolara ulaşmasını beklemektedir. ÇHC'nin yurtdışı doğrudan yatırımları çoğunlukla birleşme ve satın alma şeklinde tezahür etmektedir. Artan hammadde ihtiyacına koşut olarak birleşme ve satın almalar petrol, doğalgaz ve maden sektöründe yoğunlaşmıştır.

Küresel ticaretteki payını % 10,5 seviyesinden % 11,1'e yükselten Çin'in, 2012 yılındaki ticaret hacmi 3,86 trilyon Dolar olarak gerçekleşirken, yurt dışından aldığı doğrudan yatırımları 111,72 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Dünyanın en büyük ihracatçısı ve ikinci büyük ithalatçısı, 124 ülkenin en büyük ticaret ortağı durumundaki Çin Halk Cumhuriyeti adına 10 günlük Orta Asya turuna çıkan Çin Lideri Xi Jinping, tüm dünyanın gözü Ortadoğu'da yaşanan gelişmelere çevrilmişken, bölge ülkeleriyle önemli anlaşmalara imza attı. (Pehlivan,2013,www.stratürk.com,Et:13.11.2013,15:30)

Toplamda 4,4 trilyon dolarlık döviz rezervine sahip olan ve dünya nüfusunun yüzde 43'ünü oluşturan dünyanın en büyük gelişmekte olan ülkeleri (BRICS) kalkınma ve döviz totalitesi sorunlarını çözmek için yeni bir banka kurmayı ve bu sayede IMF ve Dünya Bankasına alternatif bir yapı oluşturmayı planlanmaktadır. İlk etapta FED'in genişletici parasal programdan çıkması durumunda oluşabilecek riskleri en aza indirmek ve kur istikrarına katkıda bulunmak için Rusya'da yapılan G-20 toplantısında, Çin öncülüğündeki BRICS ekonomileri tarafından 100 milyar dolarlık bir fon kurulmasına karar erildiği açıklanmıştır. Yeni oluşturulacak fona Çin'in katkısı 41 milyar dolar, Brezilya, Hindistan ve

Rusya 18'er milyar dolar, Güney Afrika 5 milyar dolar katkıda bulunacağı açıklanmış ancak detaylar henüz netleşmemiştir. (T.C.D.B ,2013, www.mfa.gov.tr,Et:12.12.2013,24:00)

2013 yılının ikinci yarısından itibaren ekonomide yaşanan iyileşme sanayi üretim endeksine de yansımıştır. İç talebin canlanmaya başlaması ve dış piyasalarda yaşanan iyimser havanın etkisiyle artan yeni siparişler sonucunda sanayi üretim endeksi Ağustos ayında 110,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. (Datastream,2013, www.dpt.gov.tr,Et:12.12.2013,15:00)

Çin'de azalan çalışma çağı nüfusu ve lojistik gibi ağır iş gerektiren hizmet sektöründeki büyüme, önümüzdeki yıllarda işsizliğin sınırlandırılmasına yardımcı olabilecektir. Ekonomik büyümenin hizmetlere doğru kaymaya başlamasıyla büyümenin yavaşlayabileceği, ancak istihdam artışının güçlü olacağı belirtilmektedir.

DIŞ TİCARET

Çin'de dış ticaret verileri Ağustos ayında beklenenin üzerinde gerçekleşerek büyümenin toparlanacağına işaret etmektedir. Ağustos ayında ihracat bir önceki yıla göre yüzde 7,2 yükselerek 190,6 milyar dolar, ithalat ise yüzde 7 artarak 162,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde dış ticaret fazlası 28,5 milyar dolara yükselmiştir. İthalatta yaşanan iyileşmenin temelinde piyasada son aylarda oluşan iyimserlik neticesinde artan iç tüketim gösterilmektedir. Bununla beraber ihracatın gelişmiş ekonomilerdeki olumlu gelişmelere paralel olarak önümüzdeki dönem de daha da toparlanacağı öngörülmektedir. (Datastream,2013, www.dpt.gov.tr,Et:12.12.2013,15:00)

Çin'in yükselen güç olmasında askeri gücünü arttırmasından ziyade ekonomisinde son birkaç yıldır meydana gelen ve gelecekte de sürmesi beklenen büyüme hızı önemli rol oynayacak gibi görünmektedir.

1978 yılının Ekim ayında Çin Komünist Partisi 13. Genel Kongresi'nde çerçeveye oturtulan Gelişme Stratejisi'ne göre, Çin'in modernizasyon inşası üç adımda gerçekleştirilecektir:

- İlk adım olarak, 1981 ve 1990 yılları arasında Çin'in GSYİH'sini arttırması ve halkının giyim ve beslenme sorununu çözmesi,
- İkinci adım olarak, 1991 yılından 20. yüzyılın sonuna kadar Çin'in GSYİH'sini iki kat arttırması ve halkının yaşam düzeyini orta refah düzeyine taşıması,
- Üçüncü adım olarak, 21. yüzyılın ortasına kadar Çin'in kişi başına düşen GSYİH'sini orta halli gelişmiş ülkelerin düzeyine ulaştırması, halkının yaşamını nispeten zengin bir düzeye çıkarması ve modernizasyonunu temelli gerçekleştirilmesi.

1997 yılının Eylül ayında Çin Komünist Partisi 15. Ulusal Kongresi'nde üç adımda gerçekleştirilmesi planlanan bu hedefler somutlaştırılmıştır. Buna göre, "21. yüzyılın ilk 10 yılına kadar Çin'in GSYİH'si 2000 yılına göre iki kat artacak, halkının yaşamı standartları yükselecek, nispeten mükemmel sosyalist piyasa ekonomisi sistemi oluşacaktır. İkinci 10 yılda milli ekonomi daha da geliştirilecek, çeşitli sistemler daha da iyileştirilecektir. 2050 yılına kadar Çin'in, modernizasyon temelinde gerçekleştirilecek atılımlarla, zengin, kuvvetli,

demokratik ve çağdaş bir sosyalist ülke olacağı" değerlendirilmektedir. (Gülmez ve İlter,2013, www.enerji.gov.tr,Et:13.12.2013,18:00)

Komünist Parti tarafından yönetilen ülke ekonomik alanda liberal yolu seçtikten sonra hızlı bir ilerleme sağlamıştır. Bunun için Çin, yabancı yatırımları çekerek ihracata yönelik sanayisini geliştirmiştir. Çin, ABD'yi ciddi şekilde etkileyebilecek muazzam altın rezervlerine de sahiptir. 2008 sonu itibariyle Çin, Japonya'yı geçerek 1,95 trilyon dolar ile dünyanın en büyük altın rezervine sahip olmuştur (Rusya ise 455 milyar ile üçüncü sıradadır, ABD Hazinesi'nin rezervleri ise 75 milyar dolardır). (Gülmez ve İlter,2013, www.enerji.gov.tr,Et:13.12.2013,18:00)

Uzun vadeli hedeflerini gerçekleştirebilmek için öncelikle düzenli ekonomik gelişme ve iç siyasi istikrara ihtiyacı olduğunu fark eden Çin, 1980'lerin sonlarından itibaren yoğun olarak ülke içinde değişim ve ekonomik kalkınmaya odaklanmıştır. 2001 yılında DTÖ'ye üye olan Çin, günümüzde ihracat ve doğrudan yatırım çekme konusunda rekorlar kırmaktadır. İki yıllık DTÖ üyeliği boyunca Çin'in ihracatı 267 milyar dolardan 495 milyar dolara yükselmiş, ülkeye akın eden yatırımlar sayesinde ekonomi büyük bir ivme kazanmıştır. 1990'lı yıllara kadar ileri teknolojiye sahip olmayan ve yoğun emekle üretim yapan Çin, DTÖ üyeliğinden sonra bilime destek vermeye başlamış ve bilimsel harcamalar açısından dünya üçüncüsü olmuştur.192 Günümüzde Çin, üretim kapasitesi ve geniş pazarı ile ABD hegemonyasına meydan okuyabilecek duruma yükselmiştir. (ÇHC % 36,4'lük payı ile en büyük üretici olma özeliği yarımında, gösterdiği % 15,7'lik üretilim artışıyla da dikkat çekmektedir). (Gülmez ve İlter,2013, www.enerji.gov.tr,Et:13.12.2013,18:00)

Son üç yıl içerisinde Çin dünya iletişim teknolojisi piyasasına ABD ve AB'den daha fazla ürün sağlamaktadır. Ancak bilgisayar, cep telefonu ve dijital kameralardan elde edilen gelirin sadece % 15-20'si Çin yapımcılarının eline geçmektedir. Zira gelirin kalan kısmı lisans ve patent bedeli olarak Çin dışına gitmektedir. "bilim ekonomisi" programı yoluyla bu durumu düzeltmek isteyen Çin, 2020 yılına kadar Çin'in yabancı teknolojilere olan bağımlılığını % 80'den % 30'a indirmeyi amaçlamaktadır. (Gülmez ve İlter,2013, www.enerji.gov.tr,Et:13.12.2013,18:00)

Ayrıca çimento üretiminin gelişmiş ülkelere göre 3 kat fazla olması da Çin'in inşaat sektörüne verdiği ağırlığa işaret etmektedir. 2008 yılının sonuna gelindiğinde Çin, 7 yıl üst üste dünyanın bir numaralı makine üreticisi ve tüketicisi olmuştur. 2008 yılında Çin, 7,59 milyar dolara makine ithal etmiştir, bu rakam 2007 ile kıyaslandığında % 7,3 artış göstermiştir195, bu da Çin'in üretim hızını arttıran bir faktördür.

3.3.ÇİN'İN ORTADOĞU ENERJİ YATIRIMLARI

Çin'in en büyük kaynağa yakın (upstream) yatırımları İran ve Irak'ta gerçekleşmektedir. Firmalar her iki devletteki büyük petrol sahalarında servis anlaşmaları imzalamışlardır. Al-Ahlab, Halfaya ve Rumila Irak'ta, Azadegan ve Yadavaran İran'da yer almaktadır. Irak'taki projeler İran'daki projelere göre daha hızlı mesafe kat etmektedir. Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC) savaş sonrası dönemde Irak'ta büyük ilerlemeler kaydetmiş ve faaliyet gösteren en büyük firmalardan birisi olmuştur. CNPC'nin uluslararası upstream

dosyasında yer alan projelerden birisi BP ile birlikte yürüttüğü Ramaila'dır . Bu proje ile Irak'ın petrol çıktısının üçte birinden daha fazlasını üretmektedir. Ramaila projesi ayrıca CNPC'nin deniz aşırı petrol ve doğal gaz üretiminin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Irak'taki gelişmelerin aksine Çin İran projeleri ilerleme kaydedememektedir. İran'ın Dünyanın en büyük doğal gaz rezervlerine sahip Güney Pars Bölgesinde yetersiz ilerleme nedeniyle Çin'in faaliyetlerini 2011 yılında askıya alması ile CNPC 2012 yılında Güney Pars'ın 11. Bölgesinden çekilmiştir.

Azadegan ve Yadavarar petrol sahalarında ise sürekli gerçekleştirilen ertelemeler ile ilerleme kaydedilememektedir. İran'da faaliyetlerin ilerlememesinin en önemli nedenleri yaptırımlar nedeniyle çalışmalar için gerekli ekipmanların ve teknolojinin sağlanmasının güçleşmesi, anlaşmalarda bulunan hükümlerin rahatsızlık vermesi ve İran'ın nükleer programının askeri bir durum oluşturup oluşturmayacağının belirsizliği ve Çin kaynaklarının İran faaliyetlerinin yavaş yürütülmesi yönünde verdiği karardır. (Üşümezsoy,2006:220)

Amerika'nın Enerji Bağımsızlığının Çin'in Ortadoğu'daki Durumuna Etkisi Uluslararası Enerji Ajansı ABD'nin 2011 de Ortadoğu'dan petrol ithalatının 2,5 milyon varil/gün'e düştüğünü ve bunun 2035 yılına kadar iç üretimin etkisi ile azalarak 100.000 varil/gün'e kadar düşeceğini öngörmektedir. ABD'nin bu durumuna karşın, Çin'in Ortadoğu'dan petrol ithalatı 2011'de büyüyerek 2,9 milyon varil/gün'e ulaşmış ve 2035 yılında kadar 6,7 milyon varil/gün'e ulaşacağı öngörülmektedir.

ABD'nin Ortadoğu'ya olan petrol bağımlılığının azalması ile buna paralel olarak askeri varlığının azalacağı düşüncesi varken, aynı zamanda ABD'nin sadece petrol için değil aynı zamanda nükleer bomba yapımının engellemek amacıyla bölgede kalacağı düşüncesi de hakimdir. Çin'in petrole olan bağımlılığı enerji güvenliğinin sağlanması açısından Çin'in bölgede faal bir şekilde yer alacağı, bölgede yer alan Çin'in ekonomik olarak büyümesi de gerçekleşecektir.

Çin'in ekonomik büyümesi dünya petrol pazarının dinamiklerini etkilemiştir. 1993 yılına kadar Çin petrol ihracatı yapan bir ülke konumundayken, şimdi ABD'nin ardından günlük 7,5 milyon varillik ithalat değeriyle dünyanın ikinci büyük petrol tüketicisi konumundadır. 1959 yılında Daqing petrol rezervleri keşfedildiğinde Çin'in o dönemki düşük endüstrileşme düzeyi dikkate alınarak, gelecekte Suudi Arabistan düzeyinde bir petrol üreticisi olacağı gözüyle bakılıyordu. Ancak Çin'in endüstrileşme düzeyinin çok yüksek hızla artması sonucu 1980-2003 döneminde yıllık petrol üretimi 3,2 milyar düzeyinde kaldı ve Ocak 2003 yılında yüksek petrol ithalatı nedeniyle Çin dış ticaret açığı vermiştir .Son olarak bulunan petrol rezervleri ile birlikte Oil & Gas Journal'a göre Ocak 2006 itibariyle Çin'in 18,3 milyar varil kanıtlanmış petrol rezervi bulunmaktadır. Çin dünyadaki petrol tüketim oranında %7'lik bir paya sahiptir ancak gelişen endüstrileşme düzeyi ile dünya pazarındaki en yüksek talep gelişim oranına sahiptir. 1993-2003 yılları arasındaki günlük petrol tüketim değeri iki kat artmış durumundadır ve bu değer gittikçe artmaya devam etmektedir. (Altay ve Nugay,2013:6)

Tüketimin artması sonucu ,Çin petrol üretimine önem vererek üretimin artmasını sağlamıştır. Çin'de petrol konusunda çalışan üç devlet firması bulunmaktadır. Bunlar CNPC,

Sinopec ve CNOOC'dir. CNPC genelde ülkenin kuzey ve batı bölgelerinde faaliyet gösterirken, Sinopec daha çok güneyde, CNOOC ise açık denizlerde arama yapmaktadır. Çin 2005 yılı rakamlarına göre, petrol üreticisi ülkeler arasında altıncı sıradadır. Ancak Çin'in hızla büyüyen ekonomisini sürdürülebilirlik için yeni enerji kaynaklarına erişme ihtiyacı bulunmaktadır. Bu yüzden sürekli olarak talep tarafında bir baskı oluşturmaktadır. 2006 yılında dünya piyasalarındaki talep artışının %38'i Çin'in talep artışından kaynaklanmıştır. Çin mevcut petrol talebini karşılamak için Orta Doğu bölgesindeki ülkelerle temas halindedir. Ancak Orta Doğu bölgesindeki ülkeler başta ABD ve Avrupa Birliği ülkelerine de petrol tedariki sağladığı için bu konuda Çin açısından bir dar boğaz bulunmaktadır. 2006 yılı verilerine göre Angola, Suudi Arabistan'ı geçerek Çin'in en büyük tedarikçisi olmuştur (Şanlı,2011,www.barissanli.com,Et:11.12.2013,14:00)

Artan nüfus yoğunluğu ve sanayi üretimi ile birlikte Çin'in elektrik enerjisi ihtiyacı da gittikçe artmaktadır. 2009 sonu itibarıyla Çin'in elektrik enerjisi ihtiyacının %2,2'lik bölümü hali hazırda devrede olan 8.500 MWE gücündeki nükleer güç üretim tesislerinden sağlanmaktadır. Önümüzdeki dönemde Çin enerji arz güvenliğini sağlayabilmek için nükleer güç santrali yatırımlarına yönelmiş durumdadır. 2020 yılına kadar 60.000 MWE ve 2030 yılına kadar ise 200.000 MWE gücünde nükleer santrali işletmeye almayı planlamaktadır. Çin'in nükleer enerji ile ilgili gelecek projeksiyonunda 1000 MWE'lık nükleer güç ile yaklaşık 800.000 haneye elektrik enerjisi sağlanabileceği kabulüne göre yapılmıştır. (Sevim,2010:11)

Muazzam üretimi dolayısıyla enerji konusunda, sıkıntı çekebileceğini düşünen Çin yönetimi, deniz aşırı enerji kaynaklarına yönelmiş durumdadır. 1993 yılına kadar net ihracatçı (tükettiğinden fazla petrol üreten ülke) konumunda olan Çin, günümüzde ABD ve Japonya'dan sonra en çok petrol ithal eden ülke konumundadır. ABD Enerji Bilgi İdaresi'nin (Energy Information Administration) 2007 verilerine göre, 2000 yılında günlük 4.795,71 varil petrol tüketen Çin, 2005 yılında 6.720 varil tüketim yapmıştır.196 Başka bir deyişle, ülkeye ihraç edilen petrol miktarı yıllık % 10 ila 15 artmıştır. Farklı kaynaklardan alınan verilere göre ülkedeki petrol rezervleri gittikçe azalmaktadır. Bu yüzden üretime yeterli enerji kaynağı sağlamak için Çin petrol ithalatını arttırmak durumunda. (Sevim,2010:11)

Çin'in 1980 yılından başlayıp 2050 yılı için hedeflenen kalkınma politikasında ihtiyaç duyduğu en önemli stratejik ham madde petrol. Ortadoğu, Afrika, Rusya ve Orta Asya'dan petrol ithal eden Çin'in bu alandaki dışa bağımlılığının yüzde 50'nin üzerinde olduğuna belirtiliyor. Enerji alanındaki bu dışa bağımlılık tablosu içerisinde, petrol zengini Kazakistan ve dünyanın dördüncü büyük doğalgaz rezervlerine sahip olan Türkmenistan Çin için önemli ortaklardan.

Türkmenistan ile 65 milyar metreküp doğalgaz, doğalgaz arıtma tesisi ve kredi anlaşması da dahil 13 alanda işbirliği yapıldı. Türkmenistan'dan doğalgaz ihraç etmek için inşa edilecek doğalgaz boru hattının Kırgızistan'dan geçmesini öngören projenin inşası ve işletilmesiyle de Kırgızistan'la stratejik işbirliği anlaşması imzalandı. (Pehlivan,2013, www.stratürk.com,Et:13.11.2013,15:30)

Özbekistan'da en fazla yatırımı olan ülke konumundaki Çin, 15 milyar dolarlık ekonomik anlaşma imzaladı. Bunların beraberinde Orta Asya'nın güvenlik ve istikrarını tehdit eden unsurları yok etmek için de Kazakistan'la güvenlik ve istihbarat paylaşımı konusunda anlaşmaya vardıkları belirtildi.

Çin'in yaptığı bu anlaşmalar, ticaret kapasitesi, uyguladığı ekonomi politikasının arkasında emek yoğun işlere odaklanması, maliyet avantajını iyi kullanmasının sağladığı rekabet gücünün fiyat üstünlüğü, bu üstünlüğünü ölçek ekonomisine dönüştürmeyi başarmasından geliyor. Rekabet devam ediyor. Bir yanda dünya lideri ABD varken, diğer tarafta Çin dünya enerji kaynaklarında, ekonomik gücünün büyüklüğü oranında dünya dengelerinin kurulmasında söz sahibi olmak istiyor. Dolar ve Euro yerine uluslararası arenaya kendi para birimi RMB'yi sokmak istiyor. (Pehlivan,2013,www.stratürk.com, Et:13.11.2013,15:30)

Çin, petrol ve doğalgaz ithalindeki riskleri dağıtmak ve tedarik güvenliğini sağlamak için, dünyanın her yerinde çeşitli stratejik girişimlerde bulunmaktadır. Bu amaçla Mısır, Nijerya, Sudan, Angola gibi Afrika ülkelerinde, petrol ve doğalgaz arama ve rafinaj konularında çeşitli anlaşmalar yapmıştır (Güneş, 2007: 41). Ayrıca Güney Amerika'da, Venezuela ve Peru ile petrol arama, çıkarma gibi konularda faaliyet gösterebilmek için müşterek şirketler kurmuştur. Ayrıca, Endonezya, Papua Yeni Gine ve Tayvan'da da denizde petrol arama ve çıkarma hakları elde etmiştir. (Bayraç,2010:16)

Çin'in tedarik konusunda diğer önemli bir stratejisi ise, komşu ülkelerle bir dizi gaz ve petrol boru hatları anlaşmalarını gerçekleştirme çabalarıdır (Becker, 2007: 211). Bu stratejisinin bir başka avantajı da, bu boru hatlarından doğan müşterek çıkarlar nedeniyle, bu ülkelerle arasında çıkabilecek siyasi ve askeri anlaşmazlıkların asgari düzeye indirilecek olmasıdır.

ABD'nin Irak konusunda hassas olmasının nedenlerinden birisi de, Çin'in Saddam döneminde Irak ile yaptığı petrol anlaşmalarıdır. ABD'nin müdahalesiyle Irak'ta yaptığı arama ve çıkartma faaliyetlerine son veren Çin, ilgisini Orta Asya ve Hazar Bölgesine yöneltmiştir. Bu bölgede özellikle Rusya, Kazakistan ve Türkmenistan'ın enerji kaynaklarına yönelik projeler geliştirilmekte ve bu gelişmeler, ABD tarafından dikkatle izlenmektedir. (Bayraç,2010,www.türksam.org,Et:14.11.2013,14:50)

İran, günümüzde Çin'in ikinci büyük petrol ve doğalgaz tedarikçisidir. Çin ekonomisinin hızla Büyümesi nedeniyle oluşan, petrol ve doğal gaz ihtiyacının çoğunu İran'dan elde etmektedir. İran ise, Çin'in askeri teknolojisinden yararlanmaktadır. Çin'in ihtiyaç duyduğu petrol ve doğalgazın ülkeye, deniz yoluyla taşınması sırasında kullanmak zorunda olduğu Hürmüz, Malacca ve Tayvan Boğazlarının kritik durumu ile boru hatlarının geçiş bölgelerinin güvensizliği, enerji sağlanmasında önemli tehditleri oluşturmaktadır. Bu deniz yollarının güvenliği halen, büyük oranda ABD donanması tarafından sağlanmakta bu açıdan da Çin'in ABD'ye olan bağımlılığı artmaktadır. (Ertan,2005,www.zaman.com, Et:05.12.2013)

Çin bu çerçevede petrol üreten çeşitli Afrika ülkelerine dönük yeni bir atak başlatmış durumda. Angola bu ülkelerin başında geliyor. Çin, Angola'dan aldığı ham petrol miktarını sürekli artırıyor; o kadar ki mesela geçen şubat ayında Çin Angola'dan Suudi Arabistan'dan aldığından çok fazla petrol almıştı. Diğer yandan Çin Mısır, Gabon, Cezayir ve hatta komşumuz Suriye gibi ülkelerle de petrol konusunda yeni işbirliği alanları arıyor.

Rusya, Çin'in petrol bakımından önem verdiği diğer önemli kaynak. Çin ve Rusya bugün bu konuda çok yakın işbirliği içindeler. Son haberlerde Rus devletinin eline geçen Yukos şirketinin en büyük yan şirketi olan Yugansneftegaz'ın yüzde 20 hissesinin Çin Milli Petrol Şirketine satılacağı belirtiliyor. Ayrıca, Amerika'nın petrol ithalatının büyük kısmını karşılayan Kanadaya Çin petrol şirketlerinin yakında girmesi söz konusu. Bu konuda bir başka gelişme de yine Amerika'nın en önemli petrol kaynağı Venezüella'ya Çin'in petrol yatırımları planladığı yolundaki bilgilerdendir. (Ertan,2005,www.zaman.com,Et:05.12.2013)

Çinli şirketler CNPC, PetroChina, CNOOC petrol ve doğal gaz ithalatını gerçekleştirmede yardımcı olmak, tedarikleri güvence altına almak amacıyla keşif çalışmaları yapmaktadır. Çinli şirketler 2009 yılında sonra çalışmalarına hız vererek 31 ülkede faaliyet göstermektedirler(bu şirketler sadece 2009–2010 enerji tarama harcamaları 47,60 Milyar dolar). Çin hükümeti firmalara Çin Kalkınma bankası, Çin İhracat-İthalat Bankası tarafından uzun vadede düşük faizlerle kredi sağlamaktadır.(2009 yılında 77 milyar dolarlık kredi verildi) Özellikler bu krediler Asya'da ve Burma'da gerçekleşen boru hatları döşemelerine yönelik kullanılmaktadır. Çinli firmalar Rekabetin yoğun olduğu noktalarda Doğal gaz ve petrol yatırımının dışında Elektrik altyapısı, su arzı, suni gübre tesisleri, okullar kurarak yatırımları (Burma ve Sudan en belirgin örnektir) cazip hale getirmektedir. (Bolat,2013, habertürkiye.net,Et:13.12.2013,19:00)

Çin enerji güvenliğini sağlamak amacıyla milli petrol şirketlerine çok sayıda imtiyazlar tanımış ve aynı zamanda yurt dışındaki faaliyet göstermesi için teşvik edici stratejiler geliştirmiştir. Yurtdışında faaliyette bulunan bu firmalar, Çin Ulusal Petrol Şirketi, Çin Petrol ve Kimya şirketi, Çin Ulusal Kıyı Petrol Şirketi ve bunların yan kuruluşları olarak tanınmaktadır.Bu şirketler enerji karşılığı kredi almakta,değişik ülkelerde petrol aramaları gerçekleştirmektedirler.Bu şirketler hem boru hattı yapımı hem de petrol hisseleri almaktadırlar.

Çin'in Latin Amerika'da enerji çıkarlarını tesis etmesi, ABD'nin arka bahçesinde zemin kaybetme korkusunu tetiklemektedir. Çin firmaları, Küba'nın sahilinin açığında petrol arama ve üretme haklarını kazanmışlardır. Yeni yapılan bir araştırma göstermektedir ki, Küba'nın topraklarında 10 milyar varil petrol bulunabilmektedir. Bu durum Amerikalı petrol yöneticilerinin Birleşik Devletlerin Küba'ya uzun zamandan beri uyguladıkları ticaret ambargosu arayışı içine girmelerine neden olmaktadır. Eğer ambargo biterse ve açık ihale sistemi kurulursa, hiçbir Çinli firma uluslararası petrol firmalarının deniz aşırı arama kapasitesi ile rekabet edemez. (Kısacık,2013,www.politikaakademisi.org,Et:06.12.2013, 09:00)

Benzer bir durum, Hugo Chavez'in Birleşik Devletler varlıklarını millileştirdiği Venezuela'da vardır. Mayıs 2008'de Çin hükümeti, Venezuela'daki kalkınma projelerini

desteklemek 6 milyar dolarlık Çin-Venezuela fonuna 4 milyar dolarlık katkıda bulunmuş ve Çin'e yönelik petrol ihracatının artmasını sağlamıştır. Aynı zamanda Caracas, yeni saha geliştirilmesi konusunda Çinli firmalara tercihli erişim hakkı vermiştir. Venezuela, Çin'e 2008'de günlük 350,000 varil olan petrol ihracatını 2012 itibariyle yapılan sözleşmelerin gerekli kıldığı miktar olan günde 1 milyon varile çıkartacaktır. İşleme kapasitesine sahip olmayan bir ülkeye uzun mesafeden ağır fuel oili gemilerle taşımak ekonomik bir şey değildir. Bu önemsiz de değildir fakat Çin hükümeti tarafından idare edilen bir gazeteye göre Venezuelalı yetkililer Çin'in yeniden birleşmesi ve toprak bütünlüğü konusunda herhangi bir uluslararası forum veya örgütte destek vereceklerdir. Enerji ilişkileri, tamamen politik saiklerle belirlenmektedir. Bu durumda sıkı ekonomik gerekçeler koz olarak oynanmaktadır. Çin'in barışçıl büyümesi için sağlam destekçiler bulmak hayatidir. (Kısacık,2013, www.politikaakademisi.org,Et:06.12.2013,09:00)

3.4.ÇİN'İN ENERJİ DURUMU

Büyüyüp gelişen ekonomisiyle ,dünyada 1,5 milyar nüfusa sahip olan Çin maalesef bu ekonomiye göre enerji alanında baya bir geride kalmıştı. 1993 yılından uyguladığı yeni stratejilerle Çin petrol ithal eden ülkeler arasına girmiştir. Çin 2010 verilerine göre dünyadaki petrol rezervinin % 1,1'ine sahip olmakla birlikte petrol üretiminin ise % 5,2'sini gerçekleştirmektedir . Bununla birlikte 2010 yılında toplam petrol tüketiminde ABD'den sonra Çin % 10,6 ile ikinci sırada yer almaktadır . Çin'in üretim ve tüketim rakamları arasındaki büyük farklılık ülkenin sınırları dışındaki petrol kaynaklarına olan ilgisini arttırmıştır. (EİA,2010, www.eia.gov,Et:13.12.2013,19:00)

BP'nin açıkladığı rapora göre Çin'in enerji ihtiyacındaki artışın 2020 yılından sonra büyük ölçüde yavaşlaması beklenmektedir.Şuan ki durumda Çin'in enerji tüketiminde en büyük payın kömürde olduğu görülmektedir. Kömürün tüketimdeki payı 2020 yılından itibaren düşüşe geçecek ve 2020-2030 döneminin tüketiminde büyük düşüş görülecektir. Doğalgaz tüketiminde ise 2010-2020 dönemi en tavan noktalar olacak ve 2020-2030 döneminde ufak düşüş olsa da Çin toplam tüketimindeki düşüş sebebiyle tüketimdeki payı artacaktır. Petrol tüketiminde ise 2010-2020 döneminde bir önceki döneme göre bir artış Beklenmemekle beraber, üretimindeki düşüş sebebiyle tüketimdeki payı artacaktır. Çin'in petrol stratejisi birçok kaynaktan petrol elde etme ve bu kaynaklarını çeşitlendirme yönündedir. Buna rağmen Çin'in petrol ithalatında büyük pay Orta Doğu ülkelerine aittir. 2010 yılında 4,8 milyon varil petrol ithal eden Çin bu rakamın 2,2 milyon varilini, yani yaklaşık %47'sini Orta Doğu ülkelerinden sağlamıştır.Ülke olarak petrol ithalatına bakıldığında Suudi Arabistan 893 bin varil ile ilk sırada gelmektedir.2010 yılı Çin petrol ithalatı verilerine göre Orta Doğu ülkelerinden İran 426 bin varil ile 3. Sırada, Umman 317 bin varille 4.sırada, Irak 225 bin varille 7.sırada, Kuveyt ise 197 bin varille 8.sırada yer almaktadır. (EİA,2010, www.eia.gov,Et:13.12.2013,19:00)

Çin, Ortadoğu'dan Dünya'nın herhangi bir yerinden ithal ettiğinden daha fazla petrol ithal ediyor. 2011 yılında, günlük 2,9 milyon varil/gün petrol ithal ederek petrol ithalatının %60'lık oranını bölgeden karşıladı. ABD'nin 2011 yılında bölgeden ithalatı ise 2,5 milyon varil/gün'dür ve buda ABD'nin petrol ithalatının %26'tısına tekabül etmektedir.Çin'in en

büyük petrol ithalatçısı konumunda olan ülke ise günlük 1,1 milyon varil/gün ile ham petrol ithalatının neredeyse beşte birini oluşturan Suudi Arabistan'dır. Son on yıldır Suudi Arabistan, Çin'in en büyük ham petrol tedarikçisidir. Suudi Arabistanlı yetkililer sürekli Çin'in ekonomik büyüme için gerekli enerji ihtiyacını güvenli olarak kendilerinden karşılayabilecekleri konusunda kendilerine garanti vermektedir. Suudi Arabistan'ın en büyük petrol üreticisi konumundaki Suudi Aramco firması bu güveni arttırmak için Çin'in Fujian Bölgesinde rafineri kurmuştur.

2012 yılında Çin'in petrol ithalatında 4. sırada yer alan İran ise geçmiş yıllardaki 3. sırasını yaptırımlarında etkisi ile kaybetmiş gözükmektedir. Çin'in İran'dan ithal ettiği petrolde gözle görünür bir düşme vardır. 2011 de 555.000 varil/gün, 2012 de 439.000 varil/gün, 2013 Ocak – Nisan Döneminde ise 402.000 varil/gün olması değişikliği gözler önüne sürmektedir

3.5.ÇİN'İN ORTADOĞU ENERJİ POLİTİKASI

Çin'in 1978 yılında uygulamaya koyduğu reform ve dışa açılma politikaları sonucu gerçekleştirdiği büyük kalkınma hamlesi 2004 yılına kadar enerji tüketimini % 245 oranında arttırırken, aynı süredeki enerji üretimi ancak % 194 oranında artmıştır. Devam eden sanayileşme ve kentleşme enerji talebini sürekli arttırırken, ulusal kaynaklar giderek daha yetersiz hale gelmektedir. (Ata, 2008: 86)

Dünya enerji tüketiminde payı hızla artan önemli ithalatçı ülkeler arasında olan Çin, dünya petrol tüketiminin % 8'ini gerçekleştirmektedir. Çin halen, 61 milyar ton (dünya kömür rezervinin yaklaşık % 13'ü) dolayındaki dünyanın en zengin kömür yataklarına sahip olması nedeniyle, çok sınırlı miktarda doğalgaz ve nüfusuna oranla az miktarda petrol tüketmektedir. Ancak giderek artan ekonomik büyüme ile birlikte Çin'in gelecek yıllarda, petrol ve gaz talebinin hızla artması ve hatta ABD'yi geçerek, dünyanın en büyük petrol ve gaz ithalatçısı olması beklenmektedir. (Güneş, 2007:35)

Çin çok konuşulmayan, Ortadoğu politikası çok bilinmeyen dünyanın en hızlı büyüyen ülkesi. 1990'larda petrol ihracatçısı olan Çin, geçtiğimiz yıl 5 Milyon bnd'in üzerinde petrol ithal etti. Dünya enerji arzındaki artışın %64 tek başına tüketen yükselen medeniyet. Çin'in artan enerji ihtiyacına yönelik doğal gaz ve petrol yatakları açısından zengin olan ülkelerle işbirliğine gitmesine neden oldu. Fakat ABD gibi, ülkelerin dış politikalarındaki değişimleri tehdit olarak algılan bir ülke olduğunu düşündüğümüzde, Çin için bu yeni politika çok kolay olmayacaktır. Lakin ABD'nin son yıllarda değişen dış politikası Çin'i kontrol altına almayı hedeflemektedir. Bu nedenle ABD, Uzakdoğu politikasına yoğunluk verip Ortadoğu'yu yakın ittifak ettiği ülkelerle ortak işbirliğine gitmeyi tercih etmekte ve doğrudan askeri müdahale yerine diplomasi yoluyla çözüm arayışı içine gitmektedir. (Bolat,2013, habertürkiye.net, Et:13.12.2013,19:00)

Pekin'in enerji politikası üzerinde beş savunmasızlık faktörü önemli rol oynamaktadır. Bunlardan birincisi , Çin kendi petrol üreticilerinden uzak bir yerde konumlanmaktadır. 2007'de Birleşik Devletlerin petrol ithalatının %30'u Kanada ve Meksika'dan gelmekteydi ki bu ülkeler Birleşik Devletlerin sınırında yer almakta olup onun etki alanı içinde güvenli bir

biçimde yer almaktalar. Buna karşın, Çin, ithal ettiği petrolün %90'nını tehlikeli boğazlarda manevra yapan uzun ve büyük tonajlı tankerlerden almak suretiyle onlara bağımlıdır. İkincisi, Çin, kıraç bir coğrafi bölgeye sahiptir. bu ülkede dünyanın bilinen petrol rezervlerinin sadece %1,3'ü yer almaktadır. Üçüncü olarak tüketim üretimin önüne geçmiştir. Halihazırda Çin, dünyanın en büyük ikinci enerji tüketicisidir ve 2005 ile 2010 yılları arasında toplam enerji tüketimindeki artış küresel artışın %40'ı olarak öngörülmektedir. Dördüncüsü Çin, küresel arenada büyük bir yere sahiptir ama sahip olmak her şeye yetmiyor. Çünkü Çin liderleri, daimi Güvenlik Konseyi üyesi olmalarına rağmen, halen gelişmekte olan bir ülke itibarı gördükleri için G-8 kulübünün içine halen kabul edilmemektedir. Aslında Çin bu durumdan hoşnut olmasa da diğer küresel güçlerin kendilerini bir tehdit olarak görüp gelişmesine engel olacağı şüphesiyle diğer küresel güçlerin etki alanına girmemek için yani bazı küresel güçlerden çekindikleri için bu durumdan şikayetçi değiller.

Küresel güçlerden çekinen Çin ,Artan enerji güvenliği ile petrol stoklaması yolunu tercih etmiştir. Buna yönelik olarak 2003 senesinde Çin, Şanghay, Cjouşan, Huando ve Dalyan gibi dört sahil kentinde inşa etmekte olduğu petrol rezervleri için stratejik tesisleri bitirmiştir.Çin 100 milyon varile (14 milyon ton) eşdeğer stratejik petrol rezervlerini üç katına çıkarmayı planlamaktadır. 2009 yılından itibaren ithal petrolü stoklamak için hâlihazırdaki dört rezervuara ek olarak sekiz rezervuar inşa edileceğini ilan etmiştir. Yapılan tahminlerde, bu tesisler, Gansu ilindeki Lancou, Sincan bölgesindeki Şanşan ve Hebey ilindeki Tanşan'da yapılacaktır

Çin'in ulusal güvenlik önceliklerinin en tepesinde Malakka Boğazı bulunmaktadır ki, bu ülkenin petrol ithalatlarının %80'i Basra Körfezi ve Afrika'dan geçerek ülkeye gelmektedir. Bir noktada yalnızca 1,7 mil genişliğinde olarak, Boğazlardaki petrol tankerleri, çarpışmalar, petrol sızıntıları, kaçırılma, korsanlık ve terörizm riski altındadır. Çin aynı esnada Boğazlarda bir polis gücü gibi hareket eden Birleşik Devletler Donanmasının Tayvan ile savaş durumunda Çin'in petrolünü bloke edebileceği konusunda endişelidirler. Hu Jintao'ya göre bazı büyük güçler Boğazlardaki petrol geçişini kontrol etme arayışında olabilirler. Pekin'in bu tehditlerle ilgilenmek için geliştirdiği çok taraflı stratejisi yakın bölgesi dışındaki Orta Asya'dan petrol kaynakları tedarik etmek, Malezya ve Myanmar'da petrol boru hatları ve bölgedeki donanma kapasitesini arttırmaktır. (Marketos,2008, www.rieas.gr,Et:13.12.2013,20:00)

3.6.ÇİN'İN ORTADOĞU POLİTİKASI

1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Çin, o dönem Doğu Bloğuna daha yakın konumlanmış olan Arap Dünyası ve doğu ile ilişkilerini başlatmıştır. 1956'da Mısır ve Suriye gibi ülkeler ile diplomatik ilişkilerini resmen başlatan Çin, Arap Dünyasında başlayan bağımsızlık hareketlerini de desteklemiştir. Son dönemde açıklanan bazı Çin Dışişleri arşiv belgelerine göre 1956'da patlak veren Ortadoğu Savaşında Çin, birçok ekonomik sıkıntı yaşamakta olmasına rağmen Mısır'a 20 Milyon İsviçre Frangı yardım göndermiş ve Arap halklarının yanında yer almıştır. (Fidan,2012:34)

Soğuk Savaş sonrası dönemde Ortadoğu'daki Batı etkinliğine karşı en ciddi tepkiler de Çin'den gelmiştir. Hemen hemen her Amerikan müdahalesi BM'de doğrudan ya da dolaylı bir

Çin tepkisi ile karşılaşmıştır. Ortadoğu politikasındaki etkinliğin sağladığı küresel prestiji çok iyi bilen Çin'in Önümüzdeki dönemde bu bölgede süreklilik arz eden politikasını daha da güçlendirmesi beklenebilir. Bu çerçevede ABD-İsrail eksenine karşı SSCB'nin doğurduğu boşluk pragmatik alanda Avrupa tarafından, daha ideolojik alanda da Çin tarafından doldurulabilir. Bu çerçevede Avrupa ile Çin arasında olabilecek muhtemel bir yakınlaşma sadece bölge için değil, küresel dengeler için de Önemli sonuçlar doğuracaktır.

Coğrafi konum olarak Asya'da bulunmakla birlikte ekonomi-politik sınıflama açısından Batı Blok'u içinde değerlendirilen Japonya Ortadoğu'nun enerji kaynaklarına en çok bağımlı ülkelerin başında gelmektedir. Japonya'nın Ortadoğu'ya dönük bu hayatî ilgisi bu ülkeyi de Ortadoğu politikasının Önemli aktörlerinden birisi haline getirmektedir. Japonya'nın bu yönünü çok iyi değerlendiren ABD Ortadoğu'ya dönük operasyonlarda Japonya'nın finans gücünü kullanma temayülü içinde olagelmıştır. (Davutoğlu,2003:327)

ABD tarafından uygulanan çevreleme politikası Çin'i bazen zor duruma soksa da ,ülkeler ile geliştirdiği ikili ilişkiler,parasal yardım,askeri gücü gibi özellikleri Çin'e karşı halk tarafından sevgi ve saygı kazandırmış ve Çin'in bölgeye girişini kolaylaştırmıştır.

Çin'in bölgede sempati kazanması ,Ortadoğu'daki ülkelerle ilişkilere girmesi Çin'in dünyanın en büyük gelişmekte olan ülkesi ve yeni süper güç adayı ülke olarak görülmesini sağlamıştır. Arap Dünyası ise Afrika ve Asya üzerinde bulunmakta gerek büyük petrol kaynaklarına sahip olması nedeniyle gerekse coğrafi konumu nedeniyle son derece önemli bir yer işgal etmektedir. Bu nedenle Çin'in Ortadoğu ile geliştireceği ilişkiler son derece önemlidir. Çin Halk Cumhuriyetinin kuruluşundan İtibaren Çin Arap Dünyası ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Ancak bu ilişkilerin gelişmesi ABD'yi rahatsız etmektedir. 21. yüzyılda Çin, Arap Dünyası ve ABD arasındaki ilişkiler tarihsel açıdan da büyük önem taşımaktadır. ABD, Özellikle 1. ve 2. Körfez Savaşlarının ardından Ortadoğu petrollerinin tamamına yakınına kontrol altına almış bulunmaktadır. Gelişen ve büyüyen ekonomisine enerji bulmak zorunda olan Çin için hem bölgenin petrol kaynakları çok önemlidir hem de bölgenin barış ve istikrarı. Kendine ait petrol rezervi son derece kısıtlı olan Çin bölgede yaşanacak istikrarsızlıklara bağlı olarak büyük ekonomik kayıplara uğrayabilmektedir. (Fidan,2011,www.21yuzyildergisi.com,Et:13.12.2013,21:00)

Ortadoğu bölgesi uzun yıllar Çin için yatırım yapılmak için uzak ve riskli bir bölge olarak görüldü. Ancak 1980 ve 1990'lı yıllarda hızla büyüyen Çin ekonomisi bu ilgisizliği kaldıramayacak bir boyuta geldi. Çin'in Ortadoğu enerji kaynaklarına olan ilgisi rahatlıkla anlaşılabilir.Çin özellikle ekonomisindeki büyümeye paralel olarak bölge ile ilgilenmiştir. Çin'in bölgede enerji yatırımlarına ilgisi '2 İthalat, 1 İhracat' şeklinde formüle edilmektedir. '2 İthalat' bölgeden Çin'e akacak petrol ve petrol sektörüne çekilecek olan sermayedir. Bu çerçevede Çin bir yandan uzun dönemli büyük ölçekli kontratlar imzalayarak gelecekteki enerji ihtiyacını garanti altına almaya çalışmakta, diğer taraftan başta Körfez sermayesi olmak üzere bölge sermayesini rafineri ve diğer petrol altyapısını yenilemede kullanmaya çalışmaktadır. Böylece sadece Çin bölgede risk almamakta, aynı zamanda bölge sermayesi de Çin'e gelerek karşılıklı bağımlılık oluşturulmaktadır. Formüldeki '1 İhracat' ise bölgede petrol arama ve geliştirme ihalelerinden yararlanmaktadır. Çin bölgedeki önemli ihalelerin

hemen hepsine katılmaktadır ve son dönemde ciddi başarılar da elde etmektedir. Bu çerçevede Çin sadece petrolün aranması ve çıkarılması ile değil, petrol servis sektörüyle de ilgilenmektedir. Bu çerçevede petrol saklama yerlerinin inşası, petrol nakliyatındaki diğer her türlü altyapı ve boru hatlarına da özel bir önem verilmektedir. Körfez bölgesinde 2001 yılına kadar Çin'in imzaladığı petrol servis sözleşmelerinin sayısı 3000'i geçmişti. Bunların yaklaşık değeri ise 2.7 milyar dolar civarındaydı. Çin Körfez ülkelerine ek olarak Mısır, Katar, Umman ve diğer Arap ülkelerinde de petrol servisi ve diğer alanlarda yatırımlara öncelik vermektedir. (Sevim, 2012: 478-491)

Çin, Ortadoğu'ya ne kadar yatırım yapar ise bunun karşılığında bölgeye olan ihracatının da artacağını bilmektedir. Bu anlamda Çin devletin de geniş desteği ile bölgeye uzun vadeli yatırımlar yapmaktadır. Batılı şirketler gibi kısa vadeli ve nispeten kolay işlerden çok daha zor ve on yıllara yayılan yatırımlara yönelmektedir. Çin bu anlamda sabırlı bir yatırımcıdır. Son birkaç yılda yaptığı yatırımların Çin'e hızla geri dönüyor olması Çin'i bölgede daha istekli bir hale getirmiştir. Çin bölgeden petrol ve gaz alımında hızla zirveye tırmanırken, bölge ülkelerinin ithalatlarında da önü alınmaz bir yükseliş sergilemektedir. Bu ilgi ve işbirliğinin siyasi alana yansması da kaçınılmaz olacaktır. Şu ana kadar Çin bölgede ABD veya diğer Batılı ülkelere açıktan meydan okumamaya özen göstermiştir. Hatta Körfez Savaşı'nda BM kararlarına uymuş, Irak Savaşı öncesinde de ABD'ye muhalefette Fransa ve Rusya'dan daha az muhalefet göstermiştir. Yine de BM'de veto yetkisi olan bir ülke olarak Çin bölgede alternatif bir güç olarak görülmektedir. Çin açıktan meydan okumasa da Batı politikalarının sorgusuz izleyicisi de değildir. Bu açıdan Japonya'dan çok farklı bir güç olarak algılanmaktadır. İran ve Sudan ile geliştirdiği stratejik ekonomik ilişkiler Çin'in eninde sonunda bölgede Batı ile çıkar çatışması içinde olacağını açık göstergeleridir. Nitekim birazdan görüleceği üzere ABD çeşitli defalar Çin'in bölgeye olan ilgisinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. (Sevim, 2012: 478-491)

Ancak Çin bu rahatsızlıklara çok'ta aldırmaz etmemektedir. Çünkü söz konusu bu rahatsızlıklar içerisinde ortak menfaatler girdiği zaman taraflar mutlaka masaya otururlar. Çin bunu çok iyi bilmektedir. Dolayısıyla Çin'in bölgeye siyasi ilgisi ekonomik yatırımlarla artacaktır. Ancak Çin'in siyasi duruşu da ekonomik yatırımlarının artmasına hizmet etmektedir/edecektir. Bugün Ortadoğu'da ABD'nin en yakın müttefikleri dahi 11 Eylül sonrası ABD politikalarından endişe duymaktadırlar ve dengeleyici bir gücün eksikliğini yoğun bir şekilde hissetmektedirler. Çin bu boşluğu doldurmaya aday en önemli ülkedir. Nitekim Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesini isteyen 1559 Sayılı BM Güvenlik Konseyi kararını desteklememesi örneğinde görüldüğü üzere Çin farklı olduğunu her fırsatta hissettirmekte ve bu sayede ekonomik alanda da bölgede sempati toplamaktadır.

Çin, oluşan bu sempati içerisinde ister istemez gerek nüfus fazlalığını yaymak, gerekse yeni ekonomik pazar alanları oluşturmak amacıyla genişleme ya da nüfuz sahası oluşturma stratejisine yönelecektir. Genişleme alanları ise bellidir. Bunlar; Pakistan ve Afganistan üzerinden Hint Okyanusu'na, İran üzerinden batıya ya da güneyde Hindistan, doğuda deniz olduğuna göre Tayland-Malezya ve Avustralya-Yeni Zelanda hattıdır. Rusya'ya doğru genişleme zor olmakla birlikte Sibirya'nın az nüfuslu bölgeleri yerleşim açısından caziptir. (Sevim, 2012: 478-491)

Çin için enerji güvenliği kritik bir konudur ve küresel olarak dünyayı da yakından ilgilendirmektedir. Çin, sanayileşmesi için gerekli petrol girdilerini güvenlik altına almazsa ve yüksek maliyetli petrol giderleri üretim maliyetine yansırca ihracata dayanan sanayileşmesi kısa bir gelecekte krize girerek içinden çıkılmayacak bir dünya ekonomik sistem krizine neden olabilir (Üşümezsoy ve Şen,2003: 174-175). Son dönemde Çin bölgede İran ile enerji politikalarında işbirliği yapmaktadır. ABD'nin yaptırım kararıyla birçok batılı ülke İran'dan petrol alımını kısmaya çalışmakta ancak Çin İran'la yeni anlaşmalar yapmaktadır. Çin, İran ham petrolünün % 20'sini satın almaktadır. (EİA,2010, www.eia.gov,Et:13.12.2013,19:00)

Çin için Ortadoğudaki İran önemli enerji kaynakları olan ve enerji ihtiyacını sağlayacağı kaynaklardan biridir. ABD'nin İran'a yapacağı muhtemel bir askeri operasyona karşı olan Çin yönetimi, Nükleer krizin çözümünün ancak müzakerelerle olabileceğini dile getirmiştir. Önümüzdeki yıllarda Çin'in ekonomisinin büyümesinin devam etmesi beklenmektedir. Ekonomisinin büyümesi ile enerji ihtiyacının artacağı düşünüldüğünde Çin'in petrol üreten ülkelere daha yakın olma ihtiyacı da artacaktır. Petrol ithalatının ilk sırasında Orta Doğu ülkeleri yer alan Çin'in bu bölgeye ilgisinin giderek artması ve diğer küresel aktörlerle bölgede rekabet içinde olması da kaçınılmaz bir durum olacaktır. Çin açısından Hürmüz Boğazı, petrol ihtiyacını karşılama noktasında önemli bir merkezdir. Günümüzde Hürmüz Boğazından geçiş yapan petrol yükünün en büyük istikamet noktası günlük 6,8 milyon varil ile Asya-Pasifik bölgesidir. Hürmüz boğazının günlük toplam petrol hareketliliğinin 17 milyon varil civarında olduğunu düşürsek, boğazın petrol hareketliliğinin yaklaşık %40'ı Asya-Pasifik bölgesine gerçekleşmektedir. Hürmüz Boğazının petrol hareketliliğinde Çin'in payı ise yaklaşık 1,5 milyon varil civarındadır. Japonya, Avrupa ve ABD'nin ardından en fazla Hürmüz boğazından petrol tedarik eden ülke konumunda yer alan Çin açısından Hürmüz Boğazı, dolayısıyla İran'ın varlığı önem teşkil etmektedir. (Sevim, 2012: 478-491).

Öncelikle Çin Anti-Amerikancı OPEC ve Venezuela ile siyasi-ekonomik ilişkiler geliştiriyor. Bunun yanında İran'la askerî ittifak oluşturmuştur. Yine Taliban ve El Kaideye askerî eğitim veriliyor. Ancak bu ittifaklar zinciri Çin'in enerji ithalatındaki zafiyetlerini ortadan kaldıramamaktadır. Su yoluyla bağlantısının %80'i Malaka Boğazından (Endonezya) geçmek zorunda. Buralar da ABD donanması kontrolünde. Çinli uzmanlara göre ABD Malaka Boğazını kapatacak güce sahip. Tsunami sonrası Endonezya adalarına ABD askerî yığınağı boşuna yapılmadı. Bu güvenlik riskine rağmen Çin ekonomisi engel tanımadan büyüyor, önüne geleni yutuyor. Dünya çimento üretiminin yarısını, kömür üretiminin üçte birini, çelik üretiminin %90'ını Çin tüketti. Bakır tüketimi ise diğer dünya devletlerinin toplam tüketiminin iki katı. (Aydın,2011:215)

Çin milli siyaset belgesinde yani sınırsız savaş doktriniyle Çin'in ABD üzerinde hakim bir küresel güç olabilmesini enerji kaynakları üzerindeki nihai savaşın kazanılması şartına bağlıyor. Bu savaş üç coğrafyayı kapsamaktadır Bunlar Ortadoğu, Hazar yalan çevresi de dahil olmak üzere Japonya'dır. Bunun için doğru ve yeterli siyasi-askerî zincirini oluşturmak hedeflenmiştir.

Çin, Amerikan sisteminin en dış halkasını oluşturan ekonomik bir coğrafya haline gelmiştir. Bu olgu Clinton döneminde başlamıştır. Bugün ABD'ye karşı BM muhalefesinde Çin yer almayarak ABD tarafını tutuşu açık bir politik tavrıdır. Bu tavır gerisinde ABD ile ikili ekonomik bağılıklığı yatmaktadır. Petrol konusuna gelince Çin'de petrol esas olarak Kuzey Çin'de Songilia ve Turfan, Tarım, Jungar havzalarında. Bu kesim Sincan-Uygur bölgesidir. Bu bölgedeki Çinileştirme politikasının arkasındaki ortaya çıkan gerçek Çin'in petrole olan talebidir. Keza Orta Asya'yla olan ilişkileri ise Kazakistan, Türkmenistan petrol ve gazının boru hattı projesiyle Çin'e bağlanmasıdır. Şanghai Beşlisi arkasındaki ekonomik gerçek Çin'in Orta Asya petrolüne olan talebinin Rusya'ya onaylatılmasıdır. Diğer taraftan Çin'in Ortadoğu petrolüne olan bağımlılığı da artmaktadır. Bu nedenle bugünkü statünün korunması Çin'in Ortadoğu politikasını oluşturmaktadır. Arabistan'daki rejimin sosyal karakteri önemli değil, yeter ki Çin'in ihtiyacı olduğu ucuz fiyattan petrol sağlasın. Bu politikanın sonucu ABD'nin yeniden yapılandırma projesine karşı çıkış bu temele dayanır. Çin'in ikili durumu nedeniyle bu karşı duruş yüzeyseldir. (Üşümezsoy,2006:237)

Çin lideri Hu Jintao 2006 yılının Ekim ayında yaptığı konuşmasında "ulusal savunma ve ekonomik yapılanma arasındaki ilişkileri doğru anlamak ve çözmek gerektiğini" söylemiştir. Ayrıca Jintao konuşmasında ülkenin güvenliğini ve bütünlüğünü sağlamak, halkın barışçıl çabalarını korumak için devletin savunma gücünü güçlendirmek gerektiğini de vurgulamıştır. 2007 yılı öncesinde Çin Devlet Konseyi Enformasyon Ofisi, ülkenin savunma politikasını ve sorunlarını ele alan Beyaz Kitap'ı yayımlamıştır. Bu kitapta ülkenin dünyadaki artan rolüne cevap veren ayrıntılı aktif savunma stratejisi yer almaktadır. Buna göre, Pekin 21. yüzyılda yüksek teknolojiye sahip bir silahlı kuvvetlere sahip olmalıdır. Kitapta yer alan verilere göre, Çin son 15 yıl içinde savunma harcamalarını yıllık ortalama % 15,3 artırmıştır. Beyaz kitabın yayınlanmasından önce Çin hasmında da ülkenin hammadde ve petrol ithalatına olan bağımlılığı dile getirilerek Çin ticaretinin yapıldığı deniz yollarının güvenliğinin sağlanması gerektiği ve olağanüstü durumlarda askeri korumaya ihtiyaç duyulabileceği belirtilmiştir. 2006 yılı sonunda savunmaya yapılan harcamalar resmi olarak 28,3 milyar Euro (36,7 milyar dolar) olarak belirtilse de CIA'ye göre bu rakam 80 milyar dolar civarındadır, bu da GSYİH'nin % 3,7'si anlamına gelmektedir. Ancak Çin'in Dışişleri Bakanlığı yetkilisi, 6 Şubat 2007 tarihinde yapılan basın toplantısında sorulan bir soru üzerine, Çin'in diğer ülkelere kıyasla savunma harcamalarının daha az olduğunu belirtmiştir. (Nogayeva,2011:72)

3.7.ÇİN'İN ORTADOĞUDAKİ KULLANDIĞI STRATEJİLER

Çin'in barış içinde yaşama ilkesi ve diğer devletlerle iyi ilişkiler kurmak istemesi Çin'in enerji güvenli politikasıyla birebir örtüşmektedir. Günümüzde yalnızca kendi iç talebinin bir kısmını karşılayabilecek kısıtlı miktarda petrol üretebilen Çin, hem mevcut ekonomik yapısını korumak hem de kalkınmasını sürdürmek için kesintisiz bir biçimde enerji temin edeceği kaynaklara ulaşmak durumundadır. 2003'ten beri dünyanın en fazla petrol tüketen ikinci ülkesi olan Çin, günümüzde petrol ihtiyacının üçte birini dış ülkelere karşılamaktadır ve bu oranın 2020 yılında yüzde 50'ye ve 2030 yılında yüzde 80'e çıkacağı tahmin edilmektedir. (Özekmekçi, 2005:2) Bu nedenle, ülke ekonomisini ayakta tutacak olan güvenilir petrol kaynaklarına ulaşmak Çin dış politikasının ana hedeflerinden biridir.

Çin'in petrol ithal ettiği ülkeler incelendiğinde oldukça geniş dağılımlı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Çin, Ortadoğu, Orta Asya ve Latin Amerika ülkelerinden petrol ithal etmektedir. Ancak ülkeye giren petrolün yüzde 51'i özellikle Suudi Arabistan, Kuveyt ve İran gibi bölge ülkelerinden temin edilmektedir. Bu nedenle Ortadoğu bölgesi Çin'in enerji kaynaklarına yönelik ürettiği dış politikada hayati bir konuma sahiptir. (Özekmekçi, 2005:3) Enerji politikası dışında bölgenin Çin açısından diğer bir önemi de Ortadoğu'nun Müslüman ülkeleri ile iyi ilişkiler kurarak Doğu Türkistan bölgesindeki ayrılıkçı Müslümanların dış desteğini kesmektir.

Enerji kaynaklarına ulaşım açısından Orta Asya bölgesi de Çin için önemlidir. Bu bölgede ABD'yi jeopolitik bir rakip olarak gören Çin'in Orta Asya politikası, daha geniş stratejik yaklaşım içinde, ABD'ye karşı çok kutuplu dünyanın yaratılması çabasıdır. (Burler,1999:1045)

Ayrıca Çin bölgenin liberal piyasalara açılma veya bölgedeki neo-komünist rejimlerin iktidardan uzaklaştırılma fikirlerini paylaşmamaktadır. Çin'in bölgeye yönelik politikası iki temele dayanmaktadır: birincisi bölgedeki milliyetçi akımların uyanmaması, çünkü bu tür hükümetler Çin'deki ayrılıkçı Uygurları destekleyebilir, ikincisi ise ABD'nin bölgeden uzak tutulmasıdır. (Uğrasız, 2002, :231) Ayrıca Çin, bölgenin enerji kaynaklarına ulaşmada bir zorlukla karşılaşmamak için Orta Asya'da bir çatışma veya kriz durumunun oluşmasını önlemek istemektedir. Böylece, Orta Asya ülkelerini Çin pazarına ticari ilişkilerle bağlamak istemektedir.

Dış politika dışında savunma ve güvenlik politikası anlamında da atılımlarda bulunan Çin, savunma bütçesini önemli oranda arttıran ülkelerden biridir. "6 Mart 2001 tarihinde Pekin, savunma harcamalarını % 17,7 oranında arttırdığını yani yaklaşık 19 milyar Euro'ya çıkardığını açıklamıştı. Ancak Batılı uzmanlar gerçek harcama miktarının açıklananın iki-üç katı olduğunu savunmaktadır. (Akçadağ,2010,www.bilgesam.org,Et:13.12.2013,21:00)

Askeri gücünü sürekli gösteren Çin ,bazen de toplumda sempati yaratmak için yumuşak güç gösterisi de yapmaktadır.Örnek olarak Çin Güneydoğu Asya ülkelerine ekonomik yardım ve ticari yatırımlar yapmaktadır.Genelde bu yardımları yaparken Çin'den göç etmiş ama kültürel bağları olan Çin kökenli toplumlar olmasına dikkat etmekte böylece Çin bölgede rahat harekete ederek istediğini almaktadır.

Çin'in Güneydoğu Asya gibi önem verdiği ülkelerin başında Afrika gelmektedir çünkü Afrika enerji ve maden kaynakları açısından oldukça zengin bir bölgedir. Dolayısıyla ekonomik olarak büyümek gereken enerji ihtiyacını karşılamak için Afrika bölgesine yönelik politikası vardır. Çin ve Afrika ülkeleri arasındaki stratejik işbirliği, 2000 yılında kurulan ve her üç yılda bir toplanan "Çin – Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC)" aracılığı ile devam etmektedir. 2006 yılında 48 Afrika ülkesinin katılımı ile gerçekleştirilen üçüncü Çin – Afrika İşbirliği Forumu zirvesinde özellikle taraflar arasındaki "siyasi eşitlik" vurgusu yapılmıştır. Aslında Afrika halkının yüzyıllardır sömürülmesi ve batılılara karşı nefret beslemesi Çin için bir avantaj oluşturmuştur. Çin ise bölgeye sağlık, eğitim ve ekonomik yardımlarla oradaki varlığını önemli ölçüde arttırmıştır.

Kısaca Çin bir küresel ekonomik güç olma yolunda yerini almış, hızla artan enerji ihtiyacı ve ekonomisi dış politikasını ,güvenlik politikasını belirlemiştir. Çin şuan için diğer küresel güçlerin gözüne batmadan büyümeyi tamamlamak için başka ülkelerin iç işlerine karışmama, barış ve diğer ülkelerle iyi geçinme stratejisi uygulamaktadır. Çünkü Çin gelişmekte olan bir ülkedir ve dolayısıyla hassas bir terazi gibidir .Kendi içerisinde başta Tayvan sorunu, Doğu Türkistan bölgesindeki ayrılıkçı hareket ve insan hakları sorunları olmak pek çok sorunları vardır ve bunlarla uğraşmaktadır.

3.8.ÇİN'İN IRAK POLİTİKASI

Irak Ortadoğu'nun dinamik çeşitliliğini petrol mücadelesiyle en yoğun harmanlayan alandır. Başka bir deyişle, Irak gerek petrol rezervleri ve bu rezervler üzerine ayyuka çıkan mücadele, gerekse tarihsel, dinsel ve kültürel farklılık noktalarının sunduğu çeşitli çatışma ve işbirliği odaklarıyla, hem bölgenin replik temsilcisi, hem de mihenk taşıdır. Irak'taki gelişmeler, değişmeler ve bunlara neden olan süreçler, hem tüm Ortadoğu ülkelerini, hem de petrol ya da petrole bağlı güç mücadelesiyle ilişkili bütün aktörleri çok yakından ilgilendirir.Bu aktörlerden biride Çin'dir. (Fidan,2012:11)

1949'da kurulan Çin Halk Cumhuriyeti ile Irak arasındaki diplomatik ilişkiler 1958 yılında başlamıştır. 1959'da Kerkük'te başlayan ayaklanma sırasında Pekin bu hareketleri ideolojik yakınlık ve Soğuk Savaş şartları nedeniyle Kürtlerin Bağdat'a karşı bağımsızlık mücadelesi olarak görmüştür. Ayaklanmanın sona erdiği 1975 yılından sonra ise ikili ilişkiler gelişmeye başlamış, Irak Çin'in silah sattığı önemli pazarlardan biri haline gelmiştir. 2000'li yıllardan önce ise Çin'in Kürtlere ilgisini gösteren herhangi bir gelişme yaşanmamıştır. Irak'ta 2005 yılında yapılan seçimlerin ardından Kürtlerin parlamento'da ciddi bir güç haline gelmesinden sonra Çin Komünist Partisinden bir heyet Irak İran sınırında bulunan Khanqin'e bir ziyaret gerçekleştirmiştir.Ziyaretin Celal Talabani'nin başkanı olduğu "Kürdistan Yurtseverler Birliğine yapıldığı; ziyaretin ardından ise iki parti arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi için Irak'ın kuzeyinden de bir heyetin Çin'e davet edildiği belirtilmiştir.Aynı ay içerisinde Mesut Barzani, Çin'in Irak Büyükelçisi ve Ticaret Ataşe'si ile bir görüşme yapmış, görüşmede Bölgesel Yönetim ve Çin'in ilişkilerinin gelişmesinin "Kürdistan Demokratik Partisi" ve Çin Komünist Partisi arasındaki iyi ilişkiler vesilesiyle daha ileri gideceğini ve birlikte Federal ve Demokratik Irak'ın inşasına katkıda bulunacaklarına inanıldığı söylenmiştir. Aynı yıl ekim ayında ise "Irak Kürdistan Komünist Partisi" Polit Büro üyesi Kosrat Rasul Ali Başkanlığında bir başka heyet Çin'e ziyarette bulunmuştur. (Fidan,2012:11)

Karşılıklı ziyaretler sonrasında , enerji alanında işbirliğine gidilmiştir. Çünkü karınca gibi çalışan ve çalıştığı için enerjiye ihtiyacı olan bir ülke vardı.Dolayısıyla enerji Çin için hayati bir öneme sahipti.

Çin, nüfusunun büyüklüğü nedeniyle madenler konusunda her zaman dışarıya bağımlı olmuş ve özellikle son 30 yıldır yaşadığı büyük ekonomik gelişmenin de etkisiyle bugün dünyanın ikinci enerji tüketicisi haline gelmiştir. Özellikle petrol konusunda dışa bağımlılığı devam eden Çin, kaçınılmaz olarak ilgisini Ortadoğu petrollerine özel olarak da Irak ve Irak'ın Kuzeyinde bulunan petrol kaynaklarına çevirmiş bulunmaktadır. (Fidan,2012:7)

Hızla artan Enerji talebi ve sürekli ekonomik büyümesiyle küresel bir aktör haline gelen Çin'in arz ve talep dengesinden bahsetmek, Mart 2003 müdahalesi öncesinde bu ülkenin ABD nezdinde, özellikle Irak ve Ortadoğu bağlamında, nasıl bir baskı yarattığını ortaya koyacaktır. 1990'lı yıllardan itibaren artan talebiyle önemli bir petrol ithalatçısı haline gelen Çin, 2001'de yıllık 200 milyon ton olan tüketiminin üçte birini, yani 65 milyon tonunu, ithal etmekteydi.¹² Her ne kadar Xinjiang bölgesinde Çin'in artan talebinin bir kısmını karşılayabilecek petrol bulunuyorsa da, bu bölgenin çevre ve jeolojik koşulları, rezervlerin gün ışığına çıkarılmasını bugünkü koşullarda makul kılmamaktadır. Asıl ilginç olan, Çin'in petrol ithalatının önemli bir kısmını Ortadoğu'dan (İran, Suudi Arabistan, Uman ve Yemen) yapmasına rağmen, Irak'ın sadece binde 5-10 arasında bir katkı yapmasıydı. Bu nokta, Çin ve ABD'nin Irak'a olan ilgisini açıklar. ABD ve Çin giderek artan ve bağımlılık yaratan bir petrol ithalatı kompozisyonuna sahipken; her ikisinin de alımlarında Irak yok denecek kadar küçük bir paya sahipti. Kısacası Irak hem ABD hem Çin açısından kaçırılmayacak bir fırsat görünümündeydi. (Bilgin, www.akademikortadoğu.com, Et:10.08.2013, 21:00)

Çin'in Irak ile izlediği ilişkiler neticesinde, ABD ile bazen karşı karşıya gelmektedir. Bu durum, Çin'i çok'ta rahatsız etmemektedir. Çünkü Çin, sanayisi gelişmekte olan bir ülke olduğu için çıkarlarına uygun olarak hareket etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Irak ve Ortadoğu ülkeleriyle ABD'ye rağmen antlaşmalar imzalamaktadır.

Hu Jin Tao Talabani'yi "Çin Halkının eski bir dostu" olarak tanımlamıştır. İki ülke arasında eğitim ve kültür alanında ve Irak'ın yeniden inşası kapsamında uzman yetiştirme konularında ikili anlaşmalar imzalanmış; Talabani ise işbirliğinin enerji, teknoloji gibi alanlarda gelişeceğini belirtmiştir. Ayrıca Çin tarafı Irak'ın Çin'e olan borçlarının bir kısmını da silmiştir.

2009 Çinli enerji firmaları açısından Irak'ın kuzeyinde kazançlı bir yıl olmuştur. Devlete ait olan ve Asya'nın en büyüğü sayılan Çin enerji firması Sinopec; Çin'in yurtdışında gerçekleştirdiği en büyük alımı yaparak 7,2 milyar dolara Irak'ın kuzeyindeki petrol sahalarını işleten İsviçreli Addax firmasını satın almıştır. Bölgesel yönetim yetkililerine göre Irak'ın toplam petrol rezervinin % 40'ı kendi bölgelerinde bulunmaktadır ve buna hali hazırda aramaların devam ettiği bölgeler dâhil değildir. Batılı uzmanlar da Irak'ın kuzeyinin petrol rezervleri açısından yeni Suudi Arabistan olmaya aday olduğunu dile getirmektedirler. CNPC de Irak'ın güneyinde önemli bir petrol sahasını işletmektedir. (Fidan, 2012:10)

3.9.ÇİN'İN SURİYE POLİTİKASI

1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Çin, o dönem Doğu Bloğuna daha yakın konumlanmış olan Arap Dünyası ile ilişkilerini başlatmıştır. 1956'da Mısır ve Suriye gibi ülkeler ile diplomatik ilişkilerini resmen başlatan Çin, Arap Dünyasında başlayan bağımsızlık hareketlerini de desteklemiştir. (Fidan, 2012:26)

Çin'in Suriye ile ilişkileri pek fazla gelişmemiştir. İkili ilişkiler açısından Rusya ile kıyasla Çin'in Suriye üzerinde kayda değer bir çıkarı yoktur. Rusya'nın yurtdışındaki yegâne askerî üssünün Suriye'de olması, Rusya-Suriye askerî ticaret ilişkileri ve 20 milyar dolarlık yatırımları, Rusya-Suriye geleneksel ikili ilişkileri ve Rusya'nın Ortadoğu'daki jeopolitik

çıkarları gibi sebeplerinden dolayı Suriye'ye destek vermektedir. Ancak, Çin'in Suriye üzerinde bu denli büyük çıkarları söz konusu değildir. 2010 yılında Çin-Suriye ticaret hacmi 2,48 milyar dolar, Çin'in Suriye ihracatı 2,44 milyar dolar, ithalatı ise 0,04 milyar dolardır. Bu ticaret ilişkilerinde Çin'in Ortadoğu'daki en büyük çıkarları olan petrol ve doğalgaz yer almamaktadır. Çin ve Suriye'nin siyasî bakımdan ikili ilişkilerinin yoğun olmadığı gibi kültürel ilişkileri de yok denilebilecek durumdadır. (Ekrem,2012,www.sde.org.tr, Et:16.11.2013,17:00)

Aslında, Çin'in Suriye sorunu üzerindeki çıkarlarının ikili ilişkilerinde değil, Birleşmiş Milletler Şartı'nın etkinliği, koruma sorumluluğunun (Responsibility to Protect) suistimal edilmesi ve Çin-Rusya stratejik işbirliği ortaklık ilişkileri ile alakalıdır. Çin'in BM ortamında Suriye sorunu hakkında Batılı ülkelerle farklı tutumda olmasının nedeni de söz konusu kararlarının BM'nin amacı ve prensiplerle aykırı olmasıdır; Çin'in endişesi, Batılı ülkelerin ilgili kararlardan yararlanarak müdahaleci savaşı rahatça başlatması ve Suriye'de istikrarsız durumu yaratmakla Ortadoğu barışına zarar vermesidir. Yani Ortadoğu'da yaşanan çatışmalar dünya enerji güvenliğini etkilediği gibi enerji konusunda dışa bağımlılığı %50'nin üzerinde olan Çin'in ekonomisine tesir edecektir. Bu olumsuz sonuca karşı BM'nin amacı ve prensipleri Çin için önem kazanmaktadır. Kaldı ki 1971'de BM üyeliği ve Güvenlik Konseyi Daimi üyeliğini kazanan Çin'in son yıllarda BM ortamında kendisinin küresel etkisini sağlamaktadır. Eskiden ABD ve Batılıların siyasal aracı olarak gördüğü BM'nin, Çin'in siyasal çıkarlarına zarar vereceğini düşünmekteydi; şu anda ise Çin kendi görüşünü ve devlet etkisini uluslararası düzeyde sağlamaya çalışmaktadır. Son yıllarda Çinli diplomatlar stratejik vizyona sahip ve daha deneyimli ve yetenekli olma yolunda ilerlemektedir. Ancak Çin'in yükselişiyle birlikte Çinli diplomatlar bazen küstahça bir tavır da sergilemektedir. (Ekrem,2012,www.sde.org.tr,Et:16.11.2013,17:00)

Suriye ile ilgili 2013 yılında yaşanan son gelişmelere göz atarsak Çin ,müttefiki Rusya' ile beraber BM'de ret kararı vermiştir. Rusya ve Çin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Suriye Sorunu ile ilgili tasarımı reddetmeleri, Çin ve Rusya'nın geçen yıl 10 Nisan'da Fransa, İngiltere gibi AB ülkelerinin Suriye Sorunu ile ilgili tasarımlarını reddetmelerinden sonra, ikinci kez veto haklarını kullanmaları, uluslararası camianın dikkatini çekmiştir.

Çin ve Rusya'nın vetosu, aslında dışarıdan gelecek etkilerle yönetimin devrilmesi yöntemine karşı bir vetodur. Bu yöntem ayrıca Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne, uluslararası ilişkilerin en temel ilkelerine aykırıdır ve Çin bunu kesinlikle kabul edemez. (Fidan,2011,www.21yuzyildergisi.com,Et:13.12.2013,21:00)

Suriye sorunu son derece karmaşıktır, sadece ilgili ülkeler ve onların tarihleri değil, mezhepler arasındaki çatışmalar ve harta bir tarafıyla da İran'ın Nükleer Çabaları sorunu ile de ilgilidir. Bu iç içe geçmiş önemli sorunlar bütün bir yapıyı tehdit etmektedir. Arap Birliğinin tavrı oldukça ilginçtir, kendi iç sorunlarını görmeden sürekli dışarı bakmaktadırlar, açıkça görülebileceği gibi: Suudi Arabistan, Katar gibi ülkeler, Suriye'de yaşanan sorunları kullanarak Esad Ailesinin yönetimine son vermek istemekte, Sünnilerin Suriye'de yönetimi ele geçirmesini istemekte ve Şiiilerin lideri durumundaki İran'ın etkisini dengelemek

istemektedirler. Irak, Lübnan, Cezayir gibi ülkeler buna karşı çıkmakta, Mısır ve bazı ülkeler ise buna karşı tarafsız kalmayı tercih etmektedir. (Fidan,2012:52)

Suriye Tasarısının Güvenlik Konseyi'nde Çin tarafından veto edilmesi Çin'in kendine artık yavaş yavaş aktif bir konum belirlemesinin göstergesidir.Çin burada yine her zamanki gibi ne şiş yansın ne kebab misali Suriye'de bir tarafı tutmadığını sadece eski alışkanlıkların bitmesini istemiştir.Bu şunun göstergesidir Çin gelişmekte olan bir ülke olmasına rağmen aktif siyaset içinde kalacağını göstermiştir. Çin artan gücüne paralel olarak uluslararası sistemde etkili olmak istemektedir.

3.10.ÇİN'İN İRAN POLİTİKASI

Çin için İran'ın üç noktada önemi bulunduğu söylenebilir: Ticari, jeoekonomik, jeostratejik. İlk olarak İran ticari bir pazardır. Çin nüfusu ve ekonomisi sürekli büyüyen bir ülkedir. İnsanlarının refahını artırabilmesi için ürettiği malları satması ve çok önceden paylaşılan dünya pazarlarından pay kapması gerekmektedir. İran ise, yine büyük bir nüfusa ve bu nüfusu besleyebilecek petrol ve doğal gaz gelirlerine sahiptir. Sanayi üretimi ve tarım ürünleri yetersizdir. Dolayısı ile ülke ekonomisi büyük ölçüde dış alıma bağlıdır. Teknoloji ürünleri söz konusu olduğunda bağımlılık artmaktadır. Üstelik yukarıda saydığımız şartlar nedeniyle İran büyük ölçüde silah satın almaya istekli bir ülkedir. Çin, hem silah, hem de diğer teknoloji ürünlerini İran'a satabilmekte ve ekonomik büyümesine bu şekilde katkı yapmaktadır. Üstelik dünyanın en verimli ticareti olan silah pazarında yer edinmeye çabalamakta, ABD'nin boşalttığı İran pazarını doldurmaktadır. İkincisi, İran dünyanın en önemli petrol ihraç eden ülkelerinden birisidir ve yüksek oranlı büyüme hızıyla petrol tüketimi dünyada en fazla artan ülke ise Çin'dir. İran petrolünün güvenli ve diğer tedarikçilere göre daha ucuz bir şekilde alınması Çin için önemi yadsınamaz bir konudur. Üçüncüsü, İran her küresel gücün olduğu gibi Çin'in de ilgisini çekmektedir. Şöyle ki, İran bölgesel bir güçtür ve bölgeye girmek isteyen ülkelerin onun üzerinden politika üretmesi gayet normaldir. Zamanında ABD bunu Şah yoluyla yapmış ve yaklaşık 30 yıl boyunca Basra Körfezinde kendi politikalarını uygulayabilmiştir. Devrim sonrası ABD'nin İran'dan çekilmesi neticesinde oluşan boşluğu Rusya gibi Çin de doldurmaya çabalamaktadır. Üstelik, ABD'nin Orta Asya politikalarından rahatsızlığı nedeniyle, bu bölge üzerinde alternatif oluşumlar arayışı içerisinde. Diğer yandan, Çin için İran Ortadoğu'ya açılan kapı olacak, ileride bu bölgedeki Çin çıkarlarının korunmasında da önemli roller oynayabilecektir. Tekrar etmek gerekirse, Çin şu an için dikkatli bir oyuncudur ve stratejik öncelikleri masanın üstüne koymakta acele etmemektedir. (Dingli ,2006:60-64)

4.AVRUPA BİRLİĞİ

4.1.AVRUPA BİRLİĞİ TARİHİ

Roma antlaşması ile kurulup 1967'de işlerlik kazanan Avrupa Birliği (EC), Avrupa'da var olan üç örgütü bir araya getirdi: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (ECSC), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom). ECSC, kömür ve çelik sağlanması konusunda ortak bir yol izlemek amacıyla 1952'de kurulmuştu.

AET 1958'de üye devletlere ortak bir pazar oluşturmak ve mal, personel ve hizmetlerin serbestçe taşınması amacıyla kuruldu. Euratom da 1958'de kuruldu, amacı atom enerjisinin barışçı amaçla kullanımını sağlamaktır. Başlangıçta her örgütün de altı üyesi vardı; Belçika, Fransa, Federal Almanya, Hollanda, Lüksembourg ve İtalya-"Altılar Avrupası". Aynı altı ülke Avrupa Birliği'nin de üyelerini oluşturuyordu. Avrupa Birliği kendisini oluşturan kuruluşların amaçlarına uymaya sürdürdü ve kendi uzun vadeli hedefi olarak, ECSC, AET ve Euratom' un başarabileceğinden daha geniş kapsamlı uluslararası politik işbirliği sağlandı. (Vikipedia,10.10.2013,12:24)

4.2.AVRUPA BİRLİĞİ 'NİN KURULUŞU

7 Şubat 1992 tarihinde Maastricht Antlaşması yürürlüğe sokuldu.Bu antlaşma ilk kez Avrupa Birliği terimini kullandı ve üç sütun adını verdiği uygulama alanlarını başlattı. Bugünkü Avrupa Topluluğu terimi, geçmişte Avrupa Topluluklarının görev alanına giren politika ve uluslar üstü işlemleri kapsayan birinci sütuna eş düşmektedir. İkinci ve üçüncü sütunlarsa birliğin dış politikası ile içişleri ile ilgili, daha çok devletlerarası düzeyde iş birliği sunar. Günlük konuşma dilinde Avrupa Birliği terimi, Avrupa Topluluğu için de kullanılmaktadır ve birliğin birinci sütununun bir ögesi olarak Avrupa Topluluğu adı, öngörüldüğü tarihte yürürlüğe girecek olan Lizbon Antlaşması ile birlikte kullanımdan kalkacaktır.

Birliğe 1995 yılında, Avusturya, İsveç ve Finlandiya katıldı. 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması'nın demokrasi ve dış politika başlıklarında iyileştirmeler yapmak için imzalandı. Amsterdam Antlaşması'nı 2001 yılında Nice Antlaşması izledi ve bu da birliğin doğu yönlü genişlemesine yeni vizyonlar kazandırmak adına Roma ve Maastricht antlaşmalarının üzerinde düzenlemeler yaptı.

2002'de on iki üye ülke avro adlı ortak bir para birimini benimsedi. O günden bu yana, avro kullanan ülkelerin oluşturduğu avro alanı on yedi ülkeye ulaştı. 2004 yılında Avrupa Birliği, çoğunluğu eski Doğu Bloku ülkelerinden olan on yeni aday ülkenin de birliğe resmen katılmalarıyla tarihindeki en büyük genişlemeyi gördü. Üç yıl sonra, Bulgaristan ve Romanya da birliğe girdi. Birliğin son genişlemesi 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımıyla gerçekleşti.

2004 yılında Roma'da, daha önceki tüm antlaşmaları tek bir belgede toplayacak Avrupa Birliği Anayasası hazırlanmasını öngören antlaşma imzalandı. Ancak bu anayasa taslağı, Fransa ve Hollanda'da düzenlenen halkoylamalarında alınan olumsuz sonuçlardan dolayı diğer ülkelerde uygulanmadı ve onay alma işlemi hiçbir zaman tamamlanmadı. Bu nedenle bunun yerine, 2007 yılında önceki antlaşmaları yeni bir anayasayla değiştirmektense

koşullarını iyileştirmeyi öngören ve Reform Antlaşması olarak anılan Lizbon Antlaşması imzalandı. Üye ülkelerde yapılan halk oylamaları sonucu onaylanırsa, Ocak 2009'da yürürlüğe girmesi öngörülen antlaşma ilk olarak oylandığı İrlanda Cumhuriyeti'nde reddedilince, sürecin geleceğine ilişkin beklentiler belirsizleşti.

4.3.AVRUPA BİRLİĞİ 'NİN EKONOMİSİ

Kuruluşundan bu yana, Avrupa Birliği tüm üyeleri arasında ekonomik bir ortak pazar geliştirmiştir. 2011 yılı itibarıyla, avro alanı denen bölge içinde birliğin on yedi üyesi avro adlı ortak para birimini kullanmaktadır. Tek bir ekonomi olarak düşünüldüğünde Avrupa Birliği, 16.8 trilyon dolarlık gayri safi yurtiçi hasılasıyla dünya toplamının %31'lik bölümünü oluşturur. Bu Avrupa Birliği'ni dünyanın nominal gayri safi yurtiçi hasıla sırasında birinci, GYSİH bazlı satın alım gücü paritesi sırası içinde de ikinci büyük ticaret bloku yapar. Avrupa Birliği ayrıca, dünyadaki en büyük ihracatçı oluşum ikinci en büyük ithalatçı, ve Hindistan ile Çin Halk Cumhuriyeti gibi ülkelerin en büyük ticaret ortağıdır. Gelirlerine göre ölçülen dünyanın en büyük 500 kurumundan 163'ünün genel merkezleri Avrupa Birliği sınırları içinde yer almaktadır. Mayıs 2007 itibarıyla Avrupa Birliği içinde işsizlik oranı %7 olarak ölçülürken yatırımlar gayri safi yurtiçi hasılanın %21.4'ü, enflasyon oranı %2.2 ve kamu kesimi açığı %-0.9 olarak belirlenmiştir. (Eurostat,2012, ec.europa.eu,Et:15.12.2013,10.30)

2013 yılının birinci çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre yüzde 0,2 oranında daralan Avro Bölgesi, 2013 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 0,3 oranında büyümüştür. Avro Bölgesi 2013 yılının ikinci çeyreğinde altı çeyrek boyunca kesintisiz olarak devam eden teknik resesyondan çıkmıştır.

Yılın ikinci çeyreğinde gerçekleşen yüzde 0,3 oranındaki büyüme, büyük ölçüde iç talebin GSYH'a pozitif katkısı sayesinde gerçekleştirilmiştir. 2012 yılının yazından bu yana alınan önlemler sayesinde sağlanan finansal piyasalardaki iyileşmeler reel ekonomiye yansımaya başlamış, piyasalardaki Kırılganlıklar azalmış, tüketici ve yatırımcı güveni artmıştır. Fakat bölge ekonomileri arasındaki performans farklılıkları devam ettiğinden, özellikle yüksek kamu borcu sorunu yaşayan ekonomilerin kamu ve özel sektör bilançolarını düzeltmeye devam etmelidir. Bu ekonomilerin mali manevra alanının olmayışı maliye politikalarını devre dışı bırakmakta ve para politikalarının önemini artırmaktadır. (T.C.K.B,2013, <http://www.dpt.gov.tr>,15.12.2013,16:00)

Avrupa'nın büyük ekonomilerinde Almanya ve İngiltere ile birlikte Litvanya ve Finlandiya ikinci çeyrekte bir önceki çeyreğe göre yüzde 0,7 oranında büyürken, Fransa yüzde 0,5 oranında büyümüştür. Aynı dönemde İtalya ve Hollanda yüzde 0,2 oranında, Slovenya yüzde 0,3 oranında daralmış; Portekiz ise yüzde 1,1 oranında büyümüştür.

Avro Bölgesi mevsimsel düzeltilmiş sanayi üretim endeksi verilerine göre Mayıs ayında yaşanan yüzde 0,4 oranındaki azalışın ardından, Haziran ayında endeks bir önceki aya göre yüzde 0,6 oranında artmıştır. 2012 yılı Haziran ayı ile kıyaslandığında endeks yüzde 0,4 oranında azalmıştır. Haziran ayında, bir önceki aya göre sermaye malı üretimi yüzde 2,0 oranında, dayanıklı tüketim malları ise yüzde 4,3 oranında artarken; enerji üretimi yüzde 1,6 oranında azalmıştır. (T.C.K.B,2013, <http://www.dpt.gov.tr>,15.12.2013,16:00)

Son iki yıldır artmaya devam eden işsizlik oranı Temmuz ayında Avro Bölgesinde yüzde 12,1, AB’de ise yüzde 11 seviyesine ulaşmıştır. Avro Bölgesi ekonomilerinde 2013 yılının ikinci çeyreğinde görülen tedrici toparlanmanın işgücü piyasalarına yansması sınırlı kalmıştır. Haziran ayında yüzde 12,1 oranında gerçekleşen Avro Bölgesi işsizlik oranı Temmuz ayında da yüzde 12,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2012 yılının Temmuz ayı ile kıyaslandığında işsizlik oranı 0,6 puan artmıştır

Dış Ticaret

Avro Bölgesi 2013 yılının ikinci çeyreğinde, GSYH’sının yüzde 2,2’si oranında, yaklaşık 52,1 milyar avro tutarında cari fazla vermiştir.

2013 yılı Haziran ayında Avro Bölgesi ihracat ve ithalat rakamları sırasıyla 157,9 milyar avro ve 140,6 milyar avro olarak gerçekleşirken, dış ticaret dengesi 17,3 milyar avro fazla vermiştir. Öte yandan mevsimsel düzeltilmiş dış ticaret verilerine göre ihracat Haziran ayında bir önceki aya göre yüzde 3 oranında, ithalat ise yüzde 2,5 oranında artmıştır. (T.C.K.B,2013, <http://www.dpt.gov.tr>,15.12.2013,16:00)

4.4.AVRUPA BİRLİĞİ ’NİN ENERJİ KAYNAKLARI

Petrol Kaynakları

AB üyesi ülkelerden sadece İngiltere’de 450 milyon ton, Danimarka’da 130 milyon ton ve İtalya’da 70 milyon ton kesin petrol rezervi bulunmaktadır. Bu üç ülkenin 2003 yılında petrol üretimlerinin tamamı 129,1 milyon olmuştur. AB dışında kalmayı tercih eden Norveç’te ise 1 milyar ton kesin petrol rezervi vardır. Bunlarla birlikte gelecekte Norveç AB’ye üye olsa bile AB’nin petrol ihtiyacını kendi kaynaklarıyla karşılaması mümkün değildir.

Doğalgaz Kaynakları

AB’de Danimarka 90 milyar m³, Almanya 210 milyar m³, İtalya 220 milyar m³, İngiltere 630 milyar m³, Hollanda 1.670 milyar m³ ve Polonya 120 milyar m³ olmak üzere toplam 2.940 milyar m³ kesin doğal gaz rezervi bulunmaktadır. AB dışında kalan Norveç’te ise 2.460 milyar m³ kesin doğal gaz rezervi mevcuttur. AB’de, 2003 yılında 452,9 milyar m³ doğal gaz tüketimi gerçekleşmiştir. Doğal gaz üretimi açısından bakıldığında, 2003 yılında İngiltere’de 102,7 milyar m³, Hollanda’da 58,3 milyar m³, Almanya’da 17,7 milyar m³, İtalya’da 13,7 milyar m³ ve Danimarka’da 7,9 milyar m³, Polonya’da 4 milyar m³ ve Macaristan’da 2,7 milyar m³ olmak üzere AB ülkelerinde toplam 207 milyar m³ doğal gaz üretilmiştir. Diğer taraftan, 2007 yılında Birliğe katılması öngörülen Romanya’da ise 2003 yılında 12,6 milyar m³ doğal gaz üretimi gerçekleştirilmiştir.

AB ülkelerinde üretilen doğal gazın, Birlik içi doğal gaz talebini karşılaması mümkün değildir. Bununla birlikte, 25 üyeli AB’nin doğal gaz üretiminin 2000-2030 döneminde % 40.4 oranında azalacağı tahmin edilmektedir. AB’nin doğal gaz tüketiminin AB içi üretimle karşılama oranı 2000 yılında %11.9 iken 2030 yılında bu oran %5.9 olmaktadır. Bu durum

doğal gaz açısından Birliğin ithalat bağımlılığını artırmaktadır. (Yorkan,2006,www.tasam.org, Et:07.12.2013,17:00)

Kömür Kaynakları

AB ülkelerinde başta Almanya olmak üzere yaklaşık 100 milyar ton kömür rezervi bulunmaktadır. AB, 2001 yılında enerji tüketiminin 212,5 milyon ton petrol eşdeğeri bölümünü kömür ile karşılamıştır. Bu tüketimin 92,3 milyon petrol eşdeğerine karşılık gelen kısmı AB içinde üretim ile, geri kalanı ise ithalat yoluyla karşılanmıştır. (5) Ancak, kömür üretiminde son yıllarda yaşanan hızlı düşüş dikkate alındığında, AB'nin gelecekte ortaya çıkacak enerji ihtiyacı için kömürün bir alternatif olamayacağı değerlendirilmektedir.

Nükleer Enerji Kaynakları

AB'de nükleer enerjinin toplam enerji ihtiyacını karşılama oranının 2010 yılı itibarıyla zirveye ulaşacağı ve bu tarihten sonra giderek azalacağı öngörülmektedir. Son yayımlanan çalışmada (86) genişleyen AB'nin toplam nükleer enerji üretiminde 2030 yılında 2000 yılına oranla %22 azalma yaşanacağı öngörülmektedir. Bugünkü üretim ile karşılaştırıldığında, AB'de 2030 yılına gelindiğinde nükleer enerjinin katkısının yarı yarıya azalacağı tahmin edilmektedir. AB'ye yeni katılan ülkeler açısından ise, bu ülkelerde mevcut bulunan nükleer santrallerin güvenlik ve çevre standartlarına uymaması nedeniyle kapatılmaları söz konusudur. (Yorkan,2006,www.tasam.org,Et:07.12.2013,17:00)

Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Yenilenebilir enerji kaynakları çevrenin korunmasında önemli bir rol oynar. AB, yenilenebilir enerji kaynaklarını artırma yolunda, toplam elektrik enerjisi üretiminde yenilenebilir kaynakların payının %12 seviyesine çıkartılması hedefini koymuştur. (8) AB enerji projeksiyonları içinde 2010-2020 döneminde, yenilenebilir enerji kaynakları arasında yer alan rüzgâr enerjisinin toplam enerji üretimi içindeki payının artırılacağı, daha sonra da güneş enerjisinin gündeme gelmeye başlayacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca, "Altener" ve "Joule-Thermie" gibi programlarda, bu tür enerjilerin gelişmesine yöneliktir. AB'nin enerji tüketiminde yenilenebilir kaynakların payının 2000 - 2030 döneminde % 5.9'dan %8.6'ya yükseleceğini, buna rağmen bu kaynaklarını görünür gelecekte petrol ve doğal gazın yerini almasının mümkün olmayacağı söylenebilir. (Yorkan,2006,www.tasam.org,Et:07.12.2013, 17:00)

4.5.AVRUPA BİRLİĞİ 'NİN ENERJİ DURUMU

Genişleyen AB, bu verilere göre giderek artan enerji tüketimine karşılık enerji üretimini yetirememektedir. AB'ye 2004 itibari ile katılan yeni üyelerin enerji tüketimleri katı yakıtlar haricinde AB ile benzerdir. Ayrıca bu yeni üyeler petrol ve doğalgaz açısından 15 üyeli AB'den daha fazla dışa bağımlı durumdadır. Bunlara göre AB'nin dışa bağımlılığının artacağı açıktır. AB'nin gelecekte enerji kaynak merkezleri ile projeler yaparak, enerji ihtiyacını dışarıdan sağlayacağı görülmektedir. İthalat bağımlılık oranlarında da 2000 yılından 2030 yılına gelindiğinde toplam bağımlılık %20,4 artıyor.

Ayrıca, Kuzey Denizi'ndeki petrol ve doğal gaz kaynaklarının tükenmekte olması, sosyal güvenlik ve işçilik maliyetleri nedeniyle kömür üretiminin düşmesi gibi nedenlerle AB, gelecekte fosil yakıt ithalatını artırmak zorunda kalacaktır. AB'nin doğal gazla bağımlılığının artmasının, doğal gaz rezervlerinin yoğun olarak bulunduğu ve rekabete açık olmayan pazarlara sahip olan ülkelere (Rusya, İran, Cezayir) bağımlı kalması sonucunu yaratmaktadır. (Kırsacık,2012,www.politikaakademisi.org,Et:06.12.2013,09:00)

Avrupa Birliği, günümüzde enerji konusunda birtakım sorunlarla karşı karşıyadır. Bunlar arasında en çok ön plana çıkan sorunlar, enerji arz güvenliğinin sağlanması ve kaynak çeşitliliği yaratılmasıdır. Burada öncelikle AB'nin enerji tüketim görünümüne bakmak faydalı olacaktır. Avrupa Birliği, kullanmakta olduğu enerjinin % 40,8'ini petrolden, % 24,7'sini gazdan, % 17'sini kömürden ve % 6,1'ini ise yenilenebilir kaynaklardan sağlamaktadır. Bu verilerden anlaşılacağı gibi AB, tükettiği enerjinin büyük bir kısmını dışarıdan karşılamaktadır. (Kırsacık,2012,www.politikaakademisi.org,Et:06.12.2013,09:00)

Birliğin en büyük petrol ve doğal gaz rezervleri kendi bulunduğu coğrafya içerisinde sadece Kuzey Denizi'nde bulunmaktadır. Bu rezervler petrolden dünya üretiminin yalnızca %4,4'unu karşılamakta fakat gelecek 25 yılda Kuzey Denizi'nde 'deniz bitmektedir'. (Öğütçü, 2007: 181) Sonuçta, Avrupa Birliği, önümüzdeki çeyrek asır boyunca enerji talebinin ufak bir bölümünü kendi kaynaklarından, geri kalan kısmını ise Ortadoğu (ki şu anda Birliğin mevcut petrol ithalatının % 45'ini sağlamakta), Kuzey Afrika, Rusya (% 30) ve Kafkaslar'dan karşılıyor olacaktır. Bu bağımlılığın önümüzdeki yıllarda daha da artacağı tahmin edilmektedir.

Avrupa'nın, ithal edilen hidrokarbonlara olan bağımlılığı giderek artmaktadır. Petrolünün % 80'nini, doğal gazının yaklaşık % 55'ini ve artan bir yüzde ile kömürünü ithal etmektedir. 2030 yılı itibariyle doğal gazda ithalata bağımlılığının % 84'e, petrolden bağımlılığının ise % 93'e çıkacağı öngörülmektedir. Birliğin doğal gaz ithalatının % 30'u Rusya tarafından karşılanmaktadır. 2030 yılında Avrupa'nın gaz ithalatının neredeyse % 80'e varacağı tahmin edilmekte ve tüm ithalatın % 85'inin Rusya'dan olacağı düşünülmektedir. (Kırsacık,2012,www.politikaakademisi.org,Et:06.12.2013,09:00)

Tablo 12 :AB'nin Enerji Kaynakları

Petrol	Doğalgaz	Kömür	Nükleer	Yenilenebilir
%37,6	%23,5	%18,1	%14,6	%6,1

Tablo 13: AB'nin Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Biokütle (doğal atıklar)	Hidrolik	Rüzgar	Jeotermal	Güneş
%65	%27	%5	%2	%1

Tablo 14:Bazı AB ülkelerinin Elektrik Üretiminde Nükleerlerin Payı

Fransa	Belçika	İsveç	Almanya	İngiltere	İspanya	Hollanda
%78	%55	%55	%55	%19	%23	%4

Tablo 15:AB'nin Doğalgaz İthalatı

Rusya	Norveç	Cezayir	Nijerya
%32,5	%28,5	%21,2	%4,5

Tablo 16:AB İthalât Bağımlık Oranları (%)

	Katı Yakıtlar	Sıvı Yakıtlar	Doğal Gaz	Toplam
2000	30.1	76.5	49.5	47.1
2010	37.4	81.4	61.4	53.3
2020	50.8	86.1	75.3	62.1
2030	65.7	88.5	81.4	67.5

AB'nin dışardan gelen enerjiye bağımlılığı: %50 (2030 da %68)

Kaynak : www.turkiyeavrupavakfi.org/haber_detay20.asp?hid=457#top

4.6.AVRUPA BİRLİĞİ 'NİN ORTADOĞUDA'KI ENERJİ YATIRIMI

AB, bir tek Rusya seçeneği ile de kendisini sınırlandırmak istemiyor. Şu sıralar Batı tarafından hedef tahtasına konulan İran'a da, AB'nin enerji ihtiyacının karşılanması bakımından önemli görevler biçiliyor. Rusya'dan sonra yüzde 16 ile ikinci büyük doğalgaz rezervlerine sahip İran, aynı zamanda petrol bakımından da dünyanın üçüncü büyük (yüzde 10) rezervlerine sahip. Jeo-stratejik bakımdan da önemli bir noktada bulunan İran'ın dış ticaret hacminin yüzde 40'nın AB ile olması, ayrıca önem kazanıyor. Bu ticaretin önemli bir kısmı ise Almanya ile yapılıyor. Halen 2 bin Alman firması İran'da iş yapıyor. 5 bin Alman firması da İran ile çeşitli ticari ilişkiler sürdürüyor.“İran'ın en büyük doğalgaz yatakları Fransız Total tekeli tarafından işletiliyor. 2004'te ise İngiliz Shell Oil ve İspanyol Repsol tekelleriyle doğalgaz yataklarının işletilmesi için 'tarihsel öneme sahip' anlaşmalar imzalandı. Shell Oil, iki doğalgaz platformuna toplam 3.3 milyar Euro yatırımda bulunacak. Bu

platformlardan, 2010'dan itibaren ise, Avrupa ve Asya ülkelerine sıvı gaz akıtılmaya başlanacak.”. (Werle ve Welt, 2005, www.özgürlükdünyası,Et:15.12.2013,09:00)

Enerjide yaşanan sıkıntıları çözmek için birlik Almanya'yı enerji üssü yapmaya karar verdi.çünkü alman enerji tekelleri E.on ile ruhrgaz, Doğu Avrupa ülkelerindeki tekel durumundaki enerji şirketlerini de son bir kaç yıl içerisinde yutarak, AB'nin genişlemesinin yarattığı nimetlerden yararlandılar. E.on tekeli, Slovakya'nın SPP, Romanya'nın Distrigaz Nord ve Macaristan'ın MOL tekellerini yutarak, Doğu Avrupa'daki pazar alanını genişletti.

Asya'nın yükselen bir diğer gücü olan Hindistan da, enerji bakımından İran'a bağımlı. Indian Oil Comporation (IOC), İran'daki doğalgaz yataklarına bir milyar Dolar'a kadar yatırım yapmayı planladı.(Özdemir,www.özgürlükdünyası.com,Et:15.12.2013,09:00)

4.7.AVRUPA BİRLİĞİ 'NİN ORTADOĞUDAKİ ENERJİ POLİTİKASI

AB enerji politikasının genelde üç temelde oluşturur. Bunlar rekabet gücü, enerji arz güvenliği ve çevrenin korunmasıdır. (Harrop,2000:185) Bu amaçlar gerçekleştirilirken, toplam enerji tüketiminde kömürün payını koruyarak, doğalgazın payını arttırmak, nükleer enerji santralleri için azami güvenlik şartları tesis etmek ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payını arttırmak hedeflenmektedir. (Bayraç,2010,www.türksamam.com,Et:15.11.2013,15:00)

AB toplam petrol ithalatının % 45'ini Ortadoğu'dan,doğalgaz ithalatının ise % 48'i Rusya federasyonu,%22 Norveç ve %27 Cezayir'den gerçekleştirmektedir. (Gönül,2003:151) İngiltere ,Danimarka ve Hollanda'daki doğalgaz rezervlerinin yetersizliğine ek olarak,kuzey denizindeki petrol rezervlerinin'de en geç2050 yılında tükeneceği tahmin edildiğinden,birlik gelecekte dışarıya dahada bağımlı hale gelecektir. (Altunışık,2004:152)

AB'nin dış enerji kaynaklarına olan bağımlılığın giderek artması ve bu kaynaklara olan bağımlılığın giderek artması ve bu kaynakların kesintisiz olarak Avrupa pazarına ulaşması için,Ortadoğu,hazar bölgesi ve Rusya gibi ana üreticiler ile yakın ilişkiye girilmiştir.Avrupa'da yılda tüketilen yaklaşık 600 miyon ton petrolün büyük bir bölümü Rusya,Cezayir,İran,Norveç gibi ülkelere karşılanmaktadır.Avrupa petrole olan bağımlılığını karşılamak için Rusya,İran ve bazı Ortadoğu ülkeleriyle olan ilişkilerini sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. (Üşümezsoy,2006:15)

Avrupa Birliği, enerji piyasasının sağlıklı bir zeminde ilerlemesi için kaynak çeşitliliğine de önem vermektedir. Mevcut duruma baktığımızda, kaynak çeşitliliğini açısından Avrupa enerji piyasasının zengin olduğunu söylemek mümkün değildir. Doğalgaz alımında Rusya, Norveç ve Cezayir öne çıkan ülkelerdir. Özellikle Rusya doğalgaz arzının %48'ni karşılayarak doğalgaz pazarında en etkili aktör konumundadır. Petrol alımında ise %38'lik pazar payı Ortadoğu ülkelerine aittir. Ortadoğu ülkelerini sırasıyla Rusya ve Norveç izlemektedir. Yapılan araştırmalar en geç 2050 yılına kadar Kuzey Denizi'ndeki rezervlerin tükeneceğini ön görmektedir. Dolayısıyla kaynak çeşitlendirilmesi gerçekleştirilemediği takdirde, birlik Rusya'ya daha da bağımlı hale gelecektir. Bu durum da hiç şüphesiz rekabete dayalı bir enerji pazarının oluşmasını engelleyecektir. (Kantörün,2010,www.bilgesam.org, Et:21.11.2013:14.35)

AB enerji alanında belirli ülkelere bağımlı olmamak için çeşitli politikalar üretmektedir.Çünkü bazen bağımlı olduğu ülkelerde çıkan sorunlar AB'nin enerji durumunu 'da etkilemektedir.Buna örnek verecek olursak ,Rusya'nın Ukrayna krizinin ardından doğalgazı kesmesi AB'yi çok zor durumda bırakmıştır.Bu yüzden benzeri olaylarla karşılaşmamak için dışa bağımlılığı azaltma yoluna gitmiştir.Kendi üretmek istediği enerjiler çevresel sorunlara takılmış ve bu sorunların aşılması için enerji ithalatı yapılan ülke ve kaynak sayısının arttırılması yoluna gitmiştir

AB Komisyonu'nun hazırladığı yönetmeliklerle enerji piyasasının kurallarını belirlemektedir. Komisyon özellikle etkin düzenleme, uzun dönem planlama, arz güvenliği, çevrenin korunması, enerji ağına erişimde ayrımcılığa uğramama, kriz yönetimi gibi konulara ağırlık vererek belirli kurallar çerçevesinde hareket edecek bir enerji pazarı oluşturulacaktır. Komisyon 2008 yılında hazırladığı Enerji Güvenliği Raporu'nda mevcut sistemi daha etkin hale getirmek için yeni düzenlemeler önermiştir. Hazırlanan raporda, birlik üyelerinden, doğalgaz arzında aksaklıklara karşı önleyici tedbirler almaları istenmekte, ayrıca birlik ülkelerine olası aksaklıklarla mücadele edecek ortak mekanizma kurmaları önerilmektedir. Söz konusu öneriler 2009 yılında AB Komisyonu tarafından düzenleme haline getirilmiştir. Özellikle doğalgaz arzında aksaklıkların önüne geçmek için üç prensip geliştirilmiştir:

1- Aksaklıklarla mücadelenin piyasa oyuncularına bırakılması, devlet müdahalesinden mümkün olduğu kadar kaçınılması.

2- Piyasa oyuncularının daha etkin rol alabilmeleri için gerekli enerji altyapısının ve şeffaf bir piyasanın oluşturulması.

3- Piyasa oyuncularının aksaklıklarla mücadelede yetersiz kaldıkları takdirde üye devletlerin Avrupa Birliği ile uyumlu olarak gerekli önlemleri almaları. (Kantörün,2010, www.bilgesam.org,Et:21.11.2013:14.35)

Kaynaklarının yarısını dışarıdan temin eden AB ithalattan kaynaklı risklerini minimize etmek amacıyla alternatif üreticilere ve taşıyıcılara ihtiyaç duyması Türkiye'nin de arz güvenliği politikasını yakından etkilemektedir. Ülkemizin coğrafi olarak zengin enerji kaynaklarına sahip ülkelerle AB pazarı arasında konumlanmış olması hiç kuşku yok ki büyük bir avantaj sağlamıştır kendisine. Birlik Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak için Hazar, Kafkasya, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinin doğalgaz ve petrolüne ulaşmak istemektedir.

Bunlar dışında artan enerji fiyatları, Birliğin parçalı bir iç enerji pazarına sahip oluşu, üye ülkelerin ulusal enerji politikalarına bağlılık ve ortak bir enerji dış politikası geliştirememesi gibi iç faktörlerle Çin, Hindistan, Latin Amerika ülkeleri gibi gelişmekte olan ekonomilerin global talep üzerindeki artan baskıları, özellikle de Orta Doğu gibi üretici bölgelerde devam eden siyasi istikrarsızlık, Kafkas coğrafyasındaki son gelişmeler, pazar payı yüksek olan Rusya'nın enerji politikası, alt yapılara karşı düzenlenen terörist saldırılar, küresel ısınma gibi dış faktörler de Birliğin arz güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir

Tabii tüm bu tehditlere karşı AB çözüm önerileri üretmeye çalışmaktadır.Bu çözümden bazıları Üretici ve transit boru hatlarına sahip olan ülkelerle ikili ilişkiler kurup anlaşmalar imzalamak,Boru hatlarına alternatif diğer projeler geliştirmek,üretimin yada boru hatlarının geçtiği güzergahta enerjinin zarar görmemesi için o bölgenin istikrara kavuşması için bir takım stratejiler geliştirmek,Birliğin gücünü kullanarak şirketlerin başta Ortadoğu olmak üzere enerji bölgelerine girişini sağlayıp yeni pazarlar oluşturmak,enerjide verimliliği sağlayacak teknolojileri geliştirmek gibi çözüm yolları denemektedir. AB ,enerji'nin Rusya tarafından kendisine yönelik tehdit olarak kullanılacağını bildiği için enerji depolama yoluna gitmiştir. Depolama için ön görülen petrol için 114 gün, doğalgaz için 50 gündür

Çözüm yollarından bir tanesi de elektrik sektörüdür.AB Güney Doğu Avrupa ülkelerinin, Kuzey Afrika ülkelerinin ve Rusya'nın elektrik sektörleri ile yine aynı devletlerinde içinde bulunduğu Hazar Bölgesi, Orta Asya ve Orta Doğu ülkelerinin doğalgaz sektörlerini kendi sektörüne entegre etmeye çalışarak daha geniş hedeflere ulaşmak istemektedir.

AB kendi içerisinde tam bir enerji birliği sağlayamamıştır.Bun yönde acil olarak bir enerji birliği sağlamak için yönünü güney Avrupa bölgesidir,AB burada bir elektrik ,doğalgaz ve diğer enerji kaynakları için Pazar oluşturmaya çalışmaktadır.Bunun için enerji topluluğu anlaşması imzalamıştır.AB bu anlaşmayla kendi içerisinde bir enerji birliği kurmakla kalmamış aynı zamanda birliğe gelen Ortadoğu ve Hazar bölgesinin enerjilerini 'de herkese dağıtım yapılacak şekilde ortak bir havuzda toplamışlardır.

AB bu hedefini yerine getirmek için ayrıca bir takım inisiyatifler geliştirmiştir. Bunlardan önemli olan birkaç tanesi şöyle:Avrupa'ya Devletlerarası petrol ve doğalgaz Taşımacılığı amacı: Hazar bölgesinden Avrupa pazarlarına petrol ve doğalgaz naklinin sağlanması, mevcut altyapıların iyileştirilmesi ve modernizasyonu için gerekli teknik yardımın yapılması ve bölgesel entegrasyonunun geliştirilmesi; Avrupa-Akdeniz Enerji Ortaklığı amacı: Akdeniz ülkelerindeki enerji sektörlerinin yeniden yapılandırması ve serbestleşmesi; Güneydoğu Avrupa Enerji düzenleyici Forumu amacı: yukarıda da bahsettiğim gibi Güneydoğu Avrupa'da tam entegre bir bölgesel elektrik ve gaz pazarının kurulması ve AB enerji iç pazarına entegrasyonun sağlanması. Bu programlar aynı zamanda TEN-E projesini hızlandırma amacına hizmet etmektedirler.

Özet olarak söyleyecek olursak;AB Komisyonu tarafından 2011 yılında yayımlanan “Energy 2020: A strategy for competitive, sustainable and secure energy” adlı belgede, yeni enerji stratejisinin aşağıda yer alan şu beş önceliğe odaklanması gerektiği ifade edilmektedir. Bu öncelikler;

1. Enerji verimliliğine sahip bir Avrupa'yı mümkün kılmak,
2. Gerçek bir bütünleşmiş Avrupalı enerji pazarı oluşturmak,
3. Tüketicileri güçlendirmek ve en yüksek düzeyde emniyeti ve de güvenliği sağlamak,
4. Avrupa'nın enerji teknolojisi ve yenilikçiliği alanlarındaki liderliğini geliştirmek ve

5. Avrupa Birliği enerji pazarının dış boyutunu gclendirmektedir.(ec.europa.eu,2011)

Avrupa Birliği Komisyonu'nun Enerjiden sorumlu komiseri Günther Oettinger'e göre günümüzde enerji güvenliği politikası artık sadece mevcut enerji kaynaklarının korunmasından ibaret bir durum değildir. Libya krizi ve Japonya'daki felaket, küresel enerji piyasasında yaşanan mevcut durumla ilgili radikal değişiklikleri ortaya koyan en yeni göstergelerdir. (Kısacık,2012,politikaakademisi.org,Et:15.12.2013,10:00)

4.8.AVRUPA BİRLİĞİ 'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

Soğuk Savaş süresince katı bir bloklaşmayı gerekli kılan çift kutuplu yapılanma ABD ile Avrupalı mttefikler arasındaki bölgesel politika farklılıklarını örten sonuçlar doğuruyordu. Ortadoğu bölgesiyle ABD'ye göre çok daha köklü tarihi ilişkileri olan Avrupa lkeleri, Soğuk Savaş süresince bu tarihî bağların gerektirdiği ulusal politikalarla küresel çift kutuplu yapılanmanın gerektirdiği blok politikaları arasında ciddi çelişkiler yaşadı. AB'nin ortak dış politika yapım süreci bu ilişkilere daha da girift bir özellik kazandırdı. Bu çerçevede her Avrupa lkesi  düzlemlerle bir politika arayışına yönelmek zorunda kaldı: İçinde ABD'nin de bulunduğu Batı Bloku politikası; farklı AB yesi ülkelerin çıkarlarını uyumlulaştırmaya alışan AB ortak dış politikası ve nihayet her ülkenin kendi tarihî, coğrafi ve ekonomik tercihlerini yansıtan ulusal dış politika oluşturdu. (Davutoğlu,2003:180)

Bu düzlemler arasında uyum sağlama çabasındaki İngiltere, Fransa ve Almanya gibi Avrupalı büyük gcler ve ABD arasında Ortadoğu'ya bakış konusunda yaşanan farklılaşmalar ilginç çelişkileri de beraberinde getirmiştir. Bu çelişkiler değişik dönemlerde farklı şekillerde tecelli etmiştir. II. Dünya Savaşından Ortadoğu'da anti-sömürgeci, ulus-devlet yapılarının oluştuğu sömürge devrimlerinin tamamlanmasına kadar olan süreçte Ortadoğu'da sömürgeci bir geçmişe sahip olan İngiltere ve Fransa birbirlerine daha yakın bir tavır sergilerken, halkların kendi kaderlerini tayin ilkesini daha 1. Dünya Savaşında vaaz etmiş olan ABD, blok çıkarları ile bu temel ilke arasında ciddi bir gerilim yaşamıştır. Bu dönemde Fransa Cezayir, İngiltere de Süveyş bunalımlarında sömürgeci bir tepki ile hemen askeri müdahaleye yönelirken, ABD daha diplomatik ve esnek bir tavır benimsemiştir. Özellikle Süveyş bunalımında İngiliz-Fransız ortak tavrı ve ABD'nin bu tavrı yumuşatma abalana dikkat çekicidir. İngiltere ve Fransa'nın ortak sömürgeci geçmişi bu lkeleri Ortadoğu'ya dönük sertlik politikalarına sevk ederken, sömürgeci uluslararası yapının dağılarak bu yapının Ulus-devletlere dayalı BM sisteminde ikame edilmesini Pax Americana'nın önemli bir ön şartı olarak gören ABD Sovyet karşıtı küresel blok çıkarları ile blok içi bölgesel çıkar farklılaşması arasında kalmıştır. (Davutoğlu,2003:180)

Deniz gücüne dayalı emperyal yapılara sahip olan her iki devlet için de Ortadoğu kaçınılmaz bir geçişin arenası olmuştur. İngiltere sömürge imparatorluğunun dağılma süreci içinde Avrasya kenar kuşak hattından ve bu hat üzerindeki üslerinden çekilmek zorunda kaldıkça doğan boşluğu kaçınılmaz bir şekilde ABD doldurmaya başlamıştır. Cari uluslararası konjonktür ve Sovyet tehdidi İngilizleri daha önce I. ve II. Dünya Savaşlarında Almanlara karşı koruduğu sömürge hatlarını kendi iradesiyle ABD'ye terk etme zorunluluğu ile karşı karşıya bırakmıştır. ABD ise Alman tehdidi karşısında yardımlarına koştuğu İngiltere ve

Fransa'nın sömürge imparatorluklarını dağıtan bir süreci başlatmakla paradigma-içi liderliği almıştır. (Gerger,2012:320)

Sömürge devrimlerinin tamamlanması ve İngiltere ve Fransa gibi Avrupalı güçlerin kendi kıtalarına çekilmesinden sonra başlayan ikinci dönemde ise ABD özellikle Arap-İsrail gerginliğinin tırmandığı dönemlerde çok daha sertlik yanlısı bir tavır geliştirirken Avrupa ülkeleri Ortadoğu'da Arap toplumların hissiyatını gözetir bir tavra yönelmişlerdir. Petrol krizi ile ivme kazanan bu süreçte Avrupa ülkeleri bir yandan eski sömürgeleriyle olan ilişkilerini yeniden tanımlama çabası içine girerken, diğer yandan ABD egemenliğini esneten bir Ortadoğu politikası benimsemeye başlamışlardır. De Gaulle sonrası Fransa bu konuda başı çekmiştir. Özellikle Katolik Avrupa ülkeleri Ortadoğu'da artan İsrail etkinliğini dengeleyecek bir tarzda Arap ülkelere yakınlaşmıştır. Fransa-Suriye Fransa-Lübnan, Fransa-Cezayir, İtalya-Libya ilişkilerinin seyri bu konuda çarpıcı örnekler oluşturmaktadır. (Gerger,2012:325)

ABD ile AB arasında Ortadoğu'da izlenen politikalar çoğu zaman çakışmış çoğu zamanda paralelleşmiştir Körfez Savaşı Öncesindeki Almanya-İran, Fransa-İran, Almanya-İrak, Fransa-İrak ve Fransa-Suriye ilişkileri ile bariz bir şekil almıştır. Birlik kendi içerisinde bile farklı politikalar izlemiştir. Bu süreçte İngiltere ABD yanında yer alırken, Fransa ise Irak yanında yer almıştır. Fransa son ana kadar arabulucu olmaya çalışmış olsa da sonradan küresel güçlerin galip olacağını sezdiğinden o tarafa geçmiş ve önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak Almanya müdahaleden uzak durmuştur

Her iki taraf için savaşlar içinden çıkılmaz bir hal almıştı. Bir yandan Almanya, diğer yandan Fransa, sömürge yarışı için sürekli savaş halindeydiler. Bu yarışın temel sebebi enerji ve hammaddeydi. Kısa bir süre sonra çıkarlarının tehlikeye düştüğünü gören ABD 'nin araya girmesiyle Avrupa Birliği'nin enerji politikası Birliğin de temelini oluşturan 1951 yılında Paris Antlaşmasıyla kurulan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) 1952 yılında imzalanmıştır. Bu tarihte kömür toplam enerji talebinin üçte ikisini karşılarken petrolün payı ise sadece %10'du. Daha sonra 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşmasıyla da Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) kuruldu. AAET'nin amacı nükleer gücün geliştirilmesi konusunda işbirliklerinin artırılmasına ve bu alanda yüksek araştırmalar yapılmasına olanak sağlamaktı. Her iki Antlaşma da temelde bu sektörlerde serbest ve tam entegre edilmiş piyasalar yaratmayı hedeflemişlerdir. Petrol, doğalgaz ve elektrik ise yine aynı yıl kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) sorumluluğuna verilmişti. O zamandan beri, enerji politikası ekonomik bütünleşmeye paralel bir biçimde gelişme göstermektedir.

Avrupa Birliği'nin Orta Doğu'ya yönelik ilgisi uzun bir sürece dayanmakla birlikte bu ilgi ekonomik, jeostratejik ve kültürel sebepler olarak adlandırılabilir. Üç dinin kesişme noktası olması, coğrafi olarak Avrupa'ya yakınlığı ve doğal zenginliği ile Ortadoğu Avrupa için dikkat uyandıran bölgelerin başında gelmiştir. AB'nin enerji kaynaklarına bakıldığında dışa bağımlı yapısı ortaya çıkmaktadır. 2010 verilerine göre dünyadaki petrol üretiminin % 2,4'ü AB ülkelerinde gerçekleşmiş, tüketim oranlarında ise bu rakam % 16,4'e ulaşmıştır (BP,2011, <http://www.bp.com/liveassets>,Et:23.04.2012,11:00)

Petrolde dışa bağımlı olan AB, bu kaynakları en kolay, ucuz ve güvenilir yolları kullanarak Orta Doğu'dan sağlamaya çalışmaktadır. Aynı durum diğer bir enerji kaynağı

doğalgazda da geçerlidir. Dünya doğalgaz üretiminde % 5,5'lük bir paya sahip olan AB, tüketim oranlarında ise % 15,5'lik bir paya sahiptir. AB doğalgaz tüketiminde % 62, petrol tüketiminde ise % 84 dışa bağımlı durumdadır. Enerji politikasında gerçek bir adımı 1995 yılında yayınlamış olduğu “Avrupa Birliği için Bir Enerji Politikası COM (682)1995” adlı Beyaz Kitapla atmıştır. Bu kitapta Birlik şu üç önceliği tespit etmiştir: enerji güvenliğinin sağlanması, rekabetçi bir enerji piyasasının oluşturulması ve çevrenin korunması. Bu üç öncelik daha sonraki yıllarda yayınlanan çok sayıdaki yeşil kitaplarda da vurgulanmıştır (Eurostat,2012, ec.europa.eu,Et:15.12.2013,10:30)

AB için özellikle zengin kaynaklara sahip Ortadoğu ve Rusya'nın önemi artarak devam edecektir. AB bu nedenle özellikle Ortadoğu'da yaşanacak değişimleri takip etmek zorundadır. Bu bölgede etkinliği sadece ABD'ye bırakmak AB için oyunun dışında kalmak anlamına gelebilir. Özellikle petrol ve doğalgaz tedarikinde Rusya'ya olan bağımlılık, AB enerji politikalarında Rusya'ya alternatif projelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda değerlendiresek Rusya, petrol ve doğalgaz boru hatları ile AB ülkelerini kendine bağımlı hale getirirken, AB ülkeleri ise özellikle enerji hatları konusunda alternatif projeleri destekleyerek enerji tedarikinde çeşitliliği sağlamaya çalışmaktadır. AB, Rusya'ya bağımlılığı azaltmak amacıyla Nabucco doğalgaz boru hattı projesini ortaya atmış ve bu proje ABD tarafından da desteklenmiştir.

Enerji sektöründe dışa bağımlı durumda yer alan AB açısından enerji güvenliği, hassas bir noktadır. Körfez Savaşları ve İran-ABD merkezli yaşanan krizler, Ortadoğu enerji kaynaklarına olan güvenin dönem dönem azalmasına neden olmaktadır. Ortadoğu'nun siyasi açıdan istikrarsız yapısı, AB açısından enerji tedarikinde alternatif oluşumların denenmesine yol açmaktadır. Zengin doğal kaynaklara sahip Ortadoğu coğrafyasının AB enerji pazarındaki en büyük rakibi, Rusya olduğu kadar bu coğrafya ülkelerinin yaşadığı siyasi krizler ve istikrarsız siyasi yapıdır. (Andersen,2000, www.sv.uio.no,Et:15.12.2013,15:00)

AB'nin son dönemlerde uygulamaya başladığı enerji politikaları dahilinde Ortadoğu petrolünün öneminin arttığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi Rusya ve Norveç'e olan bağımlılığını azaltmak istemesidir. Fakat Ortadoğu bölgesinde devam eden siyasi istikrarsızlık nedeniyle bu bölgede Uygulayacağı enerji politikasında çeşitli değişikliklerin olması söz konusudur. AB, Ortadoğu'da Geliştireceği yeni işbirlikleri ve yeni müttefikleri sayesinde petrol arz güvenliğini garanti altına almayı hedeflemektedir. Ortadoğu ülkelerinin, dünyanın geri kalan petrol üretim alanlarına göre çok daha büyük bir kapasite ve maliyet avantajına sahip oldukları dikkate alındığında, enerji tüketim yoğunluğu gün geçtikçe artan AB ülkelerinin en az ABD kadar Ortadoğu bölgesinde etkin olmayı isteyeceği Şüphesizdir. Ayrıca doğal gaz kaynaklarına ulaşmak için Rusya dışında Hazar Havzası ve Körfez ülkeleri üzerinde yoğunlaşması olasıdır. (Tonus,2004:16)

AB'nde enerji tüketiminde yüksek bir orana sahip petrolün esas kullanım alanı ulaşım sektörüdür. Yıllık ortalama petrol tüketiminin % 65'i bu sektörde gerçekleşmektedir ve mevcut eğilimlere göre 2005-2030 döneminde ulaşım sektöründeki petrol tüketim oranının %23 civarında artması Beklenmektedir. AB ulaşım sektöründe petrolün payını azaltabilmek için ulaşım sektöründe raylı sisteme ağırlık vermeyi planlamaktadır. Hızlı tren teknolojisinde

yaşanan gelişmelerle hem yolcu hem de yük taşımacılığında kara ve hava yollarına alternatiflerin yaratılmasına çalışılmaktadır. (Kızılkaya ve Engin, 2006: 197-204).

AB'de de ABD'de olduğu gibi biyoyakıtlara yönelik çalışmalar yapılmaktadır. AB'de Kyoto Protokolünün gereklerinin yerine getirilmesi konusundaki çalışmalar kapsamında biyoyakıtlar Öncelikli olarak ele alınmaktadır. 2020 ve 2030 yılı biyoyakıt kullanımı hedefleri %10 ve %25 olan AB ülkeleri bu hedeflere ulaşmak için ciddi politikalar oluşturmaktadır.

4.9.AVRUPA BİRLİĞİ 'NİN IRAK POLİTİKASI

1.Dünya savaşında savaştan mağlup ya da galip olmasına karşın eski gücünü kaybedip gerileyerek çıkmış İngiliz, Fransız ve Alman tekellerin boşluğunu tekelleriyle Amerikan emperyalizminin doldurmasıdır. Önceki dönemin sömürgeci özellikleri ve politikalarını devralan ABD, faşizmin ezilmesinin ve sosyalizmin zaferinin tüm dünyada işçi sınıfı ve ezilen halkların mücadelesini yükselttiği bu dönemde, doğrudan sömürge yönetimler yerine, ilişkilerini işbirlikçisi rejimler (daha çok emir ve krallıklar) üzerinden sürdürmüştür. ABD'nin Ortadoğu'daki hegemonyası, kültürel ve daha çok da siyasi bir hegemonya olma özelliği göstermiş, üstünlüğünü askeri gücüyle beslemiştir. (Gurbetoğlu ve Öztürk, www.ozgurlukdunyasi.org, Et:15.12.2013,12:00)

Sovyet Bloğu'nun dağılmasıyla,başta Amerikan-İngiliz emperyalizmi olmak üzere, emperyalistler, “Doğu Bloğu”ndan arta kalan alanları yeniden paylaşmanın hesabına girişmişlerdi. ABD'li düşünce kuruluşlarınca hazırlanan ve “Amerikan Yüzyılı” projesi diye bilinen PNAC raporu, en önemli bölge olarak Ortadoğu'yu, en stratejik ülke olarak da Irak'ı hedef gösteriyordu. Mevcut yeni koşullarda, diğer emperyalist devletler harekete geçmeden, ABD bölgedeki etkisini arttırmalıydı. Enerji kaynaklarına sahip veya nakil yolları üzerinde bulunan ve bir süre öncesine kadar SB'nin desteğini alan Libya, İran ve Suriye rejimleri de hizaya getirilmeliydi. (Gurbetoğlu ve Öztürk, www.ozgurlukdunyasi.org, Et:15.12.2013,12:00)

Ortadoğu'ya yapılan insani yardımlarda AB önemli paya sahip olmuş, 1992'den beri BM'den sonra ikinci en çok yardımı yapan kuruluş olmuştur.Yinede birlik kendi aralarında tek ve ortak bir Irak politikası izleyememiştir. AB üyesi ülkeler Irak sorununu genel olarak dar ulusal çıkarları çerçevesinde ele almaktadırlar. Bu nedenle üye ülkelerin politikaları birbirinden farklılaşmaktadır. Örneğin İngiltere, İtalya, İspanya ve Polonya Amerikan işgaline tam destek verirken, Almanya ve Fransa gibi ülkeler ya çekimser kalmış ya da açıkça muhalefet etmişlerdir. Fakat Irak savaşı planlandığı gibi gitmeyip insan kayıpları arttıkça ve bazı AB ülkelerinde iktidarlar değiştikçe savaşa ve ABD operasyonlarına karşı çıkan ülkeler arasındaki ayrışma derinleşmiştir. Buna karşılık başlangıçta kayıtsız destek verir görünen AB ülkeleri ise bugün gelinen noktada askeri-siyasi desteklerini yeniden gözden geçirmeye başlamışlardır. Bu bağlamda ABD'ye en çok destek veren İngiltere'nin desteği bile tartışılır hale gelmiştir. Irak krizi AB'nin enerji politikalarına da olumsuz etki yapmıştır. Avrupa'nın petrol ihtiyacının 1/3'ünün, doğalgaz ihtiyacının ise %40'ının Rusya tarafından sağlandığı bir dönemde, Rusya'ya olan enerji bağımlılığı giderek artmaktadır. AB dünya üzerinde enerji tüketiminin en fazla olduğu bölgelerden biri olduğu halde enerji kaynakları açısından yeterli imkanlara sahip değildir. Enerji ithalatında kaynak çeşitliliği oluşturulmasının şart olduğu düşünüldüğünde, Irak'ın önemli potansiyelinin kullanılamamış olması önemlidir. Koalisyon

güçlerinin Irak'ı işgal etmeleriyle birlikte ülkedeki petrol alanları ve rafineriler onların kontrolüne geçmiş, bugüne kadar da Birleşik Krallık dışındaki önemli Avrupa ülkeleri bu sahalara sokulmamışlardır. Bu dönemde Fransızların da içerisinde bulunduğu büyük petrol şirketlerinin Saddam'ın son dönemlerinde Irak'la yaptıkları petrol anlaşmaları fesh edilmiş, BM'nin 1483 numaralı kararı ile Irak petrolünün ithaline ilişkin önceki yaptırımlar kaldırılmış, petrolün ithal hakları koalisyon güçlerine verilerek gelirleri ortak hesaba yatırılmaya başlanmıştır. (Aydın,Özcan,Kaptanoğlu,2007:55)

Irak petrolünün ithal haklarını kullanan AB petrolde yinede Rusya'ya bağımlıdır. AB'nin petrol ihtiyacının %26'sı Rusya tarafından karşılanmaktadır. Rusya'nın ardından %13'lük oranla Norveç ve Suudi Arabistan gelmektedir. AB petrolde Ortadoğu'ya olduğu kadar Afrikayada bağımlıdır. 2010 yılında ithal edilen petrolün %22'si Afrika'dan gelirken %20'si Ortadoğu'dan gelmiştir. AB'nin petrolde Ortadoğu'ya olan bağımlılığının ABD'den çok daha fazla olduğu görülmektedir. AB'nin Irak'tan ithal ettiği petrol miktarı 2010 yılında günlük 360 bin varilde kalmıştır.341 Bu rakam AB'nin günlük petrol ihtiyacının %3'dür. Irak'ın günlük petrol ihracatının ise %20'sidir. Sonuç olarak Irak'ta üretilen her 5 varil petrolden biri AB'ye ihraç edilmektedir. AB'nin petrolde Irak'a ABD ile aynı derecede bağımlı olduğu görülmektedir.

AB'nin enerjide Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak için Ortadoğu'daki petrol ve doğalgazın kullanımını amaçlanmıştır. Bunun anlamı, Ortadoğu'daki petrol ve doğalgaz kaynaklarına erişmek AB açısından stratejik önem kazanmıştır. Bu bakımdan Avrupa petrol piyasasının önde gelen şirketleri Basra Körfezi'nden ithal edilen petrolü önemsemektedir. Günlük 250 bin varil petrol ithalatı olan BP şirketinin bu ithalatın %20'sini Basra Körfezi'nden temin ettiği aşağıdaki şekilden de görülmektedir. Aynı zamanda günlük 40 bin varillik ithalat yapan Total petrol şirketi bu miktarın%24'ünü Basra Körfezi'nden sağlamaktadır. Shell şirketi ise günlük 21 bin varil petrol ithalatı yaparken bu ithalatın %18'ini Basra Körfezi'nden sağlayarak günlük 4 bin varil petrol almaktadır. (Gürson,2012, acikarsiv.atilim.edu.tr,Et:16.12.2013,15:00)

AB'nin Irak ile ilişkilerine bakılacak olursa, AB'nin Ortadoğu'daki önemli petrol rezervlerine sahip Irak ile faaliyetlerini gün geçtikçe arttırdığı görülmektedir. Nitekim Irak Petrol Bakanlığı Nisan 2008'de Saddam hükümeti döneminde yapılan tüm petrol anlaşmalarının geçersiz olduğunu ilan ederek petrol ve gaz lisanslarında yeni bir dönem başlatmıştır. Bu kararla 2008'den bugüne kadar 4 tur ihale önemi açmıştır.350 İlk 3 turu tamamlanan ihalelerde İtalyan ENI, Hollandalı Shell, Norveçli Statoil Hydro, İspanyol Resol, Fransız Total, İngiliz BP, Alman Wintershall BASF Group, Avustralyalı BHP Billiton şirketleri ön plana çıkmaktadır. Aşağıdaki şekilden de görüleceği gibi Avrupalı şirketler yapılan ihaleler sonucunda hemen hemen tüm önemli petrol sahalarında işletim hakkı kazanmıştır. (Gürson,2012, acikarsiv.atilim.edu.tr,Et:16.12.2013,15:00)

4.10.AVRUPA BİRLİĞİ 'NİN SURİYE POLİTİKASI

Tarihte Suriye ile AB arasındaki ilişkiler AB ülkelerinin Suriye'ye saldırımları, işgali şeklinde hep çıkar odaklı olmuştur. Bölgedeki petrol adeta Suriye'nin başına bela olmuş, Suriye halkı hep kargaşalarla hayatlarını devam ettirmişlerdir.

Çoğu analizlerde ABD ile AB'nin, Ortadoğu'da ortak hayati çıkarları olduğu ve bu ortak çıkarlar etrafında benzer hedeflere ulaşmak gayesi taşıdıkları ifade edilmektedir. Ortak çıkarlar bakımından bu iki aktörün; terörizm ile mücadele, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, Ortadoğu'da barışın sağlanması ve istikrarın korunmasının teşvik edilmesi, petrol ve doğal gazın uluslararası piyasalara ulaşmasında sürekliliğin güvence altına alınması ile radikal söylemlerle ve dinî referanslarla kendilerine hareket alanı yaratan terörist gruplarla mücadele edilerek dinî terörizme set çekilmesi hususlarında birlikte hareket ettikleri savunulmaktadır. Birlikte hareket eden ABD'nin ve AB'nin hedeflerinin birbirinden ayrı olmadığı da bu sava eklenmektedir.

Oysa ki bölgedeki esas sorunun ne olduğu ve bu sorunla ve sorunun ortaya çıkardığı diğer sorunlarla nasıl mücadele edileceği noktasında, Atlantik'in iki tarafı farklı eğilimler sergilemektedirler. Şöyle ki; AB açısından Ortadoğu'daki esas sorun, İsrail-Filistin sorunudur ve bu nedenle dikkat bu odakta yoğunlaştırılmalıdır. Bölgesel istikrarsızlığın ana kaynağı olarak İsrail-Filistin sorunu, terörizmi, dinî aşırılığı ve bölge ülkelerinde şiddete dönüşme potansiyeli çok yüksek iç siyasî hoşnutsuzluğu/huzursuzluğu beslemektedir. ABD ise farklı bir noktada durmaktadır. ABD açısından üzerinde yoğunlaşılması icab eden şey, terörizmin ve silahların yayılmasının önüne, ABD ulusal güvenliğini gözetecek esaslarda geçilmesinin sağlanması olmalıdır. Bu her iki tehdit, belirtilen esaslar üzerinden birlikte ve tamamen ortadan kaldırılmadıkça Orta Doğu'ya barış ve istikrar sunacak koşulların oluşmayacaktır. (Archick, 2005: 2-3)

Suriye AB ilişkilerinin temeli 1977 yılında imzalanan İşbirliği Anlaşması'na dayanmaktadır. 1995 Barselona deklarasyonu imzacılarından olan Suriye, Akdeniz için Birlik üyesidir aynı zamanda. Bunların dışında Avrupa Komşuluk Politikası'nın üyesi Suriye, tüm bu hukukî metinlerin öngördüğü imkân ve araçlardan yararlanamamaktadır. Bunun başlıca sebebi Ortaklık Anlaşması'nın yürürlüğe girmemesidir. Ortaklık Anlaşması tarafların farklı çekinceleri nedeniyle henüz yürürlüğe sokulamamıştır. Suriye, ekonomisinin rekabete gücünün yeterli olmadığını ileri sürerek, ticari engelleri kaldırmakta isteksizlik gösterirken, AB açısından ise Ortaklık Anlaşmasının imzalanabilmesi için kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesine ilişkin şartın Suriye tarafından kabul edilmesinin hukuki gereklilik olduğunu vurgulamaktadır. Suriye ise AB'nin bu yaklaşımının sadece kendilerine yönelik olduğunu, diğer ortaklarla anlaşma yapılırken bu şartın gözetilmediğini ifade etmektedir. (Yücel, www.arastirmax.com ,Et:16.12.2013,15:00)

Suriye'nin en büyük ticari ortağı AB'dir. 1995'ten beridir de Suriye, AB'nin AvrupaAkdeniz Ortaklığı'ndadır. AB en başından beri Suriye'deki politik sürecin takipçisi olmuş, bu ülkedeki siyasî, iktisadî ve insan haklarına ilişkin reformların ışığında ilişkilerin ilerletilmesine odaklanılmıştır. 2004 yılının Ekim ayında AB ve Suriye, uzun zamandır ertelenen Ortaklık Anlaşması'nı (Association Agreement) tamamlama aşamasına gelmişler, Avrupa Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde ilişkilerin ilerletilmesi için gerekli hususları ortaya koymuşlardır. Anlaşma, ticaret ve dış yardımlara ilişkin hususları, insan haklarının ve demokrasinin tüm ilke ve unsurlarıyla sağlanıp korunması, terörizmle mücadeleye destek verilmesi, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesinde etkin çaba sağlanması gibi politik performanslara tabi kılmiştir. 2004 yılında hükümleri belirlenen bu anlaşma, Suriye

yönetiminin kendisinden beklenen reformları henüz uygulamaya koymaması nedeniyle yürürlüğe girmemiştir

ABD, Irak müdahalesinin hemen sonrasında Suriye'nin geliştirdiğini iddia ettiği kimyasal kitle imha silahları ve dinci radikallere ve terörist gruplara destek vermesi bakımlarından Avrupalıları uyarılmış ve dikkatlerini bu ülke üzerinde yoğunlaştırmalarını tavsiye etmiştir. ABD'nin suçlamalarına, Suriye'nin "Radikal Filistinliler"i desteklemesi, Lübnan'daki Hizbullah gruplarına yardım etmesi ve destek sağlaması, dinci radikaller ile Baas üyelerine yönelik engelleyici tutum sergilemeyi reddetmesi ve ayrıca Baas yanlılarının Suriye üzerinden Irak'a girişlerini kolaylaştırması da eklenmiştir. Bu tarihlerde Avrupa'nın Suriye'ye karşı ihtiyatlı tutumu, ABD uyarılarının etkisinden ziyade, Suriye'nin Kitle İmha Silahlarına ilişkin Şartı (WMD) imzalamaya yanaşmamasından kaynaklanmıştır. Fransa'nın da ayrıca bir başka hususta sesini yükselttiğin söylemek gerekir. Bu husus, Suriye'nin Lübnan'da bulundurduğu 14 bin kişilik güçlü bir askerî varlıkla kendini göstermesi ve Lübnan'ın ülke içi politikalarına doğrudan ve sürekli olarak müdahil olmasıdır. Lübnan'daki eski kolonici aktör olan Fransa, Suriye'nin varlığını ve başat konumunu Lübnan'daki birincil istikrarsızlık faktörü görmekte ve bu görüşünü Suriye'deki reform isteksizliği ile bir araya getirince Orta Doğu açısından büyük tehlike olarak değerlendirmektedir.

4.11.AVRUPA BİRLİĞİ 'NİN İRAN POLİTİKASI

AB'nin İran ile olan ilişkileri İngiltere,Fransa üzerinden çok önceleri devam etmiştir. Ancak AB'nin birlik olarak ABD'den yana tavır almasıyla 1979 devriminden sonra ilişkiler askıya alınmıştır.

1979 kırılma öncesindeki uluslararası ortam, Soğuk Savaşın yaşandığı, aktörlerin bir tarafı seçmeye zorlandığı ve Soğuk Savaş'ın iki başat aktörü ABD ve Sovyetlerin nükleer silah yarışına giriştikleri bir dönemdir. Dönemin özellikleri incelendiğinde ABD'nin, komünist yayılcılığın önünü set çekmek amacıyla demokratik olmayan rejimlerle dahi müttefik olduğu ve bu tür rejimlere gerek maddi gerek askeri yardımda bulunduğu gözlemlenmektedir. 1979daki kırılmaya kadar ABD- İran ilişkileri Sovyet tehdidi gölgesinde gelişmiştir. ABD Başkanı Eisenhower döneminde ABD uygulamaya koyduğu Sovyetleri çevreleme politikası gereğince İran'ı da kapsayan "Kuzey Kuşağı" adını verdiği bir yapılanmayı başlatmış ve Bağdat Paketi gibi oluşumlarla bu ülkeyi kendi politikasının bir parçası haline getirmeyi başarmıştır. ABD nükleer silahlara yönelik politikasında ise bu dönemde Sovyetlere karşı üstünlüğe sahip olduğu için gizlilik kuralını benimsemiştir. 1950lerde ise Sovyetlerin nükleer silahlar geliştirmesi sonucunda ABD gizlilik politikasından vazgeçmiş ve blok ülkeleriyle nükleer işbirliğine gitmiştir. 8 Aralık 1953'te Başkan Eisenhower "Barış İçin Atom" konuşmasıyla müttefik ülkelere nükleer çalışmalar konusunda teşvik edici destekte bulunacağını ilan etmiştir. Bu çerçevede ABD, bugün 'öteki' ilan ettiği ve yaptırımlar uyguladığı İran'a 1955'te küçük bir araştırma reaktörü kurmuş, böylece İran'ın nükleer macerası kendisini "haydut devlet" ilan eden ABD tarafından başlamıştır. (Kibaroglu, 2006:78)

İran'ın nükleer programının gelişiminde pek çok dış destek tanımlanabilir. Bunların başında yukarıda da bahsedildiği gibi ABD gelmektedir. ABD Soğuk Savaş dönemi

süresince Sovyet yayılmacılığını kontrol altına almak ve petrol rezervlerini korumak şeklindeki iki ayaklı Ortadoğu Dış politikası gereği Şah Muhammed Rıza Pehlevi kontrolündeki İran'ı nükleer enerji elde etmeye teşvik etmiş ve desteklemiştir. Nükleer teknolojiyle tanıştıktan sonra İran, oldukça istekli ve girişken davranmış pek çok İranlı nükleer yeteneklerini geliştirmesi ve eğitilmesi için Avrupa ve ABD'ye gönderilmiştir. ABD'nin İran'a karşı dönemin komünizm korkusuyla şekillenen korumacı tutumu İran'ın 1958'de Uluslararası Nükleer Enerji Ajansı(UAEA) üyesi olması ile sonuçlanmıştır.1970'te ise İran "Nuclear Treaty" (NPT)'ye imza atmıştır. Nükleer program, İran'ın bölgedeki potansiyel rakiplerinin de nükleer program yönünde adım atması durumunda Şah'a programı nükleer bombayla birleştirme Seçeneğini sunan bir şekilde dizayn edilmiştir. (Dueck, Takeyh, 2007:58) Ekonomik Çözüm, " Romney İsrail'in İran'a Saldırı Kararını Destekleyecek"ABD'nin desteğinin yanı sıra Fransa ve Almanya'da Şah döneminde İran nükleer programının gelişmesine katkı sağlamıştır. 1974'te Fransız şirket Framatome 2 su reaktörünün inşasına başlamış, 1976'da Alman firma Siemens Buşehr'de iki nükleer tesis inşa etmiştir

1979 Devrimi sonrası İran'da rejim kökten değişmiş ve Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin yerini İmam adıyla anılan Humeyni almıştır. İslam Devrimi nükleer çalışmaları da son derece etkilemiştir. Dışarıya bağımlılık yaratır düşüncesi ile Fransız ve Alman şirketleriyle yapımına başlanılan tesislerin tamamlanması yönünde bir istek göstermemişlerdir.Aynı zamanda Batılı ülkeler de, İran'daki yeni rejimin Batı karşıtı olması sebebiyle bütün antlaşmaları iptal etmişlerdir. Humeyni ve çevresi, Pehlevi'nin nükleer politikalarını israf olarak değerlendirmişler ve din açısından da çalışmaları sakıncalı bularak çalışmaları durdurmuşlardır Batı'nın tutumunda incelenecek bir diğer kısım AB'dir. AB'nin özellikle AB-3 (İngiltere, Fransa, Almanya)'nın İran'a yönelik tutumunu 3 aşamada incelemek mümkündür. İlk aşama, 1979 İslam Devriminden Rafsancani dönemine kadarki süreçtir. Devrim öncesinde Şah rejimine destek veren Avrupa'nın devrim sonrası İran'la olan ilişkilerinde kötüleşme görülmektedir.Ruhani lider Humeyni'nin insan haklarını ihlal eden tutumu AB- İran ilişkilerini gerginleştiren bir diğer durumdur. İkili ilişkide ikinci aşama 1989'da Hateminin Cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle başlamıştır. Hatemi ile birlikte birtakım gelişmeler yaşanmış ve daha soft bir döneme girilmiştir. 1992'de Edinburg'daki Avrupa Konseyi görüşmesinde AB üyesi devletler İran'a karşı ortak hareket kararı aldılar ve "kritik" görüşmeler adıyla görüşmeler başlatıldı. Bu diyaloglar aracılığıyla İngiltere, Fransa ve Almanya, İran'ın terör, insan hakları ve nükleer program karşısındaki tavrını yumuşatmaya çabaladılar. Üçüncü aşama 1997'de Hatemi'nin İran cumhurbaşkanı olmasıyla başlar (Karakır,2008:85) Hatemi döneminde çok sayıda politik ve ekonomik reform yapılmıştır. Bu dönemde yapılan reformlar arasında "kapsamlı diyalog" deklarasyonu AB tarafından olumlu karşılanmıştır. AB, ABD'nin aksine diplomatik yollarla sorunu çözüme kavuşturmayı , gerilimi azaltmaya çalışmıştır. ABD'nin herhangi bir askeri müdahalesine sıcak bakmadığını ifade etmiş bir bütün olarak Batı'nın izlediği havuç- sopa siyasetinde havucu veren AB iken sopayı gösteren ABD olmuştur. Bu durum her ne kadar Batı arasında tutum farklılıklarından kaynaklanan bölünmüşlük görüntüsünü içerse de realitede İran'ın radikal tavrı bu aktörleri aynı yöntemlere başvurmaya sevk etmiştir. ABD ve AB'nin İran'dan algıladıkları 'tehdit'te aynı derecede etkili değildir. ABD için gerçek bir "tehdit", AB için ise

İran'ın tutumu sadece bir " meydan okuma" dır. Hatemi döneminde aynı amaç için ABD katı bir tutum içindeyken AB diplomasi yanlısı olmuş ve ABD Hatemi'nin reformları karşısında tavrını yumuşatarak AB çizgisine yaklaşmıştır. Oysa Ahmedinejad döneminde Ahmedinejad'ın gerilim arttıran katı tutumu AB'nin havuç taktiğini ABD'ye yaklaştırmış ve her iki aktörde yöntem olarak en ağır şartları Uygulama konusunda mutabakata varmıştır. İran ABD ve AB arasındaki görüş farklılıklarından sonuna kadar yararlanma çabası içindeyken Ahmedinejad'ın nükleer çalışma konusundaki kararlı ve net tutumu farklılıkları ortadan kaldırmış "iyi polis- kötü polis" mantığını kötü polise çevirmiştir. (Yazan,2012, iibfdergisi.ksu.edu.tr,Et:16.12.2013,12:00)

Bilindiği gibi Körfez bölgesinde dünyanın önemli gaz ve petrol rezervleri bulunmaktadır. Sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konumu ile İran gerek ekonomik gerekse güvenlik faktörleri bakımından hem bölge için hem de küresel ölçekte son derece önemli bir yere sahiptir. Avrupa Birliği coğrafyası ve kurumlarıyla bir bütün olarak ele alındığında karşımıza geniş bir hukuk düzeni, tek pazarı, parası, merkez bankası, bütçesi ve ordusu olan bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Elbette bir ulus devlet gibi düşünüldüğünde AB'nin kendi askeri ve ekonomik güvenliğini koruyacak, daha da geliştirecek politikalar takip etmesi beklenir. Dolayısıyla AB-İran ilişkilerinin araştırılmasında bu hususun gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

1995 yılında başlatılan AB-İran Diyalogu, Hatemi'nin Mayıs 1997'de Cumhurbaşkanı olmasını müteakiben 1998'de yılda iki kez troyka düzeyinde toplantı yapılmasını içeren "Yoğunlaştırılmış Diyalog" şeklini almıştır. Bu diyalog geniş çaplı bir görüş alış verişinde bulunma imkânı sunmaktadır. Diyalogun kapsamında terörle mücadele. Kitle İmha Silahlarının Yayılması ve insan hakları gibi küresel sorunlar; Irak, Körfez, Orta Asya, Ortadoğu Barış Süreci gibi bölgesel konular ve uyuşturucu, mülteci sorunu, enerji, ticaret ve yatırım gibi işbirliği alanlarını içeren konular yer almaktadır. Diyalogun başlamasından sonra, 1999'da Enerji ve Taşıma konusunda Yüksek-Seviyeli Çalışma Grubu adında bir grup kurulmuştur. Bununla birlikte İran 1999'da AB'nin desteklediği INOGATE ve TRACECA programlarına gözlemci üye olarak kabul edilmiştir". Ayrıca AB 2002'de İran'la enerji işbirliğini arttırmak üzere Tahran'da bir enerji bürosu açmıştır. Şubat 2000'deki İran Parlamento seçimleri sonrasında, Avrupa Bakanlar Konseyi Komisyon'dan İran ile ilişkilerin nasıl yakınlaştırılabileceği hususunda bir rapor hazırlamasını istenmiş ve Kasım 2000'de de Ticaret ve Yatırım konusunda yeni bir yüksek ve seviyeli Çalışma Grubu kurulmuştur. (Dağcı,2007,www.tasam.org,Et:01.12.2013,12:00)

1980/1990 ABD Büyükelçiliği rehine krizinden beri, ABD İran için bir çevreleme politikası izlemiştir. ABD İran'a karşı bir dizi yaptırımlar uygulamış ve AB'den de İran'a karşı baskı uygulamasını istemiştir. Ancak ABD'nin kendi şirketlerine uyguladığı ticaret yasağı, AB şirketleri için avantajlı bir durum yaratmıştır. Genel anlamda İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesinden sonra 1980'de başlayan İran Irak Savaşı'nda AB tarafsız kalmış ve ABD'nin İran'a karşı ilan ettiği silah ambargosuna uymuştur. Ancak istisnai olarak, AB'ye üye devletlerden Almanya, ekonomik ve ticari ilişkilerini kesmemiştir.

AB-İran ilişkilerini belirleyen faktörler incelenirken şüphesiz ekonomik ilişkilerin ikili ilişkilere etkileri araştırılmayı hak ediyor. Aşağıdaki veriler incelendiğinde İran ekonomisinin AB'ye ne kadar bağımlı olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, 2005 yılı rakamlarına göre İran 14,249 milyon Avro ile ithalatının % 40,4'ünü AB'den yapmakta; ancak bu rakamın toplam AB ihracatındaki payı yaklaşık olarak %1,2'dir. İhracat açısından da İran 10,352 milyon Avro ile toplam ihracatının % 24,3'ünü AB'ye yapmakta, bu ihracatın toplam AB ithalatındaki payı ise yaklaşık olarak % 1 civarındadır. (Dağcı,2007,www.tasam.org, Et:01.12.2013,12:00)

Doğalgaz ihtiyacının % 70'ini ithalat ile karşılayacak olan, günümüzde toplam doğalgaz tüketiminin % 26'sından fazlasını Rusya Federasyonundan sağlayan AB çıkarları açısından, Rus petrol ithalatı da önemli olmakla birlikte, esasen Rus doğalgazı stratejik bir parametredir. Rusya'nın Ukrayna ile yaşadığı kriz neticesinde, Ukrayna üzerinden Avrupa'ya sağladığı doğalgazda kesintiye gitmesi ciddi kaygıya neden olmuştur. Avrupa ülkelerinin en önemli doğalgaz tedarikçisi Rusya'dır. Rusya'nın doğalgazda kesintiye gitmesi enerji güvenliği ve gaz tedarikçilerinin çeşitlendirilmesi konusu bir kez daha gündeme getirmiştir. Orta Asya Avrupa açısından en önemli alternatif doğalgaz tedarikçisi Konumundadır. Bu bağlamda güvenlik risklerinin minimize edilerek Orta Asya'dan Avrupa'ya petrol ve doğalgaz ihracatının gerçekleştirilebilmesi noktasında Türkiye önemli bir rol oynamaktadır (Erdağ, 2013:869). Söz konusu petrol ve doğalgazın alternatif olarak (İran, Irak) taşınması ekonomik açıdan ciddi yük oluşturacak, hem de güvenlik açısından bazı riskleri de beraberinde getireceğinden (Ayhan, 2009:156), Avrupa diğer ülkelerden geçirebileceği ve çeşitlendirebileceği boru hatlarına yönelmiştir. (Belet,www.eecon.info.com, Et:11.11.2013,21:00)

Avrupa Birliği, enerji açığını kapatmak ve arz kaynaklarını çeşitlendirmek için birçok büyük çaplı projeyi eşzamanlı olarak desteklemektedir. Bu nedenle Avrupa'ya gaz sevk ederken, siyasi ve iktisadi nedenlerle ihtilaflar yaşadığı Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın dâhil edilmediği, farklı ülkelerden geçen güvenli güzergâhların yer aldığı projeleri desteklemektedir. Bunlardan bazıları yapım bazıları ise planlama aşamasında olan boru hatları güzergahlarıdır. Yapılması düşünülen yeni boru hattı projeleri:1)Yamal-Avrupa II, Beyaz Akım (White Stream), 3)Nabucco,4) Kuzey Akım (NordStream),5)Güney Akım (South Stream). Ayrıca, Rus rezervlerinin yanı sıra Türkmen, Kazak ve Azerbaycan gazının da Avrupaya taşınması için , Türkiyenin de dahil olduğu boru hattı projeleri de geliştirilmektedir.

Bunlar ise,

- 1)Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru Hattı (Poseidon),
- 2)Mavi Akım II (Blue Stream),
- 3)Trans-Adriyatik Boru Hattı (TAP),
- 4) TANAP-Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı.

(Belet,www.eecon.info.com,Et:11.11.2013,21:00)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYENİN ORTADOĞU POLİTİKASI VE ENERJİ KAYNAKLARINA YATIRIM STRATEJİSİ

1.TÜRKİYE

1.1.TÜRKİYE TARİHİ

İslamiyet dinini kabul eden Oğuz Türkleri 'nin Kınık boyuna mensup olan Selçuklular, 9. yüzyılda Hazar Denizi ve Aral Gölü'nün kuzeyine yerleştiler.1040 yılında Gazneliler ile yaptıkları Dandanakan Muharebesi'nin kazandılar ve ardından bölgede Büyük Selçuklu Devleti'ni kurdular.

11. yüzyılın ikinci yarısında Selçuklular, Anadolu'nun doğu bölgelerine yerleşmeye ve akınlar yapmaya başladı. Bizans ile yaptıkları ilk büyük muharebe olan Pasinler Muharebesi'ni (1048) kazandılar. 1071'de gerçekleşen Malazgirt Meydan Muharebesi'nin de galibi oldular, böylece "Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı", Anadolu'da Türkleştirme hareketi başladı. Bölgede yaygın olan Hıristiyanlık ile ağırlıklı olarak konuşulan Yunanca, Türklerin Anadolu'ya girişi ile birlikte yerini İslam dini ve Türk diline bıraktı.

13. yüzyılda, özellikle Köseadağ Muharebesi'nden (1243) sonra Anadolu'daki Selçuklu otoritesi son bulmaya başladı. Otorite boşluğunda ortaya Anadolu Türk beylikleri ortaya çıktı. Bu beyliklerden, Osman Gazi tarafından kurulan Osmanlı, iki yüzyıl içinde Anadolu, Balkanlar, Kuzey Afrika ve Levant'ı hakimiyeti altına aldı. Osmanlı padişahı II. Mehmed, 1453'te İstanbul'u fethetti ve Bizans İmparatorluğu'nu yıktı. Bu olay tarihçiler tarafından Orta Çağ'ın sonu, Yeni Çağ'ın başlangıcı olarak kabul edildi.

1514 yılında I. Selim (1512–1520), Çaldıran Muharebesi'nde Safevî hükümdarı Şah İsmail'i yenerek imparatorluğun sınırlarını doğu yönünde genişletti; 1517'de Mısır'da hüküm süren Memlûk Sultanlığı'nı yıkarak halifeliğin Osmanlı Hanedanı'na geçmesini sağladı. Kanuni Sultan Süleyman olarak da bilinen I. Selim'in oğlu I. Süleyman, saltanatının ilk yıllarında Belgrad'ı ele geçirerek Orta Avrupa içlerine ilerlemeye başladı; Macaristan'ı egemenliği altına aldı. Ayrıca Kanuni döneminde ve sonrasında Hint Okyanusu'nda hakimiyet kurmak için Portekiz İmparatorluğu'na karşı seferler düzenlendi.

Osmanlı, 16. ve 17. yüzyılda, özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde tarihinin zirvesine ulaştı. Bu dönemde batıda Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu ve Lehistan ile çeşitli anlaşmazlıklar yaşadı.Osmanlı Donanması, denizde çeşitli başarılar kazandı. 1538'de

yapılan Preveze Deniz Muharebesi'nde Barbaros Hayreddin Paşa'nın Haçlılar'ı mağlup etmesinden sonra imparatorluğun Akdeniz'deki kontrolü arttı. Doğuda ise, Safeviler ile dinsel farklılıklardan ve toprak anlaşmazlıklarından kaynaklanan bazı çatışmalar zaman zaman savaşa dönüşmekteydi.

Osmanlı, zirvesine ulaştıktan sonra duraklama dönemini yaşadı ve 19. yüzyıl başlarından itibaren gerilemeye başladı. Bozulan iç huzur ve sık sık çıkan isyanlarla birlikte toprak kayıpları arttı; askeri güç, ekonomik denge bozuldu. Rus Çarlığı ile yapılan savaşların birçoğu başarısızlıkla sonuçlandı. 1911'de İtalya Krallığı ile yapılan Trablusgarp Savaşı sonucunda Trablusgarp kaybedildi, aynı dönemde Balkan Birliği'ne karşı yapılan Birinci Balkan Savaşı sonucunda Balkan topraklarının neredeyse tamamı kaybedildi. II. Abdülhamid'in tahttan inmesine sebep olan 31 Mart Olayı'ndan sonra İttihat ve Terakki Fırkası yönetiminde etkin bir biçimde söz sahibi oldu. İmparatorluk, I. Dünya Savaşı'na İttifak Devletleri yanında girdi. İttifak grubu savaştan yenik çıktı, 30 Ekim 1918'de İtilaf Devletleri ile Osmanlı arasında Mondros Ateşkes Anlaşması imzalandı. 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması, Osmanlı topraklarını İtilaf grubu arasında paylaştırdı; ancak yürürlüğe konulamadı.

Türkiye Cumhuriyeti

I. Dünya Savaşı bitiminde imzalanan Mondros'tan sonra İtilaf Devletleri tarafından İstanbul, İzmir ve diğer Osmanlı topraklarının işgali, Türk Ulusal Hareketi'ni ortaya çıkardı. Çanakkale Savaşı'nın (1918) öne çıkan isimlerinden biri olan Mustafa Kemal Paşa'nın, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışı ile Misak-ı Millî sınırları içinde kalan ülke topraklarının bütünlüğünü korumayı amaçlayan Türk Kurtuluş Savaşı başlatıldı.

23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da açılmasıyla Ankara Hükûmeti, ülke topraklarındaki ikinci hükümet olarak ortaya çıktı. Kurtuluş Savaşı'nda cepheelerde kazanılan başarıların sonuncusu, Batı Cephesi'nde Yunanistan Krallığı'na karşı kazanıldı; cephedeki Türk kuvvetleri 9 Eylül 1922'de zafer elde etti. 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi ile Kurtuluş Savaşı'nın sonuna gelindi. Büyük Millet Meclisi, 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırdı ve altı asırdan fazla varlığını devam ettiren Osmanlı İmparatorluğu tarih sahnesinden silindi. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile Misak-ı Millî'nin büyük bölümü gerçekleştirildi; yeni hükümet uluslararası anlamda tanındı ve 29 Ekim 1923'te cumhuriyetin ilan edilmesi ile "Türkiye Cumhuriyeti" resmen kuruldu. Yeni devletin başkenti Ankara oldu. Lozan gereğince yapılan Türkiye-Yunanistan nüfus mübadelesi ile, Türkiye'deki 1.1 milyon Rum-Ortodoks ile Yunanistan'daki 380.000 Türk-Müslüman yer değiştirdi.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal, birçok inkılap yaptı. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1934 yılında çıkan Soyadı Kanunu ile kendisine "Atatürk" soyadını verdi.

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye, uzun süre tarafsızlığını korudu ancak savaşın son aylarında, 23 Şubat 1945'te Müttefik Devletler'in yanında yer aldı. 26 Haziran 1945'te ise Birleşmiş Milletler'in kurucu üyelerinden biri oldu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra

Yunanistan'da çıkan komünist isyanının bastırılmasında karşılaşılan zorluklar ve Sovyetler Birliği'nin Türk Boğazları'nda askeri üs talep etmesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin 1947'de Truman Doktrini'ni ilanı ile sonuçlandı. Doktrin, Türkiye ve Yunanistan güvenliğini sağlamayı amaçladı, askeri ve ekonomik destek sağlandı. Her iki ülke de 1948 yılında Avrupa ekonomisinin yeniden inşası için Marshall Planı ve OECD'ye dahil edildi, daha sonra 1961 yılında OECD'nin kurucu üyesi haline geldi.

1.2.TÜRKİYE EKONOMİSİ

Türkiye'de son yıllarda ekonomideki yapısal reformlara büyük önem verilmektedir. Geçtiğimiz dönemde özelleştirme süreci hızlandırılmış, kamu maliyesine düzen getirilmiş, ayrıca mali piyasalardan başlamak üzere tarım, sosyal güvenlik, enerji ve iletişim sektörlerinde önemli reformlar gerçekleştirilmiştir.

Dünyanın 16. ve Avrupa'nın 6. büyük ekonomisi olan Türkiye, en güçlü ekonomilerin temsil edildiği G-20'nin faal bir üyesidir. Küresel malî kriz nedeniyle birçok dünya ekonomisinin daralma gösterdiği bir dönemde Türk ekonomisi 2008 yılındaki ekonomik yavaşlamanın ve 2009 yılındaki küçülmenin ardından 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla % 9,2 ve % 8,5 oranında büyüme hızını yakalayarak ÇHC'nin ardından büyüme hızı en yüksek ikinci ülke, Avrupa'nın ise en hızlı büyüyen ekonomisi durumundadır. 2002-2011 döneminde ortalama büyüme oranı % 6 olmuştur. 2012 yılında ilk dokuz aylık dönemde % 2,6 oranında büyüme oranı gerçekleşmiştir. 2002 yılında 3.492 Dolar olan kişi başına düşen GSYH, 2011 sonunda 10.469 Dolarla yükselmiş olup, kesinleşmiş 2012 verileri için 785,753 milyar Dolarlık GSYH ve 10.497 Dolarlık kişi başına gelir düşmektedir. Türkiye'nin, 2013 yılında % 3,5-4,1 GSYH'ı 821,798 ve Kişi başına düşen milli gelir 10,527 olarak tahmin edilmektedir. 2014 yılında ise % 5,0-5,4 oranlarıyla OECD ülkeleri içinde en yüksek büyüme hızını yakalaması beklenmektedir. (T.C.D.B,2012, www.mfa.gov.tr,Et:16.12.2013,11:00).

Dış ticaret

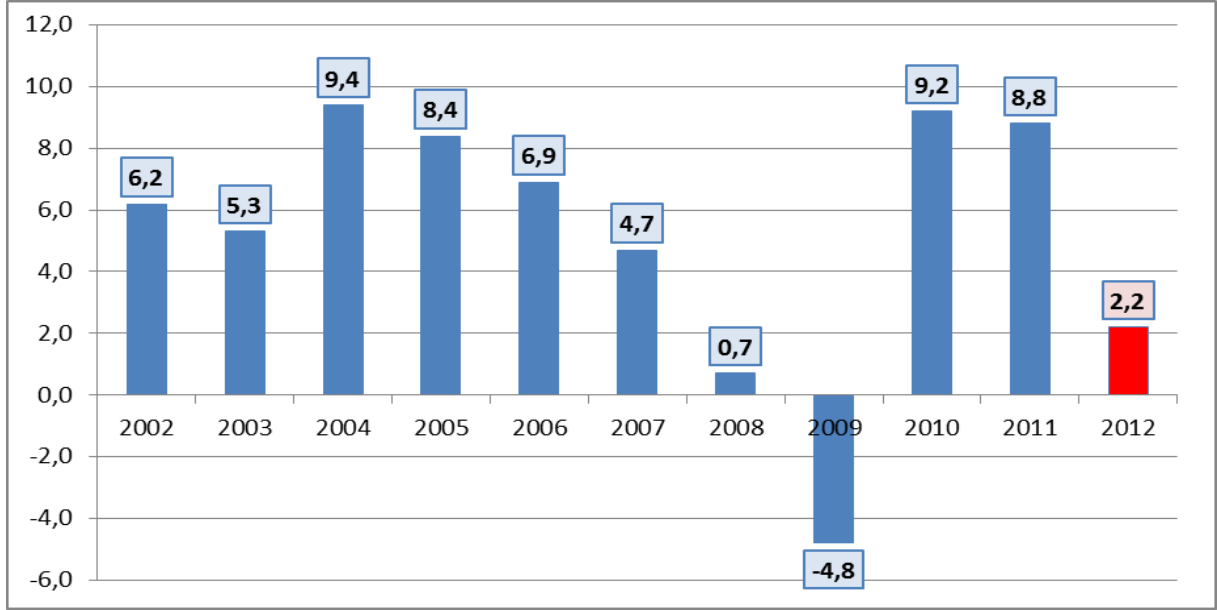
Ekonomik reformlar ve son yıllarda uygulanan komşu ülkeler başta olmak üzere Orta Doğu, Afrika, Uzakdoğu ve Latin Amerika'ya yönelik bölgesel ticareti geliştirme stratejileri sayesinde dış ticaretin hacmi, yapısı ve yönelimi değişmiştir. 2012 yılında Türkiye 200'den fazla ülkeye ihracat gerçekleştirmiş ve ticaret hacmi 390 milyar Dolarla yaklaşmış, ihracat ise rekor bir düzeye erişerek 152,6 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun yüzüncü yılı olan 2023 yılı için ana hedef ihracatı 500 milyar Dolarla, toplam ticaret hacmini ise 1 trilyon Dolarla çıkarmaktır.(T.C.D.B,2012, www.mfa.gov.tr, Et:16.12.2013,11:00)

Tablo 17:Türkiye'nin Dış Ticareti (milyar \$)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İhracat	107,3	132	102,1	113,9	134,9	152,6
İthalat	170,1	202	140,9	185,5	240,8	236,5
Hacim	277,4	334	243,1	299,4	375,7	389,1

Kaynak: TÜİK

Tablo 18:Türkiye'nin Büyüme Oranları

Türkiye, küresel ekonomik krizden en hızlı çıkan ve son dönemlerdeki küresel ekonomik belirsizlikten en az etkilenen ülkelerden biridir. 2002-2012 döneminde ortalama büyüme oranı %5,2 olmuştur. 2012 yılında Türkiye ekonomisi %2,2 oranında büyümüştür.

2013 yılının ikinci çeyreğinde Türkiye ekonomisi %4,4 oranında büyümüştür. (T.C.E.B, 2013, www.ekonomi.gov.tr, Et:16.12.2013,11:00)

1.3.TÜRKİYE’NİN ENERJİ KAYNAKLARI

Enerji, ülkelerin kalkınmasında önemli bir güç olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ülkelerin gelişmişlik düzeyleri belirtilirken ürettikleri ve tükettikleri enerji miktarları da göz önünde bulundurulmaktadır.

Enerji kaynakları yenilenemeyen ve yenilenebilir kaynaklar olarak iki grupta toplanır. Yenilenemeyen enerji kaynakları taşkömürü, linyit, petrol ve doğal gazdan oluşan fosil yakıtlar ile nükleer enerji gibi rezervi sınırlı olan ve tükendiğinde yenilenemeyen kaynaklardır. Yenilenebilir enerji kaynakları ise güneş, rüzgar, su ve jeotermal enerjiden oluşan ve kendi kendilerini yenileyebilen kaynaklardır. Türkiye'nin enerji kaynaklarına göz atacak olursak;

PETROL

Türkiye’de petrol arama amacıyla açılan ilk derin kuyu 20 Mayıs 1933’de, 2189 sayılı yasa ile kurulan “Petrol Arama ve İşletme İdaresi” tarafından delinen ve 1351 metre derinlikte kuru olarak bitirilen Baspirin-1 arama kuyusudur. İlk ticari petrol keşfi 20 Nisan 1940’da Raman sahasındaki Raman-1 kuyusunda 1048 metre’de yapılmıştır.

Türkiye’de petrol arama çalışmaları 1942-1958 yılları arasında MTA ve TPAO’nun kurulmasıyla birlikte giderek hızlanmış ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Raman ve Garzan sahaları keşfedilmiştir. Fakat çıkarılan petrolün kalitesiz olduğu gerekçesiyle kuyular kapatılmıştır. Bu keşiflerden sonra 7 Mart 1954 tarihinde, 6326 sayılı Petrol Yasası çıkarılarak yerli ve yabancı firmaları da petrol arama ve üretim çalışmaları yapmalarına olanak sağlanmıştır. (Avcı,2009:127)

Petrol Yasasının yürürlüğe girmesiyle, Türkiye’de petrol aramaları 18 bölgeye ayrılmıştır. Arama faaliyetleri başlangıçta X. Bölge Siirt, XI. Bölge Diyarbakır, XII. Bölge Gaziantep üzerinde yoğunlaştırılmış, daha sonra I. Bölge Marmara, XIII. Bölge Hatay, XIV. Bölge Konya, XVI. Bölge Antalya yörelerinde sürdürülmüştür. II. Bölge Bolu, III. Bölge Ankara ve XVII. Bölge İzmir’de de sınırlı aramalar gerçekleştirilmiştir. Bu bölgelerin yeterince detaylı arandığını belirtmek mümkün değildir. Öncelikle Güneydoğu Anadolu, Batı Toroslar, Batı Karadeniz, İç Anadolu ve denizlerde yapılacak yeni aramalarla bilinen petrol rezervlerinin artması olasıdır. (MEB,2011, www.yyu.edu.tr,Et:12.11.2013,16:00)

Türkiye’de Petrol arama çalışmalarının % 70’den fazlasını TPAO yürütmektedir. TPAO yurtiçinde deniz alanları ve karadaki petrol aramalarını yabancı ortaklarla birlikte gerçekleştirmektedir. TPAO, 1954 yılında 6327 sayılı kanunla kamu adına petrol faaliyetlerini yürütmek üzere kurulmuştur. 1983 ve 1984 yıllarında kamu petrol sektöründe yapılan reorganizasyon çalışmaları sonucunda TPAO petrol, doğal gaz ve jeotermal enerji kaynaklarının aranması ve üretimi alanlarında bizzat, rafinaj, dağıtım ve pazarlama konularında ise dört bağlı ortaklığı (BOTAŞ, DİTAŞ, TÜPRAŞ, POAŞ) ile faaliyetlerini sürdüren bir kuruluş haline gelmiştir. Daha sonra İGSAŞ’da TPAO’nun bağlı ortaklığı konumuna gelmiştir. Ancak 1990 yılından itibaren bağlı ortaklıklar birer birer özelleştirme kapsamına alınmış ve TPAO entegre yapısını kaybederek sadece arama ve üretim yapar bir şirket konumuna gelmiştir. Şirket 2004 yılında ortak üretim yaptığı sahalar da dahil olmak üzere 55 petrol sahasından 10.535.834 varil ham petrol üretmiştir. (Bayraç,2007,www.türksam.org,Et:14.11.2013,14:50)

Marmara Bölgesi'nde 57, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 26, İç Anadolu ile Akdeniz Bölgelerinde 4'er, Karadeniz Bölgesi'nde 3 ve Ege Bölgesi'nde 2 olmak üzere, 2008 yılında toplam 96 petrol arama kuyusu açılmıştır. "TPAO Genel Müdürlüğüne açılan 73 adet kuyunun 36 adedi 'petrollü kuyu' olarak tamamlanmış olup, yıl içinde arama, geliştirme ve yeniden değerlendirme yoluyla 34,5 milyon varil rezerv eklenmiştir. 2008 yılında 400 milyon metreküp ilave doğalgaz rezervi tespit edilmiştir

PETROL İthalat ve İhracatı

Türkiye’nin toplam enerji ihtiyacının yaklaşık % 44’ü petrolden sağlanmaktadır. Ancak son yıllarda doğalgaz kullanımının artması bu oranın biraz düşmesine neden olmuştur.

Türkiye'nin petrol ihtiyacının % 90'ı ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Türkiye'nin toplam ithalatının yaklaşık % 9'unu ham petrol oluştururken, GSMH'nin % 2.27'si petrol ithalatı için harcanmaktadır. Son yıllarda Türkiye'de ithal edilen petrol miktarı biraz dalgalanma göstermekle birlikte, ortalama olarak 23-24 milyon ton dolayında gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin çok düşük seviyede olan petrol ihracatı 1999 yılında İtalya'ya 4.3 milyon dolar değerinde petrol ihracatı sonucu, 5 milyon doların üzerine çıkmıştır. Hollanda'ya 1998 yılında 2.6 ve 2000 yılında 4.7 milyon dolarlık petrol ihraç edilmiştir. 2001 ve 2002 yıllarında ABD'ye yıllık 3 milyon dolar düzeyinde petrol ihraç edilmiştir. ABD'nin enerji arzını çeşitlendirme politikasına bağlı olarak Suudi Arabistan, Meksika, Kanada gibi önemli ham petrol tedarikçilerinin yanında, ikincil olarak başvurduğu ülkeler arasına Türkiye'yi de katmıştır. (Günay,2012, www.muhasip.com,Et:16.12.2013,12:00))

2003 yılı şubat ayında ihracat rakamı 2.8 milyon dolara ulaşmıştır. Bu artış Irak operasyonundan önce ABD'de stoklama amacıyla petrol talebinin artmasından kaynaklanmıştır. Irak operasyonundan sonraki aylarda petrol ihracatı, Türkiye'nin Irak petrollerinin dünya piyasalarına açılmasında etkin rol oynamasına bağlıdır.

Doğal gazın ikame edici etkisi nedeniyle, ülkemizde son yıllarda petrol tüketimi kayda değer bir artış göstermemektedir. Bu nedenle, petrolde % 93 oranındaki dışa bağımlılığın süreceği, öte yanda, yeni doğal gaz yakıtlı santral projeleri nedeniyle, önümüzdeki yıllarda ciddi talep artışlarının olacağı ve doğal gazda bugün % 98 olan dışa bağımlılık oranının; daha da artabileceğini söylemek mümkündür.2010 yılında TÜPRAŞ, 19,6 milyon ton ham petrol ve 2,1 ton yarı mamul ile birlikte toplam 21,7 milyon şarjdan 20,6 milyon ton üretim gerçekleştirmiştir. Yıl içinde siyah ürün payı % 27,6 olarak gerçekleştirilirken yüksek ham petrol kapasite kullanımıyla artan siyah ürün üretiminde yurt içi talep fazlası olan fueloil yerine yurt içi talebi yüksek olan asfaltın üretimi % 39 artışla 2,8 milyon ton olarak gerçekleştirilmiştir. Tüpraş yıl içinde 22,81 API ile 43,89 API arasında değişen gravitelerde ve % 0,6 ile % 4,13 arasında değişen kükürt içeriklerinde olmak üzere dokuz ülkeden 13 farklı çeşit ham petrol alımı yapmıştır. (MMO,2012,www.mmo.org.tr,Et:18.11.2013.21:00)

Türkiye'nin toplam üretimi 2010 yılına göre % 8'lik bir artışla 2011'de 20,2 milyon ton olarak gerçekleşmiş, bu artışın % 5,7'si beyaz ürün üretiminden kaynaklanmıştır. Satış, dış satış vb. göstergeler de Türkiye'nin petrol üretimindeki gelişmekte olan eğilimini ortaya koymaktadır.

DOĞALGAZ

Türkiye'de doğal gaz tüketimi 1987 yılından bu yana sürekli artan bir eğilim içindedir. 1987 yılında 500 milyon m³ olan doğal gaz tüketiminin 2011 yılı sonunda, 87,75 kat artarak 43,874 milyar m³'e Ulaşmıştır. 2011 yılında doğal gaz üretimimiz 793,4 milyon m³, ortalama günlük üretim 2,17 milyon m³ olarak gerçekleşmiştir. Üretimin tüketimi karşılama oranı % 2'dir. 2010 yılında üretilen 726 milyon m³ doğal gazın, % 36'sını oluşturan 261 milyon m³ nü TPAO, % 64'ünü oluşturan 465 milyon m³ nü ise özel şirketler üretmiştir.

Doğalgaz İthalatı

Rusya'yla 1986 yılında imzalanan yıllık 6 milyar m³ (plato) miktarındaki ilk alım anlaşmasının ardından, artan tüketim miktarının karşılanabilmesi amacıyla imzalanan diğer alım anlaşmaları kapsamında sırasıyla Rusya (İlave Batı Hattı), İran ve Rusya (Mavi Akım Hattı)'dan doğal gaz alımına devam edilmiştir. 12.03.2001 tarihinde imzalanan alım anlaşması kapsamında 2007 yılından itibaren Azerbaycan'dan da doğal gaz alımına başlanmıştır. Böylece mevcut durum itibariyle Türkiye, 1999 yılında imzalanmakla birlikte henüz devreye girmediği için toplama dahil edilmeyen Türkmenistan anlaşması hariç olmak üzere, 3 farklı ülkeden uzun dönemli doğal gaz alım anlaşmaları kapsamında boru hatlarıyla doğal gaz ithalatı gerçekleştirmektedir.(E.P.D.K,2012,www.epdk.gov.tr, Et:17.12.2013,09:00)

2006 yılında Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan doğal gaz krizi sonrasında Batı Hattından gelen doğal gazın azalması, İran'ın teknik sorunlar ve iç tüketimini karşılayamadığı gerekçeleriyle ihraç ettiği doğal gazı kış aylarında kesmesi, yeterli depolama kapasitesine sahip olmayan Türkiye'nin boru hatlarından gelen doğal gazda arz sıkıntısı yaşamasına neden olmuştur.

Cezayir ve Nijerya'dan uzun dönemli sözleşmelerle alınan LNG ile spot piyasadan alınan LNG'nin depolanması, gazlaştırılması ve iletim hattına gönderilmesinde kullanılmakta olan iki adet LNG terminali bulunmaktadır. Bunlardan biri, yapımına Cezayir ile yapılan anlaşma sonrasında başlanmış olan ve 1994 yılında işletmeye alınan BOTAŞ mülkiyet ve işletmesindeki Marmara Ereğlisi LNG Terminali, diğeri de Ege Gaz A.Ş. tarafından 2001 yılında Aliağa'da kurulan ve 2006 yılında kullanılmaya başlanan Ege Gaz A.Ş. LNG Terminalidir. (E.P.D.K,2012, www.epdk.gov.tr,Et:17.12.2013,09:00))

Doğalgaz İhracatı

Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık %65'ine, doğalgaz rezervlerinin de %70'ine sahip ülkelere ve bölgelere komşu olan ülkemiz, coğrafi konumu ile bu rezervlerin sahibi üretici ülkelerle, önemli tüketicilerin çoğu arasında tabii bir koridor özelliği taşımaktadır. Petrol zengini Suudi Arabistan dünya rezervlerinin %22'sine, İran %11,5'una, Irak %9,6'sına, Kuveyt %8,5'ine, B.A.E. de %8,1'ine sahiptir. Doğalgazın ise dünya ispatlanmış rezervlerinin %26,6'sına sahip Rusya kuzeyimizde, %15'ine sahip İran ile %0,8'ine sahip Azerbaycan, %1,6'sına sahip Türkmenistan ve %1,7'sine sahip Kazakistan ülkemizin doğusunda sıralanmışlardır. Ülkemizin güneyinde ise dünya ispatlanmış gaz rezervlerinin %14,3'üne sahip Katar, %3,8'ine sahip Suudi Arabistan ve toplamı %7,3'e karşı gelen B.A.E., Irak, Suriye, Kuveyt, Bahreyn, Umman ve Yemen yer almaktadır.

Türkiye'nin doğalgazda dışa bağımlı olması ihracatın üretim olarak değil jeopolitik konumunu kullanarak komşu ülkelere Avrupalıya ihracat gerçekleştirmektedir.

Diğer taraftan doğalgaz zengini bu ülkelerin bazılarının coğrafi konumları uluslararası pazarlara ulaşmasını güçleştirmekte, bazen de rakip ülkelerin geçiş güzergâhlarını tutmuş olması veya arz anlaşmalarını önceden yapmış olması, bunların doğalgaz ihracatını engellemekte veya geciktirmektedir. Bunun en çarpıcı örneği, Rusya Federasyonu'nun ülkemizle yapmış olduğu Mavi Akım Anlaşması'nın, Türkmenistan ve İran'ın Batı'ya doğalgaz sevkiyatı projelerini uzun bir süre engellemesidir. Daha yakın bir örnek ise, 15

yıldan beri Hazar denizinden geçerek Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması plânlanan Türkmenistan doğalgazına, Azerbaycan'ın Şahdeniz rezervinin son yıllarda ön plâna çıkmasıyla, Azeri gazının rakip olmasıdır. Şüphesiz, yeni gelişen projelerin olgunlaşması ile bu rekabet işbirliğine dönüşecek, yakın gelecekte aynı boru hattını doldurabilmek için Türkmen ve Azeri gazının birlikte taşınması gündeme gelecektir. (Bıyıkoglu, www.enerji2023.org,Et:16.12.2013,11:22)

Kaya Gazı

Geçtiğimiz yıl Türkiye'de yaklaşık 45 milyar metreküp doğalgaz tüketildi. Bu tüketim rakamına göre 4.6 trilyon metreküplük tahmini kaya gazı rezervi, Türkiye'nin 100 yıllık doğalgaz ihtiyacını karşılayabilir. EIA'nın tahminlerine göre, Güneydoğu Anadolu'daki havzada 3.7 trilyon metreküp yerinde kaya gazı miktarı var. Ancak bunun 481 milyar metreküpü alınabilir kısmı teşkil ediyor. Aynı havzada, 4.6 milyar varil alınabilir nitelikte olan, 91 milyar varil yerinde kaya petrolü var. Trakya havzasındaki yerinde kaya gazı miktarı ise 962 milyar metreküp olarak tahmin edilirken, bunun 170 milyar metreküpü alınabilir durumda. Trakya'daki yerinde kaya petrolü miktarı da 2 milyar varil ve bunun alınabilir kısmı 100 milyon varil. (www.bilgiustam.com, 2009,Et:16.12.2013,16:00)

TPO uzmanları, bu hesapların tamamının konvansiyonel olmayan (unconventional) gaz ve petrol için olduğunu vurgularken, "Ayrıca bu hesaplara Tuz Gölü ve Doğu Anadolu dahil değil" yorumunu yapıyor. Buralardaki incelemeler bittiğinde tahminler daha yukarı çıkabilir. Raporda, kaya gazı ve petrolüne yönelik arama faaliyetlerinin de gerçekleştiği Güneydoğu Anadolu ve Trakya havzalarına yer verilirken, "Türkiye, Sivas ve Tuz Gölü havzalarında da kaya gazı kaynaklarına sahip olabilir. Ancak bu iki havzada fazla inceleme olmadığından mevcut rezervuar bilgileri sınırlı" deniliyor.

Taşkömürü (Maden Kömürü)

Birinci jeolojik zamanda oluşmuş bazı arazilerdeki organik tortul kayadır. Kalori değeri yüksek olduğu için büyük bir kısmı demir-çelik endüstrisinde, geri kalanı ise Çatalağzı termik santralinde elektrik üretiminde kullanılmaktadır.

Taşkömürü yatakları Batı Karadeniz Bölümü'nde özellikle Zonguldak çevresinde ve Ereğli'den Amasra'ya kadar uzanan bir şerit içerisinde yer alır. Ülkemizdeki taşkömürü yatakları düzenli tabakalar halinde olmayıp küçük parçalara ayrılmıştır. Taşkömürünün bulunduğu damarlar bazen çalışılmayacak kadar incelmekte ve kesintiye uğramaktadır. Bu nedenle taşkömürünün çıkarılmasında zorluklar çekilir ve üretim düşüktür. Demir-çelik endüstrisinin ihtiyacını karşılayamadığından dolayı ithal edilir. (www.bilgiustam.com, 2009,Et:16.12.2013,16:00)

Linyit

Üçüncü jeolojik zamanda oluşmuş ve kalorisi taşkömürüne göre daha az olan bir kömür türüdür. Türkiye'nin bir çok yerinde ve bol miktarda bulunduğu için önemli bir madendir. Kalorisi yüksek olan linyitler genellikle konutlarda yakıt olarak kullanılırken düşük kalorili olanları ise termik santrallerde kullanılmaktadır. Linyit yataklarımızdan en önemlileri

Elbistan, Soma (Manisa), Tunçbilek, Seyitömer, Tavşanlı (Kütahya), Yatağan (Muğla) ve Çan (Çanakkale) dır. (www.bilgiustam.com, 2009,Et:16.12.2013,16:00)

Radyoaktif Mineraller Bunlar uranyum ve toryumdur. Atom çekirdiğinin parçalanması sonucu büyük bir enerji açığa çıkar. Bu enerjiye nükleer enerji denir.

Ülkemizde önemli uranyum yatakları Manisa-Salihli ve Yozgat-Sorgun'da, toryum yatakları ise Eskişehir-Sivrihisar'da bulunmaktadır. Ülkemizde işletmeye açılan uranyum ve toryum yatakları bulunmamaktadır. Bir çok ülke elektrik üretiminin büyük bir bölümünü nükleer enerjiden gerçekleştirmektedir. Fransa elektrik üretiminin %70'ini, Belçika %67'sini, İsveç %50 sini, Hindistan %3'ünü, Pakistan ise %2'sini nükleer enerjiden sağlamaktadır.

Yenilenebilir Kaynaklar

Su Gücü

Su gücüne hidroelektrik enerji denir. Ucuz, temiz ve yenilenebilir bir enerji kaynağıdır. Ülkemizde akarsuların gücünden yararlanılır. Yüksekten düşen ve hızla akan suların tribünleri çalıştırması sonucu elektrik üretilmektedir.

Ülkemiz yüksek ve engebeli olduğu için akarsularımızın çoğu dar ve derin vadilerden akar. Bu durum baraj yapımına elverişli şartlar oluşturur. Türkiye hidroelektrik potansiyel bakımından Avrupa'da Rusya ve Norveç'ten sonra 3. sırada yer almaktadır.

Hidroelektrik potansiyelimizin üçte biri Fırat Havzası'ndadır. Bunu, Dicle, Doğu Karadeniz, Çoruh ve Kızılırmak havzaları izler. Yüksek potansiyelimize karşın üretilen enerji miktarı azdır. (www.bilgiustam.com, 2009,Et:16.12.2013,16:00)

Önemli Barajlarımız

Fırat üzerinde;Keban, Karakaya, Atatürk
Kızılırmak üzerinde; Hirfanlı, Kesikköprü, Altınkaya
Sakarya üzerinde; Sarıyar, Gökçekaya
Gediz üzerinde; Demirköprü
Büyük menderes üzerinde; Kemer, Adıgüzel
Dicle üzerinde; Kralkızı, Devegeçidi

Güneş Enerjisi

Yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde en önemlisidir. Ülkemiz coğrafi konumu nedeniyle güneş enerjisi potansiyeli bakımından şanslı bir ülkedir. Bir çok bölgemizde güneşli gün sayısı ve güneşlenme süresi yeterli düzeydedir. Yıl içerisinde güneşlenme süresi en yüksek olan bölgelerimiz Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz'dir, en az olan bölgemiz ise Karadeniz'dir. Ülkemizde genelde su ısıtılmasında kullanılan güneş enerjisi, teknolojik imkanların gelişmesine bağlı olarak yaygınlaşmaktadır ve zamanla bu enerji farklı alanlarda kullanılmaya başlanacaktır. (www.bilgiustam.com, 2009,Et:16.12.2013,16:00)

Rüzgar Gücü

Rüzgar enerjisi hem ucuz hem de çevreyi kirletmeyen bir enerji kaynağıdır. Ülkemizde ilk ticari amaçlı rüzgar santrali 1998 yılında Çeşme (İzmir)'de kurulmuştur. Rüzgar santrallerinin kurulmasının pahalı bir yatırım olması en önemli sıkıntılardan biridir. Rüzgar enerjisi potansiyeli bakımından Ege, Marmara ve Doğu Akdeniz kıyıları zengin yerlerdir.

Jeotermal Enerji

Yerin derinliklerinde ısınarak yüzeye çıkan sıcak su ve su buharından elde edilen enerjiye jeotermal enerji denir. Türkiye jeotermal enerji potansiyeli bakımından dünyanın zengin ülkeleri arasında yer alır. Ülkemizde jeotermal enerji ısıtma ve elektrik üretiminde kullanılmaktadır. Denizli-Sarayköy ve Aydın-Germencik'te enerji üretimi yapılmaktadır. Üretilen enerji miktarı kapasitenin çok altında kalmaktadır. (www.bilgiustam.com, 2009,Et:16.12.2013,16:00)

1.4.TÜRKİYE'NİN ENERJİ DURUMU

Enerji tüketimimizin yüzde 32.3'ünü doğalgaz, yüzde 26.7'ünü petrol, yüzde 17'sini kömür ve yüzde 4.4'ünü ise linyitten, yüzde 3.1'ini ise odun ve çöpten karşılıyoruz. Buna karşılık enerji ithalatımız 2011'de 54 milyar dolar,2012'de ise 60 milyar doları bulmuştur.

BP tarafından yayınlanan 2012 yılı istatistiki verileri kapsamında, Türkiye'nin enerji profiline baktığımızda, fosil yakıtlardan üretilen enerjinin tüketimimizdeki oranının %88'den fazla olduğu gözlenmekte ve doğal gazın %34 ile en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı verilerine göre ise, kısıtlı fosil yakıt rezervlerimize rağmen artan fosil yakıt tüketimi Türkiye'nin dışa bağımlılığını giderek arttırmıştır. Aynı verilere bakılarak, günümüzde dışa bağımlılığımızın %70'i aştığı da açıkça görülmektedir. Kaynak bazında baktığımızda ise, durum daha da ilgi çekicidir. Geline son durumda, dışa bağımlılığımız petrolde %91, doğalgazda %98 ve kömürde ise yaklaşık %40 oranındadır.

Yanlış politikalar nedeniyle enerji girdileri ithalatının 100 milyar doları aşacağını işaret eden Türkyılmaz: "Son 20 yılda, yeterli sayıda santral yapılmadığı ve linyit üretimi yüzde 57 arttığı için, elektrikte 2010 değerine göre yüzde 17 daha dışa bağımlılığımız artmıştır. Yerli kömürün elektrikteki payı 1990'da yüzde 35 iken, 2009'da yüzde 22, 2010'da yüzde 18'e gerilemiştir. Ülkemizde 1980'li yıllardan önce son derece düşük miktarlarda başlayan kömür ithalatı, 1990'lı yıllarda 10 milyon tonun ve 2000'li yıllarda ise 20 milyon tonun üzerine çıkmıştır. 2011 yılı itibariyle toplam kömür ithalatımız yaklaşık 24 milyon ton düzeyindedir. Genel eğilim dikkate alındığında, ithalatın önümüzdeki yıllarda da artarak süreceği görülmektedir. (Cihan,2013,www.zaman.com,Et:16.12.2013,11:35)

Düşünülmesi gereken bir diğer konu ise, hidrolik dışındaki yenilenebilir enerji kaynaklarının oranının sadece %1.13 olmasıdır. Türkiye gibi coğrafi konum açısından oldukça zengin yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip olan bir ülkenin halihazırda hidrolik dışında yer alan rüzgar, jeotermal, atık ve henüz kullanımına başlanmayan güneş gibi enerji kaynaklarından şu ana kadar verimli bir şekilde yararlanamaması oldukça olumsuz bir etki

yaratmaktadır. Hidroliğin de her ne kadar yaklaşık %10'luk bir payı olsa da, Türkiye'nin bu payı arttıracak potansiyeli olduğu da unutulmamalıdır. (Biresselioğlu,2012, www.alternatifenerji.com,Et:16.12.2013,11:40)

1.5.TÜRKİYE'NİN ORTADOĞUDA'KI ENERJİ YATIRIMI

Türkiye'nin Ortadoğu'da mallesef ciddi enerji yatırımları yoktur .TPO'nun yurtdışı yatırımlarını gerçekleştiren uluslararası şirketi :TPIC ve TEC'tir. Yurtdışında petrol arayan kuruluşumuz TPIC Ortadoğu'da fazla bir başarı göstermemiş, göstermediği gibi çoğu zaman zarar etmiştir.Yeni kurulan milli kuruluşumuz TEC firması ise karamehmet'in enerji kuruluşu Genel Energy ile beraber kuzey ırakta imkansızlıklara rağmen enerji kaynakları aramaya başlamıştır. TPO'nun diğer yatırım yapan özelleştirilmiş yan kolları aşağıda belirtilmiştir.

- Tüpraş rafinerileri: Rafinaj faaliyetlerini sürdürür.
- İPRAGAZ: Sıvılaştırılmış petrol gazı dolumunu gerçekleştirir.
- POAŞ: Pazarlama faaliyetlerini sürdürür.
- DİTAŞ: Petrol ve petrol ürünlerinin deniz yolu ile sevkiyatını sağlar.
- BOTAŞ: Petrol ve doğal gazın borular aracılığıyla taşınmasını sağlar.
- PETKİM: Petrokimyasal ürünlerin üretimini yapar.
- İGSAŞ: Gübre üretimi yapar.

Türkiye'de yabancı yatırım firmaları ile Petrol arama ruhsatı alan firma sayısı hakkında bilgi veren Enerji Bakanı Taner Yıldız, 2009 yılı Mart ayı itibariyle arama ruhsatı sahibi firma sayısının 23'ü yabancı olmak üzere, 47 olduğunu belirtti. Yıldız, 20 yerli, 23 yabancı firmanın arama faaliyetinde bulunduğunu kaydetti.

2008 yılında 30 adet üretim kuyusu açılmıştır, 25'inde ham petrol, 1'inde doğalgaz üretimi yapıldı, TPAO Genel Müdürlüğüne 2008'de devreye alınan 38 yeni petrol ve 5 yeni doğalgaz kuyusundan toplam 523 bin 353 varil petrol eşdeğeri hidrokarbon üretimi artışı sağlanmıştır. (www.sabah.com.tr,2009,Et:16.12.2013,16:00)

Türkiye'nin üretilebilir petrol varlığına ilişkin, 2008 yılı sonu itibariyle keşfedilen sahalardaki yerinde petrol rezerv miktarının 981,9 milyon ton olmuştur. Bu rezervin, 172,4 milyon tonunun üretilebilir rezerv olduğu, 2008 yılı sonu itibariyle de 130,7 milyon tonunun üretilmiştir.

Enerji bakanı Taner Yıldız 2008 yılı sonu itibariyle 22,6 milyar metreküp olan keşfedilen sahalardaki yerinde doğalgaz rezervin, 17,4 milyar metreküpünün üretilebilir

rezerv durumunda olduğunu belirtti. Bu rezervin 2008 yılı sonu itibarıyla 10,6 milyar metreküpünün üretildiğini, kalan rezervin 6,8 milyar metreküp olduğunu bildiren Yıldız, kalan üretilebilir rezervin 834,1 milyon metreküpünün Batı Karadeniz'de, 2 milyar 763 milyon metreküpün Trakya Bölgesi'nde, 3 milyar 228 milyon metreküpün de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde olduğunu ifade etti. (www.sabah.com.tr,2009,Et:16.12.2013,16:00)

Türkiye'nin Petrol Tüketimi 15-17 milyon varil aylık olmak üzere 180-200 milyon varil ortalama yıllık Petrol Tüketimi Bulunuyor. Bu Tüketimi 16 milyon varilini Güneydoğu illeri (Batman-Adıyaman-Siirt..) olmak üzere %7-8 i :Yerli kaynaklar tarafından sağlıyor.

Kuzey Irak ve Afrika'nın Bir çok bölgesinde Tpaö ve Türk şirketleri Petrol Arama Faaliyetlerinde bulunuyor.Bunun En Büyük ve Başarılısı Genel Energy Mehmet Sepil ve Kara mehmet Ortaklığı Tag Tag vss Sahalarda Üretim yaparak Günlük 40.000 varil Türkiye ye Taşıma olarak Mersin Üzerinden ihraç ediyor.Yaklaşık Yıllık 15-16 milyon varile Tekabül ediyor.

Petrol de % 85 Dış Ülkelere Aktarım sağlıyoruz. Rusya-İran bu ülkelerin başında Yer alıyor.Irak Hükümeti Türkiye'nin Kuzey Irak ile Ekonomik ilişkilerinden oldukça Rahatsız.Amerika'nın Baskıları ile İran'la Petrol İthalatımızı Azaltarak sona Erdirmemizi Talep Ediyor.Ancak Türkiye Petrol de Yerli kaynaklara Acilen ihtiyaç duyuyor.Kuzey Irak ve Azerbaycan En büyük yeni Ortaklarımız olacak Azerbaycan la Yapılacak yeni petrol Boru hattından Türkiye oldukça umutlu,Kuzey Irak Türkiye'nin İhtiyacını Sağlamak için en yakın Ve en ucuz kaynak olması bekleniyor.

Ülkemizde, Türkiye Petrol Rafinerileri AŞ (TÜPRAŞ)'ye ait İzmit, İzmir, Kırıkkale ve Batman olmak üzere toplam dört adet rafineri faaliyet göstermektedir. 1962 yılında işletmeye alınan ATAŞ Rafinerisi ise Temmuz 2004 tarihinde depolama faaliyetlerine yönelerek rafineri faaliyetlerine son vermiştir. Ataş Rafinerisinin faaliyetlerine son vermesiyle 32 milyon ton/yıl olan Türkiye toplam rafineri kapasitesi 28,1 milyon ton/yıla düşmüştür.

2007 yılında Doğu Akdeniz Petrokimya ve Rafineri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'ne 15 milyon ton/yıl kapasiteli Ceyhan/ADANA'da, 2010 yılında ise Socar&Turcas Rafineri Anonim Şirketi'ne 10 milyon ton/yıl kapasiteli Aliğa/İzmir'de rafineri kurulması için lisans verilmiş olup, 5 milyar dolar yatırım bedeli tutarında Star Rafinerisi'nin temeli 25 Ekim 2011 tarihinde atılmıştır. Rafineride LPG ve Nafta üretiminin Petkim için; dizel ve jet yakıt üretiminin ise yurt içi piyasalar için hizmete sunulması planlanmaktadır. (MMO,2012,www.mmo.org.tr,Et:18.11.2013.21:00)

EPDK tarafından Doğu Akdeniz Petrokimya ve Rafineri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketine 2007 yılında verilen 15 milyon ton/yıl kapasiteli rafineri (Adana/Ceyhan) lisansı verilmiştir.

EPDK 2010 yılında da Socar&Turcas Rafineri Anonim Şirketine 10 milyon ton/yıl kapasiteli rafineri

(İzmir/Aliğa) lisansı verilmiş olup, ilgili tesislerin kurulması için çalışmalara başlanmıştır.

İzmir/Aliğa'da kurulacak rafineri projesinin 2014 yılının ikinci yarısında tamamlanması

planlanmakta olup, 5 milyar dolar yatırım bedeli tutarında Star Rafinerisi'nin temeli 25 Ekim 2011 tarihinde atılmıştır. LPG ve Nafta üretiminin Petkim için; dizel ve jet yakıt üretiminin ise yurt içi piyasalar için hizmete sunulması planlanmaktadır.

Irak'ın kuzeyindeki petrol alanları uluslararası pazar halini alırken, Kürt yönetimi bu pazarı çok iyi kullanma ve bu alanda dünya devletleri ile görüşme trafiği yürütüyor. Ancak, Türkiye, bu pazarla ilgili hemen her projenin içinde yer alıyor. Petrol devi Exxon Mobil'in K. Irak'ta petrol aramak üzere yaptığı anlaşmalar, Bağdat'taki yöneticiler arasında rahatsızlık yaratırken, Exxon Mobil ve bölgede enerji alanında yatırım yapan petrol şirketleri de Türkiye'nin formülüne sıcak bakıyor. Bağdat'ın tutumu nedeniyle sıkıntı yaşayan Exxon Mobil yetkilileri, Başbakan Tayyip Erdoğan'dan ABD ziyaretinde randevu talep etti. (Çetin, www.enerjitr.com, 2013, Et: 16.12.2013, 11:50)

Sonbaharda bitmesi planlanan boru hattıyla birlikte Türkiye'nin rolüne vurgu yapması, Ankara'nın çok daha kapsamlı projelere imza atmasının da önünü açtı. Dev enerji şirketleri de strateji değişikliği yaparak Ankara'yı dikkate almaya başladı. Bakü-Ceyhan Boru Hattı konusunda muhalefet gösteren Rusya, Gazprom'un Kuzey Irak'taki açılımı ile birlikte enerji politikalarında siyasi ve bölgesel pozisyonunu yeniden şekillendiriyor. Geçen ay, Mesut Barzani'yi Moskova'da ağırlayan Rus yönetimi, Gazprom'un Kuzey Irak doğal gazı ile ilgilendiğini ilettiler.

İki yıldır Kuzey Irak ile ilgili fizibilite çalışmaları yürüten Rusya'nın enerji devi Gazprom'un yüzde 10 gerileyen gelirini artırmak için başlattığı yatırım arayışlarında yeni partneri bir Türk şirket olacak. Şirketin Kuzey Irak'ta çıkaracağı gaz için hatların kurulumu ve Türkiye'den geçişler için Türk ortak arayışı başlattığı öğrenildi. Rus devinin Türk ortak olarak çalışma yapmasının daha yararlı olacağı fizibilite raporlarında yer aldı. Gazprom'un petrol çıkarma ve dağıtım alanında faaliyet gösteren ve Kuzey Irak yönetimiyle 2 petrol anlaşması imzalayan yan kuruluşu Gazprom Neft de boru hattının biran önce devreye girmesini bekliyor. (Çetin, www.enerjitr.com, 2013, Et: 16.12.2013, 11:50)

1.6. TÜRKİYE'NİN ORTADOĞUDAKİ ENERJİ POLİTİKASI

Türkiye haritada zengin enerji yataklarına sahip Orta Asya, Kafkasya, Karadeniz ve Ortadoğu bölgelerinin kavuştuğu noktada konuşlanmıştır. Türkiye, dünyanın ispatlanmış doğal gaz rezervlerinin %71,8, petrol rezervlerinin ise %72,7'lik oranına sahip bu coğrafyada yer almasına rağmen enerji arzında dışa bağımlıdır. Önemli bir enerji tüketim ürünü olan petrol, Türkiye'de genel enerji ürünleri arasında %40'luk bir kullanım oranına sahiptir. Enerji tüketim listesinde ilk sırayı alan petrolü sınırlı üretebilen Türkiye, bu talebin, ithalat yoluyla sağlamaktadır. Petrol ithal ettiğimiz ülkelerin başında ise Suudi Arabistan, Irak, İran ve Suriye gelmektedir. Doğal gaz ise petrolün ardından ikinci en önemli enerji ürünüdür. Son yıllarda kullanım alanları artan ve çevreye daha az zararlı olan doğal gazın bu önemine karşın petrol hala önemini korumaktadır.

Enerji stratejilerinde Türkiye açısından analiz edilmesi gereken diğer bir küresel güç de ABD'dir. ABD sanayisi açısından ihtiyaç duyduğu ve küresel politikalarının birçoğunun temelinde yatan enerji konusunda titiz çalışmalar yürütmektedir. 1990lı yıllardan beri

Amerika'nın Orta Asya ve Kafkasya coğrafyasına yönelik girişimlerinde Türkiye, Washington için önemli bir stratejik ortaktır. ABD bu bölgede enerji egemenliğine sahip Rusya karşısında Batılı iştirakleri yüreklendirecek pozisyonlar yaratırken Türkiye'yi de bu konuda Amerikan yanlısı politikalar izlemeye ikna etmeye çalışmaktadır. (Şatlık ,2007: 175)

Öte yandan Türkiye'nin petrol ve doğal gaz ithalatında önemli bir kaynak olan Rusya, Ankara hükümetinin ABD ve Batılı ülkeler ile birlikteliğinden hoşnut olmayarak, Rusya çıkarlarına hizmet eden bir Türkiye'nin varlığını arzulamaktadır. Türkiye ise bu durumda enerji stratejisini de göz önünde bulundurarak dış politikada iki önemli küresel güç olan ABD ve Rusya'yı dengeleyecek siyasi bir rota arayışındadır. Ayrıca, Ankara hükümeti enerji temin ettiği arz kaynaklarını çeşitlendirmeyi de amaç edinmiştir. (Bozzo, 2013, www.cnbc.com, Et:24.02.2013,15:00)

Türkiye, son dönemde içinde yer aldığı projelerle transit ülke yolunda önemli adımlar atmaktadır. Hali hazırda Türk boğazları Orta Asya ve Rusya'dan gelen petrolün dünya pazarlarına açılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak Türkiye, boğaz trafiğini azaltmak ve topraklarından daha büyük oranda enerji sevkiyatını güvenli bir şekilde sağlayabilmek için boru hattı projelerine ağırlık vermektedir. Türkiye'nin sahip olduğu en eski boru hattı Kuzey Irak'ta yer alan Kerkük petrolerini batıya ulaştıran, Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı'dır. Hattın taşıdığı ham petrol miktarı 1999 yılında 305 milyon varile ulaşmış, yapılan sabotajlar ve Kerkük'te yaşanan sorunlar nedeniyle hattın taşıdığı ham petrol miktarı 2006 yılında 10.9 milyon varile düşmüştür. İnşaatına 2003 yılında başlanan ve 2006 yılında operasyonel hale gelen Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı ile Hazar Denizi'nden çıkarılan Azeri petrolü Gürcistan üzerinde Türkiye'ye taşınmakta, Ceyhan'dan da dünya pazarlarına sunulmaktadır. Doğalgazın Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasını sağlamak için de çeşitli projeler geliştirilmiştir. Bu kapsamda Bakü-Tiflis-Erzurum projesi tamamlanmıştır; hat 2006 yılından beri faaliyettedir. Faaliyette olan diğer boru hattı ise Tebriz-Erzurum boru hattıdır. Söz konusu hat aracılığıyla 2001 yılından beri İran gazı Türkiye'ye taşınmaktadır. (Kantörün,2010,www.bilgesam.org, Et:21.11.2013,14:35)

Hayata geçirilen bu projelerin yanı sıra Trans-Avrupa enerji ağına eklenmesi planlanan doğalgaz boru hattı projelerinde de Türkiye önemli roller üstlenmektedir. AB bu kapsamda yürütülen projeleri desteklemekte ve projelerin fizibilite çalışmalarını finanse etmektedir. Bu projelerden biri olan Nabucco projesiyle, Hazar bölgesi ve Ortadoğu'dan çıkarılan doğalgaz; Türkiye, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan üzerinden Avusturya'da bulunan Orta Avrupa Dağıtım Merkezine ulaştırılacaktır. AB resmi belgelerinde en öncelikli projeler arasında yer verilen Nabucco projesi ile toplam 3.400 km uzunlukta bir hattın ilk aşamada yıllık 25-30 milyar m³ gazın taşınması hedeflenmektedir. Bu rakamın ileriki yıllarda daha da artması söz konusudur. Avrupa Konseyi 9 Mart 2007 tarihinde aldığı kararla projenin hayata geçirilmesini hızlandırmak amacıyla bir koordinatör atamaya karar vermiştir.

Türkiye'nin içinde yer aldığı ikinci proje Güney Avrupa Gaz Ringi projesidir. Proje kapsamında Hazar denizi, Ortadoğu ve Güney Akdeniz ülkelerinden gelecek doğalgazın Türkiye üzerinden AB ülkelerine taşınması amaçlanmaktadır. Projenin ilk ayağını oluşturan

Türkiye- Yunanistan hattı 2007 yılında işletilmeye başlanmıştır. Yunanistan-İtalya arasındaki hattın da 2012 yılına kadar tamamlanması hedeflenmektedir. Trans Avrupa enerji ağının dışında, Rus ve Kazak petrolünün Türkiye üzerinden dünya pazarına açılmasının sağlayacak Samsun-Ceyhan boru hattı projesi gündemde olan diğer önemli bir projedir. Bu proje sayesinde boğazlardaki tanker trafiği önemli miktarda azalacaktır. (Kantörün,2010, www.bilgesam.org,Et:21.11.2013,14:35)

G-20 ülkeleri arasında önemli bir konumda bulunan Türkiye'nin enerji ihtiyacı büyüme trendine paralel olarak her geçen gün giderek artmaktadır. Petrol ve doğal gaz bağlamında büyük ölçüde dışarıya bağımlı olan Ankara bu alanlarda tedarikçi çeşitliliğine gitmek suretiyle yeni politikalar oluşturmakta ve buna uygun stratejiler geliştirmektedir. Türkiye'nin enerji politikasının en önemli ayaklarından birisini bölgesel çerçevede bir enerji terminali (hub) oluşturmaktadır. Doğusundaki bulunan zengin hidrokarbon kaynaklarının Avrupa'ya ulaştırılmasında Doğu-Batı Enerji Koridoru ve Güney Gaz Koridoru çerçevesinde anahtar bir transit bir ülke konumuna sahiptir. BTC, Güney Kafkasya Doğal Gaz Boru Hattı, TANAP bu kapsamda ön planda yer alan kilit projelerdir.

1.7.TÜRKİYE'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

Ortadoğu Bölgesi Arap halklarının yerleşim yeridir. Türkler, 9. yüzyıldan itibaren bölgeye gelmiş, önce Büyük Selçuklu, sonra Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devleti ile Türkiye Devletim kurarak yerleşik hale gelmiş ve halklar arama katılmıştır. Türkler, Mısır'da, Suriye'de, Irak'ta da devletçikler kurmuşlardır. Ancak kalıcı olanı 900 yıl önce Ön Asya Anadolu'da kurulan Türkiye Devleti'dir. Mısır Memlûkleri'nin Osmanlı Devleti tarafından yıkılmasıyla, Ortadoğu Türk egemenliğine girmiştir.

Bölgeye 600 yıl boyunca Türkler egemen olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrası ise Arap devletleri kurulmuştur. Kurulan bu devletlerin başına getirilenler, Osmanlı Devleti'ni parçalamak isteyen İngiltere ve Fransa tarafından yetiştirilen kişilerdi. Bölge sınırları, emperyalist Batılılarca, cetvelle çizilmiştir. (Aydın,2011:259)

Sömürü ve yağmaya dayalı sömürge politika, Osmanlı'nın geçmişinde olmamasına karşın Batının İslam düşmanlığına dayalı politikası hiçbir zaman değişmemiştir. Arapların başına getirilen Batı piyonu liderler, Arap halklarına bu anlayışı yani Türk düşmanlığını aşılayarak ayakta kalma politikasını izlediler. Oysa Osmanlı, yüzlerce etnik ve din mensuplarına karşı azınlık politikası uygulamamıştır. Çok milletli çok dinli devlet yapısı, her topluma kendi kimliğiyle yaşama hakkı tanımıştı: İngiliz ya da Fransızların sömürge ülkelerinde yaptığı gibi Osmanlı-Türkleri dil ve kültür baskısı ile ikinci sınıf vatandaş uygulaması yapmamıştır. Aksi politika uygulamış olsa idi, Osmanlı Devletinin her bölgesinde Türkçenin egemen olması gerekirdi. Oysa 20-30 yıl bölgeyi elinde tutan İngiliz ve Fransızlar kendi dillerini resmî dil, kendi kültür kaynaklarını ise halcim kültür olarak uygulamışlardır. Bunu Arap ülkelerindeki dil ve kültür yapısından anlamak mümkündür. (Aydın,2011:261)

Türklerle Araplar arasındaki ilişkiler derin bir tarihî sürece dayanmaktadır, Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesinden sonra bu ilişki daha da yoğunlaşmış, Türklerin İslâmiyet'in önderliğini yapmaya başlamasından sonra en üst zirveye; çıkmıştır. Yavuz Sultan Selim'in 16.

yüzyılın başında bütün Arap yarımadasını fethi ile beraber Birinci Dünya Savaşı'nın meydana geldiği 1900'lü yılların başına kadar geçen uzun dönemde Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğinde huzur ve kardeşlik anlayışı devam etmiştir.

Sistemik açıdan bakıldığında 1918-1950'lı yıllarda Türkiye'nin aktif bir Ortadoğu politikasını yürütmesi bölgedeki süper güçlerin varlığı nedeniyle neredeyse imkansız gibi görünmekteydi. Söz konusu dönemde örneğin Irak'a bir bürokrat gönderilecekse İngiltere'nin onayını almak gerekirdi. Ya da Basra Körfezi ülkeleriyle bir ilişki kurulacaksa İngiltere'nin bilgisi ve onayı doğrultusunda bunun gerçekleşmesi gerekirdi. Suriye ile kurulmak istenen ilişki ancak Fransa'nın onayı ile kurulabilirdi.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ise Ortadoğu bu kez de ABD ve SSCB'nin etkisi altına girmişti. ABD, İngiltere'den boşalan bölgeleri kendi etkisi altına sokarken, SSCB de batı karşıtı rejimlerle işbirliğine yönelmişti. Suriye, Mısır ve Irak gibi ülkeler SSCB'nin askeri ve politik etkisi altına girerken, İran'ın da içerisinde yer aldığı ülkeler ise ABD'nin askeri koruması altına girmişlerdi. Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu ABD ve SSCB gibi iki süper gücün rekabet ve etki oluşturma mücadelesine sahne olurken Türkiye II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra ortaya çıkan Sovyet tehdidinden dolayı NATO'ya katılarak Batı Bloğu içindeki yerini almıştı. 1957-1958 yıllarında Türkiye-Suriye arasında yaşanan krize SSCB'nin askeri müdahale söylemi, Soğuk Savaş döneminde iki süper gücün Ortadoğu'daki etkisini göstermekteydi. (Kılıç ve Oktay,2012:11)

İkinci Dünya Savaşı akabinde, Türkiye'nin NATO üyeliğine muhalefet eden İngiltere, Soğuk Savaş'ta Türkiye'nin ifa edeceği vazife hakkında, yeni bir proje teklif etmekteydi. 'Ortadoğu Komutanlığı Projesi'. Türkiye bu proje dâhilinde Batı'nın menfaatlerine hizmet edecekti. Türkiye Müslüman ve demokratik bir devlet olarak Ortadoğu'ya sızacak, kapitalist dünyanın menfaatlerim teminat altına alacaktı. İngiltere Dışişleri Bakanı, Ortadoğu'nun SSCB'ye karşı müdafaasına, Türkiye'nin mükellef olmasını istemekteydi: “Ortadoğu'nun müdafaasıyla olan alakası sebebiyle Birleşik Krallığın, bu bölgenin müdafaasında Türkiye ile işbirliği yapmakta hususi menfaati vardır. Türkiye'nin Ortadoğu'nun müdafaasında kendisine düşen mükellefiyeti yapması üzerinde hassasiyetle duruyoruz. Türk Hükümeti de bu fikre iştirak etmektedir. Dünyanın bu ehemmiyetli bölgesinin emniyeti için yapılan planlara Türkiye'nin katılması için lüzumlu faaliyetlerin bir an önce tamamlanmasını ümit ederim.” (Şafak,2006:140)

Türkiye, Batılı devletlerin tercihi gibi, Ortadoğu ile alakalı Batı siyasetlerinde kendisini hep köprü devlet olarak tarif etmektedir. Türkiye, sadece Ortadoğu'ya değil, topraklarında petrol bulunan ve bu sebeple hususi bir kıymete haiz diğer bölgeler olan Kafkasya'ya ve Orta Asya'nın zengin yeraltı kaynaklarına uzanma maksatları noktasında da emsalsiz bir köprü vaziyetindedir. NATO genel sekreter yardımcısı Jamie Shea da, bu fikirde- dir. Shea, “Irak'ta rol oynamaya hazırlanan ittifakın ilgili olduğu tüm bölgelerde Türkiye'nin çok Önemli bir yeri bulunduğunu” ifade ederek İstanbul'u 'ittifak faaliyetlerinin yeni merkez üssü” ilan etmişti.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan güç dengesi devletlerin davranışları üzerinde etkili olmuş, buna göre de Türkiye için Sovyetleri dengelemek için ABD ile ittifak yapmak

gibi bir sonuç doğurmuştur. Walt 'ın işaret ettiği gibi esas itibariyle tehdit dengesi ittifakları doğurur noktasından da bakıldığında Türkiye'nin 1945 yılında karşılaştığı bir dizi Sovyet talebi (Boğazlar'dan üs talepleri, 1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin gözden geçirilmesi, Doğu Anadolu'dan toprak talepleri) karşısında Moskova'ya karşı güçlenen tehdit algısı Ankara'yı ABD liderliğindeki Batı bloğuna itmiştir. Batı bloğu tercihi Türkiye'yi aynı zamanda Ortadoğu siyasetinde de Batı ile birlikte davranma noktasına getirmiştir. Waltz'ın iki kutuplu sistemindeki süper güçlerin yarışında periferi diye bir bölge yoktur. Herhangi bir bölgede gelişen herhangi bir olay bu iki süper gücü de ilgilendirir. (Bajoria,2001: 2) Her bölge gibi Ortadoğu da iki güç arasında güç dengesinin gözetilmesi gereken alanlardan biri olmuştur. Nitekim bu bakış açısıyla Ortadoğu da diğer bütün dünyadaki bölgeler gibi süper güçler için bir rekabet alanı olarak görülmüş, bu bölgede Türkiye safını almak durumunda hissetmiştir. İki bloğun genel sistem içerisindeki dengeleme politikasının Ortadoğu dahil her bir bölge parçası olmuştur. Soğuk Savaş'ta özellikle 1950'ler Ortadoğu siyasetinde Ankara'nın bölge olaylarına dahil olma çabası itibariyle en aktif olduğu dönemlerden biridir. Cumhuriyet tarihinde ilk kez bölgeye bu kadar en üst düzeyde ziyaretler yapılmış, bölgede etkin olabilmek için ilk kez özel bir gayret gösterilmiş, Batı ittifakını güçlendirmek adına pek çok girişim yapılmıştır. Güç kullanma tehdidi dahil bölge siyasetine dahil olma güvenlik boyutu ağırlığıyla önem kazanmıştır. (Arsav,2011:108)

Bölgeye önceki dönemlerdeki mesafeli duruşa kıyasla Demokrat Parti dönemindeki (1950-1960) bu ani denilebilecek on yıla yayılan ilgiyi, o dönemdeki kültürel açılımla, ekonomik politikalarla ya da liderin kişisel tercihi, siyasal kültür gibi iç nedenlerle açıklamak sistemsal etkilere göre daha zayıf kalır. Sovyetler Birliği'ne karşı güvenlik arayışı Ortadoğu siyasetinde Demokrat Parti hükümetlerini harekete geçirici en önemli faktör olmuştur. Türkiye, Sovyet tehdidi karşısında güvenlik saikiyle birtakım girişimlerin parçası olurken, o dönem karar vericiler de realizmin pek çok önermesini içselleştirmişlerdir.

Ulusal güvenliğin temel, askeri gücün başat olduğu, büyük güçlerin en önemli aktörler olduğu, iki kutuplu dünyanın statükonun garantisi olduğu gibi neo-realistlerin dünya siyasetini anlama ve temsil etme biçimleri o dönem Türk siyasetçilerinin dünyayı okumalarına denk düştü. O nedenle Türkiye 1957-58 BM oylamalarında Cezayir'e karşı Fransa ile birlikte oy verebildi, 1955 Bandung Konferansı'nda tarafsızlığı beyhude bir çaba olarak nitelendirdi ya da Bağdat Paketi'ne girmesi için Suriye, Ürdün gibi ülkelere baskı yapabildi. Ortadoğu'da Batı ile birlikte, özellikle ABD ile birlikte hareket etmek doğal bir süreç olarak görüldü. Devlet bir ulusal güvenlik devleti olarak algılandı. Dış politika yekpare tartışılmaz ulusal güvenliğe dayalı bir siyaset alanı olarak resmedildi. Batı ile müttefiklik ilişkisi kararı almasına bağlı olarak Türkiye, Ortadoğu'ya güvenlik özellikle askeri güvenlik penceresinden bakmak suretiyle yaklaştı. Türkiye böylece ABD'nin çevreleme siyasetinin (containment) Orta Doğu'da önemli uygulayıcılarından biri haline geldi. Bunun sonucu olarak Irak, İran gibi bazı bölge ülkeleri ile Pakistan, İngiltere'nin katılımıyla Bağdat Paketi'nin üyesi oldu. (Bajoria,2001:2)

1973 Arap-İsrail savaşında Arap devletlerinin Batı'ya karşı aldığı ambargo kararı Türkiye'yi kapsamasa da, bu karar sonrasında dünya piyasalarındaki petrol fiyatlarındaki astronomik artış Ankara'yı bölge ile kendi ekonomik sıkıntıları, beklentileriyle ilgili olarak

daha yakın ilişkiler kurmaya yöneltti. Dünya petrol krizinde görüldüğü gibi ekonomik sistemsel bir baskıyla karşılaştığında II. Dünya Savaşı sonrasında askeri güvenlik kriziyle karşılaştığı gibi bir ittifak çerçevesinde reaksiyon vermesi söz konusu olmadı. Waltz, kitabında 1973 petrol krizi gibi krizlerin karşılıklı bağımlılık çerçevesinde önemini vurgularken, bu krizin ABD siyasetini bağımlılıktan hareketle çok etkilemediğini belirtir. Süper güçlerin Avrupa ülkeleri ya da Türkiye kadar krizden etkilenmemeleri, sistemsel olarak bu krizin etkisiz olduğu gibi bir sonuç doğurmuyor. Fakat petrol krizinin etkisi artık güçler dengesi, ittifaklar üzerinden Waltz'ın yaklaşımıyla okunabilecek bir etki değil. Ankara petrol krizine binaen bölge ile iktisadi ve siyasi ilişkilerini geliştirmek için kendisi daha çok inisiyatif almaya başlıyor. Sistemsel etki olarak Sovyet tehdidi ve onu dengelemek suretiyle geliştirilen dış politika, yerini yine süper güçlerin olduğu bir sistemde ekonomik sistemsel etkilere duyarlı, özellikle 1974 Kıbrıs harekâtından sonra ise ABD ile bozulan ilişkilerin gölgesinde Kıbrıs'a ilişkin Arap ve İslam dünyasının destek arayışının yönlendirdiği bir dış politikaya bırakıyor 1979 İran devrimi, 1980'de Sovyetlerin Afganistan'ı işgaliyle bölgede Sovyet-ABD yüzleşmesi sertleşip II. Soğuk Savaş döneminde ikili kutuplaşma yeniden hız kazanınca, Ortadoğu, ABD - Türkiye ittifak ilişkisi açısından yine ön plana çıktı. 1980'lerde II. Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin ABD ile işbirliği “yeşil kuşak” siyaseti çerçevesinde yoğunlaştı. 1980 askeri darbesinden sonra ABD ile ilişkiler gelişse, Savunma ve Ekonomik İşbirliği antlaşması imzalanırsa dahi Türkiye ABD'nin Körfez güvenliğine ilişkin Çevik Güç diye bilinen Hızlı İntikal Gücüne katılmadı. (Sever,2012:28)

Soğuk Savaş döneminin bitmesi ile ortaya çıkan çok önemli sistemsel bir değişimin yaşandığı 1990'larda ABD'nin bölgede rakipsiz bir dış güç olarak yükselişi, ABD kökenli politikalara Türkiye'nin sorgusuz sualsiz otomatik destek vermesi gibi doğrusal bir sonuç vermedi. İsrail ile yakın ilişkiler, 1991 Körfez Savaşı'na destek gibi ABD ile uyumlu siyaset alanları olduğu gibi İran-Irak'ın izole edilmesine dayanan ikili kuşatma siyasetinde yaşanan uzlaşmazlıklar, ABD'nin Kürt siyasetine ilişkin Çekiç Güç örneğinde görüldüğü gibi bazı hoşnutsuzluklar, problem alanları oluşturdular. (Sever,2012:34)

Türkiye Cumhuriyeti, yine merkezî kuvvetlerin mahallî ortakları olan projelere iştirak etmekle iktifa etmektedir. ABD'nin nüfuz alanında bir 'Büyük Ortadoğu' ve 'Büyük Ortadoğu' dâhilinde 'Büyük Türkiye'. Zbingniev Brezinski “Türkiye Karadeniz bölgesini istikrar içinde tutar, Akdeniz'e girişi kontrol eder, Kafkasya'da Rusya'yı dengeler, hâlâ Müslüman fundamentalizmine karşı panzehirdir ve NATO'nun Güney kanadının istinadıdır” diyerek ABD'nin Türkiye üzerindeki niyetini ve taksim ettiği vazifeyi barizce beyan ediyor. (Şafak,2006:1235)

ABD, bu projede üç maksadı olduğunu resmen beyan ediyor. Bunlar, Müslüman devletlerde demokrasiye geçmek, serbest piyasa ekonomisini geliştirilmek, radikal dinî grupların teşkilatlanmasına mani olmak. Türkiye' de BOP dâhilinde intizamı sağlayacak, 'entegrasyon'u teminat altına alacak, iktisadî terakkinin hareket merkezi olacak ve cereyan edebilecek içtimaî hareketlere mani teşkil edecek bir vazife verilmek isteniyor. ABD'nin Türkiye'den iki talebi vardı. Birincisi, Türkiye'nin askeri kuvvetinin BOP için mızrak ucu (tehdit vasıtası) olarak kullanılmasıdır. İkincisi ise, BOP'un halkları muhatap alan 'reform' fikri için Türkiye'nin model haline getirilmesidir. Türkiye, Ortadoğu'yu ihata edecek haraç

toplayıcı bir imparatorluğun suç ortaklığına teşvik edilmektedir. Modelden kastedilen, demokrasi ile (ılımlı) İslam'ı bir arada yürütmektir. Evet, ABD devletleri işgal edecek, yeniden inşa esnasında devletler Türkiye'ye benzetilecek. (Şafak,2006:129)

Türkiye, Amerika'ya fedailik, jandarmalık, tetikçilik yapıyordu; karşılığında ABD de Türkiye'ye çeşitli biçimlerde (kredi, hibe, askerî malzeme vb.) para veriyordu. Türkiye bir hizmet pazarlıyordu, saldıran güce jeopolitiğini sunuyordu. Bu hizmetinin değeri, "stratejik önemine bağlıydı. Bu önem arttıkça, sattığı malın değeri de yükseliyordu; stratejik önem, alıcının gözünde önemini yitirdikçe, malın getirişi yani yardımlar da azalıyordu. "Stratejik önem" elbette gerginlik, silahlanma, çatışma durumlarında önem kazandığından, tetikçilik ancak böyle durumlarda talep edildiğinden, Türkiye, dış politikasında ister istemez çatışmadan, istikrarsızlıktan medet umar hâle geliyordu. Bu durumda emperyalist saldırganlık, bunun sonucu olan gerginlik ve çatışmalar yani şiddet, Türk burjuvazisinin ekonomik programlarının ve dış politikasının yapısal unsuruna dönüşüyordu. Militarizm üretmek ve bundan yararlanmak bir yaşam biçimine dönüşünce, Soğuk Savaş da altın yumurtlayan tavuk olmuştu egemenler için. (Gerger,2012:489)

Türk burjuvazisi, emperyalizmle ekonomik ilişkilerini, basit komisyonculuk ve aracılıktan ortak yatırımlara kadar zaman içinde çeşitlenen biçimlerde sürdürürken, onunla hamilik, vasilik, dayanışma ve asıl bağımlılık ilişkilerini bürokrasi dolayımı ve dış politika yoluyla kurmaktadır. Dış politikaya ve onun bürokratik araçlarına asıl önemini kazandıran da budur. Devletin verdiği iç destek yetmemekte, düzenin yeniden üretilmesinin ve mevcut iktidar ilişkilerinin sürdürüle bilmesinin öteki yolu olan emperyalizmle özel rabitaların kurulması ve devamlılığının sağlanması bürokrasiye devredilmektedir. Bu yaşamsal kan dolaşımında orduyla hariciye, ana atardamarlar görevini yapmaktadırlar. Bu anlamda, devlet cihazının özellikle kilit unsurları, gerçekten de egemen oligarşinin stratejik önemdeki "ortak işlerini yürütmektedirler. Niteliklerini gördüğümüz ve Türkiye'nin jeopolitiğini satışa çıkardığı bu pazarda ordu, jeopolitiğin mamul hâli, hariciye ise pazarlamacıdır. Siyasetçi ise, pazarda müşteri kızıştıran çığırtkan konumundadır. Mal sahibi, hiç kuşkusuz burjuvazidir. (Gerger,2012:489)

1.8.TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin Irak politikası, tarihsel süreç içinde gelişen Ortadoğu politikalarının bir parçası olarak ele alınmıştır. Türkiye'nin Ortadoğu politikası ise, "Batı" politikalarına bağlı değişkenler çerçevesinde oluşmuştur. Bu çerçevede 1930 – 1940 yılları arasında "Batılılaşma – çağdaşlaşma" hedefini seçen Türkiye'nin eski Osmanlı coğrafyası ve izlerinden hızla uzaklaşma ve dolayısıyla da Ortadoğu ve İslam dünyasından kopma eğiliminde olduğu görülmüştür.

Türkiye II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa devletleri ve ABD'nin yanında yer alarak dış siyasetini bu ülkelere endeksli yürütmeye başlamıştır. Türkiye 1948 yılında Birleşmiş Milletler genel Kurulu'nda Filistin'in bağımsızlığını desteklemiş ve oy çoğunluğu ile taksim kararı alındığında, bu taksimi reddeden on üç ülkeden biri olmuştur. 1949 yılında Türkiye'nin İsrail Devleti'ni siyasi olarak tanıması sonucu iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Türkiye'nin İsrail'i siyasi olarak tanımış olması Türkiye'nin Arap ve Müslüman

lkeleri ile ilişkilerini olumsuz şekilde etkilemiştir. Türkiye 1950 yılında BM'in Cezayir'in bağımsızlığını görüştüğü toplantıda Cezayir'in Self-Determinasyon hakkını destekleyici bir tutum almaktan kaçınmıştır. Bundan sonra 1956 yılında Mısır ile İngiltere arasında meydana gelen Süveyş krizi sırasında ve sonrasındaki yaklaşımı yine Avrupa devletlerinden yana olmuştur. Türkiye bu çizgisini devam ettirerek 1957'deki Eisenhower Doktrini'ni desteklemiştir. (Kürkçüoğlu,2002:35)

Irak'ta siyasi yapı II. Dünya Savaşı sonrasında çalkantılar içinde 1950'ye kadar devam etmiştir. 1950 sonrası DP Hkmeti zamanında Türkiye'nin Irak'la olan siyasi ilişkileri daha sıcak bir havaya brnmştir. Bu sıcak siyaset içinde 1953 yılından sonra Türkiye'deki Menderes Hkmeti ile Irak'taki Nuri Paşa arasında bir yakınlama meydana gelmiştir. Bu nedenle ilk defa 1954 yılında Kerkük'e Türkiye'den bir Türk Heyeti uğramış ve oradaki Türkleri mitlendirmiştir. (Hale,2000: 82)

Dünya Savaşı sonrasında Rusya'nın Ortadoğu'ya sızmasını önlemek amacıyla İngiltere ve ABD'nin önderliğinde Türkiye ile Irak arasında Bağdat Paktı'na gidilmiştir. Bu fikir öncelikle ABD'den gelmiş, Türkiye uygulamaya koymuştur. Türkiye ile Irak arasında 24 şubat 1955'te "Bağdat Paktı"imzalanmıştır. Bu pakt Arap lkeleri arasında bölünmeye yol açmış ve bir daha Arap lkeleri daha sonraki süreçte bir birlik oluşturamamıştır. (Armaoğlu,1984:491)

1958 Devrimine kadar Türkiye ile Irak'ın ilişkilerinde önemli bir sorun çıkmadı. Hatta iki lke Bağdat Paktı'nın erevesi içinde mtfevik dahi oldular. Musul sorununun 5 Haziran 1926 tarihli Ankara Antlaşması ile çözülmesinden sonra Irak ile dostça ilişkiler yavaş yavaş gelişme gösterdi. İki taraf 1928 yılında karşılıklı olarak diplomatik misyon kurdu. İki lke arasındaki bir başka önemli gelişme, Irak'ın 1932'de bağımsız bir devlet olmasından kısa bir süre sonra 1937 yılında 2. Dünya Savaşı ncesi ortamda Sadabat Paktı ile ortaya çıktı. 1930'lu yıllarda dünyanın yeni bir dünya savaşına gittiğini gören Atatürk, eski Osmanlı lkeleri ve İran ile yakın ilişki kurarak, güney sınırlarında kendisini güvence altına almak istiyordu. Türkiye bu niyetle Orta Doğu'ya açıldığında, İran'ı, Irak'ı ve ayrıca Afganistan gibi bir Türk ve Müslüman Asya ülkesini de ye olarak içine alan Sadabat Paktı ile bu bölgede bir güvenlik kuşağı oluşturmayı amaçlıyordu

Türkiye'nin Irakla olan iyi ilişkileri 1958 yılında Irak'ta yapılan Kasım ihtilali ile son bulmuştur. İhtilal ile Nuri Paşa iktidardan uzaklaştırılarak yönetime Kasım kuvvetleri el koymuştu. Kasım iktidara gelince Irak'ı Bağdat Paktı'ndan çekmiş ve Irak'ın ilişkilerini kendi parametreleri doğrultusunda sürdürmeye başlamıştır. Kasım bu dönemde Türkiye ile ılımlı bir dış siyaset izlemiştir. Bundan sonra Irak Hkmeti 1959 yılında Kerkük'te büyük bir baskı ve zulüm başlatmıştır. Hatta Irak Hkmeti bu zulüm içerisinde bir katliam da yapmıştır. Mısır Devlet Başkanı Nasır taraftarı olan Abdulvehap Elşevvaf Musul'da Trkve Türkmenlere karşı bir isyan başlatmıştır. Türkiye'de de iki yıl sonra 1960 ihtilali gerçekleşmiş ve böylece Türkiye'nin Irak'la olan dış siyaseti askıya alınmıştır. (Armaoğlu,1992: 28-93)Türkiye-İran-Pakistan, Irak'a savaş açmış ama Rusya'nın Bulgaristan'a yaptığı askeri yığınaklar ve manevralarla, ABD-İngitere'ye gözdağı vermiş ,iki lke Rusya'ya karşı gelmekten çekinmişlerdir. Böylece Türkiye-İran-Pakistan ABD'den gerekli yardımı alamamışlardır.

Soğuk Savaş yılları boyunca toplumsal dokuları ve rejimlerin türünü dikkate almadan, genel olarak hangi bloktan yana siyaset üretildiğine göre Ortadoğu’da ilişki sürdüren Türkiye, küreselleşme dönemi olarak da adlandırılan ve hem olumlu hem olumsuz gelişmeleri ifade eden Soğuk Savaş sonrasındaki dönemde bu tavrının bir bölümünü değiştirmiştir. Özellikle Irak ile ilişkilerinde açığa çıkan bu tavır değişikliği, toplumsal eğilimleri ve rejim yapılarını dikkate almaya dayanır. Bu çerçevede terörizm, Şii gruplar, Kürt hareketleri, su sorunu gibi bölgeye ve Irak ile ikili ilişkilere ait sorunlar Ortadoğu’ya ilişkin genel paradigmanın dışına çıkılmasına yol açmıştır. Bu durum Türkiye – Ortadoğu ve Irak politikasında etkin etki yaratan ABD ile de lineer ilişkiler kurulamayacağını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, her bir ülkenin batı ile ilişkisi, Türkiye için belirleyici olmayı sürdürmektedir, zira bugün de Türkiye Irak ve Ortadoğu’ya Batı ilişkilerini dikkate alarak politika üretmektedir. Somut bir örnek verirsek :Örneğin, Körfez savaşı ile Batı ittifakı içindeki yerini konsolide eden Türkiye, yeri geldiği zaman batı ile olan ilişkilerinden dolayı Irak karşıtı bir tutuma bile bürünebileceğini göstermiştir. (Dedoğlu,2011,cg.turkmas.uoa.gr,Et:17.12.2013,09:30)

1960’lı yıllarda Kıbrıs’ta çıkan olaylar neticesinde Türkiye’nin BM’e başvurmuş, fakat Batılı devletlerin desteğini alamamıştır. II. Dünya Savaş sonrasında koşulsuzca tek taraflı bir dış siyaset izleyen Türkiye Batı’dan ilgi görememesi ile hayal kırıklığına uğramıştır. Kıbrıs konusundaki anlaşmazlıklar ve görüşmelerde Arap ülkelerinin Türkiye’ye karşı oy kullanmaları sonucunda Türkiye Orta-Doğu politikasının eksikliğini hissetmeye başlayarak bu alana yönelmeye başlamıştır. Bundan sonra Türkiye dış siyasette denge politikasına yönelmiştir. Artık Türkiye Arap ülkeleri ile daha sıcak siyasi ve ekonomik işbirliği içine doğru hareket etmiştir. (Kürkçüoğlu, 2002: 37-38)

1.9.TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ

Birinci Dünya Savaşı (1914-18) sırasında Osmanlıların önemli bir hareket merkezi olan Suriye, Mısır’daki İngiliz kuvvetlerinin başlıca hedefi durumuna gelmiştir. Hicaz’da oluşturulan ve Şerif Hüseyin’in oğlu Faysal’ın komutasına verilen bir Arap ordusunun desteklediği İngilizler, Kasım 1918’de Suriye’yi ele geçirmişlerdir. Savaş sona erdiğinde Şam’da, başında Faysal’ın bulunduğu bir askeri yönetim kurulmuştur. Beyrut ve çevresi Fransızların, Filistin de İngilizlerin yönetimine girmiştir. Savaş sırasında batılı devletlerin bağımsızlık vaatlerine kanan Suriye, büyük bir aldatma sonucunda dört küçük devlet (Suriye,Lübnan,Ürdün ve Filistin) halinde bölünmüştür. (Erciyes,2004:63)

Fransa’da Halk Cephesi hükümete geldikten sonra Fransa’nın dış politikada söz sahibi olması, ekonomik ilişkilerde Fransa’ya öncelik tanınması ve Suriye’de iki askeri üs buldurması koşuluyla Suriye’nin bağımsızlığını tanıyan antlaşma Eylül 1936’da imzalanmıştır. Fransa bölgeden ayrılırken kendi iktidarını,kendi yönetimini oluşturup öyle gitmiştir. Çünkü sömürü batılıların tek yaşam kaynağıdır ve onu kaybetmemek için elinden geleni değil, elinden gelmeyen bile yapar.

Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasıyla başlayan Türkiye-Suriye ilişkilerinde öne çıkan konu başlıkları, Suriye Türkiye’nin konumları, Hatay sorunu, terör sorunu ve su sorunudur. Özellikle 1957 yılında savaşın eşliğine gelen iki ülke ilişkileri, Soğuk Savaş

döneminden 1998 Adana mutabakatı'na kadar geçen zamanda gergin bir seyir izlemiştir. (Erciyes,2004:43)

911 kilometrelik kara sınırı bulunan iki komşu ülkenin arası tarihsel süreçte genellikle gergin geçmiştir. Türkiye'ye göre Suriye teröre ev sahipliği yaptığı, su kaynaklarının paylaşımında sorun çıkardığı ve coğrafik olarak Türk toprak bütünlüğüne müdahalede bulunduğu için "düşman" ülke iken; Suriye'ye göre de Türkiye su kaynaklarını adil paylaşmadığı, batı ülkelerinin destekçisi olduğu, kendi toprakları (Hatay) üzerinde hak iddia ettiği için "düşman"dı 1998 yılında Adana Antlaşması 'nın imzalanması ile olumlu yönde gelişen ilişkiler 2011 yılında Suriye İç Savaşı 'nın patlak vermesi ile tekrar yerini gerginliğe bırakmıştır. 1998 ve 2011 arasındaki on iki yıllık dönem Suriye-Türkiye ilişkilerinin tek olumlu dönemidir.

Hatay'ın 1939 yılında Türkiye'ye katılması sonucu ise, iki ülkenin ilişkileri yol ayrımına girmiştir. Hüsnü Zaim döneminde (30 Mart-14 Ağustos 1949) ilişkiler, kısa bir süre için de olsa yumuşamış olmakla birlikte, daha sonra tekrar gerginleşmeye başlamıştı. Bağdat Paketi'nin kurulması, Suriye- SSCB ilişkilerinin güçlenmeye başlaması ve 15 Ağustos 1957'de sol eğilimli Afif Bizri'nin Suriye Genelkurmay Başkanı olması, Türkiye-Suriye ilişkilerini kriz noktasına getirmiştir, “kuşatılma sendromu” yaşayan Türkiye; kuzeyden SSCB'nin, güneyden ise Suriye'nin kendisini bir siyasi paranteze almak istediğini düşünmekteydi. Bu dönemde gerginleşen ilişkiler, daha sonra yerini yumuşamaya bırakmıştır. Türkiye'nin 1965 yılından itibaren Arap ülkelerine yönelik yakınlaşma politikası, 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda Arapları destekler yönde bir tutum takınması, Arap dünyasında olduğu gibi, Suriye üzerinde de olumlu bir etki bırakmıştır. (Şen,2010:302)

Suriye'de 1920'den 1946'ya kadar devam eden Fransız mandasının ardından gelen 1963'e kadarki dönemde ülke politikasında Şam kökenli Sünni politikacıların belirgin bir etkinliği bulunmaktaydı. Hatay sorununun iki ülke arasında ciddi bir sorun haline dönüşmesi ise 1943'te Suriye'de örgütlenme faaliyetlerine başlayan Baas'ın 1950'li yılların ortalarından itibaren Suriye politikasında etkili olmaya başladığı yıllara rastlamaktadır. Suriye'nin Sovyetler tarafından aşırı boyutlarda silahlandırılmasını kendi güvenliği için bir tehdit olarak değerlendiren Türkiye ile bu ülke arasında 1957 Ekiminde bir sıcak çatışma olasılığı yaşanmıştır. Özellikle 1963'teki darbeyle iktidarı ele geçiren Baas Partisi'nin bir iç darbe ile 1966'da Alevi kökenli liderlerin denetimine geçmesi Türkiye-Suriye ilişkilerinde Hatay sorununun daha ciddi bir şekilde gündeme taşınmasına yol açmıştır. Bu süreç 1970'te düzenlediği darbe sonucu General Salih Cedid ve Devlet Başkanı Nurettin Atassi'yi saf dışı bırakarak tüm kontrolü ele geçiren Hafız Esad ile birlikte yeni bir aşama kaydetmiştir. (Şen,2010:302)

Soğuk Savaş yıllarında da iki ülke arasındaki ilişkiler şüpheler, güvensizlik ve düşman'sı hisler üzerine inşa edilmiştir. ABD ve S.S.C.B arasındaki güç mücadelesi ve iki başat gücün etki alanlarını genişletme istekleri Suriye-Türkiye ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. İngiltere'nin desteğiyle S.S.C.B etkisinin Ortadoğu'ya yayılmasını engellemek amacıyla Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında oluşturulan Bağdat Paketi'na katılmayan Suriye, Paketi kendisine bir tehdit unsuru olarak görmüştür. Pakt, Suriye'yi Sovyet etkisinden

kurtarmak ta başarısız olduğu gibi onun Sovyetlere daha da yaklaşmasına yol açmıştır. O dönemde Suriye'de, ordudan siyasete birçok kurumun başına ya Arap milliyetçisi Nasır'ın yandaşları ya da sol tandansa eğilimi olanlar geçmiştir. Suriye, Türkiye'yi kendisine ve Arap dünyasına bir tehdit olarak algılamaya devam ederek, Mısır ve Suudi Arabistan ile birlikte anti-Bağdat Paktı diye nitelendirilen bir karşıt grup oluşturmuştur. Kısacası, soğuk savaş döneminde iki ülke ilişkileri doğu ve batı arasındaki güç mücadelesinin etkisi altında kalmıştır. (Arı,2010:84)

Türkiye ile Suriye arasında diğer önemli bir sorun ise Fırat ve Dicle sularından kaynaklanan su sorunudur. 1987'deki protokol uyarınca Türkiye Suriye'ye saniyede ortalama 500 m³ su vermeye devam etmekle beraber, Suriye'nin Fırat suyuna yönelik tezleri oldukça radikal unsurlar taşımaktaydı. Bu konuda uzun süre Irak ve Suriye'nin aynı cephede yer aldıkları görülmekle beraber, 1990 Körfez Krizi ile yolları ayrılan Irak ile Suriye'nin bir ortak cephe oluşturmaları özellikle Irak'ın içinde bulunduğu durum itibarıyla zorlaşmıştır. Körfez Krizi öncesinde 1990 Ocağında GAP projesi çerçevesinde Atatürk Barajı için su tutma girişimi Türkiye ile Suriye ve Irak'ı karşı karşıya getirmiştir. Söz konusu ilişkilerin gerginleşmesi üzerine diğer Arap ülkeleri tarafsızlıklarını koruyamayacaklarını belli etmişlerdir. Dicle'den Türkiye yeterince yararlanamadığı için tamamına yakını zaten Irak'a geçtiği ve bundan Suriye'nin yararlanma imkânı olmadığı için pazarlığı bu iki ülke Fırat üzerinde yoğunlaştırmaya çalışarak ortak egemenlik tezi çerçevesinde Fırat'ın suyunun paylaşılmasını istemişlerdir. Ancak Türkiye bu konuda uluslararası teamül kuralları çerçevesinde egemenliğini bir başka ülkeyle paylaşmaya karşı çıkararak, komşu ülkelere hakkaniyet ve zarar vermeme ilkeleri çerçevesinde su tahsis etmeye devam edeceğini ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye, suyu bir siyasal silâh olarak kullanmayacağı konusunda komşu ülkelere teminat verme hassasiyetini göstermiştir. (Arı,2010:84)

Diğer yanda Suriye de yaşayan çok sayıda Türk nüfusu vardır. Türklerin yaşadığı bölgeler üç grup halinde incelenebilir: Lazkiye Bölgesi Türkleri, Halep Bölgesi Türkleri ve diğer bölgelerde yaşayan Türkler. Bugün bölgedeki Türk sayısının 500.000 ila 1.500.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Fakat tam sayı bilinmemektedir. Yıllarca Suriyeli yönetimler tarafından tehdit olarak algılanan Suriyeli Türklere sistemli bir asimilasyon politikası uygulanmıştır. Türklerin kurulu bir teşkilatı olmaması ve yerleşim olarak dağınık olmaları Suriye'nin planını daha da kolaylaştırmıştır. (Erciyes,2004:63)

Ekonomik alanda ise Türkiye ile Suriye arasındaki ekonomik ilişkilerin yasal zemini oluşturan anlaşmalar, 'Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi' ve 'Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması'dır. İki ülke arasında hukuki altyapının en önemli unsuru ise 'Türkiye-Suriye Serbest Ticaret Anlaşması'dır. Bu anlaşma ile Türkiye'den Suriye'ye ihraç edilen sanayi ürünlerine uygulanan gümrük vergilerinin 12 yıllık bir süreç içinde aşamalı olarak sıfırlanması öngörülmüştür. Suriye'den Türkiye'ye giren sanayi ürünlerine uygulanan gümrük vergisi oranları anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte sıfırlanmıştır.

İki ülke arasında dış ticaret hacmi 2003 yılında 824,104 milyon Dolar iken 2009 yılında 1,752 milyar Dolar, 2010 yılında 1,844 milyar Dolar olmuştur. İki ülke, dış ticaret hacmini 2012 yılına kadar 5 milyar Dolara çıkarmayı hedeflemişti. Türkiye'nin Suriye'ye

ihracatı çimento, elektrik enerjisi, izole edilmiş tel, kablo, fiber optik kablolar, petrol yağları, sentetik devamsız lifler, plastik tüpler, demir-çelikten inşaat ve aksamı, demir-çelik çubuklar, borular, hortumlardır. Türkiye'nin Suriye'den ithalatı ise petrol yağları, ham petrol, tabii kalsiyum, tabii alüminyum kalsiyum fosfat, fosfatlı tebeşir, pamuk ipliği ve buğdaydır.

Türkiye-Suriye enerji işbirliğinin en önemli ayağını ikili planda Suriye'nin petrol ve doğalgaz sahalarında keşif üretim ve işletme faaliyetleri, çok taraflı planda ise Ortadoğu enerji kaynaklarının Avrupa'ya taşınması çerçevesinde 'Arap Doğal Gaz Boru Hattı Projesi' oluşturmaktadır. Ayrıca, Suriye, her yıl Türkiye'den yaklaşık 1,5 milyar kilovat saat elektrik satın almaktadır. Ayrıca tekstil, metal, gıda, çimento ve açık deniz balıkçılığı alanlarında faaliyet gösteren Türk firmalarının toplam yatırım miktarı yaklaşık 223 milyon Doları'dır. Türk firmalarınca Suriye'de 130 milyon dolarlık taahhüt işi gerçekleştirilmiştir.

1.10.TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİ

Türklerle İranlıların ilişkileri bu iki ulusun İslamiyet'i kabul etmeleriyle başladı. Türkler bu dönemde Orta Asya'dan batıya akın ederek İranlılarla karşılaştılar. Bu karşılaşma her iki kültürü de çok derin bir şekilde etkiledi. 20. yüzyıla kadar İran'da kurulmuş olan hemen hemen her devlet bir Türk hanedanı tarafından yönetildi. Bir yandan da Türk dili çok sayıda Farsça kelimeyi benimseyerek İran kültüründen derin bir şekilde etkilendi. Sanat, bilim ve devlet yönetimi konusunda Türkler İranlılardan çok şeyler öğrendiler.

İran İslamiyet dönemindeki tarihi boyunca sürekli bir şekilde Türk hanedanları tarafından yönetilmiş olsa da Anadolu'ya yerleşmiş olan Türklerle, Türkler tarafından yönetilen İranlılar arasındaki çekişmeler hiçbir zaman sona ermedi. İran'ı yöneten Timur devleti ve Akkoyunlular devamlı Osmanlılarla savaştılar. Ancak Türk-İran ilişkilerindeki en önemli dönüm noktası yine bir Azeri asıllı Türk hanedanı olan Safevilerin işbaşına geçmesiyle meydana geldi. Safeviler 16. yüzyılda İran'da işbaşına geçtiler ve Şiiliği kabul ederek, Doğu Anadolu'da On iki İmam inancını yayıp Alevi Türkmenleri ve Kızılbaşları kışkırtıp İran'ı dünya Şiiliğinin odak noktası haline getirdiler. Osmanlılar ise hilafeti ele geçirerek Sünniliğin önderleri haline geldiler. Bu tarihten sonra Osmanlı-İran çekişmesi aynı zamanda Sünni-Şii ve Sünni-Alevi çekişmesinin de bir parçası haline geldi.

Cumhuriyet döneminde ise, İran'ın başına geçen Rıza Şah daha sonraları Atatürk'le yakın bir ilişki kurmuştur. 2 Temmuz 1934'de Rıza Şah Türkiye'ye bir ziyaret yaptı. 8 Temmuz 1937 tarihinde de Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında Sadabat Paktı imzalandı. Sınır sorununun çözülmesini hemen ardından 1937 yılında Sadabad Paktı kuruldu. Fakat o yıllarda giderek Almanya güdümüne giren İran'la Türkiye'nin yolları çok geçmeden ayrıldı ve bu paktın ömrü kısa oldu. (Keneş,2012:12)

İran'ın Rusya/SSCB'nin kontrolüne girmesi, bu ülke tarafından işgal ya da destrabülize edilmesi ihtimali, Türkiye açısından her zaman ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. SSCB, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'den Boğazlar'da imtiyaz ile Kars ve Ardahan'ı talep ederken, İran'dan da Kuzey İran'ın petrol kaynakları üzerinde imtiyaz talep etmiştir. Kuzey kara gücünden gelen bu tehdit, her iki ülkeyi de deniz gücü ağırlıklı Batı güvenlik

şemsiyesine yönelmiştir. Türkiye bu güvenlik şemsiyesini demokrasiye geçiş ile sağlarken İran, Şah idaresinde Batı ile bağlantılı otoriter bir rejime yönelmiştir.

Yani Türkiye ve İran'ın yolları II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte tekrar kesişmeye başlamıştır. Sovyet Rusya'nın tehdidiyle karşılaşan iki ülke de, yukarıdaki paragrafta ifade edildiği gibi, Batı Bloku'na yönelmiştir. Türkiye bu dönemde, tıpkı Yunanistan'a da yaptığı gibi, Sovyet tehdidi altında olan hiçbir komşusuyla kötü geçinmek niyetinde olmamıştır. (Keneş,2012:15)

1941 yılında İran'ın müttefiklerce işgali, Türkiye'nin bölgede Sovyet nüfuzunun artmasından endişe duymasına neden oldu. İşgal döneminde iki ülke ilişkileri fiilen askıya alındı. Zaten karar sahibi olan merci işgal güçleriydi; bu noktada Türkiye İngiltere ile bağlantı kurmayı seçti. Türkiye'nin İran'la ilgili olarak İngiltere ile ilişki kurduğu iki mesele İran'ın Türk asıllı etnik grubu Kafkaslara yönelik baskının sona erdirilmesine ilişkin talep ve Sovyet işgalinin devam etme olasılığına karşı Türkiye'nin duyduğu kaygı oldu. Sovyet işgalinin sona ermesiyle birlikte iki ülke ilişkileri tekrar normalleşmeye başladı. Gitgide gerilimi artan Soğuk Savaş'ta seçimini batı Bloğu'ndan yana yapan Türkiye ve İran'ın kaderi bir kez daha, bu kez Sovyet tehlikesi ekseninde kesişmekteydi. Fakat bu durum da uzun sürmedi. 1950'lerin başında Musaddık'ın iktidara gelmesi Türkiye'de büyük rahatsızlık yarattı.

Musaddık rejiminin Batı'ya karşı mesafeli bir politika izlemesi ve bu dönemde İran'da etkinliğini artıran solcu Tudeh'le işbirliği yapması Türkiye'nin rahatsızlığının sebeplerini oluşturuyordu. Türkiye bu dönemde Batılı devletlerin İran'a yönelik her türlü önlemini destekledi, hatta Musaddık'a karşı düzenlenen operasyon için ABD ve İngiltere'yi teşvik etti. NATO üyesi olmayan İran, Irak örneğini de göz önünde bulundurarak CENTO'nun güçlendirmesini istiyor; fakat NATO'ya da üye olmanın rahatlığını taşıyan, ayrıca askeri birliklerinin tamamını NATO'ya tahsis etmiş olan Türkiye bu kez isteksiz davranıyordu. Bu durum, önce dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in Moskova ziyaretiyle, ardından gerçekleşen 27 Mayıs Darbesi ile Şah'ın iyice telaşlanmasına neden olmuştur. Darbeden sonra yönetimi eline alan Milli Birlik Komitesi'nin "NATO ve CENTO'ya bağlıyız" açıklaması Şah'ı kısmen rahatlatırsa da, emrine asker verilmesi meselesi yine çözümsüz kalmıştır. (Ay Kamer ,2013, politikaakademisi.org,Et:17.12.2013,13:00)

İki ülke, Doğu Anadolu Azerbaycan ve Irak Batı İran hatları üzerinde bir yönüyle dini ve siyasi diğer yönüyle stratejik ve mali sebeplerle toprak kazanmaya yönelik mücadelelerini 19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar sürdürmüşlerdir. Osmanlılar için Azerbaycan ve Kafkasya, İran için Irak hedef olmuştur. Cumhuriyet dönemi Türkiye İran ilişkilerinde ise Şah ya da Humeyni rejimi ayrımı olmaksızın, iki temel boyut ortaya çıkmıştır: Biri Sadabad Paktı ile başlayıp Bağdat Paktı, CENTO, RCD ve EİT çizgisinde devam eden siyasi ve iktisadi (ve belli ölçülerde güvenlik) işbirliği/uzlaşma boyutu; diğeri, genellikle Kürtler ve ideolojik meseleler üzerinde oluşan bir rekabet/zıtlaşma boyutudur. Bunlara Soğuk Savaş sonrasında yeni meseleler (Orta Asya, Kafkasya, Kuzey Irak ve İsrail) de eklenmiştir. (Keneş,2012:60)

Humeyni'nin İran'a döndüğü 1979 yılından itibaren İran, dünyaya sadece petrol satan bir ülke olmanın yanında terör de ihraç eden ülke durumuna girmiştir. Molla rejiminin uluslararası terör eylemleri önce İran'da başlamış ve kendi demokrasi anlayışlarına aykırı her

anlayışı, yasaların da ötesinde, şer'i hükümlere aykırı gerekçesi ile işkence, haksız tutuklamalar, sebepsiz yargılamalar ve buna bağlı yargısız infazlarla kendi öz vatandaşlarına yaşamı çekilmez hale getirmişlerdir. Mollalar kendi kadınlarına dahi kendi İslami anlayışları doğrultusunda yine kendilerine özgü teokratik ilkelerini dikte ettirerek ikinci sınıf vatandaş muamelesi uygulamaktadır. İran'da Humeyni ile başlayan dönemin tek amacı radikal İslam akımının sınırlarını Ortadoğu ve ondan da öteye tüm dünyaya ihraç etmektir. 2006 yılında Ali Ekber Haşemi Rafsancani'nin konuya ilişkin beyanati hayli anlamlıdır. Rafsancani; İran ile Irak'ın birleşmeleri halinde, bölgede hiçbir yabancı gücün, İslam'ın karşısında güç kullanamayacağını belirtmiştir. (Batur,2008:50)

Dış politika ve ticaret alanında ise en kritik konulardan biri enerji konusudur. Bu bağlamda İran'la enerji ilişkilerini geliştirmek yeni hükümetin görevlerinden biri olacak. Türkiye, enerji ihtiyacı hızla artmakta olan ülkelerden biri. Hazar ve Ortadoğu enerji kaynaklarının Avrupa pazarlarına ulaşmasında enerji koridoru olmak istiyor. Hem iç ihtiyaçları karşılamak, hem de enerji koridoru olmak için yeni dönemde yoğun çalışmalar sürdürmesi gerekmektedir.

1990'lı yıllarda Türkiye'nin elektrik ihtiyacının önemli bölümünün hidroelektrik santrallerden sağlanması düşünülüyordu. Yaşanmakta olan kuraklık bu hesapları alt üst etti. Kuraklık nedeniyle barajlardaki su oranı azaldı. Bu durum elektrik üretimini de etkiliyor. Medyada daha çok Ankara'daki susuzluk sorunu işleniyor. Ama, sorun çok daha büyük. Türkiye tarihinin en büyük kuraklıklarından birini yaşıyor. Bu nedenle elektrik üretiminde doğal gazın payı önemli oranda arttı. 2007 yılının ilk yedi ayında, toplam elektrik üretiminin yüzde 52.4'ü doğal gazdan sağlandı. Aynı dönemde hidroelektrik santrallerinin elektrik üretimindeki payı yüzde 23'e düştü.

Bu durum doğal gazın Türkiye için önemini ortaya koyuyor. Türkiye halen kullandığı doğal gazın büyük bölümünü Mavi Akım yoluyla Rusya'dan ithal ediyor. Bu durum, enerji alanında büyük bağımlılık yaratıyor. Bundan kurtulmanın yolu enerji kaynaklarını çeşitlendirmektir. İşte bu noktada komşu İran önem kazanıyor. İran, doğalgaz zengini ülkelerden biri. Türkiye, halen 1996'da imzalanan bir anlaşma çerçevesinde İran'dan doğal gaz ithal ediyor. Ancak, bu alanda işbirliğinin geliştirilmesi için büyük olanaklar var. Türkiye ile İran arasında 13 Temmuz 2007'de imzalanan doğal gaz anlaşmasını bu çerçevede ele almak gerek. Bu anlaşmanın doğru yönde atılmış bir adım olduğunu daha önce vurgulamıştım. ABD'nin bu anlaşmayı tepkiyle karşıladığını da hatırlatmıştım. (Kemal,2007, www.kibrisgazetesi.com,Et:21.11.2013,16:00)

Türkiye-İran anlaşması, Türkiye'nin enerji koridoru olma çabaları doğrultusunda önemli bir adımdır. İmzalanan anlaşma, TPAO'ya İran'ın Güney Pars doğal gaz yataklarının üç bölgesinde çalışma yapma ruhsatı veriyor. Yani, Türkiye İran'daki doğal gaza yatırım yapacak. 13 Temmuz anlaşması çerçevesinde toplam yatırımın 3.5 milyar dolar olacağı tahmin ediliyor. Türkiye'den geçecek doğal gazın büyük bölümü Avrupa pazarlarına ulaşacak. Ancak, İran doğal gazının bir bölümü Türkiye'nin kendi ihtiyaçlarının karşılanmasında da kullanılacak.

İran-Türkiye ilişkilerinde son dönemde en fazla gelişme gösteren boyut ekonomidir. Ticaret hacminin artmasıyla birlikte yatırım alanları hem genişliyor hem çeşitleniyor. İki ülkenin ekonomik açıdan birbirine ihtiyacı vardır. Türkiye, İran'dan doğalgaz almak ve pazarında yer almak isterken İran Türkiye'ye doğalgaz satmak ve Avrupa pazarına Türkiye üzerinden ulaşmak niyetindedir.

İran'ın 70 milyonluk nüfusu, gelişme arzusu, Batıyla gerginliği ve Türkiye'nin komşusu olması nedeniyle Türkiye için çekici bir pazardır. İki ülke ticaret hacmi 10 milyar dolara yaklaşmıştır. Ekonomik ilişkilerdeki aslan payını Türkiye'nin İran'dan aldığı petrol, doğalgaz ve diğer karbonat ürünleri oluşturmaktadır. İran Türkiye'den demir- çelik ve plastik malzeme ithal etmektedir.

Her iki ülkenin ekonomik ilişkilere ciddi önem verdikleri gözükmektedir. Ekonomik ilişkilerin yoğunlaşmasıyla karşılıklı bağımlılığın artması siyasi ilişkileri üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Türkiye'nin İran doğal gazına ihtiyacı Türkiye'yi İran konusunda daha temkinli olmaya itmektedir. Ayrıca İran'ın Türkiye ile ekonomik ilişkilere hem ekonomik kaynak hem de stratejik manevra açısından ihtiyacı vardır. Bu nedenle iki ülke arasında ekonomik ilişkileri düzenlemede birkaç kurum kurulmuştur. Karma Ekonomik Komisyon, Karma Ulaştırma Komisyonu, Ortak Ticaret Komitesi ve İş Konseyi bunların en önemlileri olarak sayılabilir. (Keskin,2013,www.turansesi.Et:20.11.2013,15:00

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL EKONOMİK GÜÇLERİN DIŞ PAZARLARA GİRERKEN KULLANDIKLARI STRATEJİLER

1.ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER

Batılı değerlerin taşıyıcı unsurları küreselleşmenin baş aktörleri “Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ)” gibi görünmektedir. “ÇUŞ’ler gelir sağlayan varlıkları birden fazla ülkede kontrol edebilen ve sahip olan. şirketler olarak tanımlanabilir. (Fieldhouse,1997:165) Küreselleşme olgusu da, “ulusal ekonomilerin dünya ile bütünleşmesini, teknoloji, üretim, tüketim ve finansman piyasalarını kapsayan; işgücü, sermaye, teknoloji ve mal piyasalarının uluslararası nitelik kazanması ve ülke pazarlarının birbirine açılması” olayıdır. (Erdoğan,2002:26) Bu sürecin ortaya çıkmasında, teknolojik gelişmeler, bilgi ekonomisinin yaygınlaşması, neo klasik politikaların yükselişi, çokuluslu sermayenin küresel pazarda yayılışı etkili olmuştur. (Karluk,2007:4)

Küresel ölçekte kaynaklara hâkimiyet mücadelesi ÇUŞ’ler aracılığı ile yürütülürken, yine bu şirketler aracılığı ile küresel ölçekte tek tip üretim sistemi ve tek tip tüketim toplumu oluşturulmağa çalışılmaktadır. Küresel düzeyde üretim ve pazarlama ağına sahip bu şirketler, bu süreçte bir taraftan daha çok büyütülürken, diğer taraftan faaliyet gösterdikleri ülkelerde ekonomik ve siyasal alanda tek egemen güç haline getirilmekte, batılı değerlerin taşınması aracı olarak etkili şekilde kullanılmaktadır. Bu fonksiyonları ile ÇUŞ’ler dünya çapında önemli bir fenomen haline gelmişlerdir. (Özdek,2000:37)

- Faaliyet gösterdikleri alanlarda monopoller ve oligopoller oluşturmak suretiyle büyük bir ekonomik ve siyasi güç temin ederler, ekonomik ve siyasi alanda rekabet ortamını ortadan kaldırırlar. Bu nedenle, kendi kontrolleri dışında ekonomik gelişmelere fırsat vermek istemezler.
- Çok güçlü olmaları halinde, piyasada tekel konumuna gelmeleri nedeniyle, toplumun önemli bir kesimini işçi statüsüne dönüştürmek suretiyle gelir ve servet dağılımında adaletsizliğe neden olurlar. (Koçdemir,2002:130).
- Çokuluslu şirketlerin imalat, hizmet ve finans piyasaları ulusal sınırların dışına taşıklarından, devletin para ve maliye politikalarını dikte eder hale gelebilirler, hatta gelmişlerdir. ÇUŞ’lerin bu gücü genellikle piyasadaki çekilme tehditleriyle birlikte gelir. Buna karşılık hükümetlerin de ÇUŞ’lerin gücünü ve hükümet politikalarını etkileme gayretlerini boşa çıkarmak için kullanabilecekleri araçları vardır. ÇUŞ’leri mal varlıklarını devlete veya ulusal şirketlere satmaya zorlayarak, millileştirme politikaları ile tehdit etmek suretiyle, ÇUŞ’lerin gücünü sınırlandırabilecektir. (Magstadt,1996:547)

- Ülke kaynaklarını elinde bulunduran yerel iş adamları ve siyasi gücü elinde bulunduran devlet elitleri ile işbirliği yapmak suretiyle ülkenin yönetim, kültür ve toplumsal yapılarını kendi çıkarları istikametinde tahrip ederler.
- Faaliyet gösterdikleri ülkelerde, çıkar, yolsuzluk ve hırsızlık esasına dayalı kleptokratik bir siyasi ve ekonomik yapı ve sistemin gelişmesine neden olurlar. Bunun başarılabilmesi veya bunun kamufle edilmesi için de en azından plütokratik bir yönetim oluşturmanın gayreti içine girerler.
- Devletleri ekonomik ve siyasi fonksiyonları bakımından düşük profilli bir konuma düşürürler, egemen duruma gelmeleri halinde ise devlet adeta devre dışı kalır ve ulusal ekonomilerin ve ulusal iç ve dış politikaların önemi kalmaz. (Ercan,2010:165)

Bu yapıları, etkileri ve fonksiyonları ile ÇUŞ'ler buldukları ülkeleri adeta rehin olarak alırlar. Bir başka deyişle ÇUŞ'ler, yeni Emperyal sistemin (emperyalizmin) birincil önem taşıyan araçlarıdır

Dolayısıyla, ulus devletin sınırları aşılırken, dünya giderek, bu çokuluslu şirketlerin etki alanına giriyor. Ulus devleti yaratan ne dil, ne din ne de ırk birliğidir. Ulus devleti yaratan, pazar birliğidir. Bu nedenledir ki, bugün birçok ulus devlette (Avrupa'da, İskandinavya ülkelerinde) birden fazla dini, dili, ırkı bir arada görmek mümkündür. Eğer dil yada ırk veya din gibi unsurlar, ulusu yaratan unsurlar olsaydı, o zaman her dinin, her dilin ve her ırkın ayrı bir ulusu olmak gerekirdi. Oysa feodalizmin yıkılması ile çeşitli birimler ve koloniler biçiminde oluşan pazarların, bir tek pazar etrafında toplanması ile modern devletin temelleri oluşturulmuş oldu. Kapitalizmin doğuşu bu gelişmeyi zorlarken, kapitalizmin gelişmesi, ulus devleti büyüttü, perçinleştirdi. Kapitalizmin kabına sığmayacak hale gelmesi, artık ulus devleti aşıyor. Çünkü kapitalist ülkelerin dev firmaları için, artık ulusal pazarlar yetmiyor, o nedenle dışarıya açılma başladı. Nasıl ki feodalite sonrası, çeşitli pazarların birliğini sağlayan mekanizma ulus devletin doğumunu hızlandırdıysa, bugün de artık, kendi ulusal pazarlarına sığmayan dev firmalar, çokuluslu şirketler, dünyadaki ulusların pazar birliğini sağlayacak ekonomik ilişkiler açısından, adeta tek ulus haline gelmekte, getirilmektedir. Nitekim Martın Albrow'a göre (Koçdemir, 2002:65) “Küreselleşme, dünya insanların tek bir dünya toplumunda bütünleştirilmesi süreçleriyle ilgilidir.”

Bu tablo kısaca şöyle özetlenebilir:

- 1) Devletin, ekonomide etkin bir aktör olmaktan çıkması, özel sektörü güçlendirdi. Özel sektör güçlendikçe, devletin ekonomideki ağırlığı daha da azaldı. Bu yeni durum, kendine hassas piyasa, pazar ve rekabet koşullarını yaratılmasını kamçılıdı.
- 2) Devletin, ekonomik faaliyetlerde yerini özel firmalara bırakmasıyla giderek büyüyen, devleşen firmaları ortaya çıkardı. Bu firmalar içerde ve dışarıda evlilikler, konsorsiyumlar ve ortaklıklar yoluyla birleşerek, daha da(dünya çapında) dev firmalar haline geldiler.
- 3) Bu dev firmalara (ulusu yaratan) ulusal pazarlar yetmeyince, dışarıya açılma süreci başladı. Dışarıya açılma gerçekleştikçe, ulusal pazarlar zayıfladı. Ulusal pazarlar zayıflayıp önemini

kaybettikçe, dışarıya (dünyaya) açılma daha da hızlandı. Bu durum, birbirini karşılıklı olarak etkileyen bir süreç biçiminde gelişti.

4) Ulusal (milli) pazarların zayıflaması, giderek ulus devletlerin egemenliğini aşındırdı. Zaten epey bir süreydi anlamını yitiren ekonomik sınırların yanı sıra, siyasi sınırların da önemi azaldı. Bunun yerine uluslarüstü kanun, nizam, kurallar işlemeye başladı.

5) Bu süreci örgütleyen, organize eden ekonomik bölgesel birlikler (NAFTA, APEL vb. gibi) kuruldu. Bölgesel ekonomik birliklerle yetinmeyen bazı kıta ve ülkeler, ekonomik birliklerle ortak siyasal birlikler kurmaya başladı (Avrupa Birliği gibi).

6) Giderek dünya tek bir pazar etrafında birleşmeye, bütünleştirilmeye çalışıldı.

7) Bu sürecin başını Batı çekti. Batı öncülüğündeki bu gelişmelerden, aslan payını da Batı aldı/almaktadır Küreselleşmeyi tanımlarken, "Batının ekonomik düzeni olan ve kabına sığmayan kapitalizmi 'açık kapı' politikası uygulayarak tüm dünyaya yayması" şeklinde tanımlamamızın nedeni budur.

Bu tanımlama ve belirlemelerden sonra, ÇUŞ'ların ortaya çıkış süreçlerine ve özelliklerinin analizlerine dair de şunlar söylenebilir:

1)ÇUŞ'lar, öncelikle uluslararası şirketlerin bünyesinde harekete geçmektedirler. Uluslararası şirket (International Corporation) için önemli olan milli (ulusal) sınırlar dışındaki piyasalara girmektir. Bu safhada bu şirketlerin, bu ülkelerde üretim faaliyetlerinde bulunmaları gerekmez.

2)Bir sonraki aşamada, uluslararası şirketin üretim faaliyetleri ulusal sınırların dışına taşar. Merkeze bağlı olarak bu ülkede çalışan şirket, ev sahibi ülkenin siyasi, hukuki ve ekonomik sistemine uyum sağlamaya çalışarak faaliyetlerine devam eder, bu tip şirketlere çok uluslu şirketler (Multinational Corporation) denir.

3)Üçüncü aşamada şirketler, uluslarötesi konuma geçerler (Transnational Corporation). Bu konumda şirket çeşitli milliyetlerden kişiler tarafından yönetilmekte ve merkezden gittikçe uzaklaşmaktadır (Coca Cola gibi).

4)Son aşama ise şirketin tamamıyla köken ülkesini kaybettiği, küreselleştiği bir aşamadır. Ulus kelimesini içinde taşımayan, küresel şirket (Global Corporation) terimi, uluslararası politik kimliğin kalktığı bir aşamada kullanılabilir. Bu aşamanın henüz tam olarak teşekkül ettiği söylenemez.

2.İLETİŞİM

Bilgi ve ona dayalı teknolojilerin bu düzeyde gelişmesi savaşların, şiddetin ve işgallerin boyutlarını ve niteliğini değiştirmiştir. Eskiden hammadde veya işgücü temin etmek, fazla ürünü pazarlamak ve fazla nüfusu akıtmak amacıyla (Sömürgecilerin) giriştikleri zor, şiddet, işgal ve ilhaklara, günümüzde gelişen bilgi teknolojileri sayesinde, gerek kalmamıştır. Büyük firmalar, çokuluslu şirketler mallarını pazarlamak için artık TV, internet sayesinde kitlelerin (hatta ülkelerin) kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkilerini

etkilemek suretiyle işlerini yürütmektedirler. Çünkü toplum iç içe geçmiş olan bu dört karmaşık ilişki katmanından meydana gelmektedir. Bir marka reklamı, hedef kitlesinin bu ilişkiler ağına yönelmesi ve ona seslenmesi ile kültürel ilişkilerini, aynı markayı kullananların oluşturdukları grubun sağlayacağı dayanışma ile sosyal ilişkilerini, zamanla bunların aynı şeylerden etkilenip aynı durumlardan hoşlanmaları ile siyasal ilişkilerini, nihayet o markayı almaya teşvik edip diğerini almamakla ekonomik ilişkileri(ni) derinden (ve TV yoluyla damardan vererek) etkilemektedir. Üstelik bu yöntem, öncekilerine (savaşa, şiddete, işgale) göre daha risksiz ve daha maliyetsizdir. Böylece artık TV , internet ve reklam sektörü yoluyla kitleler, sadece mal ve hizmet alımlarına yöneltilmekle kalmamakta, bizzat bu araçlarla alışveriş yaparak, ticaretin hem öznesi hem de nesnesi haline gelmekte, getirilmektedir. (Özer,2003:64)

3.BEYİN GÖÇÜ

Kentlerde sanayi, ticaret ve iş hacmi beyin göçü olarak tabir edilen yetenekli ve zeki insanların göç etmesiyle birlikte, gittikçe zayıflamıştır. Çünkü özel sektör üzerine kurulu bu sistemde, yeni yatırım yapıp yönlendirecek insanlar olmayınca, yeni üretim ve istihdam alanları açılmadığı gibi, var olanların gitmesi ise büsbütün kentleri zayıf düşürüyor. Kentin dışına gidenlerin büyük çoğunluğunun iş sahalarını da taşımaları, bu olumsuzluğu iyice pekiştiriyor. Dolayısıyla kentler kendini yenilemekten ve ileri gitmekten ziyade, üçlü bir girdabın içine itilmektedirler. Çünkü;

a- Yeni yatırım yapılamıyor.

b- Eskiden yapılmış olanlar kapanmak zorunda kalıyor.

c- Yeni gelen ve çoğalan nüfus ise nitelikleri itibari ile yatırım ve üretim yapmaktan yoksundur. Dolayısıyla kentler, giderek yavaş yavaş çöküyor.

Sonuçta üretmeden tüketen bir kentin, ekonomik olarak ayakta kalması ne kadar mümkün olabilir. (Özer,2003:101)

4.İSTİHBARAT KURUMLARININ KULLANILMASI

Küresel güçlerin, haber alma amaçlı gizli güçleri adına birçok istihbarat kuruluşu çalışmaktadır.Bu istihbarat kurumlarının en fazla çalıştırıldığı ülke ABD'dir.İstihbarat kurumlarının kullanılması konusunda ABD'yi ele alacak olursak.ABD'nin Merkezi Haber Alma Örgütü (CIA), Federal Soruşturma Bürosu (FBI), Ulusal Keşif Ofisi gibi birçok İstihbarat örgütü çok yönlü çalışmaktadır. Bunlar aynı zamanda Ticaret, Hazine ve Enerji bakanlıkları için de çalışmaktadırlar. (Girgin,2003:423)

ABD'nin bağlı ülkeler oluşturmak, darbeler yapıp iktidar değiştirmek, gelecek vaat eden adaylarla ilişki kurarak hareket etmek geleneksel uygulamasıdır. ABD öncelikle askerî eğitim anlaşmalarıyla ülkelerin ordu mensuplarını zihinsel olarak kendisine bağlamaktadır. Aynı şekilde o ülke akademisyenlerini, medya mensuplarını, siyasetçilerini bir dizi davetle onurlandırmak, mali destek sağlamak suretiyle de kendi etki altına almaya çalışmaktadır. Bunun yanında karşıt olan yabancı kitle iletişim araçlarıyla ülke aydın ve yöneticilerini

sindirmek ve susturmak için propaganda faaliyetlerini yürüten, organize eden ulusal kuruluşlar ve eğitim merkezleri vardır. Bunların başında CIA vardır. Virginia eyaletindeki bu kuruluşun maddi kaynakları sınırsızdır. Görev alanı tüm dünyayı kapsamaktadır. ABD çıkarlarına aykırı ülke devlet liderini ve yöneticilerini tesirsiz kılmada uzmanlaşmış bu kuruluş yanında birçok benzeri işlevde bulunan kuruluşlar da vardır. 1970'li yıllarda Latin Amerika'da darbelere neden olan elemanlar için özel okul kurulmuştur. Bunlar; School of Americas (Amerika Kıtaları Okulu), Latin Amerika'da Askerî Darbeler Okulu (Escuela de Golpes) (Suikastçılar Okulu)'dur. Sonra bu okul, Georgia eyaletindeki Fort Benning'e taşınmıştır. Bu okul, 18 Latin ülkesinden 60 bin askerî personel yetiştirdi. Okuldan aynı zamanda ülke başkanları da yetişti. Her biri birer diktatör olan Panama lideri; Manuel Noriega, Peru lideri; Juan Velasco Alvarado, Arjantin Lideri; Roberto Viola ve Leopoldo Galtieri, Guatemala lideri; Hector Gramajo, Bolivya lideri; Hugo Banzer bu okullarda yetişti. Kanlı politikalar uygulayan bu diktatörlerin benzerlerini Güneydoğu Asya ve Ortadoğu'da da görmek mümkündür. (Girgin,2003:423)

5.POTANSİYEL LİDER ADAYLARI İLE İLİŞKİ

Henüz liderlikte söz sahibi olmayan, fakat gelecek için umut vaat eden kimselerle ilişki kurulup bu ilişkinin geliştirilmesi, politik faaliyetlerin amaca uygun tarzda biçimlendirilmesi, siyasi liderlere ve etkili şahıslara danışmanlık yapılması, yabancı siyasi partilere parasal yardımda bulunulması, başka açılardan destek çıkılması, işçi sendikaları, gençlik grupları ve meslek odalarına yardım edilmesi. (Blum,2003:150)

6.MEDYA ÖRTÜLÜ PROPAGANDA

Küresel güçler ,dış pazarlara girerken kendilerine karşı olan hükümetlere yada kurumlara karşı sürekli olarak kullandıkları Yabancı kitle iletişim araçları yada kendilerine yakın şahısların elinde bulunan gazeteler vasıtasıyla kendilerine karşı olan hükümet yada kurumlara karşı ya üstü örtülü tarzda propaganda yaparlar.Dost haber alma teşkilatlarıyla ilişki kurarlar yada bu medyaya teknik ve idari açıdan yardımda bulunurlar.Böylece,ülke içersinde alınmak istenen hizmet ,mal yada taşınmaz küresel güçlere bağlı şirketlerin eline geçmektedir.

7.YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI

Küresel güçler,hedef ülkedeki kaynağa ulaşmak için sivil toplum kuruluşları,uluslar arası ekonomik kuruluşlar,kültürel kurumlar,medya,üniversiteler,iş adamları vb. araçları kullanarak bölgede kendilerine bir cazibe merkezi oluştururlar.Ekonomik sıkıntıya düşen ülkelere krediler açarak kendilerine borçlandırırılar.Böylece küresel güçler tarafından hedef ülkenin hem içten hem de dıştan çevrelenmesi sağlanır.Çevrelenen bölge ise damarlarındaki kanlar kuruyuncaya kadar sömürülür.

8.ORDUYLA ETKİLİ İLİŞKİLER

Hükümetlerin yanı sıra diğer kurumlarla da özellikle orduyla son derece etkili ilişkiler kurulmaktadır.Mevcut hükümeti devirerek yerine küresel güçlerin çıkarlarına daha uygun bir hükümetin getirilmesi için siyasi ve askeri operasyonlara destek verilmiştir. (Birçok ülkede

darbelere destek verilmesi gibi) Kendi istedikleri hükümetlerin gelmesiyle, ülkedeki enerji kaynakları ve hammaddeler kendi şirketlerine verilerek garantiye alınmıştır .

9.ÇÜRÜTME SİYASETİ

Küresel güçler,yeni bir kuşatmayla kendilerini hedef bölgeden uzak tutup, söz konusu rejimleri yıpratarak beklemeye başlarlar.Milliyetçiliğin, bürokratik kapitalizmin, askeri yönetimlerin kör kuyusunda birbirleriyle didişip duran, dinamizmini yitirmiş günü kurtaran rejimler/ülkeler zamanla güçlerini yitirip çürümeye başlarlar.Küresel güçler için artık devreye girme zamanı gelmiştir.Güçsüzleşen ülkeye girerek bütün değerlerine el koyarlar (Gerger,2012:170)

10.LOBİCİLİK FAALİYETLERİ

Lobicilik;kararları etkilemek isteyen kişinin hükümetteki veya karar alma sürecindeki kişileri amaçları doğrultusunda etkilemek için kurduğu bir tür iletişim ve bilgi alışverişi olarak tanımlanabilir.Lobicilik,küresel güçlerin Ortadoğu'da çokça başvurduğu bir yöntemdir.Küresel güçler, lobi faaliyetlerini genelde siyasal iktidar üzerinden çok uluslu şirketler aracılığıyla yürütürler.

Örnek olarak,ABD'de petrol, silâh, elektronik aletler, otomobil üreticisi bankalar gibi büyük şirketler kendi çıkarlarını korumak ve yeni satış imkânları oluşturmak üzere VWashington'da lobicilik faaliyetlerini ya bizzat kendi kurdukları özel lobi şirketleri vasıtasıyla yürütmekte ya da profesyonel lobi şirketlerinin biriyle anlaşarak kendi adına lobi faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bunlara bazı örnekler vermek gerekirse, Citibank, International Ineterest Inc., The John Buckley Co., Koch Industries Inc., Lanxide Corp., United States Surgical, Corp. ve The Times Mirror Co., lobi faaliyetini kendi bünyesinde görevlendirdiği bir kişi aracılığıyla yürütmektedir. Diğer taraftan, Rochester Community Saving Bank (Lobi Firması: Butera & Andrevvs), VVisconsin League of Financial Institutions Lmt (Lobi firması: Butera & Andrevvs). (Türkmen,2007:292)

11.SİNEMA SEKTÖRÜNÜN KULLANIMI

Başta İran olmak üzere birçok Ortadoğu ülkesi , Batı'nın kültürel saldırısı altında yaşamak zorunda kalmıştır.Ortadoğudaki bu kültürel saldırıda genellikle genç nüfusu hedef almışlardır.Çünkü yaşlılara oranla genç nüfusu etkilemek daha kolay olmuştur. Bunu da muhtelif vasıtalarla; medyayla, televizyonla, sinemayla, bazı sivil kuruluşların faaliyetleriyle aşlamaya çalışmışlardır." Tüm kitle iletişim araçları içerisinde bu kitleleri etkileyecek olan en önemli araçlardan biri sinemaydı. (Avar,2009:90)

Ünlü "300 Ispartalı" filmi, İsrail'in Lübnan'da aldığı yenilginin hemen ardından yapıldı. Nükleer silahlara sahip koca İsrail ordusu, bir avuç Hizbullah tarafından geri püskürtülmüştü.

"300 Ispartalı", bu yenilgiye Hollywood'dan bir cevaptı.

Filmde iyi eğitilmiş 300 Ispartalı, yani antik Yunanlı asker, 2,5 milyon Persliyi darmadağın ediyordu.

Filme göre, Pers İmparatorluğu'nun yenilgisi, tüm medeni dünyayı, yani Batı'yı birleştiriyordu. Ayrıca Perslerin yenilgisi sonucu dünya demokrasiyle tanışıyor!

Senaryo, İran'ın kurucuları Perslerin, barbar ve cahil olduğunu, koca ordularının beş para etmediğini vurguluyordu. Batılı halkların temelini oluşturan Yunanlılar cesur ve asildiler! Bir Yunan ordulara bedeldi... (Avar,2009:90)

Batı basını haftalarca "300 Ispartalı"dan bahsetti! Tüm dünya gençleri bu filmle tarih hakkında fikir edindi, işte propaganda makinesi bu demektir...

İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad, Batı medyasının taktiklerine dikkat çekiyordu.

"Batı medyası şimdi de işgalcileri kurtarıcı, mazlum halkları terörist olarak gösteriyor!" diyordu.

Tüm dünyada televizyon en etkili araçlardan biriydi. Dünya halkları haberleri belli başlı Batılı haber ajanslarından alıyordu.

İran, üzerine gelen propaganda makinesine aynı yöntemle cevap verecekti. Son 2 yıldır, günde 24 saat İngilizce ve Arapça yayın yapan televizyon kanallarını uydu üzerinden devreye sokmuştu. (Avar,2009:90)

12.ULUSLAR ARASI ÖRGÜTLERİN KULLANILMASI

Küresel sivil toplum örgütlerinin yanı sıra, küreselleşme olgusunun bir diğer siyasi yansıması da uluslararası örgütlerdir. Uluslararası örgütler, devletlerin kurduğu ve onların politikalarına uygun olarak işleyen kuruluşlardır. Küreselleşen dünyaya tek başlarına ayak uyduramayacaklarını gören devletler sorunları kolektif olarak çözmek, dış politika amaçlarını gerçekleştirmek için bölgesel bütünleşme eğilimi göstermişlerdir. Uluslararası örgütleri, coğrafi bakımdan Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi küresel; NATO, Avrupa Birliği gibi bölgesel nitelikte olmak üzere kategorize etmek veya fonksiyonel açıdan spesifik amaçlı Petrol ihraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) ve genel amaçlı BM, AB ve İslam Konferansı Örgütü (ICO) şeklinde sınıflandırılabilir. (Uygun,2003:6)

Dünya ticaret bankası, uluslararası para fonu gibi örgütlerin kullanılması veya ekonomik kalkınma ve gelişmeyi sağlamada aktif görev alacak bir Ortadoğu Kalkınma Bankasının kurulması; demokrasinin gereği olan serbest seçimlerin yapılmasına katkıda bulunulması; bu konuda büyük kitlelerin desteğini sağlamak için bağımsız sivil toplumların desteklenmesi; kamuoyunu bu yönde etkileyecek medyanın desteklenmesi; yolsuzluklar ve cehaletle mücadele edilmesi, gerekecektir. bu hedefler doğrultusunda:

- Pazarların batılı ülkelere açılması sağlanacaktır.
- Ekonomik ve siyasi reformların hayata geçirilmesini teşvik amacıyla bölge ülkelerine mali yardımlar yapıp ülke borçlandırılacaktır
- Dünya Ticaret Örgütüne üyelik gibi, cazip öneriler sunulacaktır.

Bir başka ifade ile terör gerekçe gösterilerek, tıpkı Sevr Anlaşmasındaki, “ihtiyaç duyulduğu hallerde stratejik nokta müttetiklerce işgal edilebilir”, hükmünü çağrıştıracak tarzda, bölgede istenilen ülkenin işgaline açık kapı bırakılmaya, petrol kaynaklarının batılı ülkeler tarafından kolayca işletilmesi, bunların ABD başta olmak üzere tüm Batılı ülkelere serbestçe intikali garantiye alınmağa çalışılmaktadır.

13.İNSAN HAKLARI ÖRGÜTLERİ’NİN KULLANIMI

Küresel Ekonomik güçler, faaliyet gösterdikleri ülkelerde daha rahat hareket etmek için iç çatışma ortamı yaratırlar. İç çatışmaların artması sonucu oluşan İnsan hakları ihlalleri kitlesel göçler oluşturmakta buda, ulusal sınırları aşarak küresel sorunlara dönüşebilmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, AB, Avrupa Konseyi, Kızıl Haç, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi içerisinde insan haklarını barındıran örgütler ,bu vahim olaylardan duydukları üzüntüyü dile getirerek bölgeye yardım amaçlı girebileceklerini belirtirler.Küresel güçleri de arkalarına alarak hedef ülkeye girerler.Daha sonra yavaş yavaş hedef ülkenin iç işlerine karışmaya başlayıp kendilerine yakın olan kişileri yönetici olarak atarlar.Kendi yandaşlarını iyi niyet elçisi ,karşılarında duran kişi yada kurumları terörist olarak gösterirler. Sonunda kendileriyle paralel olarak faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerle anlaşıp ülkeyi sömürmeye başlarlar.

14.SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Küreselleşme ile birlikte önem kazanan bireysellik akımları, sınır ötesi kirlilik, küresel ticaret, kara para, yoksulluk, işsizlik, kitlesel mülteci hareketleri gibi problemlerinin çözümlenmesinde ülkelerin ve uluslararası işbirliğinin yetersiz kalması, sivil toplum örgütlerin önemini arttırmıştır. Sivil toplum örgütleri dünyanın birçok ülkesinde sosyal sorunlara müdahale etme ve kamuoyu oluşturma konusunda başarılı çalışmalar yapmaktadırlar. Demokratik toplumlarda önemli yere sahip sivil toplum örgütlerinin yaptırım güçleri artmış ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak seslerini tüm dünyaya duyurarak uluslararası alanda da faaliyetler göstermeye başlamıştır. Örneğin Greenpeace dünyanın herhangi bir yerinde çevre kirliliği ile ilgili bir sorun olduğunda protesto faaliyetinde bulunmaktadır. (Şenkal,2003:798).Ancak Greenpeace ,nükleer enerjiye sahip ülkelerde eylem yapmayıp sadece enerjiye ihtiyacı olan ülkelere eylem yapması manidardır.Oysa nükleer enerjiye sahip olan ülkeler dünyayı daha çok kirletmektedir.Bazı araştırmacılar sivil toplum kuruluşlarının gerektiği zaman bir silaha bazen de bir tetikçiye dönüşebileceğini iddia etmişlerdir.

15. ŞİRKETLERİN AMBARGOYU DELMESİNE GÖZ YUMULMASI

Küresel güçler, kendi koydukları kurallara uymayan ülkeye ambargo ,diğer ülkeleri de kurallara uymayan ülkeye karşı ambargo yapması konusunda baskı uygulamışlardır.Ancak menfaatler devreye girdiği zaman amborgoyu uygulatan diğer ülkelerden gizli olarak kendi şirketlerinin ambargoyu delmesine göz yummaktadır.Örnek olarak; İran dış ilişkiler bakan yardımcısı Amir ABDULLAH’ın ambargo için söylediği sözler: “Petrol ihracatımız her şeye rağmen iyi bir şekilde sürüyor. Mesela Avrupa’daki birçok ülke İran’ı ambargo listesinden çöktan çıkardı bile. Üstelik bu talep de kendilerinden geldi. Çünkü İran’a ambargo

uyguladıkları için ekonomileri çok zarar gördü. Ambargoya devam eden ülkeler kendi tuzaklarına kendileri düşmüşlerdir. Önemli bir bilgi de şudur: Şu son iki senede İran'dan en çok petrol satın alan şirketler Amerika ve Avrupa'dan çıkmıştır. Yaptığımız araştırmada da şunu gördük; mesela Amerika'daki bir x şirketi, düzenlediği belgelerle kendisini farklı bir ülkeye mensup gibi gösteriyor ama o şirketin sahiplerinin Amerikalı olduğunu görüyoruz. İşte böyle sahte belgelerle İran ile gizlice ticaret yapmaya çalışıyorlar.” (Bulut,2013,www.yenisafak.com.tr,Et:18.12.2013,12:00)

SONUÇ

TÜRKİYE’NİN BU STRATEJİLERE KARŞI GELİŞTİREBİLECEĞİ STRATEJİLER;ÖNGÖRÜLER

Küresel güç olmak hiç kolay olmadı ve hiçbir zaman da kolay olmayacak.Çünkü küresel güç olmak için; günü birlik politikalar değil uzun dönemli politikalar geliştirmeniz ,Dünyanın her yerinde olmanız,Düşman ve Dost kavramını iyi bilmeniz,Politikalarınızı başkasının değil kendinizin belirlemesi ve Uluslar arası örgütlerde (BM,NATO vb.) etkin olmanız gerektiğini bilmeniz gerekir. Küresel güçler ,Ortadoğu’nun her yerine çeşitli stratejiler kullanarak girmişlerdir. İstihbarat kurumlarını, çok uluslu şirketleri, uluslar arası örgütleri, askeri unsurları, para ve silah yardımları gibi daha pek çok argümanı kullanmışlar/kullanmaktadırlar. Bu güçlerin temel amacı Ortadoğu’daki enerji kaynaklarını ele geçirmektir. Dolayısıyla küresel güçler hem birbirlerine karşı hem de sömürülecek ülkeye karşı çeşitli akıl oyunları strateji geliştirmeye çalışmışlardır. İzledikleri stratejilerden dolayı kazananlar olduğu gibi kaybedenlerde olmuştur. Ancak kaybedenler bölgeye yeni stratejiler izleyerek yarışa kaldıkları yerden yeniden devam etmişlerdir.

ABD Ortadoğu’ya girmek için önce İsrail’i kurup kullanmış sonrada bazı Arap ülkelerini ve Türkiye’yi yeri ve zamanı geldiğinde sahaya sürerek amacına uygun olarak çekinmeden kullanabilmiştir.Kendisine karşı gelen ülkelerde ise darbeler planlamış ve her türlü hileye başvurarak kendi iktidarını oluşturmuştur.Bu iktidarlar ABD’nin hedeflerine ulaşmasında yardımcı olmuş hatta bazı analistlere göre halk kendi arasında çatışırken ,ABD gizli enerji antlaşmaları imzalayarak çıkarlarını korumuştur. Dolayısıyla ABD Ortadoğu’daki enerji kaynaklarına ulaşmak için her yolu denemektedir. Eğer başvurduğu yollar başarısız olursa ki olmaz, bu kez en tehlikeli ve sonuncu yola başvurur bu son yol ise işgaldir. İşgali, gerek hedef ülkedeki medyada ve gerek uluslararası medyada demokrasi ve özgürlük gelecek söylemleriyle tüm dünyada meşrulaştırıp işgale zemin hazırlayarak hedef ülkeyi adım adım işgal ettiği görülmüştür. İşgal sonrasında başta petrol, doğal gaz kuyuları ve enerji boru hatları olmak üzere stratejik ve ekonomik yerlerin güvenliği sağlanır. Bu stratejik yerlerin güvenliğini sağlamak için bazen kukla hükümet bile kurabilen ABD ,bu ülkelerde üsler kurup silah, para ve askeri yardımlar yaparak hedef ülkenin kendi çıkarına ters düşen ülkelere karşı kendini savunmasını sağlamıştır. Böylece ABD Ortadoğu’daki varlığını güçlendirerek devam ettirmiş/ettirmektedir.

Rusya ise bazı ABD karşıtı Arap ülkelerini yanına alarak bu ülkeleri ABD’ye karşı koruyabilecek tek güç olarak kendisini göstermeye çalışmış. Bunun yanında desteklediği Arap ülkelerine silah ve para yardımı yaparak kendi iktidarlarını oluşturmaya çalışmıştır. Bölgede ABD’ye karşı üstünlük sağlayamasa da kendi çıkarlarını gözetken yeni stratejiler izleyerek gerek BM nezdinde gerek uluslar arası arenada verdiği tepkilerle Ortadoğu’daki bazı bölgelerin güvenini kazanmıştır. Güvenini kazanamadığı ülkelere ise istihbarat örgütlerini, medyayı, yönetimdeki irtibatlarını devreye sokarak etki altına almaya çalıştığı çeşitli

bürokratlar tarafından dile getirilmiştir. Etki altına aldığı Ortadoğu'daki bölgelerle enerji ve savunma alanında antlaşmalar imzalamış ve bunun yanı sıra enerjiye ihtiyacı olan batıyı her halükarda kendilerine muhtaç ederek adeta batının dizginlerini eline almıştır.

Çin 1993 yılında enerji ihraç eden ülke konumundayken,2000 yılından sonra enerji ithal eden bir ülke konumuna geçmiştir. Teknoloji, Savunma ve Nüfus alanında büyüyen Çin'in enerji ihtiyacı %90'lara kadar çıktığı söylenmektedir. Dolayısıyla Çin'in artan enerji talebi karşısında yönünü Ortadoğu'ya çevirdiğini söylemek mümkündür. Küresel güçlerin Ortadoğu'daki rollerini hesaplayacak olursak bu durum Çin için hiçte kolay olmamıştır. Fakat büyük devlet bilinciyle hareket eden Çin, bölgede izlediği stratejik politikalarla küresel bir aktör haline gelmiş ve bölgede yerini almıştır. Çin'in Ortadoğu'ya girmek için küresel güçlerin izlediği stratejilere benzer politikalar izlediği söylenebilir. Çin Ortadoğu'ya girmek için enerjiye sahip ülkelere para ,teknoloji, sağlık yardımları yaparak yumuşak gücünü kullanmıştır. Bu yumuşak gücün yanında yapmış olduğu silah ve savunma sistemleri gibi yardımlarla askeri gücünü de göstererek destek verdiği ülkelere , güçlü bir devlet izlenimi vermeye çalışmaktadır. Çin ABD'nin çevreleme politikasına karşı Ortadoğu ve Avrasya'daki enerjiden faydalanmak için Rusya'nın yanında yer almış olsa da çıkarına ters düştüğü zaman ABD'nin yanında yer alarak büyümesini sessiz bir şekilde sürdürmektedir.

AB enerji konusunda dışa bağımlıdır. Dolayısıyla AB, artan enerji ihtiyacını karşılamak ve bölgede söz sahibi olmak için Ortadoğu'ya yönelmiştir. Fakat AB küresel bir güç olarak bölgede askeri güç yerine yumuşak güç kullanmaya dikkat etmiştir. Bölgede sürekli denge politikası izlemiş, bazen ABD bazen de Rusya ile hareket ederek bölgede konumunu korumaya çalışmıştır. Enerjisine ulaşmak istediği ülkenin boru hatlarını özellikle Türkiye'den geçmesine dikkat etmiş ve bu hususta ve Türkiye'yi Avrupa Birliği hayalleriyle avutarak çıkarına uygun kullandığını söyleyebiliriz.

Türkiye'nin içinde bulunduğu Ortadoğu bölgesinde fink atan küresel güçler Türkiye'yi çıkarlarına uygun olarak kullanmış ve Türkiye üzerinden enerji kaynaklarına ulaşarak çeşitli antlaşmalar imzalamışlardır.Türkiye adeta Batının jandarma karakolu görevini üstlenmiş ,imzaladığı BAĞDAT PAKTI benzeri antlaşmalarla Ortadoğu bölgesinden oldukça uzaklaşmıştır.Bir yandan binlerce kilometre uzaklıktaki küresel güç,Ortadoğu enerjilerinden yararlanırken diğer yandan bölge içerisinde bulunan Türkiye'nin enerjiden yoksun kalması akıllarda soru işareti bırakmıştır.Türkiye'nin Ortadoğu'da izlediği yanlış politikalar ve öngörülmeden izlenen stratejiler enerji alanında Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri haline gelmiş ve Ortadoğu'daki varlığını sorgular hale getirmiştir. Peki Türkiye Ortadoğu'da nerede?Bu sorunun cevabı Aslında Türkiye her yerdedir.Çünkü Osmanlı hakimiyeti altında kalan Ortadoğu ,her ne kadar istememiş olsa da Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanmış ama Osmanlı'nın Müslüman bir toplum olması ve kültürel bağları bizi birbirimizden ayıramamıştır.Aynı zamanda Irak'taki petrol denizi üzerinde yaşayan Türkmenler,Suriye'de aynı şekilde petrol bölgesinde yaşayan Türkmenler,İran'da bulunan Türkmenler sayıca fazladırlar.Ama maalesef bu coğrafyada yaşayan Türkmenlere karşı ülkemiz tarafından herhangi bir politika uygulanmamış uygulanmadığı gibi bölgedeki Türkmenlerle irtibatlar kesilmiştir.Küresel ekonomik güçler bu bölgelerde enerji kaynaklarına,bu kaynakların iletimindeki hatlar üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmışlar,zorlandıkları zamanda diplomatik

açılımlar ve uluslar arası örgütleri(BM,NATO,DTÖ,IMF) devreye sokmuşlardır.Hatta biraz daha ileriye giderek Ortadoğu'daki ülkelerin iç işlerine karışıp askeri darbeler ve devrimler gerçekleştirmişlerdir.Kendi ülkelerini savunanları terörist,demokrasi düşmanı olarak gösterip kendi iktidarlarını oluşturmuşlardır.Bu oluşumlara maalesef hiçbir ülke ses çıkaramamıştır. Ses çıkaran ülkelere de uluslar arası hukuku ve kendi bünyesinde bulunan uzantıları göstermişlerdir.Peki o zaman Türkiye Ortadoğu'da ne yapmalı.Bunların bazılarını maddeler şeklinde sıralayacak olursak;

- Türkiye Ortadoğu petrol ve Doğalgaz yatakları üzerinde bulunan özellikle Suriye,İrak,İran Türkmenleriyle kültürel bağlarını geliştirip her konuda yanında olduklarını hissettirmelidir.Türkmenlerin bundukları bölgelerde istihbarat kurumları kullanılarak, Türkmenlerin legal ve illegal bir şekilde aktif siyaset içine girmeleri teşvik edilmelidir.İzlenecek bu ve buna benzer stratejilerle Türkiye bölgede bir güç oluşturup bunu bir koz olarak kullanarak Enerji konusunda bazı yaptırımlar uygulayabilir.
- Ortadoğu suya muhtaç bir bölgedir.Özellikle Irak ve Suriye.Bu petrol zengini ülkelere karşı bizim iki büyük nehrimiz vardır Fırat ve Dicle.Bu ülkeler için suyun hayati kaynak olmasına rağmen Türkiye bu ülkelere karşı suyu bir silah olarak kullanmamış,kullanmadığı gibi bu ülkeler su üzerinde hak iddia etmişlerdir. Türkiye'nin su üzerindeki tasarrufunu engellemek için terörü destekleyemeye kadar gitmişlerdir.Dolayısıyla Türkiye derhal su sorununu ele alıp bu ülkelere karşı enerji ve terör konusunda koz olarak kullanılmalıdır.
- Türkiye Ortadoğu'da küresel güçlerle rekabet edememektedir.Ancak rekabet edemediği güçlerle işbirliği yapıp onlarında desteğini alarak hedef bölgede yatırım yapabilir .Örnek olarak Türk şirketleriyle yabancı şirketlerin konsorsiyum kurup bölgede petrol yada doğal gaz araması gibi.
- Türkiye enerji kaynaklarının tam merkezinde bulunmaktadır.Kuzeyinde doğalgaz ve petrol kaynağı Rusya,Güneyinde petrol denizi Ortadoğu,Doğusunda enerji zengini Hazar – Avrasya bölgesi.bulunmaktadır.Enerji merkezlerine yakın olması bütün geçiş güzergahları yani enerji boru hatlarının geçtiği merkezi üs konumuna gelmektedir.Kısacası Enerji vanası Türkiye'nin elinde gibi gözükmektedir.Ancak izlenen yanlış politikalar sebebiyle,Türkiye'nin bırakın enerji üssü olmasını kendilerine yetecek kadar enerjisi bile bulunmamaktadır.Çünkü enerjiye sahip ülkeler başta Rusya olmak üzere Türkiye'nin izlediği ABD yanlısı politika ile Türkiye'yi bir Truva atı olarak görmekte,bazen izlenen Rusya politikası sebebiyle bu kez Batı tarafından Truva atı olarak görülmektedir.Dolayısıyla Türkiye izlediği politikalarla her iki tarafa da güven verememektedir.Öncelikle Türkiye'nin coğrafi konumunu iyi kullanması ve enerji ihtiyacı'da göz önünde bulundurularak bu ülkelere güven verilmesi gerekir.
- Türkiye'nin son yıllarda izlediği Ortadoğu politikası kısa vadede başarılı olsa da uzun vadede başarısız olmuştur.Ülke içinde izlenen alışılmış politikalar Dış politikanın temelini oluşturmuş,Ortadoğu'da yaşanan kargaşalara alınan keskin pozisyonlar,İstihbarat yetkilileri ve dış temsilciliklerinin vermiş olduğu değerlendirilen yanlış bilgiler

sonucunda çekilen restler, Arap sokaklarındaki fakir milliyetçilerin sempatisini kazanmış olsa da ,hem iş yapacağımız Arap iş adamlarının hem de Küresel güçlerin tepkisini çekmiştir,Bunun sonucunda hem Ortadoğu'daki yatırımlar azalmış hem de Türkiye'ye gelecek olan doğrudan yatırımlar yön değiştirmiştir.

- Türkiye,Ortadoğu'da yaşanan devrimlere ve devrimler sonucunda yapılacak operasyonlara Küresel güçler ile beraber hareket etmelidir.Örnek olarak Libya'da yaşanan devrim sonucu yapılacak operasyona karşı çıkan‘Müslüman kardeşlerimize kurşun sıkmayız’ diyen Türkiye,muhaliflere cephe almış ve sonrasında Fransa'nın NATO'yu ikna etmesi sonucu operasyon yapılmıştır. Türkiye sonradan operasyona destek verse de tek başına hareket etmenin cezasını Libya'daki petrol kuyularını muhaliflere destek veren küresel güçlere kaptırmasıyla ödemiştir.
- Küresel güçlerin Ortadoğu'da uyguladıkları lobicilik faaliyetlerini Türkiye'de uygulamalıdır.Küresel güçler Ortadoğu'da bürokrat ve siyasi iktidarı markaja alarak kendi enerji şirketlerine bölgede ayrıcalık tanıyıp başta petrol kuyusu açma ve enerji ihaleleri olmak üzere pek çok iş almaktadırlar.
- Türkiye başta Avrasya bölgesi olmak üzere Ortadoğu ülkeleriyle serbest ticaret anlaşmaları imzalamalıdır.
- Türkiye Ortadoğu coğrafyasını çok iyi bilmeli,petrol ve doğalgaz olan ,her ülke ,her şehir hatta her ilçe için bir uzman görevlendirilmelidir.Bu uzmanlar buldukları bölgelerde petrol haritası çıkarmalıdır.Çünkü petrol ve doğalgaz aranan ülkelerde ayak oyunları çokça yaşanmaktadır.Şirketlerin,ele geçirdikleri petrol yada doğalgaz haritalarıyla rakiplerini alt etmek için hedef ülkedeki irtibatlarıyla beraber diğer şirketleri petrol yada doğalgaz olmayan alana yönlendirdikleri olmuştur.Bunun yanında bilinçsizce yapılan aramalar şirketleri ciddi oranda zarara uğratmaktadır.Örnek olarak TPO'nun yurt dışı firması TPİC,Suriye ,Mısır,Libya gibi ülkelerde yaptıkları aramalarda sondajlar boş çıkmış ve milyonlarca dolar zarar edilmiştir.
- Türkiye petrol rezervleri bakımından maalesef kıt bir ülkedir.Bulunan petrolde yerin 5000-6000 metre derinliğinde parçalı ve kalitesizdir.Yani Irak,Suriye gibi petrol denizimiz yok.Fakat petrol sahilmiz var(Irak,Suriye,İran).Aynı zamanda yılın dört mevsimi güneş alan ve rüzgar enerjisinde söz sahibi ülkeyiz.Hidroelektrik ve kömür enerjisi de büyük potansiyele sahiptir.İyi bir AR-GE çalışması,Teknolojik gelişmeler ve Enerji israfının önlenmesi Türkiye'nin enerji ihtiyacını en asgari seviyeye indirecektir.
- Ortadoğu'da görev yapacak olan büyükelçi ve yöneticilerin görev yapacağı ülkenin dilini iyi bilmeleri aynı zamanda ticari zekaya sahip olmaları gerekir.Görev yaptığı ülkedeki istihbari ve ekonomik konulara hakim olmalı ve bu konular hakkında üstlerine anlık bilgi vermelidir.Aynı zamanda buldukları bölgelerin pazarlarını iyi araştırmalı ve iş adamlarını bu bölgelere teşvik etmelidir.
- Türkiye Ortadoğu pazarına girmek istiyorsa aynı zamanda halkın ve oradaki iş adamlarının takdirini kazanması gerekir.Dolayısıyla kamuoyunda yumuşak güç

oluşturmalıdır.Bu güç; hedef ülkeye Sağlık,Eğitim,Ekonomik (borç olarak) , Güvenlik ve savunma alanında yapılacak yardımlarla oluşturulabilir.

- Türkiye, yanlış enerji politikaları ve zamanında tamamlanmayan altyapı yatırımları nedeniyle büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Bunun sebebi geçmişte yapılan yanlış enerji politikaları ve hiç düşünülmeden atılan bağlayıcı sözleşmelerdir.Örnek verecek olursak,son günlerde çokça konuşulan İran ile yapılan anlaşmadır.Bu anlaşma tam 25 yıllık. 1996'da yapılan anlaşma 2021 yılında bitecek. Anlaşmaya dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan imza atmıştı. Bu anlaşmaya göre Türkiye gazı almasa dahi parasını ödemek zorunda. Nihayetinde Türkiye 2008 ve 2010 yıllarında al ya da öde açığına düştü ve almadığı gazın parasını da ödedi. Türkiye doğalgaz zengini Azerbaycan ile ise 2011 yılının Mart ayında sözleşme yaptı. 45 dolarlık Azeri doğalgazını bu anlaşma uyarınca 15 yıl boyunca satın almakla yükümlüyüz. Azeri gazı için yapılan anlaşma yıllık 6.5 milyar metreküp doğalgaz alımı üzerine. Aynı şekilde Azerilerden de gaz almasak dahi parasını ödemekle yükümlüyüz. Buna take or pay (Al ya da öde) deniyor. İran ve Azerbaycan doğalgazı aynı hattan taşındığından (Doğudan gelen gaz) kompresör istasyonlarının sağlıklı çalışması gerekir. Fakat asgari alımlar ve al ya da öde nedeniyle boru hattı yetersiz kalıyor. Bu sebeple de Türkiye 45 dolarlık Azeri gazı yerine 490 dolarlık İran gazı tüketiyor
- Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerinde ;Okul, Dernek, Üniversite vb. teşkilatlar kurması bölge içerisindeki nüfuzunu daha da güçlendirecektir. Bu teşkilatlanma yapısını kurduğumuz zaman daha geniş kitlelere ulaşarak bölge içerisinde siyasi ve ekonomik anlamda başarılı olabiliriz.

KAYNAKÇA

- Akar A. “ Büyük Ortadoğu Kuşatması”,Timaş Yayınları,2004 İstanbul
- Akgül F. “ Rusya’nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikaları’ nın Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri ” ,Haziran 2007
- Altunışık B. “AB’de Petrol Doğalgaz Piyasalarına Yönelik Politikalar Ve Türkiye Uygulamaları” AB’nin Enerji Politikası Ve Türkiye Ulusal Politika Araştırmaları Vakfı (UPAV)Yayını,2004 Ankara
- Altunışık B. M. “AB’de Petrol ve Doğal gaz Piyasalarına Yönelik Politikalar ve Türkiye Uygulamaları”, AB’nin Enerji Politikası ve Türkiye, Ulusal Politika Araştırmaları Vakfı (UPAV) Yayını, 2004 Ankara
- Amanoz Ş. “ABD’nin Orta Asya Politikaları”, Gök kuba Yayıncılık, İstanbul, 2007
- Apak S. ve Aytaç A. “Küresel Krizler”,Avcıol Yayınları,İstanbul 2003
- Arabskaya V. “ Posledstviya Dlya Rossiyskoy Mirovoy Politiki ”, Problemi Natsionalnoy Strategii, 2012
- Archick K. “European Views and Policies Toward the Middle East”, CRS Report for Congress, March 2005
- Arı T. “ABD İlişkileri ve Ortadoğu”, MKM yayıncılık, Bursa, Eylül 2010
- Arı T. “ Irak- İran ve Önleyici Savaş”, Alfa Yayınları, 2004 İstanbul
- Arı T. “Geçmişten Günümüze Ortadoğu-Siyaset, Savaş ve Diplomasi”, Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 1.Basım, Ekim 2004
- Armaoğlu F. “ 20.Yüzyılda Türk Siyasi Tarihi”, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1984
- Armaoğlu F. “ 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1980)”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992
- Arsav F. “Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2011
- Arsav A. F. “Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,2011,
- Ata, İ. “Çin’in Enerji Güvenliği ve Politikaları”, Stratejik Analiz, Mayıs 2008, İstanbul.
- Ateş T. “ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya”, Ümit Yayıncılık,2004

- Avar B. “BÖL ve YUT” ,Remzi Kitabevi, İstanbul Ocak 2009
- Avcı Ö. “Türkiye-Avrupa Birliği Enerji Üretim Ve Tüketiminin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi” Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şubat 2009
- Aydın N. “Küresel Güç Oyunları” ,Paraf Yayınları,Kasım 2011,İstanbul
- Aydın N.” Küresel Güç Oyunları ”, Paraf Yayınları , Kasım 2011
- Ayhan V. “Ortadoğu ve Petrol İmparatorluk Yolu” , Dora Yayınları, 2009 Bursa
- Bal İ. “Değişen Dünyada Uluslar Arası İlişkiler” , Lalezar Kitap Evi,2008 Ankara
- Bal İ. “ABD politikaları ve Türkiye” ,Lalezar Kitap Evi,2008,Ankara
- Barnette T. “ P.M. Pentagonun Yeni Yol Haritarikası-21. yy da Savaş ve Barış” , 1001 Yay. İstanbul, 2005
- Batur Z. “ İran’da Kıyamet Senaryoları” ,Kastaş Yayınları ,Ağustos, 2008
- Becker J. “ Ejder Şahlanıyor-Bugünkü Çin’e İçeriden Bir Bakış” , (Çev: Algan S), NTV Yayını, İstanbul. 2007
- Blum W. “ Haydut Devlet, Dünyanın Tek Süper Gücü İçin”(Çev. E. Yüzak) Yeni Hayat Kitaplığı İstanbul 2003
- Bozarlan H. “Ortadoğu: Bir Şiddet Tarihi” , İletişim Yayınları 2010, İstanbul
- Burles M. “Chinese Policy Toward Russia and Central Asian Republics” , Rand, Mr-1045-AF, 1999
- Çapoğlu G. “ Küresel Güç Dengesi ve Türkiye” Anadolu Sthaejik Araştırmalar Vakfı Yayınları,Mart 2010
- Cordesraan A. “Syria and Israel: The Changing Military Balance and the Prospects of War” , The Center for Strategic and International Studies, 2007
- David F. “A New Imperial System? The Role of the Multinational Corporations Reconsidered” , International Political Economy, Perspectives on Global Power and Wealth, Ed. By Jeffrey A.Frieden and David A. Lake, London and New York 1997
- Davutoğlu A. “Stratejik Derinlik 2” , Küre Yayınları,Kasım 2003, İstanbul
- Dingli S. “Iran's Nuclear Ambitions Test China's Wisdom” The Washington Quarterly, 29:2, Spring 2006
- Djalili M. ve Kellner T.“Yeni Orta Asya Jeopolitiği: SSCB’nin bitiminden 11 Eylül Sonrasına” , (Çev:Uzmen R), Bilge Kültür Sanat, 2009 İstanbul
- Dueck C. Ve Takeyh R. “Iran’s Nuclear Challenge,Political Science Quarterly,2007

- Ercan M. “Küreselleşme ve Türkiye’ye Etkileri”, Nobel Yayın, Ankara Kasım 2010
- Erciyes E. “ Orta Doğu Denklemi, Türkiye-Suriye İlişkileri” , kültür sanat yayıncılık, şubat 2004,İstanbul
- Erdağ R. “Anadolu Geçişli Doğal Gaz Poru Hattı Projesi (TANAP)’ın Küresel Enerji Politikalarına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, The Journal of Academic Social Science Studies ,International Journal of Social Science, Volume 6 Issue 3, March , 2013
- Erdoğan M. “ Siyaset ve Hukuk Perspektifinden Küreselleşme”, İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002
- Evcioğlu K.“Ortadoğu'daki Kaos'tan Küresel Kaosa”,Umay Yayınları,2007
- Fidan G. “Zamanın Yenemediği Ülke: Çin”,Sinemis Yayın Grup , Nisan 2012
- Fırat H. “Dünya Ortadoğu ve Türkiye”,Eksen Yayıncılık,İstanbul 2003
- Freedman R. “Russian Policy Toward The Middle East Under Putin”The Impact of 9/11 And The War in Iraq”, Alternatives, 2003
- Gani J. “ Pan-Arabism vs. US Exceptionalism: Ideology in US-Syrian Re-lations”, Political Studies Association , Annual Conference, 2008
- Gerger H, Küçükaydın D, Kürkçü E. “ Büyük Ortadoğu Projesi Ve Sosyalist Strateji” , Evre-Politik Yayınları, Berlin, 2005
- Gerger H. “Kan Tadı ABD’nin Kara Tarihi” Yordam Kitap,2012 İstanbul
- Girgin K. “Uluslararası İlişkiler ve Modern İstihbarat ve Türkiye”, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul 2003
- Gökoğlu A. “Terör İmparatorluğu” Teori ve politika Dergisi, Bahar Ankara 2003
- Gönül G. “AB’de Doğal gaz, Petrol, Kömür ve Nükleer Enerji”, Avrupa Birliği’nin Enerji Politikası ve Türkiye’ye Yansımaları III, Ulusal Politika Araştırmaları Vakfı (UPAV) Yayını, 2003 Ankara.
- Gresh D.(Çev. Türe H.), “Ortadoğu: Mezopotamya 'dan Körfez Savaşına”, Alan Yayıncılık, 1991İstanbul
- Güler Y.“Dünya Stratejik Enerji Kaynakları,Enerji Stratejileri veTürkiye”,İç Baskı,2003
- Gündoğan . “ İran Ve Ortadoğu”, Adres Yayınları, Eylül 2010,Ankara
- Güneş H. “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Orta Asya Politikası: Enerji ve Güvenlik”, Orta Asya’da Değişen Dengeler ve Türkiye Sempozyum Bildirileri, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM)”, Genelkurmay Basımevi, 2007 Ankara.

- Hale W, “Türk Dış Politikası 1774-2000”, Çev:Petek Demir,Mozaik Yayınları, 2000 İstanbul
- Harro J.”The Political Economy Of Integration In The European Union”,Thirt Edition,Edward Elgar,Cheltenham 2000
- Harrop J. “The Political Economy of Integration in the European Union”, Third Edition, Edward Elgar, Cheltenham 2000
- Harvey D. “Yeni Emperyalizm”,Çev.Hür GÜLDÜ, Everest Yayınları,İstanbul 2003
- Hinnibush R. “Defining The Hegemon;Syria And The Iraq War”,International Tournol Of Contemporary Iraq Studies,Cilt 2,Sayı 2,2008
- Hiro D. “Desen Shield Todesert Storm;The Second Gulf War”Harper Collins,London 1992
- İmanov V. “Rusya’nın Orta Doğu Politikası: Putin Dönemi”, Çev. İnat K, Ataman M, ve Yeşiltaş M.” iç. Orta Doğu Yıllığı”, Küre Yayınları, İstanbul 2009
- İnat K, Ataman M, Yeşiltaş M. “ İç, Orta Doğu Yıllığı”, Küre Yayınları, 2007 İstanbul
- Indyk M. “Güç Dengesinin den de Öte: Amerika’nın Ortadoğu daki Seçimi”, The National Interest, 1991
- Kaplan Robert,Aktaran. Golub Philip S. Le Monde Diplomatique. Sayı: 582 , Septembre 2002, Paris
- Karahasanoğlu M. “ Rusya’nın Enerji Hatları ve Rusya-Ukrayna Doğal Gaz Krizi”, Yük. Lisans Tezi, Trabzon, Şubat 2012
- Karakır İ. “ Analysis of Iran’s Nuclear Programme and Implications For Turkey”,Dokuz Eylül Üniversitesi İngilizce Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2008
- Karl M.“ Kapital: Ekonomi Politüğın Eleştirisi”, Yordam Kitap, İstanbul, 2011
- Karluk R.“Küreselleşen Dünya‘ da Uluslararası Kuruluşlar “,Beta Yayınları, 2007 İstanbul
- Keneş B. “ İran Tehdi mi Fırsat mı”,Timaş Yayınları, 2012 İstanbul
- Kıbaroğlu M. “İran’ın Nükleer Programı: Aktörler ve Etkileri”, Öztürk O , Sarıkaya Y,(ed.), Kaosa Doğru İran, Güncel İran İncelemeleri, 2. Baskı ,Fark Yayınları, Ankara 2006
- Kılıç A.ve Oktay D. “İki Ekmek Bir Ortadoğu”,Sokak Kitapları Yayınları,Ankara 2012
- Kılıç S. “Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu1917-1918”, Dergah Yayınları,İstanbul 1998
- Kılınç T. “Ortadoğudan Notlar”,Pınar Yayınları,Haziran 2011,İstanbul
- Kissinger H. “White House Years”,Brovn And Company,1979

Kızılkaya, E. ve Engin, C. “ Enerjinin Jeopolitiği: Dünya Üzerindeki Jeo-Ekonomik Mücadele”, Sosyal Bilimler Dergisi 2006

Kocaoğlu M. “ Petrol-Strateji”, Türkeli Yayınları, Ankara 1996

Koçdemir K. “ Küreselleşme Koordinatları Okumak”, Ötüken Yayınları, 2002 İstanbul

Kreutz A. “ Russia in the Middle East: Friend or Foe?”, London. Greenwood Publishing Group, 2007

Kürkçüoğlu Ö. “Türk Dış Politikasının Ana Ekseninde Tarih, Coğrafya Ve Konjektür İç İçe Olmak Zorundadır!”, Türkiye Günlüğü, 2002

Lacoste Y. “Büyük Oyunu Anlamak, Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi”, NTV Yayınları,2008 İstanbul

Lewis B. “İslamın Krizi”, Literatür Yayınları,İstanbul,2003

Luft G. “United States: A Shackled Superpower”, İçinde Luft G. and Korin A. (eds.), Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook, United States of America: Praeger Security International, 2009

Magstadt M.Thomas ve Schotten M. Peter. “Understanding Politics”, *Ideas, Institutions and Issues*, New York, 1996

Marketos N. “China’s Energy Needs and the Shanghai Cooperation Organization (SCO) in the post 9/11 period”, Research Institute for European and American Studies, 17 Ağustos 2008

Marx K, “ Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi”, Yordam Kitap, 2011 İstanbul

Müşak R. “Çelişkiler Ülkesi İran Strateji”, 1995 Ankara

Nearing S’in Monthly Review Dergisi’nin Nisan 1957’deki Sayısında Yayımlanan “World Events” Başlıklı Makalesinde Yer Alan Bu Paragraph Aynı Dergide Yeniden Yayımlandı; Monthly Review, Nisan 2004

Nogayeva A. “Orta Asyada ABD ,Rusya ve Çin:Stratejik Denge Arayışları”,Usak Yayınları,Ankara 2011

Öğütçü M. “ 2023 Türkiye Yol Haritası”, İstanbul Etkileşim, Yayınları, 2007

Oytun O. “ ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye 'nin Ortadoğu 'daki rolü”. Gündem Analiz, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2009

Özdek Y. “ Uluslararası Politika ve İnsan Hakları”, Öteki Yayınevi, Ankara 2000

Özekmekçi İ. “Türkiye’nin Doğu Sınırında Yeni Bir Güç: Çin”, Dış politika Forumu, Aralık 2005

- Özer A. “11 Eylül ABD, Türkiye ve Küreselleşme”, Peri Yayınları 2003
- Papies D. “Benzer Farklılık: İslami Tehdit”, National/Review, Kasım 1994
- Parlar S. “ Barbarlığın Kaynağı Petrol”, Anka Yayınları, İstanbul 2003
- Peköz M. “Küresel Güçlerin Ortadoğu Stratejisi”, Kalkedon Yayıncılık, Kasım 2007, İstanbul
- Powel C. “ VI Strategy of Partnership”, Foreign Affairs, February 2004
- Qystein N. “Ham Güç-Petrol Politikaları ve Pazarı”, Elips Yayınları, İstanbul, 2004
- Qystein N. “Petrol Ve İslam”, Sabah Yayınları, İstanbul 1997
- Şafak H. “ Büyük , Ortadoğu Projesi”, Profil Yayıncılık, Mayıs 2006
- Şatlık A. “ ABD’nin Orta Asya Politikaları”, Gökkuba Yayıncılık, İstanbul, 2007
- Şen S. “ Ortadoğu’da İdeolojik, Bunalım”, Sis Yayıncılık, Kasım 2010 İstanbul
- Şenkal A. “Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 45/2003.
- Sever A. “Türkiye'nin Orta Doğu ilişkileri”, Derin Yayınları, 2012, İstanbul
- Siriya R. “ Voенно Tekhničeskiy torg. Voprosı Bezaposnosti”, No: 7 (73), Tom 4, April 2000
- Sönmezoğlu F. “ Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü”, Der Yayınları, 2000 İstanbul
- T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Doğal Gaz Piyasası Dairesi Başkanlığı. “Doğal Gaz Piyasası 2011 Yılı Raporu”, Ankara 2012
- Talat A. “ Özel Savaş, Terör Ve Kontrgerilla”, Tüm Zamanlar Yayınları, İstanbul 1995
- Tonus, Ö. “Genişleyen Avrupa Birliği’nin Enerji Politikaları ve Türkiye”, Müzakere Sürecinde Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Uluslararası Sempozyumu, Ankara 2004
- Türkkaya. “İki Doğu Komşumuz: Irak ve İra”, A Ü SBF Dergisi, Ocak-Haziran 1989
- Türkmen S. “ ABD, Orta Doğu ve Türkiye”, Nobel Yayın Dağıtım ,Ankara ,Temmuz 2007
- Türkmen S. “ABD ,Ortadoğu ve Türkiye”, Nobel Yayınları, Temmuz 2007
- Uğrasız B. “Çin’in Hazar ve Orta Asya Bölgesine Yönelik Politikaları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 3, 2002
- Ülman H. “ Birinci Dünya Savaşı’na Giden Yol ve Savaş”, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, 1973 Ankara
- Üşümezsoy Ş. “Petrol Şoku ve Yeni Ortadoğu Haritası”, İleri Yayıncılık, 2006 İstanbul

Üşümezsoy Ş.ve Şen Ş. “Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları”,İnkılap Yayıncılık,2003 İstanbul

Uygun O. “Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Etkisi”, Anayasa Yargısı Dergisi,2003

Uysal B. “SSCB’nin Dağılmasından Sonra Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkileri”, Yük. Lisans Tezi, Trabzon, Haziran 2003

Yergin D. “Petrol, Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü, İş Bankası” Kültür Yayınları ,1991 İstanbul

Elektronik Kaynaklar ,Raporlar ,Makaleler

“Türkiye'nin Petrol Rezervi, 07.06.2009 ,www.sabah.com.tr

“ABD İthalat ve İhracatı”,www.ekonomistim.com,2013

Akçadağ E. “Yükselen Güç Çin’in Dünden Bugüne Dış Politika Analizi”, ,mart 2010http://www.bilgesam.org/tr,

Altay H ve Nugay U. “Orta Doğu Bölgesi Enerji Kaynaklarının 21. Yüzyıl Dünya Ekonomisi İçin Stratejik Önemi”, nisan 2013, www.sosyaldergi.usak.edu.tr

Andersen S. “Energy Policy: Interest Interaction and Supranational Authority”, Arena Center For European Studies Nisan, http://www.sv.uio.no

Arı T. “Petrol: Amerikan Politikalarının İtici Gücü”10.12.2013, www.tayyarari.com

Ay Kamer Ş. “Orta Doğu Coğrafyasının İki Önemli Ve Belirleyici Ülkesi Türkiye ve İran’ın İkili İlişkiler”,Ocak 2013 http://politikaakademisi.org/

Ay Kamer, Y.Ş. “Türkiye-İran İlişkileri Üzerine Değerlendirme”, Ocak 2013, http://politikaakademisi.org/

Aydın M, Özcan N, Kaptanoğlu , “ TEPAV, Riskler ve Fırsatlar Kavşağında, TEPAV Ortadoğu Çalışmaları”, Temmuz 2007 ,www.tepav.org.tr

Bajoria J. "The Dilemma of Humanitarian intervention", 24 March 201 \,Council on Foreign Relations, http://www.cfr.org/human-rights/ dilemma-humanitarian-intervention/p16524

Bal İ. “Küçük Irak’tan “Büyük Ortadoğu ya ABD Politikası”,2004, http://www.2023.gen.tr

Bayraç H. “Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye”, şubat 2010, http://turksam.org/tr

Bayraç N. “Küresel, Enerji , Politikaları Ve Türkiye”,4.02.2010,www.türksam.org

Bayraç N. “Türkiye’de Petrol, Sektörünün, Yapısal Analizi”,12.10.2007,www.türksam.org

Belet N.“Avrupa Birliği ve Enerji Arzı Güvenliği Açısından Trans Anadolu Hattı”,2013,www.eecon.info papers/723

Bıykoğlu N. “ Enerji, Doğalgaz ve Türkiye'nin Avrupa Enerji Güvenliğindeki Rolü”
<http://enerji2023.org>

Bilgin M. “Küresel Bölgesel ve Yerel Eksende Irak Petrollerinin Ekonomik Siyasi Ve Stratejik Anlamı”,www.akademikortadoğu.com. Et:10.08.2013,21:00

Biresselioğlu E. “Türkiye’ nin genel enerji profili ve yenilenebilir enerjinin payı”,
07.09.2012, [http:// www.alternatifenerji.com](http://www.alternatifenerji.com)

Bolat S. “ Çin'in Enerji Politikası ve Diplomatik çatışmalar”, Ekim 2013
[Http://habertürkiye.net](http://habertürkiye.net)

Bozzo A. “Nuclear-Plant Plan May Test Turkey's Trade-Diplomatic Balancing Act”, URL:
http://www.cnbc.com/id/48550907/NuclearPlant_Plan_May_Test_Turkey's_TradeDiplomatic_Balancing_Act (24.02.2013)

BP; (2011), Statistical Review of World Energy, [http:// www.bp.com/liveassets/bp_internet/global/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2011.pdf](http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/global/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2011.pdf)

Bulut B. “Ambargo Yalanmış”, 28 Nisan 2013 www.yenisafak.com.tr

Cafersoy N.“Rusya-İran İlişkilerinde Stratejik Boyut”,Haziran 2011, <http://www.1news.com.tr>

Cafersoy N.“Rusya'nın Ortadoğu Politikası Nereye ”, 2012/ 01/ 25,
www.dishaberyazarlari.wordpress.com,

Cihan, “Türkiye, enerji ihtiyacının yüzde 72'sini ithalattan karşılıyor”2013, www.zaman.com

Çetin Ç. “Petrolde Baş Döndüren Trafik”,2013,www.enerjitir.com

Çevikalp M. “Ortadoğu Enerji Haritası” www.aksiyon.com.tr,2013

Çomak İ. “ Rusya İran ilişkileri”,15.12.2005,www.türksam.org

Dağcı K. “AB-İRAN İlişkileri ve Parametreleri”,01.01.2007,www.tasam.org

Data stream “Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler” ,Eylül 2013, www.dpt.gov.tr

Dedeoğlu B, “Türkiye-Irak ilişkileri: Doğu-Batı ekseni ve değişkenler” ,2011,
cg.turkmas.uoa.gr

Dedeoğlu B. “Irak İlişkileri: Doğu-Batı Ekseni ve Değişkenler” ,2011.turkmas.uoa.gr

Dedeoğlu B. “Türkiye-Irak ilişkileri: “Doğu”-“Batı” Ekseni ve Değişkenler”, 2011
cg.turkmas.uoa.gr

Dilbirliği M. “Avrasya'da Yeni Enerji Savaşları”,2012, www.dünyabülteni

- Doğan M. “SSCB Ve Rusya Federasyonu Dış Politikasında, Enerji Ve Güvenlik” ,28.08.2012,www.akademikperspektif.com
- EİA. “U.S.Energy Information Administration”, <http://www.eia.gov>,2010,Et:27 Nisan 2012
- Ekrem E.“Çin’in Suriye Sorunu Üzerindeki Temel Çıkarları: Rusya Faktörü”12.07.2012, <http://www.sde.org.tr>
- Elik S. “Türkiye-İran İlişkilerinde Süreklilik ve Değişim”, ekim 2013 www.bilgesam.org
- Erkin E. “Çin’in Suriye sorunu üzerindeki temel çıkarları , :Rusya faktörü”,12.07.2012,www.sde.org.tr
- Ertan F. “ Rusya’nın Avrupa’ ya dönük, enerji, hamleleri ‘’,23.04.2012,www.Zaman.com
- Ertan F. “Çin ve petrol” , 15.04.2004,www.Zaman.com
- EUROSTAT;(2012),<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&lugin=1&pcode=tgigs360&language=en>(24 Nisan 2012).
- Fidan G.“Çin-Arap Dünyası İlişkileri: Eski Köye Yeni Adet”, 2011, www.21yuzyildergisi.com
- Giray F.“Çin-Arap Dünyası işbirlikleri: Eski Köye Yeni adet”, 2011, www.21yuzyildergisi.com
- Gurbetoğlu C, Öztürk O. “Geçmişten Bugüne Ortadoğu”, <http://www.ozgurlukdunyasi.org>
- Günay K.“Türkiye’de Ekonomik Gelişmeler ve 2012 Yılı Beklentileri”,2008-2011 <http://www.muhasip.com>
- Gürson P.“ABD'nin Irak'tan Çekilmesi Sonrası Ülkenin Hidrokarbon”,2012, acikarsiv.atilim.edu.tr,
- İlter B ,Gülmez A. “Orta Doğu Ve Kuzey Afrika Enerji Görünümü”, Think– Tank Kuruluşları ,2013 www.enerji.gov.tr
- Kaban M. “ Doğalgaz tedarikçisi olarak Rusya ve Türkiye’nin arz güvenliği” ,28.02.2010,www.blogspot
- Kantörün U. “ Rusya’nın bölgesel, enerji politikaları” ,22.04.2013, www.bilgesam.org
- Kantörün U.“Avrupa birliği ve Türkiye’nin enerji politikaları” ,11.03.2010, www.bilgesam.org
- Kaya A. “National Interest” ,2013 temmuz, <http://www.dunyabulteni.net>
- Kayrak S. “Rusya Federasyonunun Ortadoğu politikası” ,27.02.2012,www.bilgesam.org
- Kemal İ. “Türkiye İran enerji ilişkileri” ,16.08.2007,www.kıbrısgazetesi.com

Keskin A. “ İnan’ın Nükleer Çabaları, Hedefler, Tartışmalar ve Sonuçlar’’, 2005, <http://www.turksam.org/tr>

Keskin A. “İnan nükleer, krizi nereye’’,11.10.2013,www.turansesi.com

Keskin M. “Geçmişten, günümüze Türkiye ve Suriye ilişkisi’’,16.06.2013,www.akademikperspektif.com

Kıscık S. “21. Yüzyılda Çin Halk Cumhuriyeti’nin Enerji Güvenliği Politikası ‘’kısim 2013, <http://politikaakademisi.org>

Kıscık S. “21.yy AB’nin enerji, güvenliği, bağlamında fırsatlar ve karşılaşılan riskler’’,23.07.2012,www.politikaakademi.org

Kıscık S.“21.yy Çin Halk Cumhuriyetinin Enerji Güvenliği Politikası’’, 8.11.2013, www.politikaakademi.org

Kıscık S. “Yüzyılda Avrupa Birliği’nin Enerji Temin Güvenliği Bağlamında Fırsatlar Ve Karşılaşılan Riskler’’, Temmuz 2012 <http://politikaakademisi.org>

Konya Ticaret Odası,“ABD Ülke Raporu’’, www.kto.org.tr,2010

Lüleci T. “Rusya’nın Ortadoğudaki , enerji stratejisi’’,2013,www.timeturk.com

MEB.“Elektrik ve Elektronik teknolojisi Elektrik Enerjisi Santralleri’’, www.yyu.edu.tr,Ankara,2011

MMO. “Türkiye’nin enerji, görünümü’’, 01.04.2012,www.mmo.org.tr

Narin F.“Ortadoğu’nun Enerji Sarmalında Rusya’’, 03.01.2013, www.facebook.com/permalink.php?id

Özby F. “Rusya’nın Suriye politikası ve Türkiye Rusya ilişkileri’’, 3.12.2012, www.bilgesam.org

Özdal H. “Rusya açısından Irak’ta yeni dönem’’,Şubat.2012,www.usakanalist.com

Özdemir Y. “AB enerji ve yeniden paylaşım’’, 2013 www.ozgurlukdunyasi.org

Öztoprak P. “ABD’nin Ortadoğu politikası’’, Şubat 2012,www.akademiperspektif.com

Pala C, “ABD Irak Petrollerini Niçin İster?’’, 2007,www.globalenerji.com.tr,

Pala C. “ABD Irak petrollerini niçin ister?’’ 17.02.2007,www.globalenerji.com.tr

Pehlivan M. “Çin ekonomisi ve uluslararası Entegrasyon’’,14.9.2013,www.stratürk.com

Salih M.“Dünya'nın en büyük doğalgaz üreticileri’’, 19 Aralık 2012, <http://www.bloomberght.com>,

Salih M. “Suriye problemi ve petrol taksimi’’,06.08.2012,www.blomberg.com

Sevim C. “Geçmişten Günümüze Enerji Güvenliğ ve Paradigma Değişimleri”,Stratejik Araştırmalar Dergisi,Sayı 13,2009

Sevim C. “Petrol Rezervlerinin Zirve Noktasının Enerji Güvenliği Açısından Büyük Enerji Pazarları (ABD, AB, Çin Ve Hindistan) Üzerindeki Etkileri”,stratejik araştırmalar dergisi,sayı 11,2010, <http://www.arastirmax.com>

Sevim C. “Enerji Teknolojilerindeki Anlayış Model Değişimi ve Hızlı İklim Değişikliği”,2011,Journal Of Yaşar Universty,Sayı 21

Sevim C. “Küresel Enerji Jeopolitiği Ve Enerji Güvenliği” ,2012, <http://journal.yasar.edu.tr>

Sezer A.H. “Küresel Güç Mücadelesi ve Petrol Politikaları”,2008,www.bilgesam.org

Surkov N.“Rusya Ortadoğu’da Varlığını Hatırlattı”, Nezavisimaya Gazeta 27 2012<http://www.dunyabulteni.net>

Şahin K. “ Rusya Federasyonu Enerji Sektörünün Yapısı, Sektörde Yaşanan Gelişmeler Ve Rusya Federasyonu’nun G-8 Başkanlığı”, www.mfa.gov.tr

Şanlı B. “Enerji Senaryoları”,2011,www.barissanli.com

Türkiye Cumhuriyeti E.B, “Ekonomik Görünüm”2013, www.ekonomi.gov.tr

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, Küresel Ekonomik Gelişmeleri İzleme Değerlendirme, “ Dairesi Dünya Ekonomisinde Son Gelişmeler” , Eylül 2013 Sayı:9 , <http://www.dpt.gov.tr>,15.12.2013

Türkiye’nin Enerji Kaynakları,www.bilgiustam.com, 2009

Uğur C. “Çin-ABD-İran Üçgeninde Çin’in Zor Kararları ‘’,2010 , www.türksam.com

Werle H. ve Welt J. “AB enerji ve yeniden paylaşım”, 2005 , www.özgürlükdünyası

Yazan Y. “ İran Nükleer Programı, Muhtemel Senaryolar Ve Türkiye’nin Denge Politikası Çabaları,Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyomu”,1-2 Ekim,2012,<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr>

Yeğin F. “Enerji Sektörü E-Bülteni”, Şubat 2013 www.sde.org.tr

Yorkan A. “Avrupa birliği dış politikasında enerji ‘’,14.12.2006,www.tasam.org.tr

Yücel Z. “AB’nin Orta Doğu Perspektifinden Suriye Politikası makalesi”, 16.12.2013 <http://www.arastirmax.com>